

ХЕРСОНСЬКИЙ
ДЕРЖАВНИЙ
АГРАРНО-
ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

II Міжнародна науково-
практична інтернет-конференція

ПІДПРИЄМНИЦТВО, ОБЛІК ТА ФІНАНСИ: СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ ПОВОЄННОГО ВІДРОДЖЕННЯ

21
травня
2025
року

Херсон-Кропивницький

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНО-ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ (УКРАЇНА)
STATE UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES IN KONIN (POLAND)
CHRISTIAN-ALBRECHTS-UNIVERSITÄT ZU KIEL (GERMANY)
LATVIA UNIVERSITY OF LIFE SCIENCES AND TECHNOLOGIES (LATVIA)
IVANE JAVAKHISHVILI TBILISI STATE UNIVERSITY (GEORGIA)
ПРИВАТНА УСТАНОВА «АКАДЕМІЯ «BOLASHAQ»» (РЕСПУБЛІКА
КАЗАХСТАН)
ВИЩА ШКОЛА ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ У ВРОЦЛАВІ (POLAND)
АКАДЕМІЯ ПРИКЛАДНИХ НАУК «COLLEGIUM BALTICUM» (POLAND)
ПОМОРСЬКА ВИЩА ШКОЛА У СТАРОГАРДІ ГДАНСЬКОМУ (POLAND)
UNIVERSITY OF DUBROVNIK (CROATIA)
НАЦІОНАЛЬНИЙ НАУКОВИЙ ЦЕНТР
«ІНСТИТУТ АГРАРНОЇ ЕКОНОМІКИ» (УКРАЇНА)
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВЕТЕРИНАРНОЇ МЕДИЦИНИ
ТА БІОТЕХНОЛОГІЙ ІМЕНІ С.З. ГЖИЦЬКОГО (УКРАЇНА)
ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ (УКРАЇНА)
КРИВОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ (УКРАЇНА)
УКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ З РОЗВИТКУ МЕНЕДЖМЕНТУ ТА
БІЗНЕС ОСВІТИ (УКРАЇНА)
СПІЛКА ЕКОНОМІСТІВ УКРАЇНИ (УКРАЇНА)
КІРОВОГРАДСЬКИЙ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ЕКСПЕРТНО-
КРИМІНАЛІСТИЧНИЙ ЦЕНТР МВС УКРАЇНИ (УКРАЇНА)
ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "КІРОВОГРАДСЬКА ОБЛАСНА
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКА ДОРАДЧА СЛУЖБА" (УКРАЇНА)
ВІДДІЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СЛУЖБИ ПОСЕРЕДНИЦТВА І
ПРИМИРЕННЯ В ХЕРСОНСЬКІЙ ОБЛАСТІ (УКРАЇНА)**

ПІДПРИЄМНИЦТВО, ОБЛІК ТА ФІНАНСИ: СУЧАСНИЙ СТАН Й ПЕРСПЕКТИВИ ПОВОЄННОГО ВІДРОДЖЕННЯ

*МАТЕРІАЛИ
II МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ*

21 травня 2025 року

Херсон-Кропивницький

УДК 330.341.1:658

Підприємництво, облік та фінанси: сучасний стан й перспективи повоєнного відродження: матеріали II Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м.Херсон - Кропивницький, 21 травня 2025р.). – Херсон: ХДАЕУ, 2025, 473 с.

У збірнику розміщено матеріали, в яких узагальнено результати Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції «ПІДПРИЄМНИЦТВО, ОБЛІК ТА ФІНАНСИ: СУЧАСНИЙ СТАН Й ПЕРСПЕКТИВИ ПОВОЄННОГО ВІДРОДЖЕННЯ», яка організовувалася кафедрою підприємництва, обліку та фінансів на базі Херсонського державного аграрно-економічного університету

Редакційна колегія:

КАРНАУШЕНКО Алла, к.е.н., доцент, завідувач кафедри підприємництва, обліку та фінансів

КОНОНЕНКО Леся, к.е.н., доцент, доцент кафедри підприємництва, обліку та фінансів

ПОВОД Тетяна, к.е.н., доцент, доцент кафедри підприємництва, обліку та фінансів

Організатори випуску збірника:

Кафедра підприємництва, обліку та фінансів Херсонського державного аграрно-економічного університету

Думки авторів публікацій можуть не збігатися з думками і позицією редакції. Тези доповідей друкуються в авторській редакції. Автори несуть безпосередню відповідальність за зміст поданих матеріалів, достовірність наведених фактів, посилань, правопис власних імен, дотримання академічної доброчесності тощо.

Редакція не несе відповідальності за зміст публікацій.

©ХДАЕУ, 2025

©Колектив авторів, 2025

ПРОГРАМНИЙ КОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ

КИРИЛОВ Юрій – д.е.н., професор, ректор, Херсонський державний аграрно-економічний університет (Україна)

ГРАНОВСЬКА Вікторія – д.е.н., професор, перший проректор, проректор з науково-педагогічної роботи, Херсонський державний аграрно-економічний університет (Україна)

ЛАВРЕНКО Сергій – к.с.-г.н., доцент, проректор з наукової роботи та міжнародної діяльності, Херсонський державний аграрно-економічний університет;

КИРИЧЕНКО Наталя – к.е.н., доцент, декан економічного факультету, Херсонський державний аграрно-економічний університет (Україна)

CHERNIAVSKA Tetiana - Professor, Doctor of Science in Economics Department of Economics and Technical Sciences State University of Applied Sciences in Konin (Poland)

BEDIANASHVILI Givi - Doctor of Economic Sciences, Professor (Associate) of Ivane Javakhishvili Tbilisi State University; Professor of Grigol Robakidze University; Expert of the Georgian National Academy of Sciences; Academician of the Georgian Academy of Economic Sciences (Georgia)

ŻYWUCKA-KOZŁOWSKA Elżbieta - Assoc. Prof. Department of Criminal Procedure and Executive Criminal Law Faculty of Law and Administration University of Warmia and Mazury in Olsztyn (Republic of Poland)

MALINOWSKA Irena - Phd, Doctor of Social Sciences, Rector's Representative for International Cooperation University of Vocational Training Wrocław (Republic of Poland)

WŁODARCZYK Renata - Dr Hab. Inż. Prof. Cb Bezpieczeństwo Wewnętrzne Akademia Nauk Stosowanych Collegium Balticum, Szczecin (Republic of Poland)

IRIS LONČAR, Phd In Economics, Department Of Economics And Business, University Of Dubrovnik (Croatia)

SANDRA MEMUNIĆ, Head Of Office For International Relations And Research Projects, University Of Dubrovnik (Croatia)

РИСМАГАМБЕТОВА Гульнара– к.ю.н., асоційована професорка, ректор Приватної Установи «Академія «Bolashaq»» (Республіка Казахстан)

ШАКЕНОВ Ардак– к.ю.н., професор кафедри кримінального права, процесу та криміналістики юридичного факультету НАТ «Карагандинський університет імені академіка Є.А. Букетова» (Республіка Казахстан)

КІСІЛЬ Микола - провідний науковий співробітник Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки», кандидат економічних наук (Україна)

АРХИПЕНКО Світлана - к.е.н., доцент в.о. зав. кафедри маркетингу, обліку, оподаткування та публічного управління Криворізького національного університету (Україна)

ЗАЙЧЕНКО Володимир – д.е.н., професор, завідувач кафедри економіки, підприємництва та готельно-ресторанної справи Центральноукраїнського національного технічного університету (Україна)

ПРОКОПИШИН Оксана – к.е.н., доцент, доцент кафедри обліку та оподаткування Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій ім. С.З. ГЖИЦЬКОГО (Україна)

КОЛОМОЄЦЬ Олександр - к.ю.н., доцент, завідувач кафедри тактико-спеціальної підготовки факультету №2 Донецького державного університету внутрішніх справ, провідний фахівець з організації наукової роботи Кіровоградського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України (Україна)

ГЛІЖИНСЬКИЙ Віталій - керівник Громадської організації "Кіровоградська обласна сільськогосподарська дорадча служба" (Україна)

КРАВЦОВА Світлана - виконуюча обов'язки керівника Відділення Національної служби посередництва і примирення в Херсонській області (Україна)

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ

КАРНАУШЕНКО Алла – завідувачка кафедри підприємництва, обліку та фінансів, к.е.н., доцент, Херсонський державний аграрно-економічний університет;

МАРМУЛЬ Лариса – д.е.н., професор, професор кафедри підприємництва, обліку та фінансів, Херсонський державний аграрно-економічний університет;

ПАНТЕЛЕЙМОНЕНКО Андрій – д.е.н., професор, професор кафедри підприємництва, обліку та фінансів, Херсонський державний аграрно-економічний університет;

ПРИСТЕМСЬКИЙ Олександр - д.е.н., професор, професор кафедри підприємництва, обліку та фінансів, Херсонський державний аграрно-економічний університет;

САВЧЕНКО Віра - к.е.н., професор, доцент кафедри підприємництва, обліку та фінансів, Херсонський державний аграрно-економічний університет;

СКРИПНИК Світлана - д.е.н., доцент, професор кафедри підприємництва, обліку та фінансів, Херсонський державний аграрно-економічний університет;

БОЙКО Людмила – к.с.-г.н., доцент, доцент кафедри підприємництва, обліку та фінансів, Херсонський державний аграрно-економічний університет;

КОВАЛЬ Світлана – к.е.н., доцент кафедри підприємництва, обліку та фінансів, Херсонський державний аграрно-економічний університет;

КОНОНЕНКО Леся – к.е.н., доцент, доцент кафедри підприємництва, обліку та фінансів, Херсонський державний аграрно-економічний університет;

ПОВОД Тетяна – к.е.н., доцент, доцент кафедри підприємництва, обліку та фінансів, Херсонський державний аграрно-економічний університет;

САКУН Аліна – к.е.н., доцент, доцент кафедри підприємництва, обліку та фінансів, Херсонський державний аграрно-економічний університет;

ШЕПЕЛЬ Інеса - к.е.н., доцент, доцент кафедри підприємництва, обліку та фінансів, Херсонський державний аграрно-економічний університет.

ХЕРСОНСЬКИЙ
ДЕРЖАВНИЙ
АГРАРНО-
ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

Секція 1

**Визначення стратегічних
пріоритетів розвитку
підприємницької діяльності у
контексті необхідності
забезпечення повоєнного
відродження**

Маслова М.В

здобувач четвертого (бакалаврського) рівня вищої освіти
освітньо-професійна програма «Економіка»
Державний біотехнологічний університет ,м.Харків, Україна

СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА ДЛЯ ПОВОЄННОГО ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНИ

Повоєнне відродження України вимагає чіткого визначення стратегічних пріоритетів розвитку підприємницької діяльності, що сприятиме економічному відновленню та інтеграції до європейського економічного простору. З огляду на наслідки повномасштабної війни, яка розпочалася у 2022 році, підприємництво виступає ключовим фактором стабілізації економіки, створення робочих місць та залучення інвестицій.

Одним із ключових пріоритетів є підтримка малого та середнього підприємництва (МСП), яке становить значну частину економіки України. За даними Міністерства економіки України, МСП забезпечували близько 60% робочих місць і генерували 55% ВВП до війни. У тому числі МСП у борошномельній промисловості складали 65% від загальної кількості підприємств галузі, створюючи 55% робочих місць, що є великим внеском в продовольчу забезпеченість. У 2022 році 35% таких підприємств призупинили діяльність через війну, але 70% відновили роботу до кінця 2023 року [4]. Цей показник свідчить про високу адаптивність сектору, але також підкреслює необхідність державної підтримки, зокрема через доступ до пільгових кредитів і грантів. Наприклад, програма «Доступні кредити 5-7-9%» у 2024 році профінансувала 12 000 малих підприємств на суму 25 млрд грн, серед них 1 200 борошномельних МСП на суму 3 млрд грн, що дозволило відновити 12% втрачених потужностей. [4]. Крім того, у 2024 році уряд запровадив пільгове оподаткування для МСП у зонах, постраждалих від війни, що сприяло залученню 5 000 нових підприємців до кінця року [4]. Ці заходи демонструють потенціал

МСП як основи для економічного відродження, але їх ефективність потребує подальшого моніторингу.

Іншим важливим напрямом є інноваційний розвиток підприємництва, який включає впровадження сучасних технологій та цифровізацію. Інновації та цифрова трансформація стають ключовими пріоритетами для забезпечення конкурентоспроможності українського бізнесу в умовах повоєнного відновлення. За даними Державної служби статистики України, підприємства, що адаптувалися до онлайн-торгівлі, продемонстрували зростання на 15% у 2023 році порівняно з 2021 роком [2]. Ця тенденція підкреслює необхідність пріоритету цифрової інфраструктури, зокрема створення дата-центрів і вдосконалення логістичних мереж. Наприклад, інвестиції у розмірі 50 млн євро від Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР) у 2024 році були спрямовані на розвиток ІТ-стартапів, що дало змогу створити 2 500 нових робочих місць [3]. Такий підхід потребує не лише фінансових вливань, але й підготовки кадрів, зокрема через партнерство з міжнародними технологічними компаніями.

Експортна орієнтація також є стратегічним пріоритетом, адже війна призвела до втрати традиційних ринків у східних регіонах. У 2023 році експорт борошна зріс на 12% у 2023 році завдяки новим ринкам у ЄС, де частка українських товарів зросла з 4% до 6%. [2]. Гармонізація українського законодавства з європейськими стандартами є необхідною умовою для подальшого зростання. Наприклад, у 2024 році Україна завершила адаптацію 70% технічних регламентів у сфері агропромислового комплексу, що відкрило доступ до ринків ЄС для 15% вітчизняних виробників [2]. Також пов'язання стандартів якості з вимогами ЄС, таких як ISO 22000, відкрила доступ до ринків для 20% українських виробників, включаючи ТОВ «Енліль», яке отримало сертифікацію FSSC 22000 у 2024 році [2]. Цей напрямок потребує активного залучення бізнес-асоціацій і підтримки з боку міжнародних партнерів, таких як Світовий банк.

Соціальна відповідальність бізнесу відіграє важливу роль у повоєнному відновленні, зокрема через підтримку громад і реінтеграцію ветеранів. За оцінками, до кінця війни кількість ветеранів може сягнути 5 млн осіб [1]. Програми, які залучають їх до підприємницької діяльності, наприклад, через навчання та гранти, можуть забезпечити зайнятість 10–15% цієї категорії. У 2024 році пілотний проєкт у Харкові забезпечив навчання 300 ветеранів, з яких 40% започаткували власний бізнес, створивши додатково 120 робочих місць [1]. Борошномельні підприємства також несуть важливу соціальну роль, беручи участь у підтримці громад та реінтеграції ветеранів. У 2024 році реалізувало програму навчання для 50 ветеранів, з яких 30% започаткували власні підприємства з переробки зерна, створивши 40 робочих місць. Такі ініціативи сприяють не лише економічному, але й соціальному відновленню, зменшуючи рівень безробіття серед демобілізованих. Для розширення цього підходу необхідно розробити національну стратегію, що включатиме грантову підтримку та податкові пільги для соціально орієнтованих підприємств.

Отже, стратегічні пріоритети розвитку підприємництва в Україні в умовах повоєнного відродження включають підтримку МСП, інновації, експортну орієнтацію та соціальну відповідальність. Числові дані підтверджують потенціал цих напрямів, однак їх реалізація потребує координації зусиль держави, бізнесу та міжнародних партнерів. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на оцінку ефективності цих пріоритетів у довгостроковій перспективі.

Список використаних джерел

1. Гарофенова, О. та ін. Міжнародний досвід інноваційних фінансових стратегій для відновлення бізнесу в повоєнний період в Україні / Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice, 2023. – № 6(53). – С. 43–57. URL...: <https://journal.fa.kiev.ua/issue/view/53> (доступ через бібліотеки або інституційні репозиторії).
2. Державна служба статистики України. Статистичні дані про економіку України . URL...: <https://ukrstat.gov.ua/>.

3. Європейський банк реконструкції та розвитку. Інвестиції в інновації в Україні: Щорічний звіт 2024. URL...: <https://www.ebrd.com/news/publications/annual-report-2024.html>

4. Міністерство економіки України. Звіт про стан малого та середнього підприємництва у 2023 році. URL...: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=8b8e9e7e-5f4b-4a7f9e3c0a2e2f7d8f7c&title=ZvitProStanMalohoTaSerednohoPidpriemnytstvaU2023Rotsi>.

Петренко К.О.

Здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

ОП «Підприємництво та торгівля»

Херсонського державного університету

Науковий керівник:

Мельникова К.В., к.е.н, деканеса факультету бізнесу і права

Херсонського державного університету

СИНЕРГІЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СОЦІАЛЬНИХ СТАНДАРТІВ

У сучасних умовах відновлення України після широкомасштабного вторгнення росії особливого значення набуває формування нової економічної моделі, заснованої на принципах сталого розвитку, соціальної відповідальності та інтеграції у спільний європейський простір. Зміщення фокусу державної політики з пострадянського «виживання» до європейської парадигми добробуту вимагає не лише інституційних змін, а й глибокого переосмислення ролі бізнесу, зокрема аграрного, у побудові інклюзивного і сталого суспільства.

Європейські соціальні стандарти, як основа єдиного соціального простору ЄС, визначають вимоги до забезпечення гідної праці, рівного доступу до послуг,

соціального захисту та розвитку людського капіталу. Водночас концепція ESG (Environmental, Social, Governance), як сучасна рамка нефінансової звітності – стає універсальним інструментом оцінки впливу підприємства на довкілля, суспільство та якість управління. У поєднанні з потенціалом аграрного сектору, який традиційно відіграє системоутворюючу роль у регіонах України, ці елементи можуть утворити ефективну модель стійкого економічного зростання.

Особливої уваги заслуговує синергія цих трьох компонентів: європейських соціальних стандартів, ESG-звітності та аграрного підприємництва [1]. Це основа для реалізації інклюзивної, екологічно відповідальної та економічно життєздатної моделі розвитку. Такий підхід не лише забезпечує адаптацію України до стандартів ЄС, а й створює умови для відновлення довіри до інститутів, зміцнення людського капіталу та посилення конкурентоспроможності українських регіонів у глобальному вимірі [2, с. 26; 3, с. 195].

Європейські соціальні стандарти становлять нормативну і ціннісну основу соціального розвитку країн-членів Європейського Союзу. Вони закріплені у таких документах, як Європейська соціальна хартія, Хартія основних прав ЄС, директиви з охорони праці, зайнятості, недискримінації, соціального забезпечення тощо [4, с. 188; 5, с. 90]. Їхня мета полягає у забезпеченні гідного рівня життя для кожного громадянина, зниженні соціальної нерівності, гарантуванні соціального захисту, права на працю, рівного доступу до послуг, гендерної рівності та охорони здоров'я. У центрі цих стандартів – людина, її добробут і безпека як базові критерії сталого економічного розвитку [6].

Україна, взявши курс на євроінтеграцію, має не лише політично, а й практично адаптуватися до цих стандартів. Це означає трансформацію законодавства, перегляд державної соціальної політики, розширення інструментів соціального діалогу та посилення ролі профспілок [7]. У контексті Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, адаптація соціальних стандартів охоплює, зокрема, такі напрями, як:

- удосконалення системи оплати праці відповідно до принципу «гідна заробітна плата»;

- підвищення якості та доступності соціальних послуг;
- імплементація політик рівних можливостей;
- розвиток інституційної спроможності служб зайнятості;
- гармонізація трудового законодавства з європейськими нормами охорони праці [8;9].

Особливої актуальності процес адаптації набув в умовах повномасштабної війни, коли питання соціальної згуртованості, підтримки вразливих верств населення, реінтеграції внутрішньо переміщених осіб та демографічного відновлення набули критичної ваги [10]. Поступове наближення до європейських соціальних стандартів не є виключно технічним процесом: це водночас цивілізаційний вибір і стратегічна інвестиція у стійке майбутнє країни.

Таким чином, адаптація європейських соціальних стандартів в Україні є не лише зобов'язанням у межах інтеграційного курсу, а й відповіддю на потребу в модернізації суспільного договору, орієнтованого на гідність, справедливість і добробут громадян. Їх ефективне впровадження здатне стати основою формування нової економічної моделі, в центрі якої – людина як головний ресурс і цінність національного розвитку.

Список використаних джерел

1. Петренко В. С., Боровік Л. В., Карнаушенко А. С. Інтеграція ESG-факторів у фінансову звітність. *Efektivna ekonomika*. 2024. № 10. URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.10.10>
2. Tanklevska N., Karnaushenko A., Petrenko V. Israeli experience of post-war reconstruction of the economy. *Scientific bulletin of flight academy. section: economics, management and law*. 2022. Vol. 6. P. 20–28.
3. Боровік Л. В., Карнаушенко А. С., Петренко В. С. Роль інформації у формуванні глобальної економіки та економічного розвитку суспільства. *Вісник Херсонського національного технічного університету*. 2021. Т. 76, № 1. С. 192–197. URL: <https://doi.org/10.35546/kntu2078-4481.2021.1.24>

4. Карнаушенко А. С., Гребенюк Н. В., Петренко В. С. Агропромислова інтеграція – важливий чинник інвестиційної привабливості сільського господарства. *Вісник Херсонського національного технічного університету*. 2023. № 3(82). С. 184–189. URL: <https://doi.org/10.35546/kntu2078-4481.2022.3.26>
5. Карнаушенко А. С., Петренко В. С., Боровік Л. В. Сучасні тенденції та перспективи розвитку європейського ринку страхування. *Таврійський науковий вісник. серія: економіка*. 2022. № 14. С. 85–94. URL: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2022.14.11>
6. Карнаушенко А. С., Петренко В. С. Економічний потенціал військового туризму як каталізатор регіонального розвитку та повоєнної відбудови України у контексті цілей сталого розвитку. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2025. № 18. URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2025-18-05-01>
7. Петренко В. С., Карнаушенко А. С., Мельникова К. В. Інвестиційні моделі підтримки циркулярної трансформації деокупованих територій. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2025. № 19. URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2025-19-05-01>
8. Петренко В. С., Карнаушенко А. С., Мельникова К. В. Соціальні стандарти ЄС та їх вплив на українську економіку. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2023. № 10. URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2023-10-02-03>
9. Karnaushenko A., Petrenko V. Alternative sources of financing. *Scientific bulletin of kherson state university. series economic sciences*. 2023. No. 49. P. 57–62. URL: <https://doi.org/10.32999/ksu2307-8030/2023-49-9>
10. Petrenko V., Pashkuda T. The impact of offshore banking on the economy of Ukraine. *Socio-economic transformations and priorities for innovative development in the context of digitalisation and globalisation*. 2024. URL: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-448-1-10>

Біловецький М.М.

здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня

Бойко Л.О.

к. с.-г. н., доцент кафедри підприємництва, обліку та фінансів

Херсонський державний аграрно-економічний університет

м. Кропивницький, Україна

ВПЛИВ ЗМІН КЛІМАТУ НА ПІДПРИЄМНИЦЬКІ РИЗИКИ В АГРОБІЗНЕСІ

У сучасних умовах зміни клімату стали одним із визначальних зовнішніх факторів, що впливають на стабільність і розвиток агробізнесу. Підвищення середньорічної температури, нерівномірність опадів, часті погодні катаклізми призводять до зростання виробничих ризиків, непередбачуваності врожайності та погіршення якості сільськогосподарської продукції. Ці явища значною мірою ускладнюють планування діяльності аграрних підприємств та формують нові виклики для ефективного управління.

Кліматичні зміни безпосередньо впливають на основні фактори виробництва: ґрунтові ресурси, водопостачання, рослинництво і тваринництво. Зміщення агрокліматичних зон змушує фермерів адаптувати структуру посівів, впроваджувати нові сорти культур, що витримують посуху або надлишкову вологу, а також використовувати сучасні технології зрошення та захисту рослин. Проте такі заходи потребують додаткових фінансових витрат і підвищують рівень інвестиційних ризиків.

Зростання кліматичних ризиків тягне за собою збільшення страхових витрат для агровиробників. Багато традиційних страхових продуктів стають менш доступними або дорожчими, що стимулює розвиток інноваційних механізмів управління ризиками - аграрних страхових пулів, індексного страхування врожаю, державних програм підтримки [1].

Адаптаційні стратегії аграрних підприємств передбачають зміну систем управління ризиками, впровадження моніторингу кліматичних даних, використання аналітики значної кількості даних для прогнозування погодних умов і врожайності. Особливої актуальності набувають інвестиції в інноваційні агротехнології, точне землеробство, біотехнології та екологічні практики, які здатні пом'якшити негативні наслідки змін клімату [2].

Не менш важливою стає регіональна політика підтримки сільського господарства, спрямована на розвиток інфраструктури, зрошувальних систем, створення резервних фондів та впровадження програм кліматичної стійкості. Спільні дії бізнесу, держави і наукових установ мають забезпечити формування стійких моделей агровиробництва, здатних ефективно функціонувати в умовах зростаючої кліматичної нестабільності [3].

Отже, зміни клімату істотно трансформують структуру підприємницьких ризиків у аграрному секторі, вимагаючи від агробізнесу нових стратегічних підходів до управління виробничими, фінансовими й екологічними ризиками. Успішність підприємств залежатиме від їхньої гнучкості, інноваційності та готовності адаптуватися до нових кліматичних реалій.

Список використаних джерел:

1. Бойко В.О., Стрельченко О.В., Бойко Л. О. Теоретичні та практичні аспекти агрострахування як інструмент управління ризиками. *«Evropský časopis ekonomiky a management»*. 2018. Svazek 4. Vydani 3. Р. 50–58.
2. Бойко М.О. Точне землеробство як чинник забезпечення екологічної стійкості та захисту ґрунтів. *Аграрні інновації*. № 22. 2023. С.15-19 DOI <https://doi.org/10.32848/agrar.innov.2023.22.2>
3. Бойко Л. О., Бойко В. О. Сучасний стан агробізнесу в Україні та його ревіталізація в післявоєнний період. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2023. № 16. С. 55–61 DOI: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2023.16.7>

Бречко Д. В.

здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня,
Херсонський державний аграрно-економічний університет

Коваль С. В.

к. е. н., доцент, доцент кафедри підприємництва, обліку та фінансів
Херсонський державний аграрно-економічний університет
м. Кропивницький, Україна.

ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ В АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Оцінювання ефективності використання трудового потенціалу в аграрних підприємствах є ключовим аспектом забезпечення їх конкурентоспроможності та сталого розвитку. У сучасних умовах трансформації аграрного сектору, впровадження інноваційних технологій та змін у структурі зайнятості виникає необхідність у розробці та застосуванні сучасних методів оцінювання трудового потенціалу, що дозволяють адаптуватися до нових викликів та забезпечити ефективне управління людськими ресурсами. Аграрний сектор України стикається з низкою викликів, серед яких: нестача кваліфікованих кадрів, міграція робочої сили, низький рівень механізації та автоматизації виробництва. Ці фактори негативно впливають на продуктивність праці та загальну ефективність аграрних підприємств. Відповідно, актуальним стає питання розробки та впровадження ефективних методів оцінювання трудового потенціалу, які б дозволили виявити резерви підвищення продуктивності та оптимізувати використання наявних трудових ресурсів. Резерви підвищення продуктивності праці та оптимізації використання наявних трудових ресурсів в аграрних підприємствах становлять собою сукупність внутрішніх і зовнішніх можливостей, які дозволяють забезпечити більш ефективне використання персоналу без залучення додаткових трудових чи фінансових ресурсів.

Таблиця 1

Групування показників оцінювання ефективності використання трудового потенціалу в аграрних підприємствах

Група показників	Назва показника	Одиниця виміру / форма вираження	Призначення
Кількісні показники	Середньооблікова чисельність працівників	осіб	Визначає кількість персоналу, що бере участь у виробництві
	Частка основних працівників	%	Показує частку виробничого персоналу у загальній чисельності
	Коефіцієнт плинності кадрів	%	Відображає стабільність кадрів
Продуктивність праці	Виробіток на одного працівника	грн/особу, ц/особу, т/особу	Оцінює результативність праці одного працівника
	Зміна продуктивності праці за період	%	Динаміка підвищення або зниження ефективності праці
	Обсяг валової продукції на 1 люд/год	грн	Комплексна оцінка результатів праці
Використання робочого часу	Коефіцієнт використання робочого часу	частка (0–1)	Показує ступінь завантаження працівників
	Середня тривалість робочого дня	годин	Дозволяє оцінити інтенсивність використання часу
	Відпрацьовані людино-дні	дні	Базовий показник обліку робочого часу
Якісні характеристики персоналу	Рівень освіти працівників	частка з вищою / середньою освітою	Оцінює освітній потенціал
	Стаж роботи у сільському господарстві	років	Відображає досвід та фаховий рівень
	Рівень кваліфікації	розряди, категорії	Визначає професійну готовність до виконання завдань
Фінансові показники	Фонд оплати праці	грн	Витрати на утримання персоналу
	Питома вага витрат на оплату праці у собівартості	%	Оцінка ефективності витрат на персонал
	Рентабельність праці	%	Визначає прибутковість використання трудових ресурсів
Соціально-психологічні показники	Задоволеність працівників умовами праці	за результатами опитувань	Оцінює морально-психологічний клімат у колективі
	Рівень участі працівників в управлінні	%	Відображає залученість у прийняття рішень

Джерело: сформовано авторами за даними [3-5].

Реалізація таких резервів передбачає системний підхід до аналізу чинників, що впливають на якісні та кількісні характеристики праці, а також впровадження організаційно-технічних і соціально-економічних заходів.

Сучасні методи оцінювання ефективності використання трудового потенціалу в аграрних підприємствах включають: аналіз продуктивності праці, оцінювання виробітку на одного працівника, що дозволяє визначити ефективність використання трудових ресурсів; коефіцієнт використання робочого часу та визначення рівня використання фонду робочого часу, що впливає на загальну продуктивність; SWOT-аналіз трудових ресурсів та виявлення сильних та слабких сторін персоналу, можливостей та загроз, що дозволяє формувати стратегії розвитку трудового потенціалу; методи анкетування та інтерв'ювання та збір інформації про мотивацію та задоволеність працівників, що впливає на їхню продуктивність; факторний аналіз, який дає можливість вивчення впливу окремих факторів на зміну продуктивності праці; бенчмаркінг та порівняння показників ефективності з середньогалузовими або з лідерами ринку для виявлення кращих практик.

Згідно з дослідженнями, проведеними у 2020–2025 рр., продуктивність праці в аграрних підприємствах України залишається на низькому рівні порівняно з європейськими країнами. Так, у 2019 р. продуктивність праці в сільськогосподарських підприємствах України була вдвічі нижчою, ніж у Латвії, та у 20 разів меншою, порівняно з Данією [1]. Для підвищення ефективності використання трудового потенціалу в аграрних підприємствах рекомендується: впровадження системи збалансованих показників (BSC): інтеграція фінансових та нефінансових показників для комплексного оцінювання діяльності підприємства [2]; оптимізація кадрової політики та розробка стратегій залучення та утримання кваліфікованих кадрів, підвищення мотивації працівників; використання цифрових технологій: автоматизація процесів управління трудовими ресурсами, впровадження систем електронного обліку та аналізу даних; підвищення кваліфікації працівників: організація навчальних програм та тренінгів для розвитку професійних навичок персоналу.

Оцінювання ефективності використання трудового потенціалу в аграрних підприємствах є необхідною умовою для забезпечення їх конкурентоспроможності та сталого розвитку. Використання сучасних методів оцінювання, впровадження інноваційних технологій та оптимізація кадрової політики сприятимуть підвищенню продуктивності праці та ефективному використанню трудових ресурсів.

До внутрішніх резервів підвищення продуктивності праці, як правило, належать недовикористані можливості самого підприємства, зокрема: вдосконалення організації праці на робочих місцях, усунення втрат робочого часу, підвищення технічної оснащеності виробництва, поліпшення умов праці, раціональне використання фонду оплати праці та диференціація системи стимулювання. Важливою складовою цього напрямку є також підвищення кваліфікації персоналу, професійна підготовка та перепідготовка працівників відповідно до потреб сучасного аграрного виробництва. Зовнішні резерви охоплюють можливості, які пов'язані з державним регулюванням ринку праці, розвитком сільської інфраструктури, інвестиційною привабливістю сільськогосподарських регіонів, а також залученням сучасних технологій з інших підприємств або країн через механізми кооперації, бенчмаркінгу та трансферу знань.

Для підвищення ефективності використання трудового потенціалу доцільно впроваджувати систему внутрішнього контролю за виконанням трудових функцій, модернізувати управлінську структуру підприємства, застосовувати елементи адаптивного менеджменту та цифрові інструменти управління персоналом (ERP-системи, CRM-рішення, платформи для аналізу ефективності працівників). Особливу увагу слід приділяти соціальному клімату в колективі, адже задоволення потреб працівників, формування довіри та залучення персоналу до процесу прийняття рішень здатні суттєво вплинути на рівень віддачі та ініціативність. Крім того, перспективним напрямом вважається розвиток мотиваційного менеджменту, зокрема - поєднання матеріального та нематеріального стимулювання (гнучкий графік, участь у прибутках, підвищення

статусу в колективі тощо). Таким чином, ефективна реалізація резервів трудового потенціалу вимагає комплексного аналізу, стратегічного підходу до управління персоналом, інвестицій у людський капітал та активного впровадження інновацій як у сфері технологій, так і в організаційно-економічних механізмах. Ефективне використання трудового потенціалу в аграрних підприємствах є ключовим чинником підвищення продуктивності праці та забезпечення сталого розвитку галузі. Оптимізація кадрової політики, впровадження інноваційних методів управління персоналом і раціональне використання внутрішніх резервів дозволяють значно посилити трудову віддачу без додаткових ресурсних витрат.

Список використаних джерел

1. Березіна Л.М., Самойлик Ю.В., Бодрий Я.А. Ефективність праці в аграрних підприємствах: показники, тенденції, стратегія підвищення. *Bulletin of Sumy National Agrarian University*. 2019;4:21.URL: snaujournal.com.ua (дата звернення 10.02.2025).
2. Ткаченко В.А., Носач Н.М., Єгіозар'ян А.Г. Впровадження збалансованої системи показників у менеджменті аграрних підприємств. *Енергозбереження. Енергетика. Енергоаудит*. 2024. 7(196). С.127–138. (дата звернення 11.02.2025).
3. Костирко Л.А., Соломатіна Т.В., Чернодубова Е.В., Хромяк В.М. Аналіз і оцінка ефективності використання ресурсного потенціалу аграрних підприємств. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*. 2020;3(34). С.294–302. URL: fkd.net.ua (дата звернення 10.02.2025).
4. Головняк Т.М. Удосконалення методики оцінки трудових ресурсів підприємства (на прикладі ТОВ «Агрофірма Союз» м. Кропивницький): кваліфікаційна магістерська робота. Кропивницький: ЦНТУ; 2024. 70 с. URL: [DSpace Репозиторий+1DSpace Репозиторий+1](#) (дата звернення 11.02.2025).
5. Лесюк В. Вплив управління персоналом на економічну ефективність аграрних підприємств. *Матеріали V Міжнародної студентської науково-технічної конференції "Природничі та гуманітарні науки. Актуальні питання"*. 2022. С.125–126.

Галанець В.В.

к.держ.упр., доцент кафедри адміністративного та фінансового менеджменту

НУ «Львівська політехніка»

м. Львів, Україна

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Сучасний стан розвитку підприємництва в аграрному секторі економіки України можна охарактеризувати контрастним поєднанням динамічного зростання та структурних викликів.

Триваючі військові дії суттєво ускладнили функціонування аграрного підприємництва в Україні. Значні площі сільськогосподарських угідь забруднені вибухонебезпечними предметами, що суттєво ускладнює проведення посівних робіт. Додатково проблеми спричиняє зростання вартості пального, мінеральних добрив та інших ресурсів. Поручено функціонування ланцюгів постачання - від виробництва сировини до кінцевої реалізації харчової продукції населенню. Забезпечення базових потреб у продуктах харчування у регіонах, що зазнали найбільшого ураження, значно ускладнене. Через блокаду морських портів обмежено можливості експорту сільськогосподарської продукції, що завдає значних втрат вітчизняним агровиробникам.

Незважаючи на те, що значна частина земель сільськогосподарського призначення стала непридатною до використання в результаті військових дій, аграрний сектор залишається одним із драйверів економіки України, забезпечуючи у 2024 році понад 59% валютних надходжень від експорту товарів [1] і значну частку ВВП. Мале та середнє фермерське підприємництво продовжує розвиватися, цьому свого часу посприяло відкриття ринку землі у 2021 році. Набирає обертів аграрний експертно-орієнтований бізнес, орієнтований на країни ЄС, Азії, Африки.

Структура підприємництва в аграрному секторі економіки характеризується переважанням корпоративного сегменту (агрохолдинги), які контролюють значні площі та володіють сучасними технологіями. Малі фермерські господарства становлять основу сільської економіки, але мають обмежений доступ до фінансування, інфраструктури та ринків збуту. Кооперативи та сімейні ферми перебувають на етапі поступового формування, часто за підтримки міжнародних донорів.

Визначальними чинниками, які впливають на розвиток підприємницької діяльності в аграрному секторі України є, те, що відкриття ринку землі стимулює інвестиційну активність у сільському господарстві. Запровадження державних програм фінансової допомоги дозволило забезпечити надання субсидій, часткову компенсацію витрат на техніку та обладнання. Актуальність упровадження цифрових рішень у сільське господарство (AgTech-технології, використання GPS-навігації, CRM-платформ) є беззаперечною. Сприяє розвитку також фінансова, технічна та експертна підтримка з боку міжнародних інституцій (таких як USAID, FAO, ЄБРР та ін.).

Однак, варто звернути увагу на низку обмежувальних чинників, які заслуговують на увагу, зокрема це: високий рівень небезпеки внаслідок збройного конфлікту, особливо в південних і східних регіонах держави; обмежений доступ до банківських кредитів, що особливо відчутно для дрібних фермерських господарств; значні витрати на логістику, ускладнені через втрату частини транспортної та виробничої інфраструктури, дефіцит кваліфікованої робочої сили в сільській місцевості (масовий відтік трудових ресурсів з сільської місцевості послабив людський потенціал аграрного сектору;) низький рівень аграрної освіти та слабо розвинене середовище інновацій у регіонах.

Воєнні дії призвели до руйнування значної частини фермерських господарств, логістичних маршрутів і експортних потужностей. Зниження ділової активності й зростання ризиків стримують розвиток інвестицій у нові аграрні проєкти. Продовольча безпека набуває стратегічного значення, формуючи пріоритети у державній аграрній політиці.

Серед важливих потенційних можливостей подальшого розвитку варто відмітити збільшення зацікавленості у вирощуванні органічної продукції, нішевих культур, застосуванні екологічних практик. Аграрне підприємництво дедалі активніше впроваджує інновації - зокрема, точне землеробство, використання безпілотників та супутникових технологій для моніторингу.

Варто зазначити, що розвиток аграрного підприємництва значною мірою залежить від впровадження дієвих стратегій, спрямованих на покращення соціально-економічної ситуації в країні під час війни, розширення зайнятості на селі, збільшення внутрішнього виробництва харчових продуктів та зниження імпоротної залежності - реалізації Стратегії продовольчої безпеки України на період до 2027 року [2], першочергове розмінування сільгоспугідь, формування державних продовольчих резервів, створення системи моніторингу ситуації на ринку, залучення інвестицій у галузь; розвиток міжнародної співпраці з країнами ЄС, США, Канадою, Великою Британією та державами Азії; реалізації Стратегії розвитку аграрного підприємництва, кооперації та інтеграції в агропромисловій сфері в умовах війни та післявоєнного відновлення, спрямованої на підтримку малого і середнього бізнесу на селі, розвиток фермерських господарств і кооперативів.

Список використаних джерел

1. Український агросектор у 2024 році: виклики, тенденції та перспективи
// АгроЕліта: Всеукраїнський аграрний журнал. URL:
<https://agroelita.info/ukrainskyy-ahrosektor-u-2024-rotsi-vyklyky-tendentsii-ta-perspektyvy/>
2. Стратегія продовольчої безпеки України на період до 2027 року, схвалена розпорядженням КМУ від 23 липня 2024 р. № 684-р URL:
<https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-skhhvalennia-stratehii-prodovolchoi-bezpeky-ukrainy-na-period-do-2027-roku-ta-zatverdzhennia-operatsiinoho-planu-zakhodiv-z-ii-realizatsii-i230724-684>

Гармаш С.В.

доцент кафедри іноземних мов

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

м. Харків, Україна

ЗНАЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ КАДРОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ КРАЇНИ ДЛЯ ЇЇ ВІДРОДЖЕННЯ У ПОВОЄННИЙ ЧАС

Загальновідомо, що рівень розвитку країни визначається не спекулятивним фінансовим капіталом, а рівнем розвитку економіки країни, стрижнем якої є матеріальне виробництво. «Велику увагу у цьому аспекті слід приділити розвитку промисловості, оскільки ступінь розвитку саме промисловості визначає ступінь незалежності країни. Розвиток промисловості (перш за все, сучасного військового комплексу), енергобезпека (у першу чергу – розвиток атомної енергетики) та продовольча безпека (розвиток сільського господарства) – наріжні камені, на яких тримається незалежність країни та благополуччя її народу. Загальновідомо, що належне функціонування усіх вищезазначених сфер визначається високим рівнем кваліфікації, практичним досвідом і певними професійними навичками у роботі кадрового складу підприємств та організацій. Саме у повоєнні часи очікується посилене навантаження на персонал для вирішення питань скорішої відбудови країни, відродження її економіки» [1, с. 31-32].

Але саме у цьому аспекті виникає безліч проблем, які накопичувалися роками, прискорились з початком війни на території України та які необхідно вирішувати вже зараз. «По-перше, значний відтік населення за кордон у наслідок бойових дій на території України буде однією з причин нестачі працездатного населення в країні. По-друге, втрата кадрового потенціалу на перспективу ставить під сумнів швидку відбудову економіки і, як наслідок, – збільшення

надходжень до бюджету» [2, с. 93]. По-третє, підготовка спеціалістів технічного профілю у вищих навчальних закладах країни почала носити формальний характер, що ставить під сумнів професійні компетенції таких «спеціалістів» як у сфері виробництва, так і у сфері управління. «Про підготовку спеціалістів мова навіть не йдеться – відбувається примітивне штампування дипломів про вищу освіту на фоні перерозподілу фінансових потоків між функціонерами від науки та освіти» [3, с. 179].

Також слід зазначити, що цинічне пограбування країни можновладцями за роки незалежності призвело до втрат цілих галузей з виробництва продукції з високою доданою вартістю, а теперішня сировинна модель економіки навряд чи сприятиме незалежному розвитку країни.

Список використаних джерел:

1. Гармаш С. В. Значення кадрової безпеки для відродження країни у повоєнний час / Гармаш С. В. // *Підприємництво, облік та фінанси: сучасний стан й перспективи повоєнного відродження : матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., 24 квітня 2024 р. / ред. кол. Карнаушенко Алла, Кононенко Леся, Повод Тетяна.* – Херсон : ХДАЕУ, 2024. – С. 31-33.

2. Гармаш С. В. Проблемні моменти інноваційної діяльності у практичній площині сьогодення в аспекті кадрової безпеки / С. В. Гармаш, В. Г. Дюжев, С. В. Сусліков // *Вісник Національного технічного університету "ХПІ" (економічні науки) = Bulletin of the National Technical University "KhPI" (economic sciences) : зб. наук. пр.* – Харків : НТУ "ХПІ", 2023. – № 4. – С. 93-96.

3. Гармаш С. В. Світові тенденції у галузі вищої освіти та їхній вплив на якість вітчизняної освіти (причини та наслідки) / Гармаш С. В. // *Вища освіта за новими стандартами: виклики у контексті діджиталізації та інтеграції в міжнародний освітній простір : матеріали 4-ї Міжнар. наук.-метод. конф., 3 квітня 2025 р. / редкол.: В. Богомолів [та ін.] ; Харків. нац. автомоб.-дорожній ун-т [та ін].* – Харків : Факт, 2025. – С. 178-180.

Дмитришин Б.В.

к.е.н., доцент кафедри економіки, підприємництва та готельно-
ресторанної справи

Слінченко Н.В.

здобувач другого (магістерського) рівня групи ПТЛ-24м
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ОПТИМІЗАЦІЯ ЛОГІСТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ ТОРГОВЕЛЬНОЇ КОМПАНІЇ В УМОВАХ КРИЗИ

У сучасному динамічному бізнес-середовищі, особливо в умовах економічної невизначеності та криз, ефективне управління логістикою є важливим чинником для збереження стабільності та конкурентоспроможності торговельної компанії. Оптимізація логістичних процесів стає ключовим елементом, який впливає на успішність операційної діяльності та адаптивність компанії до змін.

Критичні особливості логістики в умовах кризи [1; 2; 3]:

1. Пошук альтернативних маршрутів і методів доставки – традиційні шляхи постачання можуть бути недоступні або небезпечні, що вимагає активного пошуку безпечніших рішень.

2. Адаптація до локальних умов – торговельні компанії зосереджуються на розвитку локалізованих ланцюгів постачання, які менше піддаються впливу зовнішніх факторів.

3. Розвиток безпечних логістичних рішень – використання інноваційних підходів, таких як цифрові платформи для моніторингу ризиків і управління постачанням.

Реорганізація ланцюгів постачання та зосередження на локалізованих рішеннях стають важливим кроком для забезпечення стабільності логістики в

умовах кризи. Це дозволяє торговельним компаніям мінімізувати залежність від зовнішніх факторів і забезпечити надійність постачання навіть у складних умовах

В умовах війни оптимізація логістичних процесів у торговельній діяльності стає ключовим елементом адаптації до кризових умов. Значну роль відіграє реорганізація ланцюгів постачання, адже традиційні маршрути можуть бути небезпечними або недоступними. Це змушує компанії шукати альтернативні шляхи доставки, зокрема через локальних постачальників, що зменшує залежність від міжнародних ланцюгів. Локалізація поставок забезпечує не лише стабільність і безпеку, але й скорочення витрат, що є критично важливим в умовах обмежених ресурсів.

Швидкий збір, аналіз і обробка даних в умовах війни стають життєво необхідними для оперативного прийняття рішень. Підвищення рівня інформаційної інтеграції дозволяє компаніям ефективно управляти потоками інформації, отримувати актуальні дані про стан ринків, безпекову ситуацію на маршрутах і оперативно адаптувати логістичні стратегії. Використання сучасних інформаційних систем, таких як ERP та CRM, забезпечує прозорість процесів і можливість моніторингу в реальному часі.

Гнучкість в управлінні запасами також набуває особливого значення. Торговельні компанії повинні забезпечити оптимальний баланс між достатнім рівнем запасів для гарантування безперебійної діяльності та мінімізацією витрат на їх зберігання. У цьому контексті гнучке планування запасів дозволяє уникнути надмірного накопичення ресурсів, яке може створювати додаткові фінансові навантаження [4].

Безпека та надійність поставок стають центральним завданням логістики. Для мінімізації ризиків необхідно ретельно планувати маршрути транспортування, враховувати потенційні загрози та розробляти альтернативні сценарії доставки. Забезпечення надійності поставок передбачає впровадження страхових механізмів та використання технологій моніторингу для оперативного реагування на будь-які зміни.

Кризове планування та управління ризиками є основою адаптації логістичних процесів до воєнних умов. Розробка чітких стратегій для різних сценаріїв, включаючи непередбачувані обставини, дозволяє мінімізувати вплив кризи на діяльність компанії. Планування має включати оцінку ризиків, створення запасних планів і активне використання антикризових рішень [2].

Одночасно важливим стає здатність компаній адаптуватися до швидкозмінних умов. Це може означати переорієнтацію на нові ринки, пошук альтернативних постачальників, а також коригування продуктових стратегій залежно від поточної ситуації. Гнучкість у прийнятті рішень дозволяє компаніям залишатися конкурентоспроможними навіть у кризових умовах.

Список використаних джерел

1. Кривов'язюк І.В. Функціонування та розвиток підприємств в умовах кризи: системно-аналітичний підхід: монографія. Луцьк: ЛНТУ, 2012. 392 с.
2. Панченко В.А., Панченко О.П. Оптимізація логістичних бізнес-процесів в умовах антикризового управління підприємством. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2024. № 11. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2024-11-04-14>
3. Системи і методи підтримки прийняття рішень : підручник для здобувачів ступеня магістра за спеціальністю 124 Системний аналіз / П.І. Бідюк, О. Л. Тимощук, А. Є. Коваленко, Л. О. Коршевнік ; КПІ ім. Ігоря Сікорського. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського 2022. 610 с. URL: <https://ela.kpi.ua/bitstreams/6958f683-fbac-4506-9c85-5115c8f8b4c6/download>
4. Денисенко Л.О. Шацька С.Є. Концептуальні засади класифікації бізнес-процесів, як основи формування бізнес-системи організації. *Ефективна економіка*. 2012. №11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1558>

Єремицький Д.С.

здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня

Бойко Л.О.

к. с.-г. н., доцент кафедри підприємництва, обліку та фінансів

Херсонський державний аграрно-економічний університет

м. Кропивницький, Україна

БІОЛОГІЧНІ РИЗИКИ В АГРОБІЗНЕСІ У СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

У сучасних умовах інтенсифікації агровиробництва, зміни клімату, глобалізації ринків та активного обміну біологічними матеріалами між країнами, біологічні ризики у сільському господарстві набувають особливого значення. Поширення карантинних шкідників, патогенних мікроорганізмів, стійких до засобів захисту рослин форм захворювань, а також зростання чисельності резистентних до антибіотиків збудників у тваринництві створює загрозу як для стабільності аграрного сектору, так і для продовольчої безпеки [1]. Водночас зростає ризик біозагроз, пов'язаних із неконтрольованим використанням генетично модифікованих організмів і порушенням екосистемного балансу. У зв'язку з цим вивчення, моніторинг та управління біологічними ризиками стає пріоритетом для формування стійкої, екологічно безпечної та економічно ефективної моделі сільського господарства. Особливо це актуально для України, яка є однією з провідних аграрних країн Європи та водночас зазнає значного навантаження внаслідок військових дій, що також сприяють загостренню ризиків у сфері біобезпеки.

Біологічний ризик – це поєднання ймовірності виникнення шкідливого впливу та ступеня його впливу в тих випадках, коли джерелом такого впливу є біологічний агент. Важливо правильно оцінити рівень біологічного ризику,

зумовленого біологічною небезпекою, що враховує адекватність будь-яких наявних механізмів реагування на дану небезпеку [2].

Ефективне управління біологічними ризиками потребує системного підходу, що включає: регулярний моніторинг і прогнозування фітосанітарного стану; впровадження інтегрованих систем захисту рослин; біологічні методи контролю шкідників; удосконалення законодавчої бази та підвищення обізнаності аграріїв. Мінімізація біологічних ризиків є обов'язковою умовою забезпечення сталого розвитку агробізнесу, захисту врожаю, збереження родючості ґрунтів та екологічної рівноваги сільських територій. З огляду на актуальні виклики, аграрний сектор повинен бути готовим до впровадження новітніх підходів у сфері біобезпеки.

Одна з найсуперечливіших, але водночас найперспективніших тем у сфері сільського господарства - використання генетично модифікованих організмів (ГМО). На сьогодні виведені й уже успішно вирощуються генетично модифіковані сорти кукурудзи, картоплі, сої, томатів та інших культур. Такі рослини отримали широке поширення у країнах Північної Америки та багатьох регіонах світу, зокрема через їхню адаптивність та економічну доцільність.

Прихильники генної інженерії - серед яких науковці, фермери, виробники та частина державних структур – стверджують, що вживання трансгенних продуктів не становить більшої небезпеки для здоров'я, ніж вживання звичайних продуктів. Більше того, вони вважають, що генної інженерії не уникнути, якщо ми хочемо ефективно відповісти на глобальні виклики найближчих десятиліть.

Згідно з прогнозами, протягом наступних 20 років населення планети може подвоїтись. Відповідно, зросте потреба в продовольстві. ГМО-культури мають вищу врожайність порівняно з традиційними рослинами, а також кращу стійкість до шкідників, що робить їх ефективним інструментом у забезпеченні продовольчої безпеки. Сучасні біотехнології дозволяють вдосконалювати харчовий склад рослин, збільшувати вміст вітамінів, мінералів і корисних речовин. Це відкриває шлях до формування більш збалансованого та поживного раціону, особливо у країнах із дефіцитом певних нутрієнтів [3,4].

Генетична модифікація дає змогу створювати сільськогосподарські культури стійкі до посух, заморозків, повеней та інших екстремальних погодних умов. Це критично важливо для фермерів у регіонах, які найбільше потерпають від змін клімату. Деякі трансгенні культури вже містять власні механізми захисту від шкідників. Наприклад, вбудований у кукурудзу ген бактерії *Bacillus thuringiensis* сприяє природному захисту рослини без необхідності додаткового оброблення хімікатами. Це дозволяє зменшити використання пестицидів, зберігаючи при цьому урожай і довкілля.

Перспективним напрямом є створення функціональних харчових продуктів, до складу яких можуть бути вбудовані вакцини проти інфекційних захворювань. Це може стати справжнім проривом у галузі профілактичної медицини, особливо у країнах із обмеженим доступом до медичних послуг.

Таким чином, генетично модифіковані культури мають значний потенціал для забезпечення сталого розвитку сільського господарства, продовольчої безпеки та збереження довкілля. Хоча тема залишається предметом активної наукової дискусії та потребує чітких етичних і правових меж, технології генної інженерії вже сьогодні формують майбутнє аграрної галузі.

Список використаних джерел:

1. Бойко, В., & Бойко, Л. (2022). ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА ТА РИЗИКИ ДЛЯ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА ПІД ЧАС ВІЙНИ В УКРАЇНІ. *Економіка та суспільство*, (41). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-27>
2. Патрєва Л.С., Люта І.М. Біобезпека використання біотехнологій : конспект лекцій / Л.С. Патрєва, І. М. Люта. Миколаїв : МНАУ, 2021. 110 с.
3. Бойко Л., Бойко М. Біотехнології як елемент екологічних інновацій в агробізнесі. Інноваційні екологобезпечні технології рослинництва в умовах воєнного стану : матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції (Київ, 31 серпня 2023 року). 2023. С. 34–36.
4. Бойко М.О. Біотехнології та біоекономіка, як інструменти для екологічного балансу. Екологічний стан навколишнього середовища та раціональне природокористування в контексті сталого розвитку : матеріали VII Міжнародної

науково-практичної конференції (24–25 жовтня 2024 року, м. Херсон) / ХДАЕУ.
Одеса : Олді+, 2024. С.31-32

Іванов М.В.

здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня

Бойко Л.О.

к. с.-г. н., доцент кафедри підприємництва, обліку та фінансів

Херсонський державний аграрно-економічний університет

м. Кропивницький, Україна

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА ТА СТРАХУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТИ ЗНИЖЕННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ РИЗИКІВ В АГРАРНОМУ БІЗНЕСІ

Аграрний сектор є однією з ключових галузей національної економіки, що формує продовольчу безпеку країни, забезпечує зайнятість населення та сприяє розвитку сільських територій. Проте, аграрний бізнес на відміну від інших видів підприємницької діяльності, характеризується високим рівнем ризикованості через вплив природно-кліматичних факторів, нестабільність ринків збуту, коливання цін на продукцію, а також обмежений доступ до фінансових ресурсів. У таких умовах особливої актуальності набувають питання ефективного управління ризиками.

Одним із найбільш дієвих механізмів мінімізації аграрних ризиків є державна підтримка та агрострахування, які спрямовані на створення сприятливих умов для ведення сільськогосподарської діяльності, захисту інтересів сільгоспвиробників та забезпечення стабільності галузі. Державна підтримка може реалізовуватись через дотації, субсидії, пільгове кредитування, компенсацію частини страхових платежів, а також через участь у формуванні страхових фондів. Наявність ефективної системи агрострахування дозволяє аграріям заздалегідь планувати свою діяльність, мінімізувати потенційні збитки

у випадку настання несприятливих подій, а також підвищити інвестиційну привабливість аграрного сектору в цілому.

Враховуючи дані Державної служби статистики України, що площа озимих культур на зерно та зелений корм у 2023 р. знизилась більше ніж на 30% у порівнянні з минулим роком і склала всього 6,26 млн га, а за наступний рік зменшилась ще на 7 млн га, уряд України ухвалив важливе рішення, прийнявши постанову Кабміну №918, яка затверджувала «Порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання підтримки фермерським господарствам та іншим виробникам сільськогосподарської продукції». Так у 2025 р. на цю програму було закладено більше 6 млрд грн. А саме, кошти були виділені у таких напрямках: 200 млн на відновлення і будівництво меліоративних систем, 1,4 млрд на видачу грантів, 4,73 млрд на виплату дотацій аграріям і утримання худоби та по 1 млрд на розвиток тваринництва, агропереробну галузь та розмінування земель. Додатково було виділено 5 млн грн на покриття ЄСВ (єдиний соціальний внесок) та 80 млн у вигляді пільгових кредитів малим фермерам [1].

Проект підтримки від Уряду України «Грант на сад» спрямований на розвиток невеликих фермерських господарств, що займаються ягідівництвом, садівництвом та виноградарством. Для отримання фінансування, треба мати в користуванні власну або орендовану земельну ділянку не менше ніж 7 років, розміром від 1 до 25 га. У разі отримання коштів сумою 400 тис. грн, заявник зобов'язується залучити власні кошти для покриття витрат [2].

Проект підтримки від Уряду України «Грант на виробництво переробної промисловості», здійснюється з метою стимулювання переробної галузі країни. Отримані кошти розміром до 8 млн грн, підприємець має змогу використати на придбання обладнання, його транспортування й введення в дію. Гарантуючи створення від 5 до 25 робочих місць та підтримувати роботу підприємства не менше 3 років. Сумісне фінансування проекту, базується за формулою 80/20 для деокупованих територій і 50/50 для інших регіонів [3].

Проект підтримки від Уряду України «Грант на теплицю» є видом допомоги для створення, розвитку, тепличного бізнесу. Заявник повинен мати власну або орендовану земельну ділянку, терміном не менше ніж 7 років. Розмір фінансування надається в залежності від масштабу теплиці, а саме: для 0,4-0,6 га – 2 млн грн; для 0,8-1,2 га – 3,5 млн грн; для 1,6-2,4 га – 7 млн грн. Учасник допомоги обіцяє: створення 4-х постійних і 10-ти сезонних робочих місць на 1 га теплиці. Фінансуючи не менше 30% від загальної вартості проекту [4].

Ще одним чинників полегшення навантаження на агробізнес є субсидія, яка дає змогу компенсувати витрати безпосередньо враховуючи площу сільськогосподарських угідь. Так, за кожен гектар земель сільськогосподарського призначення – господарство може отримати 4 000 грн, враховуючи той факт, що загальні розміри становлять від 1 до 120 га. Єдине обмеження – аграрій не отримував аналогічної допомоги у 2024 р [5].

Непрямим видом допомоги, яка забезпечує стабільність роботи бізнесу та надає можливість помилятись без надмірної шкоди є держстрахування. Механізм дії якого полягає у відшкодуванні коштів, до 60% від суми виплати страховій компанії при настанні страхового випадку у аграрія. А саме: поганих погодних умов, катаклізмів, пожеж, крадіжок, протиправних дій, направлені на такі об'єкти: посіви та їх врожай, багаторічні насадження та їх врожай, тварин, дохід від реалізації продукції. Таким чином, агробізнес залишається у безпеці, отримуючи більш вигідні пакети послуг від страхових компаній [6].

Суттєве значення має Міжнародна підтримка, за ініціативи Мінагрополітики України, від ООН, ЄС, урядів: Німеччини, Франції, США, Канади та Японії. Надаючи гранти для малих, середніх підприємств розміром 150 тис. \$ на розвиток ягідництва і овочівництва. Також, корисними є отримання ваучерів на суму 1 000 \$ для закупівлі якісного насіння зернових та окрема ініціатива спрямована на забезпеченні рукавів для зберігання зерна об'ємом 200 т кожний [1]. Враховуючи вищенаведене, варто зазначити, що грантова підтримка для аграрного підприємства має як позитивні, так і негативні сторони. Безповоротна фінансова допомога сприяє розвитку бізнесу, модернізації

виробництва, впровадженню інновацій та є особливо важливою для малих господарств, які не мають доступу до традиційних джерел фінансування. Водночас, така форма підтримки супроводжується суворими умовами: необхідністю дотримання чітких вимог, веденням складної звітності, залученням власних коштів та значною конкуренцією серед учасників програм. Крім того, ефект від грантових проєктів не завжди настає миттєво, адже потребує часу на реалізацію і повернення вкладених зусиль. Тому, аграрне підприємство повинно свідомо підходити до участі в грантових програмах, ретельно зважуючи свої можливості та ресурси.

У сучасних умовах господарювання аграрний бізнес постійно стикається з численними ризиками, пов'язаними з кліматичними, економічними та політичними викликами. Ефективна державна підтримка та система агрострахування виступають ключовими інструментами мінімізації цих ризиків [7-10]. Вони не лише дозволяють знизити ймовірні збитки, а й сприяють підвищенню інвестиційної привабливості аграрного сектору, зміцненню фінансової стабільності підприємств і зростанню конкурентоспроможності сільського господарства. Наявність дієвих механізмів компенсації втрат, доступ до грантів, субсидій, кредитування та страхових продуктів стимулює фермерів до впровадження новітніх технологій, розширення виробництва та довгострокового стратегічного планування. Таким чином, поєднання державної підтримки та страхування створює надійне середовище для сталого розвитку аграрного підприємництва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державна підтримка агробізнесу під час війни. (2025). URL: <https://www.bdo.ua/uk-ua/insights-2/information-materials/2025/wartime-state-support-for-agribusiness>
2. Грант на сад. URL: <https://diia.gov.ua/services/grant-na-sad>
3. Грант на виробництво переробної промисловості. URL: <https://diia.gov.ua/services/grant-na-pererobne-pidpriyemstvo>
4. Грант на теплицю. URL: <https://diia.gov.ua/services/grant-na-teplicyu>

5. Розпочався прийом заявок на бюджетну субсидію на одиницю оброблювальних угідь. (2025). URL: <https://business.diia.gov.ua/news/rozpochato-priiom-zaiavok-na-biudzhetnu-subsydiuu-na-odynytsiu-obrobliuvanykh-uhid>
6. Агросстрахування під час війни: на що розраховувати аграріям. (2023). URL: <https://mitrax.com.ua/uk/blog/agrostrahuvannya-pid-chas-vijni-na-shho-rozrahovuvati-agrariyam/>
7. Бойко, В., & Бойко, Л. (2022). ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА ТА РИЗИКИ ДЛЯ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА ПІД ЧАС ВІЙНИ В УКРАЇНІ. Економіка та суспільство, (41). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-27>
8. Бойко В. О., Стрельченко О. В., Бойко Л. О. Теоретичні та практичні аспекти агросстрахування як інструмент управління ризиками. *Evropský časopis ekonomiky a management*. 2019. Svazek 4. Vydání 3. Р. 50–58.
9. Бойко Л. & Бойко В. Сучасний стан агробізнесу в Україні та його ревіталізація у післявоєнний період. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2023. № 16. С. 55–61. DOI: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2023.16.7>
10. Tanklevska, N., Cherniavska, T., Skrypnyk, S., Boiko, V., & Karnaushenko, A. (2023). Financing of Ukrainian agricultural enterprises: Correlation-regression analysis. *Scientific Horizons*, 26(8), 127–139. <https://doi.org/10.48077/scihor8.2023.127>

Ishchenko Svitlana

second-level (master's) higher education student

Boiko Liudmyla

Candidate of Agricultural Sciences, Associate Professor,

Kherson State Agrarian and Economic University,

Kropyvnytskyi, Ukraine

ECONOMIC EFFICIENCY OF RETAIL TRADE BUSINESS UNDER MARKET INSTABILITY

Retail trade plays a key role in the structure of the national economy, serving not only as a channel for product distribution but also as a source of employment, tax revenues, and the development of small and medium-sized enterprises [1]. However, the current economic situation in Ukraine and globally is marked by a high level of instability: inflationary processes, currency fluctuations, disrupted logistics chains, and declining consumer purchasing power significantly complicate the operations of retail enterprises. In this context, ensuring the economic efficiency of retail business is becoming increasingly important.

Economic efficiency in retail enterprises is defined as the ratio of achieved results (profit, turnover, customer satisfaction) to the resources spent. In market conditions, key indicators of efficiency include: profitability of sales; volume and structure of turnover; turnover ratio; distribution costs; marginal income.

Under conditions of instability, these indicators may fluctuate significantly due to external factors such as declining purchasing power, rising product costs, shifting demand, and changes in consumer behavior.

The following are key factors that determine the efficiency of retail business operations during times of market volatility:

1. Pricing strategy – Businesses must strike a balance between competitive pricing and profitability.

2. Inventory management – Effective planning of assortment and avoidance of shortages or overstocking.

3. Formats of trade – Rapid adaptation to changing consumer preferences, especially through e-commerce, delivery services, and mobile apps.

4. Cost optimization – Reducing operational expenses through automation and digital solutions.

5. Marketing and customer service – Retaining customer loyalty through personalized service and loyalty programs.

In a volatile market environment, retail businesses must not only adapt but also implement crisis management strategies, such as:

- Diversification of sales channels: combining offline and online commerce to reach a wider customer base.
- Digital transformation: integrating CRM systems, automated accounting tools, and sales analytics for better decision-making [2].
- Flexible pricing: quick responses to changes in demand and supplier costs.
- Partnerships with manufacturers: joint promotions, delayed payments, and supply chain stabilization.
- Investment in human capital: upskilling staff for better responsiveness to market changes.

Despite the challenges of market instability, retail trade remains a flexible and adaptive sector of entrepreneurship. Efficiency in such conditions is achieved through strategic planning, analytics, innovation, and a strong customer focus. The ability to swiftly react to external changes and make economically sound decisions becomes the key success factor for the retail business in today's dynamic environment.

References:

1. Кошуба Д.І., Бойко Л.О. Функціонування торговельних підприємств України в умовах воєнного стану. МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ НАУКОВІ СТУДІЇ 2024: матеріали Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції (26 квітня 2024 р., м. Херсон-Кропивницький) / за ред. Н. В. Кириченко, Л. В. Кононенко, Ю. Л. Главацької та ін. Херсон-Кропивницький, 2024. С.12-15.

2. Kyrylov Yu.Ie., Hranovska V.H., Krykunova V.M., Zhosan H.V., Boiko V.O. (2020) Tsyfrova ekonomika. Kryptovaliuty [Digital economics. Cryptocurrencies]: navchalnyi posibnyk. Kherson: OLDI-PLIUS, 228 p.

Мунтян І.В.

здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня,
Херсонський державний аграрно-економічний університет

Коваль С. В.

к. е. н., доцент, доцент кафедри підприємництва, обліку та фінансів
Херсонський державний аграрно-економічний університет
м. Кропивницький, Україна.

МЕТОДОЛОГІЯ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ САДІВНИЦЬКИХ ТА ВИНОГРАДАРСЬКИХ ПІДРОЗДІЛІВ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Аграрні підприємства є важливим сектором економіки, що забезпечує продовольчу безпеку, створює робочі місця та сприяє розвитку сільських територій. Садівництво та виноградарство займають одне з основних місць серед сільськогосподарських галузей. Оцінка ефективності їх діяльності є важливою складовою управлінського процесу, оскільки дає змогу визначити рівень продуктивності, рентабельності та стійкості цих підрозділів. Методологія оцінки ефективності діяльності садівницьких та виноградарських підрозділів аграрних підприємств полягає в комплексному використанні кількісних та якісних показників, що дозволяють оцінити не тільки економічні, а й екологічні, соціальні та технологічні аспекти їх функціонування [1, с.88].

У сучасних умовах швидких змін в аграрному секторі, зокрема, впливу змін клімату, зростання попиту на екологічно чисту продукцію, важливою є необхідність розробки та впровадження ефективних методів оцінки діяльності садівницьких та виноградарських підрозділів. Це дозволяє забезпечити

конкурентоспроможність, підвищити ефективність використання ресурсів, зменшити витрати та збільшити прибутковість підприємств.

Згідно з аналізом наукових публікацій за останні роки, можна виділити кілька основних підходів до оцінки ефективності садівництва та виноградарства в аграрних підприємствах. Дослідження відзначають важливість застосування комплексних методів, включаючи аналіз економічних показників (прибутковість, рентабельність), екологічних аспектів (сталий розвиток, збереження біорізноманіття), а також технологічних інновацій (автоматизація процесів, використання нових сортів та технологій вирощування).

Одним із прикладів є дослідження методів оцінки ефективності садівництва в умовах змін клімату, проведене в Україні. Автори наголошують на необхідності врахування погодних умов, змін температурних режимів та вологості для оптимізації виробничих процесів у виноградарстві [2, с.146; 3, с.118]. Рекомендується використовувати моделі прогнозування врожайності, які дозволяють адаптувати технології до нових умов.

Таблиця 1

Показники оцінки ефективності діяльності садівницьких та
 виноградарських підрозділів

Показник	Опис	Важливість для оцінки ефективності
Рентабельність	Відношення прибутку до витрат	Оцінка фінансової ефективності підприємства
Продуктивність	Кількість врожаю на одиницю площі	Оцінка результативності використання земельних ресурсів
Витрати на одиницю продукції	Залишкова сума витрат на виробництво одиниці продукції	Показник ефективності використання ресурсів
Сталий розвиток	Врахування екологічних та соціальних аспектів виробництва	Оцінка довгострокової стійкості та сталості діяльності
Технологічні інновації	Використання новітніх технологій у вирощуванні та обробці продукції	Підвищення продуктивності та зниження витрат

Джерело: сформовано авторами за дослідженнями [4, с.83; 5, с. 77]

Для точнішої оцінки ефективності діяльності садівницьких та виноградарських підрозділів варто розробити інтегровану систему показників,

яка об'єднує фінансові, екологічні та технологічні критерії. Використання інформаційних технологій та автоматизованих систем дозволяє значно покращити процеси моніторингу та управління, що підвищує ефективність виробництва. Потрібно активно впроваджувати інноваційні технології, які дозволяють підвищити стійкість сільськогосподарських культур до несприятливих погодних умов, а також знижують витрати на виробництво. Рекомендується використовувати методи екологічного сертифікації продукції, що відповідає міжнародним стандартам, що підвищить конкурентоспроможність продукції на зовнішніх ринках.

У сучасних умовах глобальних змін клімату, сільськогосподарські культури зазнають значного впливу від непередбачуваних та екстремальних погодних умов. Температурні коливання, посухи, зливи, сильні вітри та інші природні явища стають причиною втрат врожаїв та зниження якості продукції. Тому особливо важливим є впровадження інноваційних технологій, спрямованих на підвищення стійкості сільськогосподарських культур до цих впливів.

Один із найперспективніших напрямів розвитку є використання генетичних модифікацій для створення нових сортів культур, стійких до екстремальних погодних умов. Наприклад, завдяки генно-інженерним методам вдається отримати сорти, здатні витримувати посуху, мороз, високі температури або підвищену вологість. Такі культури можуть мати змінені механізми поглинання води або стійкість до стресових факторів. Важливим елементом є використання маркерної технології для створення сортів, які мають властивості, які відповідають вимогам конкретного кліматичного регіону.

Інноваційні системи точного землеробства, які базуються на використанні геоінформаційних технологій, сенсорних пристроїв та автоматизованих систем управління, дозволяють максимально адаптувати виробничі процеси до конкретних умов на полях. За допомогою таких технологій можна здійснювати моніторинг вологості ґрунту, температури, рівня поживних речовин у реальному часі та на цій основі здійснювати точне дозування води, добрив і пестицидів. Це дозволяє не лише знизити витрати, але й оптимізувати умови для росту рослин в

умовах змінного клімату.

Одним із ключових методів підвищення стійкості культур до посухи є вдосконалення систем зрошення. Сучасні дощувальні та краплинні системи, що оснащені датчиками вологості ґрунту, дозволяють забезпечити рівномірний розподіл води та мінімізувати її витрати. Вони також дозволяють зменшити негативний вплив на навколишнє середовище, оскільки використовується мінімальна кількість води, що дуже важливо в умовах обмежених водних ресурсів. Для збереження вологи в ґрунті та захисту рослин від температурних коливань широко використовуються технології мульчування. Покривний матеріал з органічних чи неорганічних матеріалів, що розкладаються, допомагає зберегти вологу, знижує температуру ґрунту в спекотні дні та захищає від замерзання в зимовий період. Крім того, агролісомеліорація (створення лісових насаджень на полях) сприяє зниженню вітрової ерозії та створенню сприятливих умов для рослин, захищаючи їх від сильних вітрів та високих температур.

Інноваційні технології прогнозування на основі аналізу великих даних та штучного інтелекту дозволяють аграріям заздалегідь передбачати зміни погодних умов та відповідно коригувати агротехнічні заходи. Системи моніторингу клімату і прогнозування допомагають оптимізувати процеси зрошення, внесення добрив, обробки культур, що дозволяє мінімізувати вплив несприятливих погодних явищ.

Для захисту культур від екстремальних погодних умов, таких як сильні дощі або сонячна радіація, використовуються спеціальні агрономічні покриття та тканини. Такі матеріали, як агроволокно та спеціальні мембрани, можуть забезпечувати захист від перегріву в умовах аномальної спеки, а також обмежувати вплив шквалів або інших природних явищ. Крім того, деякі покриття допомагають підтримувати оптимальні температурні умови для рослин.

Інтегровані системи обробітку ґрунту, такі як мінімальний обробіток та технології вирощування без оранки, дозволяють підвищити стійкість агроєкосистем до висушення. Збереження органічної структури ґрунту за допомогою цих методів допомагає покращити його водоутримуючу здатність та

стабільність. Такий підхід сприяє збереженню вологи в ґрунті навіть у періоди тривалих посух. Одним з найбільш ефективних методів підвищення конкурентоспроможності продукції на зовнішніх ринках є отримання сертифікатів відповідно до міжнародних стандартів органічного виробництва. Сертифікація згідно з такими стандартами, як EU Organic, USDA Organic, JAS (Японія), дає змогу підприємствам аграрного сектору вивести свою продукцію на ринки з високими вимогами до екологічної безпеки. Важливим аспектом є те, що для органічних сертифікатів необхідно підтвердити відсутність використання хімічних добрив, пестицидів і генетично модифікованих організмів, що підвищує довіру. Впровадження інноваційних технологій для підвищення стійкості сільськогосподарських культур до несприятливих погодних умов є ключовим чинником у забезпеченні стабільності та продуктивності аграрного виробництва в умовах змін клімату. Розвиток генної інженерії, точного землеробства, автоматизації процесів зрошення та систем прогнозування є основними елементами для адаптації сільського господарства до нових викликів та підвищення стійкості культур до екстремальних погодних умов.

Список використаних джерел

1. Шепель І. О. Оцінка ефективності діяльності аграрних підприємств: теоретичні основи та методичні підходи. К.: Агропромліт, 2021. 312 с.
2. Сидоренко О. В. Інноваційні технології в садівництві та виноградарстві: економічні аспекти. Харків: Основа, 2023. 258 с.
3. Печериця І. І. Методи оцінки ефективності сільськогосподарського виробництва. Львів: Інститут аграрної економіки, 2022. 290 с.
4. Дмитренко С. В. Адаптація сільськогосподарських підприємств до зміни кліматичних умов. Одеса: Аграрна наука, 2024. 230 с.
5. Коваленко В. А. Проблеми та перспективи розвитку виноградарства в Україні. Київ: Українська аграрна асоціація, 2025. 150 с.

Ніколенко Г. Б.

аспірант,

Уманський національний університет садівництва,

м. Умань, Україна

ОЦІНЮВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД НА ОСНОВІ ЕКОНОМІЧНИХ ФАКТОРІВ

У сучасних умовах децентралізації та зростання ролі територіальних громад як самостійних суб'єктів соціально-економічного розвитку особливої ваги набуває питання оцінювання їх конкурентоспроможності [1]. Економічні фактори відіграють провідну роль у формуванні потенціалу територіальних громад, оскільки визначають фінансову самостійність, інвестиційну привабливість та здатність забезпечувати високу якість життя населення [2]. Завдяки розвитку економічних передумов громади отримують можливість активізувати підприємницьку діяльність, залучати зовнішні та внутрішні інвестиції, створювати нові робочі місця та забезпечувати умови для сталого соціально-економічного зростання.

Для оцінювання конкурентоспроможності громад запропоновано використовувати комплексну систему економічних індикаторів, зокрема: бюджетну самодостатність, інвестиційну привабливість, підприємницьку активність, експортну орієнтованість та рівень розвитку туристичної галузі (Табл.1).

- Бюджетна самодостатність відображає фінансову спроможність громади забезпечувати власні потреби за рахунок внутрішніх джерел доходу. Високий рівень бюджетної самодостатності свідчить про ефективну систему управління фінансами, стабільне надходження коштів до місцевого бюджету та незалежність від міжбюджетних трансфертів. Це створює передумови для стратегічного розвитку без надмірної залежності від державної допомоги.

- Інвестиційна привабливість характеризується здатністю громади залучати внутрішні та зовнішні інвестиції. Високий рівень інвестиційної привабливості є індикатором сприятливого бізнес-клімату, наявності ресурсної бази, розвиненої інфраструктури, прозорості місцевого управління та прогнозованості економічної політики. Інвестиції виступають важливим джерелом фінансування проєктів розвитку та модернізації.

Таблиця 1

Економічні фактори оцінювання конкурентоспроможності
 територіальних громад та порядок їх визначення

Показник	Опис	Методика розрахунку
Бюджетна самодостатність	Співвідношення власних доходів бюджету до загальних видатків громади (%).	$(\text{Власні доходи бюджету (тис. грн)} / \text{Загальні видатки громади (тис. грн)}) \times 100\%$.
Інвестиційна привабливість	Обсяг залучених інвестицій на 1 мешканця (тис. грн/особу).	$\text{Загальний обсяг залучених інвестицій за рік (тис. грн)} / \text{Середньорічна чисельність населення громади (осіб)}$.
Підприємницька активність	Кількість суб'єктів підприємницької діяльності (СПД) на 1000 мешканців.	$(\text{Загальна кількість зареєстрованих СПД} / \text{Середньорічна чисельність населення громади}) \times 1000$.
Експортна орієнтованість	Частка підприємств, що здійснюють експортну діяльність (%).	$(\text{Кількість підприємств, що здійснюють експортну діяльність} / \text{Загальна кількість підприємств у громаді}) \times 100\%$.
Розвиток туристичної галузі	Кількість туристів на рік у співвідношенні до населення громади.	$\text{Загальна кількість туристів, що відвідали громаду за рік} / \text{Середньорічна чисельність населення громади}$.

Джерело: сформовано автором

- Підприємницька активність оцінюється за кількістю зареєстрованих суб'єктів підприємницької діяльності (СПД) на 1000 мешканців. Цей показник відображає рівень ділової активності населення, сприятливість середовища для малого та середнього бізнесу, наявність підтримки з боку органів місцевого самоврядування. Активне підприємництво сприяє створенню нових робочих місць, наповненню бюджету та динамічному розвитку громади.

- Експортна орієнтованість визначається часткою підприємств, що здійснюють експортну діяльність. Цей показник демонструє здатність місцевого бізнесу конкурувати на зовнішніх ринках, впроваджувати інноваційні технології та відповідати міжнародним стандартам якості. Висока експортна орієнтованість позитивно впливає на валютні надходження, розвиток логістики та імідж громади.

- Рівень розвитку туристичної галузі оцінюється через співвідношення кількості туристів до чисельності населення громади. Показує привабливість громади як туристичного об'єкта, розвиток інфраструктури, послуг, культурної спадщини та природного потенціалу. Туризм є важливим драйвером економіки, особливо для сільських та малих територіальних громад, стимулює розвиток суміжних галузей та створення нових робочих місць.

У результаті дослідження визначено рівень впливу окремих економічних факторів на загальний рівень конкурентоспроможності громад. Запропонована методика дозволяє виявити слабкі місця економічного розвитку, спрогнозувати ризики та сформулювати ефективні управлінські рішення на місцевому рівні. Комплексна оцінка на основі економічних індикаторів є важливим інструментом для стратегічного планування розвитку територіальних громад. Її застосування сприятиме більш ефективному розподілу ресурсів, зміцненню фінансової незалежності та підвищенню якості життя населення.

Список використаних джерел:

1. Подзізей О. (2020). Сутність та зміст конкурентоспроможності об'єднаних територіальних громад в умовах інклюзивного розвитку. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*, 4 (24). С. 63-70. DOI: <https://doi.org/10.29038/2411-4014-2020-04-63-70>

2. Ніколенко Г.Б., Мельник Л.Ю., Фурса Т.П., Канцір І.А. (2023). Інструменти взаємодії влади і громади: фінансове забезпечення, законодавче регулювання. *Економіка. Фінанси. Право*, № 7. С. 47-50. DOI: <https://doi.org/10.37634/efp.2023.7.9>

Погорєлова Т. О.

доцентка кафедри економіки бізнесу і міжнародних економічних відносин

Національний технічний університет

«Харківський політехнічний інститут»

М. Харків, Україна

ПЕРСПЕКТИВИ ГЛОБАЛЬНОГО РИНКУ ПРАЦІ

Глобальний ринок праці погіршиться ще більше через продовження конфлікту в Україні.

Конфлікт в Україні та інші кризи призведуть до подальшого погіршення ситуації на світовому ринку праці. Множинні економічні та політичні кризи, що накладаються одна на одну, ставлять під загрозу відновлення світового ринку праці і, мабуть, призведуть до зростання безробіття і нерівності. «Кількість вакансій скоротиться, а зростання зайнятості у світі суттєво сповільниться», - зазначається у доповіді МОП.

У багатьох країнах зростання інфляції призводить до зниження реальної заробітної плати. Це накладається на значне скорочення доходів у період кризи.

Погіршення ситуації на ринку праці позначається як на створенні робочих місць, так і на їх якості, причому вже наявні дані говорять про помітний спад на ринку праці. Нерівність на ринку праці, судячи з усього, посилюватиметься, сприяючи збереженню розриву між розвиненими країнами, що розвиваються.

Протягом останніх років спостерігається ціла низка множинних і накладених одна на одну криз, які ускладнюються війною в Україні та її негативними побічними наслідками і надають глибокий вплив на сферу праці.

Це проявляється у зростанні цін на продовольство та енергію, зниженні реальної заробітної плати, поглибленні нерівності, звуженні простору для політичних рішень, зростанні заборгованості країн, що розвиваються. До скорочення попиту на робочу силу ведуть також уповільнення економічного

зростання і спад сукупного попиту, оскільки нестабільність і погіршення економічних прогнозів позначаються на ситуації в галузі працевлаштування.

Для подолання ситуації, що викликає глибоке занепокоєння, із зайнятістю у світі та запобігання серйозному спаду на світовому ринку праці потрібні всеосяжні, комплексні та збалансовані політичні кроки як на національному, так і на глобальному рівні. Для вирішення цієї проблеми необхідно використовувати широкий комплекс політичних інструментів, до якого входять регулювання цін на суспільні блага, переорієнтація надприбутків, зміцнення гарантій доходів за рахунок соціального захисту, збільшення матеріальної допомоги, її цільове надання людям і підприємствам, які найбільше її потребують.

«Нам необхідний твердий курс на реалізацію таких ініціатив, як «Глобальний прискорювач» зі створення робочих місць та забезпечення загальної соціальної підтримки», який дозволить створити 400 мільйонів робочих місць та забезпечити соціальний захист чотирьом мільярдам осіб, позбавлених його наразі», - наголосив глава МОП.

Поліпшенню ситуації із зайнятістю у світі сприяло б і якнайшвидше припинення конфлікту в Україні, як того вимагають резолюції Адміністративної ради МОП.

На початку 2022 року спостерігалось впевнене відновлення глобального обсягу робочого часу, особливо серед висококваліфікованих фахівців та жінок. Відбувалося це, однак, багато в чому за рахунок зростання неформальної зайнятості, і це підривало тенденцію до її формалізації, що спостерігалася протягом півтора десятиліть. Протягом останніх років ситуація погіршилася, і в теперішній час, за оцінками МОП, обсяг робочого часу на 1,5 відсотка поступався допандемійному рівню, що рівнозначно нестачі 40 мільйонів робочих місць на умовах повної зайнятості.

Поряд із жахливими наслідками гуманітарного характеру війна в Україні вкрай негативно позначилася на стані економіки та ринку праці країни. За оцінками МОП, рівень зайнятості знизиться на 15,5 відсотка (2,4 млн. робочих місць) порівняно з 2021 роком, коли конфлікт ще не почався.

Прогнозоване зниження не таке велике, як те, про яке МОП говорила у квітні 2022 року, незабаром після початку конфлікту: тоді йшлося про втрату 4,8 мільйона робочих місць. Позитивна зміна пов'язана зі скороченням кількості районів, що знаходяться під окупацією або тих, що стали ареною активних бойових дій. Але це часткове відновлення ринку праці має незначний і вкрай нестійкий характер.

Проблеми посилюються наявністю великої кількості переміщених осіб та біженців, які шукають роботу в Україні та інших країнах, що, ймовірно, впливатиме на заробітну плату у бік її зниження.

Згідно з прогнозами, через масовий виїзд громадян до 2032 року в Україні може бракувати 3,1-4,5 мільйона працівників, що може призвести до втрат економіки у розмірі 113 мільярдів доларів.

Наслідки конфлікту відчуються і на ринках праці сусідніх країн, що може призвести до нестабільності як у політичній галузі, так і у сфері праці.

Для протидії спаду на ринку праці необхідно вести соціальний діалог як засіб вироблення політичних рішень. Потрібно не просто реагувати на інфляцію, але спрямовувати зусилля на подолання ширших наслідків щодо зайнятості, життєдіяльності підприємств, ситуації з бідністю. МОП застерігає від надмірного посилення політики, яке може завдати невинуватної шкоди зайнятості та доходам як у розвинених, так і в країнах, що розвиваються.

Список використаних джерел

1. Global labour market to deteriorate further as Ukraine conflict and other crises continue. URL: <https://www.ilo.org/resource/news/global-labour-market-deteriorate-further-ukraine-conflict-and-other-crises-0>

2. Погорелова Т. О. Дослідження структурних змін на світовому ринку праці / Погорелова Т. О. // Управління розвитком соціально-економічних систем : матеріали 9-ї Міжнар. наук.-практ. конф. (присвячена пам'яті професора Григорія Євтіювича Мазнева), м. Харків, 06-07 березня 2025 року / Державний біотехнологічний університет. – Харків : ДБТУ, 2025. – Ч. 1. – С. 381-384. – URI: <https://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/87721>

Мунтян І.В.

здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня

Бойко Л.О.

к. с.-г. н., доцент кафедри підприємництва, обліку та фінансів

Херсонський державний аграрно-економічний університет

м. Кропивницький, Україна

ВИДИ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ РИЗИКІВ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ТА МЕТОДИ ЇХ МІНІМІЗАЦІЇ

Аграрний сектор є однією з найбільш ризикованих сфер господарської діяльності через значну залежність від природних, економічних, політичних та соціальних чинників. Підприємницькі ризики в аграрній сфері мають свою специфіку, що обумовлена сезонністю виробництва, нестабільністю ринків збуту, кліматичними змінами та особливостями державної політики підтримки сільського господарства. Розуміння видів ризиків та ефективних методів їх мінімізації є необхідною умовою забезпечення стабільного розвитку аграрних підприємств і підвищення їх конкурентоспроможності [1]. Невизначеність погодних умов, коливання ринкових цін, зміни в законодавстві, доступ до фінансування та технологій - усе це створює значний рівень ризикованості для агровиробників. Відсутність ефективних механізмів управління ризиками може призвести до суттєвих фінансових втрат та навіть до банкрутства підприємств.

Тому одним із ключових завдань сучасного агробізнесу є впровадження дієвих методів мінімізації підприємницьких ризиків, які дозволяють забезпечити стабільність виробничої діяльності, підвищити фінансову стійкість підприємства та зберегти конкурентоспроможність у динамічному ринковому середовищі (Табл.1).

Таблиця 1

Основні методи мінімізації ризиків в аграрному секторі

Метод мінімізації ризиків	Суть методу
Диверсифікація виробництва	Вирощування різних культур і комбінування напрямів діяльності.
Страховання аграрних ризиків	Захист від збитків через страхування врожаю, майна, відповідальності.
Використання сучасних технологій	Точне землеробство, автоматизація моніторингу, агротехнологічні інновації.
Укладання форвардних та ф'ючерсних контрактів	Фіксація цін та обсягів постачання для зменшення ринкової невизначеності.
Географічна диверсифікація	Розміщення виробництва у різних регіонах для зниження локальних ризиків.
Розробка антикризових планів	Завчасна підготовка сценаріїв реагування на можливі кризи.
Фінансова стійкість і резерви	Формування фінансових подушок та контроль за борговим навантаженням.

Джерело: [2]

Один із найбільш ефективних способів зниження ризиків - це вирощування кількох різних культур або поєднання рослинництва й тваринництва. Це дозволяє зменшити залежність підприємства від коливань цін, неврожаю однієї з культур чи несприятливих погодних умов. Страхування врожаю, майна, тварин, відповідальності перед третіми особами та страхування фінансових ризиків дає можливість підприємствам компенсувати можливі збитки в разі настання несприятливих подій. Зокрема, державні програми здешевлення страхових премій сприяють ширшому застосуванню цього інструменту [2].

Впровадження систем точного землеробства, автоматизованого моніторингу стану посівів, метеостанцій та агрономічного програмного забезпечення дає змогу краще прогнозувати ризики й оперативно на них реагувати, оптимізуючи витрати й підвищуючи стійкість виробництва. Попередні домовленості щодо обсягів постачання й цін на продукцію допомагають уникнути ризиків цінової волатильності. Такі контракти забезпечують передбачуваність грошових потоків та знижують залежність від ринкових коливань.

Розташування виробничих площ у різних регіонах дозволяє зменшити ризики, пов'язані з локальними природними катастрофами, посухами чи іншими регіональними проблемами. Об'єднання ресурсів і спільне використання інфраструктури допомагають знижувати витрати й підвищувати ефективність управління ризиками. Кооперативи також полегшують доступ до ринків збуту та фінансових ресурсів. Наявність завчасно розроблених стратегій реагування на різні види ризиків (погодні, економічні, юридичні) дозволяє аграрним підприємствам швидко й ефективно реагувати на зміну обставин. Формування фінансових резервів, контроль за рівнем заборгованості та використання гнучких моделей фінансування (наприклад, залучення грантів, лізингу) знижують ризик втрати платоспроможності у критичних ситуаціях.

Отже, управління підприємницькими ризиками в аграрному секторі є надзвичайно важливою складовою ефективного ведення бізнесу. Використання сучасних методів мінімізації ризиків дозволяє аграрним підприємствам підвищити стійкість до зовнішніх загроз, стабілізувати виробничі процеси та забезпечити фінансову безпеку. Поєднання таких інструментів, як страхування, диверсифікація виробництва, укладання контрактів, впровадження інноваційних технологій та залучення державної підтримки, створює надійну основу для сталого розвитку аграрного бізнесу в умовах постійних викликів та змін.

Список використаних джерел:

5. Бойко В.О., Стрельченко О.В., Бойко Л. О. Теоретичні та практичні аспекти агрострахування як інструмент управління ризиками. *«Evropský časopis ekonomiky a management»*. 2018. Svazek 4. Vydani 3. P. 50–58.

6. Бойко Л., Бойко В. Підприємницькі ризики в агробізнесі. Сучасні виклики та перспективи розвитку економіки, підприємництва, торгівлі та біржової діяльності: зб. наук. пр. II Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції науковців та здобувачів вищої освіти (м. Кам'янець-Подільський, 17 квітня 2024 року). Кам'янець-Подільський: Заклад вищої освіти «Подільський державний університет», 2024. С.152-153.

Savchenko Daria

a first-level (bachelor's) higher education student

Boiko Liudmyla

Candidate of Agricultural Sciences, Associate Professor,

Kherson State Agrarian and Economic University,

Kropyvnytskyi, Ukraine

THE IMPACT OF GLOBALIZATION ON THE TRANSFORMATION OF CONSUMER PREFERENCES IN THE CONTEXT OF INTERNATIONAL TRADE

In the current environment of global integration, globalization is significantly transforming economic processes, changing the nature of international trade and consumer behavior. As access to goods and services from different parts of the world grows, consumer preferences are gradually evolving from locally oriented to globalized, shaped by intercultural exchange, information technology, and marketing strategies of multinational companies. These changes are encouraging countries to adapt their trade approaches to new demand patterns that are increasingly based on the values of sustainability, innovation, and brand identity. Analyzing the impact of globalization on the transformation of consumer preferences allows us to better understand the dynamics of the modern international market and outline effective strategies for its development.

Significant changes have also affected consumer expectations of products, companies, and business in general. In times of active digitalization, the issue of comfort; simplified selection of content, goods and information is acute. Globalization processes and digital transformation have led to changes in consumer behavior, in particular, to the increased importance of personalization and customization of products and services. Consumers expect an individualized approach and adaptation of

offers to their needs, which is made possible by the introduction of modern information systems and technologies [1].

Globalization has significantly strengthened the interconnectedness between countries, boosting international trade and creating a single economic space. One of the key consequences of this process is the transformation of consumer preferences, which are now shaped not only by the domestic market but also by global trends, cultural hybridization and digital communication channels.

Thanks to advances in technology, most services, online stores, and other forms of technology-enabled platforms now rely on search engine simplification; consumer action analysis; content sorting; and other forms of ease of use and sales for both their own and buyers' sides. A study conducted by Infosys found that 74% of customers even feel frustrated when website content is not personalized, and 59% of consumers report that personalization directly influences their purchasing decisions. This study also confirms the impact of personalized user experience on sales growth and customer loyalty: all surveyed businesses (100%) indicated that they have received positive results from the introduction of personalized services (increased sales - 74%, increased profits - 61%, increased online traffic - 58%, increased customer loyalty - 55%). These statistics clearly emphasize the significant impact of personalization on customer loyalty and highlight the need to incorporate personalized experiences into customer retention strategies [2].

Studies by the OECD, McKinsey, and the WTO show that globalization is helping to level the playing field in terms of consumption standards, with a growing demand for high-quality, safe, and ethically produced products. For example, in the EU and the US, there is a steady interest in organic products, products with eco-packaging, and brands with transparent social policies. The Ukrainian consumer, guided by these models, is also changing its priorities - in particular, towards quality, brand reputation, and emotional value of the product [3].

Digitalization is another factor that has increased global influence. Amazon, Alibaba, eBay, and OLX platforms allow consumers to choose products from any region of the world, which significantly reduces barriers to the introduction of new

products in local markets. As a result, manufacturers are forced to rethink their sales strategies: focusing on personalization, building loyalty and emotional connection with customers.

At the same time, globalization also brings a number of challenges. The loss of local product identity, increased competitive pressure on small industries, and the risks of dependence on external suppliers all require developing countries to adopt more flexible and adaptive international trade policies [4].

Thus, the transformation of consumer preferences under the influence of globalization factors is a multifaceted process that requires a deep understanding of new demand patterns, as well as the integration of marketing tools, cultural adaptation, and digital analytics into the trading strategies of enterprises.

List of sources used:

1. Пилипенко, Н.М., Замялий, Д. В., & Кізенко, С. Г. Бібліометричний огляд трансформації споживчих цінностей у цифрову еру. *Здобутки економіки: перспективи та інновації*, 2025. № 1. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14638102>
2. Збірник наукових праць XVII Міжнародної науково-практичної конференції «B2B Marketing», 2023. Київ: НТУУ «КПІ ім. Ігоря Сікорського». URL: <https://ela.kpi.ua/handle/123456789/56789>
3. WTO Analytical Index. URL: https://www.wto.org/english/ress_e/publications_e/ail7_e/ail7_e.htm
4. Бойко В., Бойко Л. Сучасний стан міжнародної торгівлі України як основної форми міжнародного бізнесу. *Фінансовий простір*. 2022. № 1(45). С. 49–57. DOI: [https://doi.org/10.18371/fp.1\(45\).2022.495758](https://doi.org/10.18371/fp.1(45).2022.495758)

Тарасюк А.В.

к.е.н., доцент кафедри економіки, підприємництва
та економічної безпеки

Дежкунов М.Ю.

здобувач

Херсонський національний технічний університет

м. Хмельницький, Україна

МІСЦЕ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПОВОЄННОГО ВІДРОДЖЕННЯ

Україна, наслідуючи приклад країн Європейського союзу, активно застосовує переваги соціального підприємництва у вирішенні соціальних і економічних проблем суспільства. Однак, впровадження таких кардинальних змін у підприємницьких підходах і суспільних цінностях, в умовах продовження воєнних дій, втрати частини економічного потенціалу і одночасного впровадження численних реформ, спрямованих на стабілізацію економіки і підтримку населення, у різних сферах має свої особливості і потребує значних зусиль. Політика підтримки підприємництва є невід'ємною частиною сучасної економіки, оскільки жодна країна не може обійтися без участі підприємництва в суспільному виробництві. Держава повинна ефективно оперувати всіма наявними ресурсами, і важелями з метою забезпечення стабілізації і повоєнного відродження. Застосування соціального підприємництва в Україні актуальне та вимагає додаткових досліджень.

Метою дослідження є вивчення особливостей застосування соціального підприємництва для забезпечення стабілізації і повоєнного відродження України.

Як показують наукові роботи та практичні аспекти досліджень соціальне підприємництво є дієвим ресурсом у вирішенні багатьох проблем, особливо в

умовах полікризи (одночасного загострення проблем економічного, соціального, екологічного характеру) яка стала викликом для українського суспільства. Саме тому соціальне підприємництво, може стати основою для післявоєнної відбудови та розвитку.

Вивчення досвіду соціального підприємництва свідчить про високу ефективність використання цього методу господарювання.

Традиційно соціальні підприємства реалізують свій потенціал в чотирьох напрямках:

- робоча інтеграція – навчання та інтеграція людей з обмеженими можливостями та соціально вразливих груп. В результаті активних бойових дій значна частина економічно активного населення України змушена була емігрувати за кордон, або виїхати в більш безпечні місця. На місцях, в основному, залишились люди пенсійного віку, та значна кількість людей з інвалідністю. Крім того, інвалідизація серед населення постійно зростає в результаті поранень отриманих в продовж військових дій. Тому навчання та інтеграція людей з обмеженими можливостями та соціально вразливих груп надзвичайно болюча проблема для українського суспільства та потребує нагального вирішення;

- особисті соціальні послуги. До таких послуг, зазвичай, включають:

- а) здоров'я. Медична допомога в багатьох населених пунктах на сьогодні, на жаль, залишається недоступною, але життєво необхідною. Оскільки здоров'я населення за два роки війни значно погіршилось. А в результаті воєнних дій існуюча мережа ФАПів та лікарень знищена. Тому отримати кваліфіковану медичну допомогу на місцях можливо завдяки послугам спеціалізованих виїзних бригад;

- б) послуги для людей похилого віку та паліативна допомога, на сьогодні ця проблема особливо загострилась в селах;

- в) надання послуг з догляду за дітьми, значна частина дошкільних закладів в Україні зруйнована, потребує відбудови або оновлення;

- г) допомога малозабезпеченим людям, кількість яких значно зростає;

- місцевий розвиток територій, що знаходяться в особливо важких умовах
- соціальні підприємства в віддалених сільських районах, схеми розвитку/реабілітації, допомога у розвитку та співпраця з третіми країнами;
- інше – включаючи переробку, захист навколишнього середовища, спорт, мистецтво, культуру та історичне збереження, науку, дослідження та інновації, захист прав споживачів та любителів спорту.

Проведене дослідження дало можливість встановити, що в Україні набули поширення три основні форми соціального підприємництва:

- некомерційні організації, що займаються підприємництвом у сфері своєї основної діяльності;
- некомерційні організації відкривають власні підприємства, частина доходів яких йде на фінансування їх соціальних програм;
- підприємства для людей з обмеженими можливостями (згідно з законодавством компанія звільняється від сплати податку на прибуток, якщо більше 50% її співробітників – люди з обмеженими можливостями).

Підсумовуючи викладене приходимо висновку, що соціальне підприємництво є дуже значним ресурсом для суспільства та держави у вирішенні нагальних проблем розвитку і життєзабезпечення. В умовах повоєнного відродження соціальне підприємництво може стати ефективним механізмом залучення додаткових інвестицій і вирішення соціально-економічних проблем та можливостей розвитку.

Список використаних джерел

1. Соціальне підприємництво: опорний конспект укл. Овсянюк Бердадіна О.Ф. Тернопіль: Вектор, 2021. 74 с.
2. Соціальне підприємництво: Ефективний інструмент подолання соціальних викликів в Україні? URL: https://socialbusiness.in.ua/knowledge_base/sotsial-ne-pidpriemnytstvo

Karnaushenko Alla

PhD in Economics, Associate Professor of the
Department of Entrepreneurship, Accounting and Finance
Kherson State Agrarian and Economic University
Kropyvnytskyi, Ukraine

CHALLENGES OF TRANSITIONING TO CIRCULAR BUSINESS MODELS: STRATEGIC AND OPERATIONAL DIMENSIONS

The circular economy introduces a new paradigm of business development where the priority shifts from maximizing production volume to maximizing resource efficiency, minimizing waste, and retaining product value throughout its life cycle. This model is incompatible with the traditional linear approach of "take–make–dispose" and requires a profound transformation of existing business models.

The issue of transforming business models within the framework of the circular economy is actively explored in both international and Ukrainian academic discourse. Studies by Ferasso et al. (2020), Geissdoerfer et al. (2020), and Lüdeke-Freund, Gold, and Bocken (2019) present typologies of circular business models and identify core mechanisms such as closed resource loops, product life extension, and service-based approaches. Salvador et al. (2020) emphasize key barriers to implementation, including the lack of reverse logistics infrastructure, limited digital integration, and low consumer engagement.

Some authors focus on financial and regional dimensions of circular transformation, including the development of green bonds, economic digitalization, post-war recovery, and investment support for de-occupied territories [3; 5; 7; 8]. The UNIDO (2024) report highlights the need for institutional support and integration of Ukraine into the global circular economy. Overall, the reviewed literature reflects both theoretical foundations and practical challenges of transforming business models in line with circular economy principles.

The challenges of transitioning to circular business models can be grouped into two major dimensions: strategic and operational. On the strategic level, companies must rethink their value creation logic, shifting from product ownership to service provision (e.g., product-as-a-service), revising value propositions, adapting distribution channels, and redesigning customer experience. A major strategic barrier is justifying the economic feasibility of circular solutions in competitive environments still dominated by low-cost raw materials and short product life cycles (Tabl. 1).

Table 1

Key Challenges in Transitioning to a Circular Business Model

Strategic Level Challenges	Operational Level Challenges
Rethinking value creation logic	Absence of reverse logistics infrastructure
Transition from product sales to service models	High initial investment in digital & circular technologies (IoT, blockchain)
Economic feasibility under traditional market dynamics	Low resource traceability
Lack of long-term circular business vision	Limited internal competencies and expertise
Weak institutional and financial incentives	Resistance to organizational change

The table presents the key strategic and operational challenges businesses face during the transition to circular business models.

On the operational level, businesses face multiple challenges such as the lack of reverse logistics infrastructure, difficulties in tracking material flows, and the need for digital transformation across production and management systems. These barriers are especially significant for small and medium-sized enterprises, which often lack the financial and human resources needed for large-scale organizational change. Technologies such as IoT, blockchain, and automated material flow monitoring can

significantly support circular implementation but require upfront investment and capacity building.

On a macro level, there is a lack of systemic incentives for circular transformation. Current tax systems rarely reward durability, reparability, or resource efficiency, and green financing tools remain fragmented or inaccessible. At the same time, global practice demonstrates successful circular model adoption in sectors such as manufacturing, electronics, services, and agriculture.

Firms attempting circular transformation must undergo comprehensive strategic reviews, organizational redesign, and reconfiguration of stakeholder relationships. This implies not only technical innovation but also a shift in mindset—from short-term profit orientation to long-term value creation and sustainability.

In conclusion, circular transformation is not merely an environmental or technical task, but a strategic direction that demands interdisciplinary thinking, supportive public policy, and a redefinition of the role of entrepreneurship in the 21st century.

References

1. Ferasso, M., Beliaeva, T., Kraus, S., Clauss, T., & Ribeiro-Soriano, D. (2020). Circular economy business models: The state of research and avenues ahead. *Sustainable Development*, 28(6), 1709–1728. <https://doi.org/10.1002/sd.2137>
2. Geissdoerfer, M., Pieroni, M. P. P., Pigosso, D. C. A., & Soufani, K. (2020). Circular business models: A review. *Journal of Cleaner Production*, 277, 123741. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2020.123741>
3. Karnaushenko, A. S. (2024). Rozvytok rynku zelenykh obligatsii u konteksti hlobalnoi stratehii staloho rozvytku ta perekhodu do tsyrkuliarnoi ekonomiky [Development of the green bonds market in the context of the global strategy for sustainable development and transition to a circular economy]. *Problemy suchasnykh transformatsii. Serii: Ekonomika ta upravlinnia*, (16). <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2024-16-06-01>

4. Lüdeke-Freund, F., Gold, S., & Bocken, N. M. P. (2019). A review and typology of circular economy business model patterns. *Journal of Industrial Ecology*, 23(1), 36–61. <https://doi.org/10.1111/jiec.12763>
5. Savchenko, V., Kononenko, L., & Karnaushenko, A. (2023). Tsyrculiarna ekonomika v umovakh formuvannia suspilstva 5.0 [Circular economy under the formation of Society 5.0]. *Tavriiskyi naukovyi visnyk. Serii: Ekonomika*, (16), 166–174. <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2023.16.22>
6. Salvador, R., Barros, M. V., Luz, L. M. D., Piekarski, C. M., & de Francisco, A. C. (2020). Circular business models: Current aspects that influence implementation and unaddressed subjects. *Journal of Cleaner Production*, 250, 119555. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2019.119555>
7. Karnaushenko, A. S., & Petrenko, V. S. (2025). Ekonomichnyi potentsial viiskovoho turyzmu yak katalizator rehionalnoho rozvytku ta povoiennoi vidbudovy Ukrainy u konteksti tsilei staloho rozvytku [The economic potential of military tourism as a catalyst for regional development and post-war reconstruction of Ukraine in the context of the Sustainable Development Goals]. *Problemy suchasnykh transformatsii. Serii: Ekonomika ta upravlinnia*, (18). <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2025-18-05-01>
8. Petrenko, V. S., Karnaushenko, A. S., & Melnykova, K. V. (2025). Investytsiini modeli pidtrymky tsyrculiarnoi transformatsii deokupovanykh terytorii [Investment models for supporting the circular transformation of de-occupied territories]. *Problemy suchasnykh transformatsii. Serii: Ekonomika ta upravlinnia*, (19). <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2025-19-05-01>
9. UNIDO. (2024). Towards the Circular Economy in Ukraine. United Nations Industrial Development Organization. https://www.unido.org/sites/default/files/unido-publications/2024-08/Towards-the-Circular-Economy-Ukraine_ENG_online.pdf

Nedorenko Serhii,

Postgraduate Student at the Department of Entrepreneurship, Accounting and
Finance, specialty 051 Economics
Kherson State Agrarian and Economic University,
Kropyvnytskyi, Ukraine

INSTITUTIONAL SUPPORT AND STRATEGIC PRIORITIES FOR THE DEVELOPMENT OF ENTREPRENEURIAL ACTIVITY IN UKRAINE UNDER GLOBALIZATION AND INNOVATION TRANSFORMATIONS

The intensification of globalization processes and the acceleration of technological transformations are fundamentally reshaping the landscape of entrepreneurship worldwide. For Ukraine, which is undergoing economic restructuring, post-crisis recovery, and integration into international markets, the creation of an effective institutional environment for entrepreneurial activity is a strategic priority.

Institutional support for entrepreneurship includes the regulatory and legal framework, property rights protection, the tax system, infrastructure, and mechanisms for financing and innovation promotion. In Ukraine, institutional modernization remains one of the most pressing tasks. While certain steps have been taken to improve the legal environment for business and support innovation, the system still faces significant inconsistencies, bureaucratic obstacles, and a lack of coordination between different levels of government [1; 2].

In conditions of global competition and economic instability, the strategic orientation of entrepreneurship should focus on building resilience, adaptability, and innovation capacity. Among the most effective strategies are the development of human capital, digital transformation of business processes, and diversification of market presence. It is also necessary to promote responsible entrepreneurship and social

orientation in business development, especially in sectors critical to regional and national security [3; 4].

A sectoral example is the agricultural industry, where the strategic importance of entrepreneurship is not only economic but also social and environmental. Entrepreneurial structures in the agrarian sector are particularly sensitive to institutional constraints, market fluctuations, and logistical disruptions. In this context, ensuring transparency, risk management, and innovation integration in agri-business becomes a key task [4; 7].

The global experience of post-crisis and post-war economic recovery, including the Israeli model, shows that coordinated institutional reforms, financial incentives, and targeted support for entrepreneurship in priority sectors are critical for long-term development. These practices can serve as reference points for Ukraine's economic renewal, especially in the de-occupied territories and structurally weak regions [7].

Modern entrepreneurial activity must also be prepared for operating in a high-risk environment. The impact of external economic shocks, military risks, and investment uncertainty makes it necessary to develop a comprehensive system of enterprise risk management. At the same time, it is essential to attract investment through both public-private partnerships and international financial mechanisms, including venture capital and donor assistance [5; 8].

In conclusion, institutional development and the establishment of clear strategic priorities are key to unlocking the full potential of entrepreneurship in Ukraine. In the face of transformational challenges and global competition, an adaptive, transparent, and innovation-friendly institutional environment will be a foundation for sustainable economic growth and national resilience.

References

1. Tanklevska, N. S., Rusnak, A. V., & Karnaushenko, A. S. (2018). Perspektyvy derzhavnoho rehuliuвання rozvytku birzhovoho rynku v Ukraini [Prospects of state regulation of the development of the exchange market in Ukraine]. *Ahrosvit*, (7), 3–7. http://www.agrosvit.info/pdf/7_2018/2.pdf

2. Rusnak, A. V., Karnaushenko, A. S., & Petrenko, V. S. (n.d.). Legislative support of innovation activity in Ukraine: Problems and ways to overcome them. Kherson State Agrarian and Economic University.
<https://dspace.ksaeu.kherson.ua/handle/123456789/1618>
3. Savchenko, V., Kononenko, L., & Karnaushenko, A. (2023). Organizational ensuring the development of labor potential of business structures as a component of strategic management. *Modern Engineering and Innovative Technologies*, 4(25-04), 117–122. <https://doi.org/10.30890/2567-5273.2023-25-04-127>
4. Advokatova, N. O., & Karnaushenko, A. S. (2019). Priorytetni ta stratehichni napriamy rozvytku ahrarnykh pidpryemstv Ukrainy [Priority and strategic directions of development of agricultural enterprises in Ukraine]. *Naukovyi Visnyk Khersonskoho Derzhavnoho Universytetu. Serii: Ekonomichni Nauky*, (34), 45–49. <https://doi.org/10.32999/ksu2307-8030/2019-34-9>
5. Karnaushenko, A., & Petrenko, V. (2018). Faktory pidpryemnytskoho zovnishnoekonomichnoho ryzyku v umovakh hlobalizatsii [Factors of entrepreneurial foreign economic risk under globalization]. *Intellect XXI*, (1), 24–28.
6. Karnaushenko, A., Petrenko, V., & Borovik, L. (2022). Suchasni tendentsii ta perspektyvy rozvytku yevropeiskoho rynku strakhuvannia [Current trends and prospects for the development of the European insurance market]. *Tavriiskyi Naukovyi Visnyk. Serii: Ekonomika*, (14), 85–94. <https://doi.org/10.32851/2708-0366/2022.14.11>
7. Tanklevska, N. S., Karnaushenko, A. S., & Petrenko, V. S. (2022). Izrail'skyi dosvid pisliavoiennoho vidnovlennia ekonomiky [Israeli experience of post-war economic recovery]. *Naukovyi Visnyk Lotnoi Akademii. Serii: Ekonomika, Menedzhment ta Pravo*, (6), 20–28. <https://doi.org/10.33251/2707-8620-2022-6-20-28>
8. Petrenko, V. S., & Karnaushenko, A. S. (2020). Finansuvannia innovatsiinoho molodizhnogo pidpryemnytstva shliakhom zaluchennia venchurnykh koshtiv [Financing innovative youth entrepreneurship through venture capital]. *Business Inform*, (7), 242–248. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-7-242-248>

Пантелеймоненко А.О.

д.е.н., професор кафедри підприємництва, обліку та фінансів
Херсонський державний аграрно-економічний університет
м. Кропивницький, Україна

Бабута Р. В.

здобувач освітньо-наукового рівня доктор філософії
Херсонський державний аграрно-економічний університет
м. Кропивницький, Україна

Кольцов В. В.

здобувач освітньо-наукового рівня доктор філософії
Херсонський державний аграрно-економічний університет
м. Кропивницький, Україна

СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО: ДОСВІД МЕДИЧНИХ КООПЕРАТИВІВ ІТАЛІЇ

Соціальне підприємництво в Італії, як і в інших країнах Європейського Союзу, представлене сьогодні різноманітними організаційно-правовими формами, в тому числі й кооперативами в галузі охорони здоров'я. Процес розвитку таких кооперативів хоча і є повільним, але на переконання фахівців «є незворотним». Кооперативний сектор у медичній сфері репрезентують дві основні групи кооперативів – лікарів-підприємців та користувачів найрізноманітніших медичних та фармацевтичних послуг.

Названі групи представлені такими кооперативами: лікарів загальної практики, лікарів-стоматологів, медсестер, з надання амбулаторних послуг; з надання стоматологічних послуг населенню (громадянам-членам), з організації соціальних послуг у галузі охорони здоров'я, фармацевтичні, в галузі медицини праці та багатьма іншими. Коротко охарактеризуємо найпоширеніші з них.

Кооперативи лікарів загальної практики та лікарів-стоматологів. Функціонування цих кооперативів базується на договірних відносинах лікарів із спеціалізованими сервісними компаніями в галузі медицини для забезпечення найбільш якісних послуг населенню. Досить популярною є колективна оренда приміщень. Через кооператив лікарі-члени отримують необхідні товари і послуги. Зокрема, витратні матеріали, обладнання, техніку тощо. Кооператив забезпечує ефективне функціонування медичного бізнесу (в т. ч. і за рахунок прийняття на роботу менеджерів, секретарського та допоміжного персоналу, ІТ-та інших спеціалістів) [1; 3].

Кооперативи, що забезпечують амбулаторні послуги. Такі кооперативи керують спеціалізованими клініками та аналітичними лабораторіями. У більшості випадків вони характеризуються як соціальні кооперативи та поділяються на дві категорії: кооперативи, які, співпрацюють із постачальниками медичних товарів і послуг та ті, що безпосередньо пропонують амбулаторні медичні послуги. Такі кооперативи є невеликими, як правило локальними. Їхні обороти можуть досягати кількох сотень тисяч євро [3].

Стоматологічні кооперативи, організовані пацієнтами. Стоматологія, як відомо, є однією із сфер, у якій частка національної служби охорони здоров'я є незначною. Внаслідок чого громадяни змушені покладатися переважно на приватну допомогу, яка часто є дорогою. Тому для вирішення цієї проблеми пересічні італійці вдаються до створення стоматологічних кооперативів споживачів. У зв'язку з такою ситуацією з'явилися й деякі інституційні ініціативи, зокрема, «Протокол про соціальну стоматологію», спрямований на забезпечення послуг для малозабезпечених верств населення. Це дає змогу створювати соціальні стоматологічні кооперативи, що при фінансовій підтримці з боку держави організовують необхідні стоматологічні послуги малозабезпеченим громадянам Італії [2; 3].

До категорії інших кооперативів, що діють у галузі охорони здоров'я Італії, можна віднести цілий спектр «суміжних кооперативів»: тих, що надають специфічні терапевтичні послуги (наприклад, послуги людям похилого віку,

зокрема, з хворобою Альцгеймера); діють у сфері протезування; транспортування пацієнтів (власними обладнаними машини швидкої допомоги); забезпечують дистанційну допомогу; спеціалізуються в сфері профілактики захворювань; «полегшують відносини» між системою охорони здоров'я та іноземними громадянами [3].

Окремо варто назвати переваги італійських кооперативів у галузі охорони здоров'я. До них слід віднести: якісне обслуговування вдома; забезпечення фаховими соціальними працівниками; доставку додому необхідних ліків і виробів медичного призначення, а також приготування та доставку додому сумішей для штучного харчування та знеболювальних засобів; реалізацію програм санітарної освіти та профілактичних кампаній; надання послуг другого рівня, спрямованих на індивідуальних пацієнтів; проведення в аптеках деяких простих медичних тестів, що є частиною самоконтролю (для окремих громадян вони є функціонально складними); бронювання спеціалізованих амбулаторних послуг у акредитованих державних і приватних закладах охорони здоров'я [3].

Узагальнене вище свідчить про значний соціальний ефект, пов'язаний з діяльністю італійських медичних кооперативів. А їх досвід демонструє велике практичне значення для сфери охорони здоров'я України та перспективний напрям для більш глибоких досліджень українських науковців.

Джерела та література

1. Dalle cooperative sanitarie welfare per 7 milioni di italiani URL: https://www.osa.coop/dalle_cooperative_socio_sanitarie_welfare_7_milioni_italiani/
2. Honcharenko V., Panteleimonenko A., Pozhar, A., Sobchak, H., Klymenko V. Socially Oriented Model of Providing Medical and Dental Services in The Industry 4.0. Estudios de Economía Aplicada. Vol. 38, No 3 (1). 2020. P. 1-10;
3. La cooperazione sociale in ambito sanitario. I quaderni di Idee in Rete. № 33 p. URL: [chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/http://www.nursindpescara.org/documenti/Cooperative%20Sociali.pdf](http://www.nursindpescara.org/documenti/Cooperative%20Sociali.pdf)

Хачатурян О.С.

к.е.н., доцентка кафедри економіки, підприємництва
та готельно-ресторанної справи

Зайка В.В.

магістрантка кафедри економіки, підприємництва
та готельно-ресторанної справи

Центральноукраїнський національний університет
м. Кропивницький, Україна

РОЛЬ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПОВОЄННОМУ ВІДРОДЖЕННІ УКРАЇНИ

Повномасштабна війна в Україні, спричинила значні руйнування інфраструктури, зниження економічної активності та масову міграцію населення. У цих умовах підприємництво виступає не лише як економічний інструмент, але й як соціальний механізм відновлення країни.

Воєнні дії призвели до знищення логістичних ланцюгів, зниження купівельної спроможності населення та втрати доступу до фінансових ресурсів. Підприємці змушені адаптуватися до нових умов, шукаючи альтернативні шляхи ведення бізнесу та збереження робочих місць [1, с. 393].

Уряд України запровадив низку програм для підтримки бізнесу, зокрема програми «єРобота» та «Доступні кредити 5÷9%». Міжнародні партнери також надають фінансову та технічну допомогу, спрямовану на відновлення економіки та підтримку підприємництва. [4, с. 70].

Інноваційне підприємництво сприяє впровадженню нових технологій, підвищенню конкурентоспроможності та створенню нових робочих місць. Особливо важливо розвивати такі напрями, як цифровізація, екологічні інновації та експортно орієнтоване виробництво [2, с. 333].

Соціальне підприємництво відіграє важливу роль у вирішенні соціальних проблем, зокрема інтеграції внутрішньо переміщених осіб та підтримки вразливих верств населення. Такі підприємства поєднують економічну діяльність із соціальною місією, сприяючи сталому розвитку громад.

Розвиток підприємництва на регіональному рівні сприяє відновленню місцевих економік, створенню робочих місць та зменшенню соціальної напруги. Особливо важливо підтримувати малий та середній бізнес у постраждалих регіонах, забезпечуючи їм доступ до фінансування та консультаційної підтримки [3, с. 54].

Підприємництво є ключовим фактором повоєнного відродження України. Завдяки державній підтримці, міжнародній допомозі та активності самих підприємців можливо забезпечити стійке економічне зростання, відновити інфраструктуру та покращити добробут населення. Інноваційне та соціальне підприємництво відіграють особливу роль у цьому процесі, сприяючи не лише економічному, але й соціальному відновленню країни.

Список використаних джерел

1. Мягих І., Дем'яненко Т. (2024). Проблеми ведення підприємницької діяльності в Україні під час військового стану. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*, 334(5), 392-396. <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2024-334-59>
2. Ліба Н., Турянчик Ю., Лендел М. (2025). Інноваційні стратегії розвитку бізнесу в умовах післявоєнного відновлення України: виклики інтеграції та роль підприємницької активності. *Сталий розвиток економіки*, (53), 329-334. <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2025-53-45>
3. Білоус-Сергєєва С. (2023). Інноваційне підприємництво як ключовий фактор розвитку регіону у післявоєнний період. *Вісник Приазовського Державного Технічного Університету. Серія: Економічні науки*, 1(38), 50-55. [https://doi.org/10.31498/2225-6725.1\(38\).2023.280738](https://doi.org/10.31498/2225-6725.1(38).2023.280738)

4. Стефанюк О., Галунець Н., Сідненко М. (2023). Пріоритети розвитку бізнесу у воєнний час. *Економіка та суспільство*, (49), 68-75.
<https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-49-68>

Царьков С.Е.

здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня,
Херсонський державний аграрно-економічний університет

Коваль С. В.

к. е. н., доцент, доцент кафедри підприємництва, обліку та фінансів
Херсонський державний аграрно-економічний університет
м. Кропивницький, Україна.

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РИНКУ ПРАЦІ В СІЛЬСЬКІЙ МІСЦЕВОСТІ

Ринок праці в сільській місцевості є ключовим елементом соціально-економічного розвитку України, оскільки забезпечує зайнятість значної частини населення та впливає на рівень життя в регіонах. Оцінювання ефективності його функціонування набуває особливої актуальності в умовах трансформаційних змін, спричинених як внутрішніми, так і зовнішніми факторами. Серед них – демографічні зрушення, міграційні процеси, структурні зміни в економіці та вплив глобальних викликів, таких як пандемія COVID-19 та військові дії [1]. У період 2020–2025 рр. спостерігається поглиблення диспропорцій на ринку праці сільських територій. Зокрема, дослідження Півторак А. вказують на п'ять основних тенденцій: послаблення пропозиції робочої сили, зменшення попиту на неї, недостатній рівень розвитку економіки, низьку диверсифікацію економіки та професійних характеристик робочої сили, а також недостатні стимули до працевлаштування у промисловості та сфері послуг. Ці тенденції вимагають розробки та впровадження ефективних методологічних підходів до оцінювання ринку праці в сільській місцевості. Сучасні методологічні підходи до оцінювання

ефективності ринку праці в сільській місцевості базуються на комплексному аналізі кількісних та якісних показників. Зокрема, Васильців Т.Г. та Левицька О.О. пропонують авторську методологію комплексного оцінювання конкурентоспроможності регіональних ринків праці, яка враховує структурно-темпоральні зв'язки між ринком праці та міграційною активністю населення. Цей підхід дозволяє моделювати залежність соціально-економічного розвитку від конкурентоспроможності ринку праці регіону [2].

Іншим важливим аспектом є статистичне оцінювання стану і розвитку ринку праці. Наумова М.А. аналізує світовий досвід у цій сфері, зокрема використання інтегральних індексів та системи показників оцінки, що дозволяє об'єктивно оцінювати стан ринку праці та його вплив на ефективність економіки [3]. У контексті України, особливої уваги заслуговує економетричне моделювання, яке дозволяє оцінити ефективність функціонування центрів зайнятості. Зокрема, дослідження, проведене в Полтавському центрі професійно-технічної освіти ДСЗ, демонструє, що кількість працевлаштованих безробітних за направленням центру зайнятості є найбільш впливовим фактором ефективності його роботи [4].

Оцінювання ефективності ринку праці в сільській місцевості потребує комплексного підходу, який враховує як кількісні, так і якісні показники. Сучасні методології, що базуються на аналізі конкурентоспроможності, статистичному оцінюванні та економетричному моделюванні, дозволяють об'єктивно оцінити стан ринку праці та розробити ефективні стратегії його розвитку. Зокрема, впровадження програм перенавчання та підвищення кваліфікації, розвиток інфраструктури сільських територій та підтримка малого і середнього бізнесу є ключовими напрямками покращення ситуації на ринку праці в сільській місцевості [5, с. 18]. У табл. 1 наведено основні напрями покращення ситуації на ринку праці в сільській місцевості. Ці напрями включають комплексні заходи, спрямовані на підвищення рівня зайнятості, забезпечення трудових ресурсів, а також на оптимізацію умов для розвитку економічної діяльності в аграрних регіонах. Різноманіття вказаних напрямів відображає взаємозв'язок між

економічними, соціальними та інфраструктурними факторами, які безпосередньо впливають на ефективність використання робочої сили в сільській місцевості.

Таблиця 1

Напрями покращення ситуації на ринку праці в сільській місцевості

Напрямок покращення	Конкретні заходи	Очікуваний результат
Професійна перепідготовка та підвищення кваліфікації	Проведення курсів перекваліфікації; онлайн-освіта та дуальна освіта; співпраця з аграрними вишами	Збільшення кількості кваліфікованих працівників, зниження рівня безробіття
Розвиток малого та середнього підприємництва (МСП)	Дотації, мікрокредити, пільгове оподаткування; бізнес-інкубатори; Освітні програми з підприємництва	Зростання самозайнятості, диверсифікація економіки села
Покращення інфраструктури	Інвестиції в дороги, інтернет, енергетику; розвиток громадського транспорту	Збільшення мобільності робочої сили, залучення роботодавців
Цифровізація та дистанційна зайнятість	Підтримка розвитку фрілансу та віддаленої роботи; цифрова грамотність для селян	Інтеграція сільського населення в глобальний ринок праці
Аграрна диверсифікація	Стимулювання несировинних напрямів (переробка, агротуризм); підтримка кооперативів	Зменшення сезонного безробіття, сталі доходи
Покращення роботи центрів зайнятості	Індивідуальний підхід до безробітних; аналіз потреб ринку; активна взаємодія з роботодавцями	Ефективніше працевлаштування, адаптація до ринкових потреб
Міграційна політика та стимулювання повернення	пільги для молодих фахівців, які повертаються в село; державні програми з релокації	Повернення трудових ресурсів у сільські регіони

Джерело: сформовано авторами

Основні напрями включають:

1) Створення нових робочих місць через розвиток малих і середніх підприємств, а також сприяння розвитку сільськогосподарських кооперативів, що можуть стати основними джерелами робочих місць в аграрних районах.

2). Підвищення кваліфікації та професійної підготовки, що є важливим є забезпечення доступу до професійного навчання та перепідготовки, що відповідає вимогам сучасного ринку праці і сприяє конкурентоспроможності сільських працівників.

3). Покращення умов для розвитку аграрного бізнесу, що включає в себе підтримку інвестицій у сільське господарство, оптимізацію податкової політики

для малих агровиробників та створення сприятливих умов для розвитку аграрних стартапів.

4) Інфраструктурне вдосконалення через розвиток транспортної, комунікаційної та соціальної інфраструктури, що дозволяє забезпечити доступ до ринку праці та розширити можливості для створення нових підприємств у сільській місцевості; залучення молоді до сільської праці, що є важливим є створення умов для залучення молодих фахівців до сільськогосподарської діяльності через програми підтримки та фінансування молодіжних ініціатив у сільських районах.

Оцінка ефективності ринку праці в аграрних регіонах потребує комплексного підходу, який враховує специфіку сільського господарства, рівень розвитку інфраструктури, а також соціально-економічні умови. Одним з основних аспектів є необхідність застосування адаптованих методів для оцінки рівня зайнятості, мобільності робочої сили та її кваліфікації в умовах сільської місцевості, де часто спостерігається низька диверсифікація економічної діяльності. Важливим фактором є врахування взаємозв'язку між ринком праці та розвитком аграрного сектору, оскільки більшість сільських жителів залежить від сільського господарства як основного джерела зайнятості.

Також важливим є визначення критеріїв ефективності, які повинні включати не лише економічні, але й соціальні параметри, зокрема рівень доходів, умови праці та рівень життя. Одним із основних завдань є розробка методів оцінки, що дозволяють врахувати динамічні зміни в структурі ринку праці, вплив зовнішніх факторів, таких як зміни клімату, технологічні інновації та політичні фактори, на ефективність використання трудових ресурсів. Крім того, особливу увагу слід приділяти питанням інтеграції сільської місцевості в загальнодержавну економічну систему, що забезпечить більш ефективне використання трудових ресурсів, покращить рівень життя сільських жителів і сприятиме стабільному розвитку сільських територій. Загалом, ефективне оцінювання ринку праці в сільській місцевості передбачає необхідність розробки та впровадження інструментів, що здатні враховувати особливості сільського

господарства, інфраструктури та соціальної сфери, що дозволяють не лише оцінити поточний стан ринку праці, але й спрогнозувати його подальший розвиток в умовах глобалізації та економічних трансформацій.

Ефективність ринку праці в сільській місцевості може бути значно підвищена за рахунок використання досвіду інших країн, де успішно впроваджено методологічні підходи до оцінки та управління ринком праці. Зокрема, в країнах Європейського Союзу та Північної Америки активно застосовуються інтегровані системи моніторингу ринку праці, які поєднують аналіз економічних та соціальних факторів, таких як рівень безробіття, мобільність робочої сили, рівень освіти та професійної підготовки. Застосування таких комплексних інструментів дозволяє отримати точнішу картину стану ринку праці в сільських регіонах, що, в свою чергу, сприяє розробці більш ефективних політик підтримки зайнятості.

Список використаних джерел

1. Півторак А.А. Оцінювання трансформаційних тенденцій на ринку праці в сільській місцевості. Економіка АПК. 2019. Т. 26, № 5. URL: [Ekonomika APK](#) (дата звернення 10.05.2025).
2. Васильців Т.Г., Левицька О.О. Конкурентоспроможність регіональних ринків праці: методологія аналізування та моделювання впливу на соціально-економічний розвиток: електрон. науково-аналітична доповідь. Львів: ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України», 2024. 79 с.
3. Наумова М.А. Статистичне оцінювання стану і розвитку ринку праці: аналіз світового досвіду. Економіка і організація управління. 2020. URL: [Житомирський університет+1Житомирський університет+1](#) (дата звернення 10.05.2025).
4. MPSESM-XIV. Економетрична модель аналізу ринку праці. 2023. URL: [mpsesm.org](#) (дата звернення 11.05.2025).
5. Стожок А.Ю. Оптимізація мобільності працівників на динамічному ринку праці України. *Національна система кваліфікацій та ринок праці*. 2024. № 3. С.18-28.

Чайка Т.О.

к.е.н., зав. відділу еколого-економічного розвитку сільських територій
Полтавське відділення Академії наук технологічної кібернетики України
м. Полтава, Україна

**СИНЕРГІЯ ЕКОЛОГІЧНОГО Й ЕНЕРГЕТИЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ У
ЗНИЖЕННІ ЕКОЛОГІЧНИХ РИЗИКІВ ТА ПОКРАЩЕННІ ОПЕРАЦІЙНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОСТІ
ПОВОЄННОГО ПЕРІОДУ**

Сучасні реалії потребують досягнення суттєвого підвищення енергетичної ефективності підприємств та організацій різних форм власності, що має базуватися не лише на впровадженні інноваційних технічних рішень, але й на оптимізації управлінських процесів, зокрема екологічного менеджменту. Актуалізується необхідність переосмислення статусу енергетичних ресурсів як стратегічно важливого компонента, що потребує раціонального управління, аналогічного до інших цінних активів, а не трактування їх виключно як операційних витрат суб'єктів господарювання. Така концептуальна трансформація є фундаментальною передумовою для підвищення енергетичної й екологічної ефективності й зменшення витрат не лише на мікроекономічному рівні, але й у масштабах національної економіки України. Відтак, імплементація прогресивної політики енергоефективності на рівні управлінських рішень набуває першочергового значення [1].

У контексті сучасних економічних викликів енергія має розглядатися як стратегічний актив підприємства, що потребує комплексного системного управління з використанням аналітичних інструментів і методологій, аналогічних до тих, що застосовуються для управління фінансовими чи матеріальними активами. Другорядне трактування енергетичних витрат як неминучих операційних видатків призводить до суттєвих економічних втрат через відсутність належного моніторингу, аналізу ефективності використання та стратегічного планування енергоспоживання. Системний

підхід до енергетичного менеджменту передбачає інтеграцію енергетичної політики у загальну бізнес-стратегію підприємства з чіткими кількісними показниками, періодичною оцінкою ефективності та механізмами постійного вдосконалення.

Повоєнний період характеризується підвищеною нестабільністю у багатьох аспектах операційної діяльності підприємств, зокрема у сфері енергозабезпечення. Руїнування енергетичної інфраструктури, порушення логістичних ланцюгів постачання енергоносіїв, волатильність цін та нормативно-правова невизначеність створюють безпрецедентні виклики для суб'єктів господарювання. У таких умовах зростає ймовірність виникнення екологічних інцидентів, пов'язаних із неефективним використанням енергоресурсів, аваріями на енергетичному обладнанні та необхідністю компенсувати дефіцит традиційних джерел енергії альтернативними, часто менш екологічно безпечними. Інтеграція енергетичного й екологічного менеджменту дозволяє не лише мінімізувати зазначені ризики, але й трансформувати їх у можливості для підвищення стійкості бізнесу через диверсифікацію джерел енергії, впровадження енергоефективних технологій та оптимізацію виробничих процесів з урахуванням екологічних аспектів.

Аналіз досвіду європейських країн демонструє, що ефективне вирішення проблем енергозбереження потребує впровадження систем енергетичного менеджменту (СЕНМ) відповідно до стандарту ДСТУ ISO 50001:2014 "Енергозбереження. Системи енергетичного менеджменту. Вимоги та настанова щодо використання" (ISO 50001:2011, IDT), що набув чинності з 01.01.2015 р. Інноваційна концепція енергетичного менеджменту, базована на положеннях стандарту ISO 50001:2001, зумовлює розвиток метрологічного забезпечення та нормативно-методичної бази контролю, обліку й аналізу ефективності використання енергоресурсів. Імплементация даної концепції призводить до суттєвого розширення функціональних повноважень енергетичних служб підприємства з одночасним підвищенням їхньої відповідальності, що значно посилює їх вплив на оптимізацію використання всіх видів енергоресурсів підприємством [2].

Стандарт ISO 50001:2011 характеризується універсальністю застосування через принцип "one-size-fits-all" ("один розмір, придатний для всіх"). Функціональне

призначення даного стандарту полягає у [3]: забезпеченні методологічної підтримки суб'єктам господарювання щодо підвищення ефективності експлуатації наявних енергоємних активів; формуванні прозорої системи інформування та документування раціонального використання паливно-енергетичних ресурсів (ПЕР); сприянні імплементації передових практик енергетичного менеджменту та стимулюванні оптимального енергоспоживання; методологічному забезпеченні оцінювання об'єктів та встановлення пріоритетності впровадження інноваційних енергозберігаючих технологій; формуванні сприятливих умов для підвищення енергоефективності в ланцюгах постачання матеріально-технічних цінностей; удосконаленні системи енергетичного менеджменту в контексті реалізації проєктів зі скорочення емісії парникових газів; забезпеченні інтеграції з іншими системами управління організації, зокрема екологічними системами та системами менеджменту охорони праці.

Варто акцентувати, що енергетичний менеджмент функціонує як ефективний фінансовий інструмент, який дозволяє суб'єктам господарювання оптимізувати витрати шляхом розробки й імплементації дієвої енергетичної політики щодо раціонального використання енергетичних ресурсів.

Розглянувши теоретичні та практичні аспекти впровадження системи енергетичного менеджменту відповідно до стандарту ISO 50001, доцільно перейти до комплексного аналізу потенційної синергії екологічного та енергетичного менеджменту як стратегічного інструменту підвищення стійкості підприємств у повоєнний період.

Для структурованого дослідження переваг, обмежень та перспектив інтеграції цих управлінських систем застосуємо методологію SWOT-аналізу, що дозволить систематизувати внутрішні та зовнішні фактори впливу на ефективність такої синергії:

1. Чинники внутрішнього середовища: *Сильні сторони (S)*: постійне вдосконалення технологічних процесів виробництва й обладнання з урахуванням вимог екологізації; наявність кваліфікованого персоналу у сфері екологічного менеджменту, який може бути навчений енергетичному менеджменту; можливість інтеграції існуючої системи екологічного менеджменту з елементами енергетичного менеджменту (наприклад, ISO 50001); попередній досвід впровадження енергозберігаючих технологій або "зелених" ініціатив. *Слабкі сторони (W)*: висока енергоємність виробничих процесів;

залежність від нестабільних поставок енергоносіїв; застаріле енергетичне обладнання з низьким ККД; відсутність системи енергетичного моніторингу та обліку; високий рівень викидів, що створює екологічні ризики та загрожує штрафами; шумове забруднення, що може обмежувати операційну діяльність та створювати соціальні ризики; нестабільність постачання екологічно чистої сировини та енергоресурсів.

2. Чинники зовнішнього середовища: *Можливості (О)*: підвищення рівня кваліфікації працівників; зменшення витрат на поставку сировини; співробітництво з місцевими постачальниками; використання альтернативних джерел енергії; капіталовкладення у ремонтні й оновлювальні роботи; державні програми підтримки енергоефективності та відновлюваної енергетики в рамках повоєнного відновлення; залучення міжнародних грантів та інвестицій у «зелені» проєкти; зростаючий попит на екологічно безпечну продукцію та послуги на внутрішньому та зовнішньому ринках; впровадження інноваційних енергозберігаючих технологій. *Загрози (Т)*: залежність від традиційної сировини, що може призвести до нестабільності постачання та зростання екологічних ризиків; дефіцит енергоресурсів та зростання цін на них; руйнування енергетичної інфраструктури та перебої з електропостачанням; посилення екологічних вимог та стандартів ЄС у процесі євроінтеграції; зниження інвестиційної привабливості підприємств з високим рівнем екологічних та енергетичних ризиків

3. Стратегічні альтернативи: *SO-стратегія*: інтеграція систем екологічного та енергетичного менеджменту з використанням міжнародних грантів; комплексна програма енергоефективності з залученням державних програм підтримки; розробка інноваційних рішень з утилізації відходів для енергогенерації; розширення асортименту екологічно сертифікованої продукції. *WO-стратегія*: модернізація застарілого енергетичного обладнання за рахунок інвестицій у повоєнне відновлення; впровадження системи енергетичного моніторингу та обліку; диверсифікація джерел енергопостачання через альтернативну енергетику; впровадження ефективних систем очищення викидів; створення мережі місцевих постачальників екологічно безпечної сировини. *ST-стратегія*: програма енергетичної стійкості підприємства в умовах нестабільної інфраструктури; система випереджаючої адаптації до екологічних вимог ЄС; розвиток екологічно орієнтованої корпоративної культури; оптимізація використання

енергоресурсів в умовах зростання цін; диверсифікація продуктової лінійки з акцентом на екологічну сертифікацію. *WT-стратегія*: кризовий план енергетичної та екологічної безпеки підприємства; впровадження замкнутих екологічно безпечних виробничих циклів; формування галузевих партнерств для адвокації державної політики; система прогнозування та раннього виявлення екологічних та енергетичних ризиків; поетапна трансформація виробничих процесів відповідно до вимог ЄС.

Таким чином, синергія екологічного та енергетичного менеджменту є стратегічно важливою умовою підвищення операційної ефективності та стійкості підприємств в умовах післявоєнної відбудови економіки України. Її реалізація дозволяє зменшити екологічні ризики, покращити управління енергоресурсами та створити додану вартість через зниження витрат.

Список використаних джерел

1. Чайка Т. О., Яснолоб І. О. Екологічний менеджмент як інструмент підвищення енергоефективності. *Розвиток форм і методів сучасного менеджменту в умовах глобалізації* : тез. доп. 6-ї міжнар. наук.-практ. конф., 7–9.11.2018 р. Дніпро : Поліграфічний відділ ДДАЕУ, 2018. С. 172–177.
2. Енергетична ефективність України. Кращі проектні ідеї : Проект «Професіоналізація та стабілізація енергетичного менеджменту в Україні» ; уклад. С.П. Денисюк, О.В. Коцар, Ю.В. Чернецька. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2016. 79 с.
3. Системи енергетичного менеджменту. Вимоги та настанова щодо використання (ISO 50001:2011, IDT). URL: https://zakon.isu.net.ua/sites/default/files/normdocs/dstu_iso_50001_2020.pdf.
4. Яснолоб І. О., Чайка Т. О., Черненко К. В. Формування стратегічної моделі екологічного менеджменту підприємства. *Причорноморські економічні студії*. 2020. Вип. 56. С. 89–93. <https://doi.org/10.32843/bses.56-12>

Чиж Н.М.

к.е.н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Луцький національний технічний університет

м. Луцьк, Україна

РОЗВИТОК БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ ДЛЯ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

В умовах повоєнного відновлення в Україні ключовим завданням держави та суспільства є ефективне відновлення економіки. У цьому процесі особливу роль відіграє малий та середній бізнес, який здатен швидко адаптуватися до змін, створювати робочі місця, забезпечувати потреби населення й стимулювати інноваційні процеси. Проте без доступу до фінансових ресурсів активізація підприємницької діяльності є неможливою.

Банківський сектор, попри виклики, зберігає функціональність, стійкість та залишається основною інституцією, здатною забезпечити фінансову підтримку бізнесу. У сучасних умовах розвитку цифрових технологій, інтеграції України до європейського фінансового простору та потреби у структурних трансформаціях банківські послуги для бізнесу потребують якісного оновлення.

На нашу думку, формування дієвих механізмів банківського фінансування підприємництва — це не лише питання економічного розвитку, а й національної безпеки. Доступне кредитування, інноваційні банківські продукти, цифрові сервіси, партнерські програми з міжнародними фінансовими організаціями — усе це здатне дати потужний імпульс до відновлення та зростання бізнес-середовища в Україні.

У 2024 році українські банки демонстрували високу стійкість, залишаючись капіталізованими та прибутковими, що дозволило їм безперебійно обслуговувати клієнтів навіть в умовах війни. Згідно з даними Національного банку України, банки активно кредитували підприємства, особливо в галузях сільського

господарства, торгівлі та промисловості. Чистий гривневий кредитний портфель бізнесу збільшився на понад 20% за рік [1].

Програма «5-7-9%» залишається ключовим інструментом державної підтримки бізнесу. У 2024 році на відшкодування коштів за цією програмою було закладено 16 млрд грн, а на 2025 рік — 18 млрд грн. Крім того, з 1 січня 2024 року цю державну програму реалізовує Міністерство економіки замість Міністерства фінансів, що може призвести до певних змін у дизайні програми. Також була презентована нова програма «Доступний факторинг», яка дозволяє підприємствам отримувати фінансування під дебіторську заборгованість, що є альтернативою традиційному кредитуванню. Цей інструмент особливо цікавий для представників малого та середнього бізнесу.

Банки активно розвивають цифрові послуги, такі як мобільні додатки, онлайн-банкінг та чат-боти, що спрощує взаємодію з клієнтами та надає їм доступ до фінансових послуг у будь-який час. Зокрема, банки пропонують дистанційне відкриття рахунків для всіх категорій клієнтів: приватних та юридичних осіб, а також для фізичних осіб — підприємців [2].

У серпні 2023 року Національний банк України затвердив Концепцію відкритого банкінгу, яка передбачає структурований і безпечний обмін даними між надавачами платіжних послуг через відкриті API. Це дозволить клієнтам мати доступ до своїх рахунків, відкритих у різних надавачах платіжних послуг, через один зручний застосунок.

Одним з основних викликів перед банківською системою є кадровий дефіцит через міграцію, релокацію та мобілізацію банківських співробітників. Крім того, війна залишається ключовим системним ризиком для фінансового сектору, що підвищує витрати на операційну діяльність та стримує розвиток окремих напрямків бізнесу.

Проте, банки демонструють високу адаптивність та готовність підтримувати бізнес у складних умовах. Державні програми, цифровізація послуг та співпраця з міжнародними партнерами створюють сприятливе середовище для розвитку підприємництва.

Отже, банківський сектор України демонструє високу адаптивність та готовність підтримувати бізнес у складних умовах. Державні програми, цифровізація послуг та співпраця з міжнародними партнерами створюють сприятливе середовище для розвитку підприємництва. Проте, для подальшого зростання необхідно вирішувати кадрові проблеми та мінімізувати ризики, пов'язані з війною.

Список використаних джерел

1. Річний звіт НБУ за 2024 рік: стійкість як фундамент для відновлення економіки. Режим доступу: <https://chatgpt.com/g/g-mzFm1dKjW-chat/c/68284547-87b0-8011-b6a6-47a2778cd42c>
2. Більше кредитів та нові технології у сервісі: що планують банкіри на 2024 рік / Лисенко О. 2024. Режим доступу: https://minfin.com.ua/ua/credits/articles/bolshe-kreditov-i-novye-tehnologii-v-servise-chto-planiruyut-bankiry-na-2024-god/?utm_source=chatgpt.com

Шаповалова Є.Ф.

здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня

Бойко Л.О.

к.с.-г.н., доцент кафедри підприємництва, обліку та фінансів

Херсонський державний аграрно-економічний університет

м. Кропивницький, Україна

ЕКОЛОГІЧНІ ВИМОГИ ДО ТОРГІВЕЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У сучасних умовах сталий розвиток стає визначальним напрямом трансформації господарської діяльності. Торгівля, як важливий сектор економіки, дедалі більше підпадає під вплив екологічних викликів. Глобальні зміни клімату, накопичення відходів, зростання викидів парникових газів і тиск з боку громадськості зумовлюють необхідність впровадження системних змін у підходах до організації торговельних процесів. Екологізація торгівлі - це не лише відповідь

на законодавчі вимоги, а й елемент репутаційної політики, ринкової конкурентоспроможності та соціальної відповідальності бізнесу [1].

Нормативна база, що регулює екологічні аспекти у сфері торгівлі, включає низку національних законів, стандартів та адаптованих положень міжнародного права. Ключовими є Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1991 року № 1264-XII, Закон «Про управління відходами» від 20.06.2022 № 2320-IX, Закон «Про обмеження обігу пластикових пакетів на території України» від 01.06.2021 № 1489-IX, Закон України «Про енергетичну ефективність» від 13 листопада 2021 року № 1818-IX., а також ДСТУ ISO 14001:2015, який встановлює вимоги до систем екологічного менеджменту. Важливу роль відіграють і положення Закону України «Про захист прав споживачів» від 12.05.1991 № 1023-XII, що передбачають право споживачів на екологічну інформацію про товари. Законодавча база поступово гармонізується з європейськими стандартами в рамках міжнародних зобов'язань України [2-7].

Вимоги до екологічної поведінки в торгівлі стосуються організації логістичних процесів, поводження з відходами, енергоефективності, контролю якості товарів та інформування споживачів. Усе більше підприємств упроваджують практики з роздільного збирання сміття, заміни пластикових пакетів на біорозкладні, використання енергозберігаючого обладнання, а також забезпечують доступ споживачів до інформації про екологічні характеристики продукції. Значущим є прагнення до сертифікації за міжнародними екологічними стандартами та інтеграція принципів сталого розвитку в корпоративну стратегію.

Питання утилізації відходів, зокрема пакувальних матеріалів, набуває все більшого значення у зв'язку з підвищенням обсягів споживання. Торговельні компанії зобов'язані укладати договори з ліцензованими підприємствами на вивезення й переробку відходів. Екологічні обмеження також стосуються заборони обігу продукції, що може шкодити довкіллю, або не має належного маркування. Все частіше впроваджуються механізми екологічного аудиту, екозвітності та системи оцінки впливу на довкілля [8].

У Табл. 1 узагальнено основні напрями екологічних вимог до торговельної діяльності:

Таблиця 1

Екологічні вимоги до торговельної діяльності

№	Вимога	Зміст	Законодавча база
1	Утилізація відходів	Роздільне збирання сміття, переробка	Закон України «Про управління відходами» від 20.06.2022 № 2320-IX
2	Зменшення поліетилену	Впровадження біоупаковки, обмеження поліетиленових пакетів	Закон України «Про обмеження обігу пластикових пакетів на території України» від 01.06.2021 № 1489-IX
3	Енергоефективність	Енергоощадне обладнання, скорочення викидів	Закон України «Про енергетичну ефективність» від 13 листопада 2021 року № 1818-IX.
4	Контроль якості товарів	Заборона на екологічно небезпечні товари	Технічні регламенти, стандарти ДСТУ, зокрема ДСТУ ISO 14001:2015
5	Інформування споживачів	Знаки екологічності, поради щодо утилізації	Закон України «Про захист прав споживачів» від 12.05.1991 № 1023-XII

Джерело: узагальнено автором на підставі [8]

Ступінь дотримання екологічних вимог значною мірою залежить від формату торговельного підприємства. Великі супермаркети та торговельні центри зазвичай мають більші фінансові ресурси, що дає змогу впроваджувати енергоефективні технології, налагодити утилізацію відходів та забезпечити маркування товарів. Натомість у малих магазинах та на ринках екологічні практики часто обмежені через відсутність стимулів, ресурсів або належного контролю. Онлайн-торгівля також демонструє потенціал у використанні вторинної упаковки, але її ефективність багато в чому залежить від політики постачальників [9].

Для підвищення екологічної відповідальності торговельних підприємств необхідно впроваджувати системні заходи, орієнтовані на підтримку малих бізнесів та ринків. Важливим кроком є створення механізмів фінансової підтримки, зокрема субсидій на енергоефективні технології та сортування відходів. Прикладом ефективної реалізації таких ініціатив є мережа «Сільпо», яка активно запроваджує екологічні практики та проводить освітні кампанії серед підприємців [9].

Таблиця 2

Порівняння рівнів екологічних заходів у торговельних підприємствах

Формат підприємства (приклад)	Енергоефективність	Поводження з відходами	Екологічна упаковка	Екомаркування	Екопросвіта
Супермаркет (Сільпо)	LED-освітлення, сучасне холодильне обладнання (Високий)	Пункти сортування, утилізація (Високий)	Паперові пакети, еко-сумки (Часткове)	Власне екомаркування, розділи еко-товарів (Середній)	Інформаційні стенди, наліпки (Середній)
Малий продуктовий магазин	Локальне освітлення, стандартне обладнання (Середній)	Викидання без сортування (Низький)	Поліетилен або звичайні пакети (Майже відсутня)	Відсутнє	Мінімальна взаємодія зі споживачем (Низький)
Онлайн-магазин (Rozetka)	Енергоощадні склади, цифровізація процесів (Середній)	Переробка на складі або відсутня (Залежить від постачальника)	Гофрокартон, мінімум пластику (Часто використовується картон)	Зазначення еко-сертифікатів у товарах (Часткове)	Базові поради на сайті (Низький)
Торговий центр (Ocean Plaza)	Автоматизовані системи освітлення й клімату (Високий)	Централізований збір і передача на переробку (Високий)	Біопакетуння в фуд-кортах (Впроваджується поступово)	Магазини з сертифікованими товарами (Високий)	Рекламні кампанії, освітні заходи (Середній)
Ринок (Житній ринок)	Мінімальні заходи, переважно застаріле обладнання (Низький)	Відсутність системи збору відходів (Мінімальний контроль)	Поліетилен, повторне використання пакетів (Переважно поліетилен)	Відсутнє	Немає інформаційної роботи

Джерело: Запропоновано автором

Водночас, для онлайн-торгівлі необхідно визначити загальні екологічні стандарти для постачальників щодо упаковки та транспортування товарів. Це дозволить зменшити використання пластику та сприяти використанню вторинної упаковки, як це робить «Rozetka». Крім того, впровадження зворотної логістики для утилізації упаковки буде важливим кроком для зменшення екологічного навантаження. Екологічні вимоги до торговельної діяльності поступово еволюціонують від формального виконання нормативів до інтегрованого підходу, що слугує інструментом підвищення ефективності бізнесу та формування довіри з боку споживачів. Для подальшого розвитку цього напрямку необхідні посилення державного контролю, впровадження економічних стимулів і розширення

екологічної просвіти. Екологізація торгівлі стає не лише вимогою часу, а й важливою умовою гармонізації економічної діяльності з цілями охорони довкілля та забезпечення сталого розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Огієнко А. Сталий розвиток підприємства: сутність поняття, перспективи та перешкоди. *Modeling the Development of the Economic Systems*. 2024. № 3. С. 222–228. URL: <https://mdes.khmnu.edu.ua/index.php/mdes/article/view/404/389>
2. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25.06.1991 № 1264-XII. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T126400?an=1>
3. Закон України «Про обмеження обігу пластикових пакетів на території України» від 01.06.2021 № 1489-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1489-20#Text>
4. Закон України «Про управління відходами» від 20.06.2022 № 2320-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2320-20#Text>
5. Закон України «Про енергетичну ефективність» від 13 листопада 2021 року № 1818-IX. URL: <https://everlegal.ua/nabrav-chynnosti-zakon-pro-energoefektyvnist#:~:text=13%20листопада%202021%20року%20набрав,розподіл%20постачання%20та%20споживання%20енергії.>
6. Закон України «Про захист прав споживачів» від 12.05.1991 № 1023-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text>
7. Закон України «Про екологічний аудит» від 16.10.2020 № 1862-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1862-15#Text>
8. Курбет М., Король С. Аналіз екологічних аспектів соціальної відповідальності підприємств торгівлі та їх відображення в звітності. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2023. Том 1, № 48. С. 206–217. URL: <https://fkd.net.ua/index.php/fkd/article/view/3960/3755>
9. Толпежніков Р. О., Толпежнікова Т. Г., Шишман Д. В. Світові тенденції та особливості розробки стратегії розвитку підприємств сфери рітейлу. *Економіка та держава*. 2021. № 6. С. 1-9. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/6_2021/12.pdf

Бабко Н.М.

к.е.н., доцент кафедри економіки, готельно-ресторанного
та туристичного бізнесу

Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького
м. Запоріжжя, Україна

ТУРИЗМ ЯК ДРАЙВЕР ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ АКТИВНОСТІ В УМОВАХ ПОВОЄННОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ РЕГІОНІВ

У період післявоєнного відновлення Україна зіштовхнеться з необхідністю системного перезавантаження регіональної економіки. У цьому контексті зростає роль туризму як мультиплікативного чинника розвитку, що здатний стимулювати підприємницьку ініціативу, створювати нові робочі місця та генерувати сталу додану вартість на основі локальних ресурсів. Туристична діяльність, будучи міжсекторним явищем, інтегрує зусилля представників малого і середнього бізнесу, органів місцевого самоврядування, громадських ініціатив та міжнародних партнерів, що надає їй стратегічного значення для повоєнної трансформації територій.

В умовах відновлення економіки після збройного конфлікту, ключове завдання буде полягати у пошуку таких секторів економіки, які здатні швидко мобілізувати людські та природні ресурси без значних капіталовкладень. Туризм відповідає цим критеріям завдяки низці притаманних йому особливостей [1; 2]:

- незначним бар'єрам входу для малого бізнесу;
- швидкій окупності при правильному позиціонуванні;
- здатності формувати коопераційні ланцюги (житло, харчування, транспорт, екскурсійна справа тощо);
- високому соціальному ефекту, зокрема в контексті згуртованості громади та збереження культурної ідентичності.

У Таблиці 1 представлено ключові напрями впливу туристичної діяльності на розвиток підприємництва в регіонах.

Таблиця 1

Вплив туризму на активізацію підприємницької діяльності

Напрямок впливу	Зміст
Економічний	Створення нових бізнесів; розвиток суміжних галузей
Соціальний	Залучення населення до самозайнятості; зниження рівня безробіття
Просторовий	Відродження інфраструктури; ревіталізація сільських територій
Культурно-освітній	Збереження нематеріальної спадщини; просування локальної ідентичності

Джерело: сформовано автором

Як видно з таблиці, туризм не лише забезпечує економічну вигоду, а й виконує важливу соціальну та культурну функцію, що посилює його значущість у повоєнному перезавантаженні територій.

Орієнтація на потреби нової генерації туристів і врахування змін у структурі попиту після війни обумовлюють необхідність розвитку специфічних форм туристичного підприємництва. Найбільш актуальними з них є наступні [3]:

- екотуризм — передбачає діяльність у природоохоронних зонах з мінімальним впливом на довкілля;
- сільський туризм — базується на використанні локальних фермерських ресурсів і автентичного досвіду;
- волонтерський туризм — включає участь у проєктах із відновлення інфраструктури та культурної спадщини;
- реабілітаційний туризм — орієнтований на ветеранів, переселенців, родини постраждалих;
- подієвий туризм — стимулює короткострокову економічну активність через організацію фестивалів, ярмарків, виставок.

Кожен із вищеназваних напрямів передбачає створення унікального продукту на базі локальних ресурсів, що, своєю чергою, відкриває простір для

появи нових підприємств, зокрема у сфері харчування, послуг гідів, крафтового виробництва, сувенірної продукції.

Ефективність туристичного сектору в умовах повоєнної трансформації значною мірою залежить від якості інституційного супроводу. До основних пріоритетів державної політики у цьому напрямі можна віднести [1-3]:

- створення цільових програм підтримки малого туристичного бізнесу;
- запровадження грантових механізмів для реалізації екологічних, освітніх і соціальних ініціатив;
- розвиток системи сертифікації й екомаркування туристичних об'єктів;
- формування туристичних кластерів і коопераційних мереж на рівні громад;- стимулювання професійної освіти в галузі туризму з фокусом на підприємницькі навички.

Нижче подано узагальнене бачення взаємодії між ключовими стейкхолдерами, що беруть участь у відновленні туристичної індустрії.

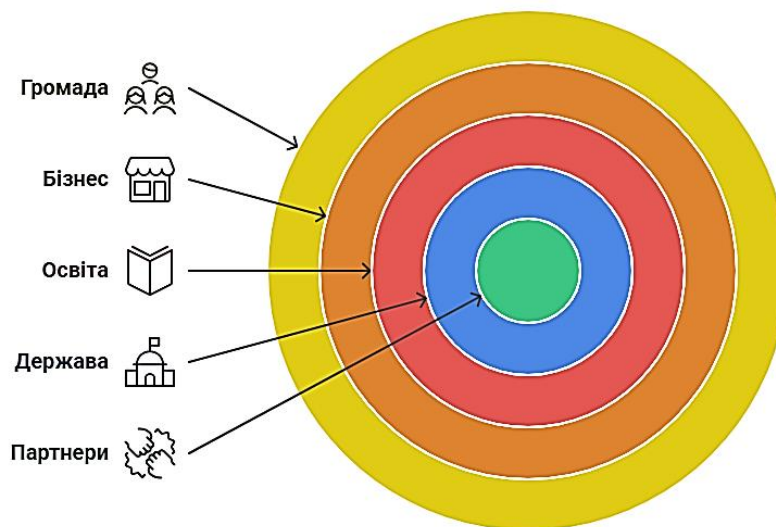

Рис 1. Модель взаємодії стейкхолдерів у розвитку туристичного підприємництва у повоєнний період

Зазначена модель передбачає горизонтальну взаємодію на місцевому рівні з елементами зовнішньої підтримки, що відповідає принципам децентралізованого відновлення.

У контексті повоєнної трансформації українських регіонів туризм набуває особливої ролі як каталізатор підприємницької активності. Його здатність залучати ресурси на основі внутрішнього потенціалу територій, формувати нові моделі зайнятості та забезпечувати економічну і соціальну реінтеграцію постраждалих громад робить цю галузь одним із пріоритетних напрямів державної політики відновлення. Системне стимулювання туристичного підприємництва через інституційні, освітні та фінансові механізми дозволить не лише забезпечити економічну самодостатність громад, а й сприятиме збереженню культурного капіталу та підвищенню міжнародної привабливості України в середньостроковій перспективі. Крім того, розвиток туризму сприяє диверсифікації економіки регіонів, зменшуючи їхню залежність від традиційних галузей. Активна участь місцевих громад у туристичних ініціативах формує основу для довготривалого соціально-економічного зростання на засадах сталості та інклюзивності. Успішна реалізація потенціалу туристичного підприємництва вимагатиме гнучкого регіонального планування, адаптованого до специфіки кожної території та її ресурсної бази.

Список використаних джерел

1. Тимошенко Т., Шевчук О., Шевчук О. Розвиток туризму в громадах і регіонах України в умовах повоєнного відновлення. *Економіка та суспільство*. 2024. № 63.
2. Цвілій С.М. Повоєнне відновлення та сталий розвиток індустрії туризму в регіонах України. *Економіка сьогодні: проблеми моделювання та управління : матер. XIV Міжнар. наук.-практ. інт.-конф.* Полтава : ПУЕТ. 2024. С. 244-247.
3. Oksana Marchenko, Nataliia Runcheva, Natalia Babko, Evgeniy Podakov, Maryna Salnikova. Estrategias de intervención social orientadas al desarrollo de economías sostenibles en zonas turísticas: Un estudio de caso. *Interacción y perspectiva. Revista de Trabajo Social*. 2025. Vol. 15 (2). Pp. 382-393 DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15079836>.

Богданович О.А.

к.е.н., доцент кафедри глобальної економіки

Бавикіна Н.Д.

здобувач вищої освіти

Державний біотехнологічний університет

м. Харків, Україна

СУЧАСНИЙ СТАН АГРОПРОДОВОЛЬЧОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

Агропродовольчий сектор України не тільки забезпечує населення країни харчовими продуктами, а й формує активну позицію на міжнародних ринках ключових аграрних товарів. Завдяки потужному продовольчому експорту наша країна є одним з гарантів продовольчої безпеки у світі. До початку повномасштабної війни Україна входила до п'ятірки світових лідерів за обсягами експорту зернових культур [1].

Агропромисловий комплекс країни умовно поділяють на чотири основні сектори. Перший сектор фондоутворюючий – це будівництво об'єктів сільськогосподарського машинобудування, розробка і виробництво спеціалізованої техніки та машин в сфері переробки, оптової та роздрібної торгівлі, закладів громадського харчування, виробництво спеціалізованих хімікатів, добрив різного типу, виробництво комбікормів; другий – сільське господарство, яке є найбільшим і головним сегментом, що складається з тваринництва та рослинництва; третій сектор є переробним та включає в себе харчову та легку промисловості, аграрні компанії, що спеціалізуються на зберіганні та продажу вже готової продукції в агросфері; четвертий сектор – інфраструктурний, що спеціалізується на транспортуванні, оснащенні зв'язком, постачанні енергії та води, до його складу також входять вузькопрофільні навчальні та наукові заклади [2].

Внаслідок воєнних дій в Україні відбулися значні порушення продовольчої безпеки та склалася кризова ситуація на аграрному ринку. Скорочення експортних поставок та виробництва азотних виробів призвело до підвищення цін на добрива, що негативно вплинуло на показники врожайності та якості землі [3].

Багато людей через війну виїхали за кордон, залишаючи свої домівки та бізнес. Тому дефіцит робочої сили ще більше загострив проблему в сільському господарстві.

Основними викликами та обмеженнями для аграрного сектору України в умовах повномасштабної війни є дефіцит фінансових ресурсів для стабільного ведення господарської діяльності сільськогосподарських виробників, зокрема через зростання собівартості виробництва. Наприклад, виробництво трьох із п'яти основних культур є збитковим (через падіння цін соняшник з прибуткової культури перетворився на збиткову).

Спрощення процесів аграрного виробництва, зменшення внесення добрив та засобів захисту рослин, посилення кризових явищ у тваринництві, руйнування інфраструктури сільськогосподарського виробництва, проблеми з переробкою та зберіганням продукції – такі наслідки має сучасний вітчизняний агросектор.

Потрібно ще відзначити екологічні виклики, що спричинила військова техніка і мінування територій. Через ці та багато інших факторів більшість сільгоспвиробників не могли використовувати до 30 % полів для посіву, а через рік вже 25 % площ взагалі були непридатними для використання. Руйнування Каховської ГЕС спричинило значну шкоду земельним ресурсам та аграрному сектору [1].

Агропродовольчий комплекс України продовжує боротьбу зі складними умовами і демонструє позитивні тенденції розвитку, а також покращення економічних показників.

Виходячи з аналізу статистичних даних, за 2022 рік зібрано більше ніж 67 млн тонн врожаю. Після підписання зернової угоди тільки було відправлено 68 суден, які виконали доставку 1,72 млн тонн продукції в 18 країн світу. За 11

місяців 2022 року Україна експортувала 50,9 млн тонн продукції агропромислового комплексу [2].

Вже наступного 2023 року відбулися зміни на краще. Наприклад, збір за всіма групами культур в аграрному секторі у 1,5–3 рази перевищив потреби внутрішнього споживання. Виробництво продукції м'яса й м'ясопродуктів не тільки забезпечило потреби внутрішнього ринку, але мало тенденцію до зростання. Поступово відновилась вітчизняна молочна галузь у сільськогосподарських підприємствах. Завдяки надзвичайно сприятливим погодним умовам збільшилося виробництво овочів в певних регіонах. Поступово відновилися обсяги експорту агропродукції [1].

Агропродовольча продукція у 2024 році становила 60% від загального експорту України. Попри незначне зниження порівняно з рекордним показником 2023 року (62%), цей результат залишається другим найвищим за всю історію незалежності країни. Для аграрного сектору України 2024 року було характерним паралельне зростання як експорту, так і імпорту агропродукції. Загальний обсяг зовнішньої торгівлі агропродовольчими товарами у 2024 році досяг 32,66 млрд дол. США, що перевищує показник 2023 року на 11,5 %. Обсяг експорту агропродукції зріс на 12,1 %, досягнувши 24,84 млрд дол. США. Імпорт при цьому збільшився на 9,7 % і склав 7,82 млрд дол. США. Вперше за умов повномасштабної агресії Росії Україні вдалося наростити обсяги експорту агропродукції. Це стало можливим завдяки стабільній роботі контрольованого морського коридору, через який було експортовано близько 60 млн тонн сільськогосподарських товарів [3].

Відновлення аграрного сектору досить складний та багатогранний процес на який потрібні кошти, час та мирні, стабільні умови. Скоординовані дії держави, бізнесу та міжнародних партнерів є необхідними для створення сприятливого середовища, що дозволить не лише повернути сектор до попереднього рівня, а й забезпечити його подальший стійкий розвиток у глобальних умовах конкуренції.

Ключовою особливістю агропродовольчого сектора є його стратегічна важливість: він не лише створює внутрішні ринки для виробленої продукції, але й забезпечує значний експортний потенціал. Сучасні тенденції в його розвитку пов'язані з впровадженням інноваційних технологій, цифровізації виробництва та модернізації ланцюгів постачання, що дозволяє підвищувати якість і ефективність виробництва [1].

Агропродовольчий сектор в умовах повномасштабної війни продемонстрував силу вистояти та разом з тим і далі виробляти сільськогосподарську сировину та постачати продукти на світовий ринок.

Список використаних джерел

1. Аграрний сектор України у 2023 році: складові стійкості, проблеми та перспективні завдання. Національний інститут стратегічних досліджень. 2023. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/ahraryy-sektor-ukrayiny-u-2023-rotsi-skladovi-stiykosti-problemy-ta> (дата звернення: 15.05.2025 р.).
2. Агропромисловий комплекс України, огляд ніші та реалії сьогодення. Блог UC.Market. 2023. URL: <https://blog.youcontrol.market/aghropromislovii-kompleks-ukrayini-oghliad-nishi-ta-rieliyi-soghodiennia/> (дата звернення: 16.05.2025 р.).
3. Аналітична мапа сільського господарства України 2021-2024 рр. URL: <https://eos.com/uk/harvesting-hope-standing-with-ukraine/> (дата звернення: 17.05.2025 р.).

Балджи М.Д.

д.е.н., професор кафедри економічної теорії і економіки підприємства

Одеський державний аграрний університет

м. Одеса, Україна

УДОСКОНАЛЕННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ У ПОВОЄННИЙ ЧАС

Підготовка для повоєнного відновлення підприємницької діяльності в Україні вже триває на різних управлінських щабелях. Так, на рівні держави сформовано «План відновлення України» [1], який включає Національні програми діяльності різних галузей і сфер господарювання. Науковці також глибоко занурені у даний процес і розглядають імовірні напрямки подальшого оновлення [2–5]. Розроблені пропозиції носять стратегічний, далекооглядний характер і окреслюють провідні напрямки відбудови у повоєнний час.

Після завершення війни підприємництво в Україні матиме кілька ключових векторів розвитку, які базуються як на внутрішніх потребах, так і на міжнародній підтримці. До основних тенденцій, які ймовірно, впливатимуть на розвиток бізнесу в післявоєнний період належать:

1. Відбудова України, які включатиме галузі будівництва та оновлення інфраструктури. Зростатиме попит на компанії в сферах будівельних матеріалів, логістики, проєктування та інженерії.

2. Уряд підтримуватиме виробництво всередині країни задля зниження залежності від імпорту, що обумовить локалізацію виробництва та зростання малого та середнього бізнесу. Саме мікропідприємства і підприємства малого бізнесу стануть основою відновлення економіки. І це може бути на базі збільшення кількості програм підтримки від держави та міжнародних партнерів. Імовірно створення нових бізнесів у сфері соціального підприємництва,

спрямованого на реабілітацію ветеранів, інтеграцію вимушено переміщених осіб, психологічну підтримку громадян тощо.

3. Запровадження принципів цифровізації та інноваційних заходів. Завдяки вже створеній екосистемі планується розвиток технологічних стартапів. А активна цифровізація послуг (від державних до комерційних) спростить бюрократію і сприятиме відкриттю бізнесу.

4. Розвиток аграрного сектора та широке запровадження зеленої енергетики включатиме реалізацію інноваційних підходів та сучасних техніко-технологічних процесів у сільському господарстві, яке залишиться стратегічною галуззю. Інвестиції будуть спрямовані на модернізацію виробництва, сталий розвиток підприємств і вдосконалення переробки кінцевого продукту. Тісний зв'язок з харчовою і легкою промисловістю обумовить безвідходне виробництво. А створення кооперативів для збуту та переробки продукції сприяє реалізації масштабних планів малих і середніх господарств. Планується зростання ролі зеленої енергетики (сонячні, вітрові, біогазові проєкти), у тому числі як альтернатива імпорту енергоносіїв.

5. Міжнародні інвестиції та експорт продукції вітчизняних виробників обумовлять суттєві оновлення у підприємницькій діяльності. Вже спостерігається приплив іноземних інвестицій у вигляді грантів, позик, фондів для розвитку. Підприємці все більше орієнтуватимуться на експортні ринки, особливо до країн Євросоюзу, завдяки статусу кандидата на вступ та Угоді про асоціацію. Вагоме значення для налагодження стратегічного партнерства мають нові логістичні маршрути – до країн Африки і Азії.

6. Поступово формується освітній та креативний бізнес, який обумовлений попитом на бізнеси в галузі освіти, ІТ, культури. Така підприємницька діяльність зросте, особливо з акцентом на національну ідентичність, мову та інтеграцію до світового простору. Тим самим поширення отримують підприємства сфери послуг.

Розглянемо сектор агробізнесу, який після війни стане однією з ключових рушійних сил відновлення економіки України. Враховуючи родючі ґрунти,

великий досвід фермерства та доступ до міжнародних ринків, очікується, що підприємства аграрного сектору отримують значну увагу як з боку держави, так і інвесторів. Держава та донори фінансуватимуть відновлення посівних площ, агротехніки, складів, елеваторів. Впровадження точного землеробства, агродронів, супутникового моніторингу стане нормою. Розвиток систем зрошення в південних регіонах виступатиме ключом до стабільних урожаїв сільськогосподарських культур. Замість експорту сировини акцент має зміщуватись на створення доданої вартості всередині країни (виробництво борошна і макаронних виробів, олії, кормів, соків тощо). До перспективних напрямків вже на сьогодні відносяться органічне і нішеве виробництво. Останнє включає: вирощування лікарських трав; ягідництво (лохина, малина, обліпіха); посіви зеленої гречки, нуту, сочевиці; відновлення тваринництва. Поступово відбувається зростання агротехнологічних стартапів, що побудовані на інноваційних системах і включають запровадження сенсорних програм, автоматизованих ферм, платформ для моніторингу врожайності. Після відновлення економіки України у повоєнний період для аграрного бізнесу вагомими є розвиток логістики і відновлення роботи портів для реалізації кінцевої продукції на світовому ринку.

Список використаних джерел

1. План відновлення України. URL: <https://recovery.gov.ua/>
2. Повоєнне відновлення України. Нові ринки та цифрові рішення. URL: <https://surl.lt/vfzeyp>
3. Повоєнне відновлення України: відбудова заради кращого майбутнього <https://surli.cc/xedjno>
4. Охріменко О., Попов Р. Повоєнна відбудова України: потенціали та стратегія претворень. *Економіка та суспільство*. 2022. 45. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-45-7>
5. Повоєнне відродження України. URL: <https://surli.cc/pwdndi>

Богданович О.А.

к.е.н., доцент кафедри глобальної економіки

Сінєльнікова В.О.

здобувач вищої освіти

Державний біотехнологічний університет

м. Харків, Україна

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

Державна підтримка аграрного сектору, будучи невід'ємною частиною цього регулювання, являє собою сукупність різноманітних інструментів і форм економічного впливу, спрямованих на зміцнення стабільності та конкурентоспроможності господарств усіх категорій. Це передбачає створення умов для забезпечення ринку якісними продуктами, розвиток сільських територій та досягнення продовольчої безпеки країни [1].

Проблеми державних регулювання та підтримки в розвитку аграрного сектору вже стали предметом досліджень багатьох українських науковців, таких як П. Гайдуцький, М. Дем'яненко, І. Демчак, С. Зоря, М. Кропивко, В. Онегіна, Б. Супіханов, Н. Фещенко та О. Шубравська. Однак питання теоретичного обґрунтування напрямків державного втручання в сільське господарство залишаються недостатньо дослідженими.

Сільське господарство адаптується до змін економічних та технологічних умов повільніше в порівнянні з іншими галузями. Це ускладнює його швидке переналаштування на виробництво нової продукції відповідно до ринкових потреб.

Агровиробники, використовуючи природні й біологічні фактори виробництва, повинні враховувати закони природи та нести додаткові витрати на

відновлення родючості ґрунту, підтримку екологічної чистоти, забезпечення розвитку рослин і життєздатності тварин. Залежність аграрного сектору від природно-кліматичних умов створює нестабільність фінансово-економічного стану виробників, що потребує державної участі для підтримки стабільності в аграрному секторі. Наразі до цих факторів додалися ще більш жахливі зовнішні фактори як воєнні дії, що призвели до великих втрат та руйнувань у сільському господарстві країни [2].

Сучасна державна аграрна політика спрямована на посилення стійкості, підтримки та адаптації вітчизняного аграрного сектору і подолання наслідків воєнних дій.

Для забезпечення продовольчої безпеки, підвищенні конкурентоспроможності українських сільськогосподарських підприємств в нових умовах потрібно виділити напрями вдосконалення механізмів державної підтримки розвитку аграрного сектора [3]: фінансова підтримка (спеціальні державні та міжнародні програми, субсидії, пільгові кредити, гранти); законодавча база (закони повинні бути спрямовані на стимулювання інвестицій, науково-дослідної роботи, технологічного розвитку та підвищення ефективності виробництва); розвиток виробничої інфраструктури (логістика, покращення виробничого процесу, зниження витрат та підвищення продуктивності); вихід до ринків збуту (створення сприятливих умов доступу до зовнішнього та внутрішнього ринків);

- інноваційний розвиток (створення фондів та грантів для науково-дослідної роботи в аграрній сфері, цифровізація); екологічний напрям розвитку (в умовах сталого розвитку сприяння впровадженню екологічно чистих технологій виробництва, підтримка розвитку органічного сільського господарства); розвиток сільських територій та соціальна підтримка (розбудова інфраструктури, покращення освіти та охорони здоров'я сільського населення, сільський туризм, пільгові програми); міжнародне співробітництво (обмін досвідом, спільні міжнародні проекти, залучення інвестицій); контроль, моніторинг та прозорість (контроль за використанням державних коштів, доступність інформації).

Держава має постійно відслідковувати ситуацію в аграрному секторі, аналізувати актуальні потреби та виклики, а також своєчасно адаптувати політики й програми до змінюваних умов. Особливо важливо приділяти увагу розвитку аграрного підприємництва, підтримувати малі та середні підприємства, сприяти впровадженню інновацій і диверсифікації виробництва. Аграрний сектор є однією з ключових складових економіки країни. Його стабільне функціонування та розвиток забезпечують продовольчу безпеку населення, створюють робочі місця в сільському господарстві та відкривають можливості для збільшення експортного потенціалу.

Список використаних джерел

1. Музиченко А.С., Голуб Т.І. Сучасний стан державної підтримки розвитку аграрного сектора України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. № 6. С. 112-115. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/6_2_2016ua/28.pdf (дата звернення: 17.05.2025 р.).
2. Замикула В.В. Напрями державної підтримки агропродовольчого сектора економіки в умовах глобалізації економіки. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2009. № 4. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=258> (дата звернення: 18.05.2025 р.).
3. Ігнатенко В.В. Механізми державної підтримки розвитку аграрного сектору України: дис. ... канд. наук з держ. управління : 14.04.2023. Житомир, 2023. 238 с. URL :<https://ztu.edu.ua/site/files/1/docs/%D0%BE.pdf> (дата звернення: 19.05.2023 р.).

Боровік Л.В.

д.е.н., доцент кафедри економіки, підприємництва та
економічної безпеки

Херсонський національний технічний університет
м. Хмельницький, Україна

НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД

Після завершення війни країна стикається з масштабними викликами відновлення економіки, створення нових робочих місць і відновлення інфраструктури. Підприємницька діяльність відіграє ключову роль у цьому процесі, стаючи рушієм економічного зростання та стабілізації суспільства. В умовах воєнного конфлікту та його наслідків важливо визначити стратегічні пріоритети, які забезпечать ефективний та сталий розвиток підприємництва у поствоєнний період.

Мета – окреслити основні стратегічні пріоритети розвитку підприємницької діяльності для забезпечення повоєнного відродження країни. Завдання – аналіз сучасних викликів, визначення ключових напрямків розвитку підприємництва, формулювання рекомендацій щодо стратегічної орієнтації [1].

I. Аналіз сучасного стану підприємницької діяльності в Україні

- Після війни підприємства зазнали руйнувань, зниження виробництва, втрати ринків збуту.
- Важлива роль малого та середнього бізнесу у відновленні економіки, створенні робочих місць.
- Виклики: нестабільність, обмежені фінансові ресурси, проблеми з логістикою та доступом до ринків.

II. Визначення стратегічних пріоритетів розвитку підприємництва

1. Модернізація та цифровізація бізнесу

– Впровадження сучасних технологій для підвищення конкурентоспроможності.

– Створення сприятливих умов для розвитку цифрової економіки.

2. Підтримка малого і середнього бізнесу

– Спрощення доступу до фінансування, кредитних програм.

– Створення інфраструктури підтримки: бізнес-інкубатори, дорадчі центри.

3. Розвиток інноваційних та екологічно орієнтованих підприємств

– Заохочення інноваційних розробок та впровадження зеленої енергетики.

– Стимулювання сталого розвитку та відповідальності бізнесу.

III. Стратегічні напрями державної політики у підтримці підприємництва

– Формування сприятливого бізнес-клімату через зниження адміністративних бар'єрів.

– Впровадження програм фінансової підтримки та грантових ініціатив.

– Забезпечення доступу до ринків та міжнародної співпраці.

IV. Роль приватного сектору та громадянського суспільства

– Підвищення підприємницької культури та підприємницької освіти.

– Створення партнерських мереж для обміну досвідом і ресурсами.

– Активізація участі бізнесу у процесах відновлення регіонів.

Зараз, як ніколи, важко уявити розвиток країни без її підтримки бізнесом, однак і стабільна діяльність суб'єктів господарювання неможлива без застосування ефективних інструментів державної підтримки і стимулювання розвитку. Також особливого значення це питання набуло із початком війни, коли виживання підприємств, а особливо це стосується малого і середнього бізнесу, значною мірою залежить від розробленої державою стратегії протидії кризі, спричиненій непередбачуваними втратами і ризиками, а також від тактики сприяння адаптації підприємництва до сучасних умов режиму воєнного стану [2].

Повномасштабні воєнні дії, які розпочалися у лютому 2022 р. на території

України змусили діяти швидко в питаннях збереження діючої підприємницької діяльності. Деякі підприємства вимушені були зробити релокацію у більш безпечні місця для продовження роботи. Для продовження розвитку економіки країни влада забезпечує сучасне підприємництво різноманітними програмами для його підтримки та розвитку.

Отже, визначені стратегічні пріоритети мають забезпечити стійкий розвиток підприємництва у поствоєнний період. Ефективна державна політика, підтримка інновацій та створення сприятливого бізнес-середовища — ключові фактори успіху. Також, підприємницький сектор має бути активним партнером у процесі відновлення країни, створюючи нові можливості для населення [3].

Відновлення економіки України після війни вимагає чіткої стратегії розвитку підприємництва, яка враховує сучасні виклики та можливості. Стратегічні пріоритети у сфері підприємницької діяльності мають бути спрямовані на модернізацію, інноваційність, сталий розвиток і підтримку малого й середнього бізнесу. Саме ця модель стане основою для повоєнного відродження країни, забезпечить стабільність і процвітання в майбутньому.

Список використаних джерел

1. Боровік Л.В., Осадча Т.Ю. Підприємництво як основа стабілізації економіки у повоєнний час : монографія. Херсон : Книжкове видавництво ФОП Вишемирський В. С., 2023. С. 176-188.
2. Мурована, Т. Вітчизняне підприємництво в умовах воєнного стану: основні тенденції та методи підтримки. *Економіка та суспільство*. 2023. (47). URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-49>.
3. Боровік Л.В. Стратегічні напрями використання відновлювальних джерел енергії в Україні. *Науково – виробничий журнал Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. №2 (125). С. 31 – 36.

Грабарь Є.О.

здобувач вищої освіти третього

(освітньо - наукового) рівня спеціальності 051 «Економіка»

НАЦІОНАЛЬНА СТРАТЕГІЯ ДОХОДІВ ДО 2030 РОКУ - ВПЛИВ НА РЕВІТАЛІЗАЦІЮ ЕКОНОМІКИ ТА ПІСЛЯВОЄННЕ ВІДНОВЛЕННЯ ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ

На сьогодні економіка України знаходиться у складному становищі, що є об'єктивно обумовленим наслідком військового стану та руйнувань об'єктів цивільної, критичної інфраструктури, промислових підприємств пов'язаних з початком повномасштабної агресії на початку 2022 року. Збройна агресія проти України нівелювала позитивні фінансові зміни передвоєнних років, збільшився дефіцит бюджету, значно зріс державний борг, країні довелося значною мірою збільшити видатки на оборону. З метою швидкого відновлення після припинення воєнного стану, забезпечення економічного зростання та реалізації європейського курсу уряд України створив програму “Національна стратегія доходів України до 2030 року”.

Національна стратегія доходів до 2030 року (НСДУ) була схвалена Кабінетом Міністрів України наприкінці 2023 року. НСДУ було розроблено Міністерством фінансів України спільно з іншими міністерствами та відомствами за участю представників бізнесу, а також за результатами проведених консультацій із міжнародними партнерами з розвитку, зокрема МВФ, Світовим банком і ОЕСР [3].

Національна стратегія доходів України – це дорожня карта реформування податкової та митної системи, а також удосконалення процедур податкового та митного адміністрування, яка необхідна для забезпечення потенціалу задоволення фіскальних потреб у середньостроковій перспективі. Вона також

підтримує економічне зростання через зменшення нерівності та неефективності в політиці та адмініструванні доходів. Це бачення майбутньої системи доходів України, що надає чіткості та мети реформам. Для того, щоб національна стратегія доходів була ефективною та успішною, вона повинна мати широку підтримку та політичну волю. НСДУ втілює стратегію фінансування видаткових потреб і забезпечення фіскальної стабільності у керований і сталий спосіб на противагу довільним і непослідовним реформам [2].

Серед принципів НСДУ декларується принцип розвитку: Політика та стратегії повинні забезпечувати підтримку відбудови, післявоєнної реконструкції та відновлення економіки України, стимулювання розвитку її виробничого та експортного потенціалу. Політика має передбачати запровадження необхідних інструментів для підтримки інвестицій з урахуванням тих, які використовуються в країнах ЄС [2].

Також слід відмітити відношення бізнес спільноти до НСДУ. Так у дослідженні Верховної Ради йдеться, про те, що всупереч заявам Міністерства фінансів України щодо консультацій із бізнесом, низка організацій підприємців, аналітичних центрів та експертів виступили із доволі жорсткою критикою як Стратегії, так і порядку її прийняття. Заявляється, що вона не була обговорена зі стейкхолдерами та містить низку заходів, що негативно вплинуть на бізнес-середовище, частку «білого» бізнесу, інвестиційну привабливість України та економіку загалом. Підприємцями була подана до Кабінету Міністрів України Петиція щодо перегляду НСДУ після публічних консультацій із бізнес-асоціаціями та громадськістю [3].

Аналізуючи програму можна відмітити, що загалом вона спрямована на стабілізацію економіки та створення сприятливого економічного клімату, впорядкуванню відносин з міжнародними партнерами, приведення законодавчої бази у відповідність до законодавства ЄС - заходів, які є ключовим для повоєнної ревіталізації економіки країни. Та все ж серед численних заходів запропонованих в НСДУ можна виділити окремі, які описують конкретні інструменти та заходи прямого впливу з боку держави та мають безпосередній вплив на післявоєнне

відновлення економіки, й можуть бути спрямовані на відновлення деокупованих територій.

До даних заходів можна віднести:

- Ефективне використання податкових стимулів для заохочення післявоєнної відбудови та реінвестування капіталу;
- Оподаткування непередбачених прибутків.

Податок на прибуток підприємств є важливим джерелом надходжень. У 2022 році надходження від податок на прибуток становили 2,7 % ВВП, що становить близько 10 % від загальних податкових надходжень[2]. Зараз в межах чинної моделі податок на прибуток в Україні діє кілька спеціальних режимів оподаткування, метою яких є стимулювання секторальних або регіонально орієнтованих інвестицій. Це наступні моделі: «Дія-Сіті», «Індустріальні парки», «Інвест-няня», «Спеціальні умови для підприємств у шахтарських регіонах». НСДУ підкреслює важливість пільгових режимів для залучення інвестицій та стимулювання економіки загалом, але зазначає необхідність реформування даних режимів у зв'язку з приєднанням України до я Двокомпонентного рішення (Two Pillars solution), як глобальних домовленостей між понад 130 країн-членів Інклюзивної платформи з BEPS.

Серед іншого Двокомпонентне рішення передбачає впровадження загального підходу, згідно з яким країни повинні визнати прийняття та застосування правил Глобального мінімального податку (ГМП) у розмірі 15 %. Як наслідок, після запровадження цих правил на рівні країн-учасниць домовленостей, несплата податку чи його сплата за ставкою, нижчою за зазначену мінімальну ставку податку в країні резидентства дочірньої компанії міжнародної групи компаній, буде давати підстави для стягнення до додаткового («доповнюючого до мінімального рівня») податку в країні резидентства материнської компанії такої групи. Відповідно, нівелюється головна перевага такої пільги при прийнятті рішення щодо здійснення чи збереження інвестиції у заснування чи розвиток відповідної дочірньої компанії, незважаючи на значний негативний вплив на податкові надходження до бюджету України. Тобто частина

наданих в Україні податкових пільг може бути використана іншими країнами, які застосовують мінімальний податок до низько оподатковуваних прибутків в Україні [2].

НСДУ пропонує реформувати існуючі спеціальні економічні зони та використовувати у якості пільг податкові стимули, що базуються на витратах. Вони є тимчасовими, оскільки переносять оподаткування в часі і не конфліктують з правилами ГМП. Такими стимулами є повна амортизація та миттєва повна амортизація (повне врахування вартості капітальних витрат у витратах періоду).

Як зазначається у звітів про виконання НСДУ за 2024 рік, виконання заходів здійснюватиметься в рамках розробки єдиного підходу до застосування податкових стимулів, у тому числі єдиного підходу щодо застосування пільг в оподаткуванні у період з 2025 по 2030 роки [1].

Розглядаючи оподаткування непередбачуваних прибутків, НСДУ пропонує скористатися досвідом інших країн після глобальних конфліктів та стихійних лих значних масштабів (США, Великобританія, Німеччина, Японія, Австралія) для залучення податкових надходжень у подоланні кризових явищ. Також розглядається сучасний досвід країн Європи у оподаткуванні надмірних прибутків у сферах виробництва електроенергії (Греція, Угорщина, Румунія) та нафтогазовому секторі (Великобританія). Враховується і досвід запровадження у 2023 році додаткового оподаткування банківської сфери в Україні.

У контексті НСДУ обґрунтовано тимчасовий захід, спрямований на оподаткування надлишкової економічної ренти у вигляді перевищення прибутковості над мінімально необхідною для інвесторів – де б вона не виникала. Це автоматично гарантує, що платники податків, які не мали можливостей для надприбутків, не сплачуватимуть жодних податків з цього приводу.

У рамках програми, були вжиті заходи щодо запровадження додаткового оподаткування. Так у звіті по реалізації НСДУ за 2024 рік зазначається, що за результатами проведеного аналізу загальна сума додаткових надходжень у 2024 році до державного бюджету податку на прибуток від банків, за рахунок

підвищення ставки податку з 18% до 25% та одноразового збільшення ставки до 50% , склала 46,5 млрд гривень.

Тому Законом України від 10.10.2024 № 4015 «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у період дії воєнного стану: з 01.01.2025 для фінансових установ (крім страхових компаній) встановлена базова (основна) ставка податку на прибуток у розмірі 25% (замість 18%); 36 встановлена за 2024 рік для банків підвищена ставка податку на прибуток у розмірі 50% (замість 25%) [1].

Таким чином, є можливим позитивно оцінити розробку та реалізацію НСДУ. Проте поряд з позитивними моментами необхідним є доопрацювання та оптимізація.

До перших відноситься розробка та впровадження заходів загальної стабілізації економіки, створення дорожньої карти - напрямку розвитку податкової та митної політики на яке може орієнтуватися бізнес середовище, заходи протидії корупції, впорядкуванню відносин з міжнародними партнерами у відповідних сферах, приділення увагу конкретним заходам, які слід вжити для післявоєнного відновлення, пропозиції конкретних кроків та реформ, зміни існуючих нормативно-правових актів для їх втілення, чіткі індикатори виконання програми [4].

До других можна віднести недостатній обсяг консультацій та досліджень щодо можливих ризиків негативного впливу програми на економіку країни. Суттєвим недоліком є те, що в програмі недостатньо приділено уваги деокупованим територіям та територіям, що зазнали значних руйнувань. В розділі, пов'язаному зі спеціальними режимами оподаткування та економічними зонами зазначаються загальні засади та підходи реформування у відповідності до сучасних тенденцій, але не конкретизовано плани щодо створення додаткових зон, що б приваблювали інвестиції та створювали сприятливі умови для розвитку та відновлення територій, які того найбільше потребують. Також стосовно отримання додаткових доходів бюджету, за рахунок оподаткування надприбутків

(незважаючи на акцентування уваги на досвіді країн, що використовували такі підходи для подолання кризових явищ на конкретних територіях) не конкретизовано напрями спрямування таких доходів. Направлення таких доходів на відновлення деокупованих територій, створення спеціальних програм відновлення таких територій, що базуватимуться на додаткових доходах матиме позитивний вплив на сприйняття суспільством таких заходів, знизить корупційні ризики, пов'язані з застосуванням коштів та сприятиме використанню цих коштів за призначенням.

Список використаних джерел:

1. ЗВІТ ПРО СТАН ВИКОНАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СТРАТЕГІЇ ДОХОДІВ ДО 2030 РОКУ У 2024 РОЦІ
[https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82%202024%20%D0%9D%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0%20%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%8F%20%D0%B4%D0%BE%D1%85%D0%BE%D0%B4%D1%96%D0%B2%20\(1\).pdf](https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82%202024%20%D0%9D%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0%20%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%8F%20%D0%B4%D0%BE%D1%85%D0%BE%D0%B4%D1%96%D0%B2%20(1).pdf)
2. НАЦІОНАЛЬНА СТРАТЕГІЯ ДОХОДІВ ДО 2030 РОКУ
https://mof.gov.ua/storage/files/National%20Revenue%20Strategy_2030_.pdf
3. Парламентське дослідження щодо впливу Національної стратегії доходів до 2030 року на бізнес, зокрема, малий та середній.
<https://research.rada.gov.ua/uploads/documents/33114.pdf>
4. Кононенко Л. В., Назарова Г. Б., & Савченко В. М. (2025). Організація обліку та аудиту у контексті використання новітніх цифрових технологій: сучасний стан, проблеми та перспективи. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*, (18). <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2025-18-09-03>

Карнаушенко А.С.,

к.е.н., доцент

Дубовалова Р.

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
першого року навчання спеціальності 076 Підприємництво та торгівля,
Херсонський державний аграрно-економічний
університет, м. Херсон, Україна

РОЛЬ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ У ПРОСУВАННІ ТОВАРІВ І ПОСЛУГ

У сучасному світі соціальні мережі стали невід’ємною частиною повсякденного життя мільйонів людей, які щодня користуються Facebook, Instagram, TikTok, YouTube, щоб спілкуватися, дізнаватися новини, ділитися фото та відео. Проте соціальні мережі вже давно виконують не лише розважальну функцію - вони перетворилися на потужний інструмент у сфері торгівлі та підприємництва. Бізнес активно використовує соціальні платформи для реклами, продажу товарів і послуг, залучення нових клієнтів і формування лояльності до бренду. Особливо це актуально для малого та середнього бізнесу, який завдяки соціальним мережам отримує доступ до широкої аудиторії без великих витрат.

Просування товарів і послуг через соціальні мережі має багато переваг. По-перше, це можливість швидко донести інформацію до цільової аудиторії. Сучасні інструменти таргетингу дозволяють налаштовувати рекламу за віком, статтю, місцем проживання, інтересами, що робить маркетинг значно ефективнішим. По-друге, соціальні мережі забезпечують пряму комунікацію з клієнтами - через коментарі, опитування, чати, що дає змогу краще розуміти їхні потреби та реагувати на запити.

Важливу роль у просуванні відіграє візуальний контент. Фото, відео, сторіс і короткі ролики допомагають привернути увагу до товару та створити

позитивний імідж бренду. Наприклад, у Instagram або TikTok невелике відео з демонстрацією продукту може швидко стати популярним і залучити багато покупців.

Окремим напрямом є співпраця з блогерами та інфлюенсерами. Такі люди мають власну аудиторію, якій довіряють, тому реклама через них часто сприймається як порада від знайомого, а не як нав'язлива комерційна пропозиція.

Соціальні мережі також сприяють створенню онлайн-магазинів без великих витрат. Малий бізнес може продавати товари просто через сторінку в Instagram або Facebook, не витрачаючи коштів на оренду магазину чи склад, що особливо важливо для молодих підприємців і студентів, які лише починають свій шлях у бізнесі.

Водночас є і виклики. Велика конкуренція, зміни в алгоритмах платформ, необхідність постійно створювати якісний контент — усе це потребує знань, часу та зусиль. Проте при правильному підході соціальні мережі залишаються ефективним і сучасним інструментом для просування.

З кожним роком вплив соціальних мереж на поведінку споживачів лише зростає. Люди частіше приймають рішення про покупку, орієнтуючись на відгуки, дописи та рекомендації, які бачать у стрічці. Для молоді соціальні платформи - це не просто розвага, а джерело натхнення, трендів і навіть покупок «з першого погляду». Бренди, які вміють правильно комунікувати в цифровому середовищі, формують довіру, лояльність та залученість. Саме тому активна присутність у соціальних мережах є не лише корисною, а й обов'язковою умовою для успішного просування товарів і послуг у сучасному конкурентному середовищі.

Окрему увагу варто приділити ролі відеоконтенту в просуванні. Короткі ролики в TikTok або Reels в Instagram здатні швидко охопити тисячі й навіть мільйони переглядів завдяки алгоритмам популярності, що дає можливість навіть невеликим компаніям або початківцям-підприємцям стати помітними на ринку без значних витрат на рекламу. Інтерактивні формати, як-от прямі ефіри, опитування, розіграші, стимулюють участь аудиторії й формують відчуття

залученості до бренду. Такі інструменти не тільки збільшують продажі, а й створюють емоційний зв'язок із клієнтами, що є важливою перевагою в умовах високої конкуренції. З огляду на це, підприємці повинні постійно вивчати нові формати, стратегії та цифрові тренди, аби залишатися актуальними у віртуальному просторі.

Соціальні мережі стали важливою частиною маркетингової стратегії сучасного бізнесу, що відкривають нові можливості для просування товарів і послуг, особливо для малого підприємництва. Завдяки прямому зв'язку з клієнтами, доступності, візуальному контенту та співпраці з блогерами, бізнес може ефективно будувати свій бренд і збільшувати продажі. Уміння працювати з соціальними мережами - це вже не просто перевага, а необхідна навичка для кожного, хто хоче бути успішним у сфері підприємництва та торгівлі.

Список використаних джерел

10. Карнаушенко, А., & Пантелеймоненко, А. ЕЛЕКТРОННА ТОРГІВЛЯ ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ В РОЗВИТКУ ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ. Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка, 2023 (16), С. 281-292 <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2023.16.37>
11. Петренко В. С., Карнаушенко А. С. Фінансування інноваційного молодіжного підприємництва шляхом залучення венчурних коштів. БізнесІнформ. №7. С. 242–248.
12. Карнаушенко А.С., Петренко В.С. Активізація розвитку торговельної галузі України Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка. Вип. 1. с. 139-147
13. Карнаушенко А. С. Аналіз сучасного стану та перспективи розвитку роздрібного товарообороту в Україні. Ефективна економіка. 2019. № 1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6847>

Дубінко Є.В.

здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня,
Херсонський державний аграрно-економічний університет,
м. Кропивницький, Україна

ІННОВАЦІЙНІ ВЕКТОРИ ПІСЛЯВОЄННОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ: ГЛОБАЛЬНИЙ ДОСВІД І УКРАЇНСЬКІ ПЕРСПЕКТИВИ

Проблематика відновлення національної економіки після широкомасштабних воєнних конфліктів давно є у фокусі світової наукової спільноти. Проте ефективність повоєнної трансформації залежить не лише від наявних ресурсів, а насамперед від здатності системно стратегізувати інноваційні зміни. Інноваційна стратегізація в такому контексті розглядається не просто як технократичний процес, а як інструмент стратегічної модернізації, що враховує комплекс факторів – від соціальних і політичних умов до інституційної спроможності реалізації змін. Метою цього дослідження є виявлення найбільш релевантних міжнародних практик інноваційної стратегізації та аналіз їх адаптивного потенціалу для сучасної України.

Показовим у цьому контексті є досвід Західної Європи у повоєнний період. Зокрема, реалізація Плану Маршалла (1948–1952 рр.) забезпечила не лише відновлення фізичного капіталу, а й створення основ для інтеграційних процесів і технологічного оновлення. Країни-реципієнти отримали фінансування обсягом понад 13 млрд дол. США, що дало змогу модернізувати інфраструктуру та стабілізувати макроекономічні показники. Як наслідок, упродовж кількох років промислове виробництво зросло на понад 35 % [1]. Німеччина, зі свого боку, продемонструвала ефективність поєднання монетарних реформ, дерегуляції цін та інституційної реконфігурації економіки. У період 1950–1960-х років темпи зростання ВВП у ФРН сягали 7–8 % щорічно, що стало підґрунтям феномену «Wirtschaftswunder» («Економічного дива») [2].

Японський підхід заслуговує на окрему увагу. Ставка на імпорту знань і технологій, структурну перебудову промисловості та інституційну підтримку інновацій призвела до надзвичайно високих темпів економічного зростання – у 1960-х роках понад 10 % щорічно [3]. Особливо важливим є те, що Японія створила внутрішні механізми стимулювання інновацій, зокрема через промислову політику та активне залучення приватного сектору до процесу стратегування. Сучасні приклади Іраку (після 2003 р.) та Сербії демонструють нові моделі інноваційного відновлення, що базуються на багаторівневій кооперації. У межах програми EU4Innovation в Сербії створено понад 20 університетських інноваційних центрів, які сприяли запуску більш як 80 стартапів [5].

Аналіз позиції української наукової спільноти підтверджує актуальність інноваційної стратегізації як інструменту повоєнного розвитку. Так у роботі Шаповал О. та Мартиненко В. обґрунтовується необхідність координації реформ державного управління, підтримки малого та середнього бізнесу та розвитку інноваційної інфраструктури в контексті Цілей сталого розвитку [6]. У дослідженні Хмарської І.А., Кучерявої К.Я., Клімової І.О., наголошується на доцільності застосування кластерного підходу до формування інноваційної політики в постконфліктних регіонах України [7].

Узагальнюючи викладене, слід підкреслити, що інноваційна стратегізація в умовах повоєнної трансформації є не просто бажаним інструментом, а об'єктивною необхідністю. Для України, з її високим науковим потенціалом, але складним безпековим середовищем, пріоритетним є цілісний підхід, що передбачає розробку регіональних програм інноваційного відновлення з урахуванням галузевої та просторової специфіки, формування ефективних публічно-приватних партнерств за участю університетів, бізнесу та донорських структур, а також створення сприятливих умов для трансферу технологій через дерегуляцію відповідних процедур. Не менш важливою є інституційна підтримка інноваційних хабів із чітко визначеною архітектонікою фінансування й контролю. Водночас, впровадження адресних податкових і кредитних стимулів

для суб'єктів інноваційної діяльності, а також цифровізація процесів стратегічного планування за допомогою відкритих даних та аналітичних платформ дозволять забезпечити динамічність, прозорість та адаптивність обраної моделі модернізації.

Список використаних джерел:

1. Eichengreen B. The Marshall Plan: Dawn of the Cold War. Oxford University Press, 2018. 352 p.
2. Abelshauser W. German Industry and Global Enterprise. London: Routledge, 2021. 284 p.
3. Anchordoguy M. Japan's Postwar Economy. In: Routledge Handbook of Japanese Politics and Society. Abingdon: Routledge, 2017. P. 113–128.
4. World Bank. Building Innovation Ecosystems: Lessons from Iraq and South-East Europe. Washington, DC: World Bank, 2020. 65 p.
5. European Commission. EU4Innovation Progress Report. Brussels, 2021. URL: <https://eu4innovation.org/> (дата звернення: 12.05.2025).
6. Shapoval O., Martynenko V. Strategies for Ukraine's Post-War Economic Recovery within the Framework of Sustainable Development Goals. ResearchGate, 2025. URL: <https://www.researchgate.net/publication/387064008>
7. Хмарська І. А., Кучерява К. Я., Клімова І. О. Особливості післявоєнного відновлення економіки України. Економіка та суспільство. 2023. № 42. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-42-31>

Збаржевецька А.А.,

здобувач освіти Національний університет «Львівська політехніка»

м. Львів, Україна

Самброс Г.О.,

здобувач освіти Центральноукраїнський національний технічний університет

м. Кропивницький, Україна

ІНСТРУМЕНТАРІЙ АНАЛІЗУ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Показники, що відображають фінансові результати підприємництва, зберігають свою актуальність при оцінюванні дієвості підприємницької діяльності господарюючих суб'єктів. Економічний аналіз слугує важливим інструментом для забезпечення управлінців необхідною інформацією при прийнятті обґрунтованих рішень. Його ключова роль у дослідженні фінансових результатів полягає у визначенні факторів, що впливають на їхню динаміку, та у розробці рекомендацій щодо використання виявлених внутрішніх резервів для підвищення ефективності та прибутковості підприємства. У процесі аналізу велике значення мають якість інформаційної основи та правильно обрана методика дослідження.

Економічний зміст поняття фінансового результату полягає у порівнянні отриманих доходів з понесеними витратами звітного періоду, що викликає збільшення або зменшення вартості власного капіталу. Саме це співвідношення визначає збільшення або зменшення активів та свідчить про наявність прибутку чи збитку. Фінансовий результат відображає економічний підсумок діяльності, що обчислюється шляхом порівняння доходів і витрат за звітний період. Для кожного підприємства аналіз фінансових результатів стає основним завданням для виявлення проміжних результатів та оцінки вірного напрямку розвитку

власної справи. Однак, існуюча методологія не презентує універсальних інструментів оцінки, здатних комплексно оцінити фінансові результати. Відтак, кожне підприємство створює для себе індивідуальний шаблон напрямів оцінки, застосовуючи низку ключових показників: рентабельності або прибутковості, ліквідності, операційного аналізу.

Моніторинг фінансових результатів має охоплювати не тільки детальний аналіз процесу формування прибутку, а й процес його використання, із застосуванням різних методів та моделей, конкретний вибір яких залежить від поставлених цілей та задач. Завданнями аналізу фінансових результатів є вивчення умов їх утворення та використання, виявлення резервів для зростання та підвищення ефективності господарювання.

Рис. 1. Формування інструментарію економічного аналізу

Аналіз доцільно здійснювати у розрізі всіх основних напрямів діяльності підприємства – операційної, фінансової та інвестиційної.

У ході вивчення фінансово-економічних показників можуть застосовуватись різноманітні методи та підходи для оцінки фінансових результатів, зокрема: порівняльний, горизонтальний, вертикальний, інтегральний та факторний аналіз. Крім того, активно використовуються розрахунки показників рентабельності та оцінка потенційних ризиків. Вибір конкретної методики залежить, перш за все, від цілей підприємства та форми подання інформації, яку потрібно отримати в процесі аналізу прибутковості.

Водночас існують загальні методичні принципи, які дозволяють визначити оптимальний напрям для проведення аналізу фінансових результатів суб'єкта господарювання.

Аналіз фінансових результатів діяльності дає змогу встановити:

- зміцнення (ослаблення) його конкурентної позиції на ринку, зважаючи на збільшення (зменшення) прибутку від продажу та інших доходів;
- взаємозв'язок видів діяльності підприємства, частку внеску кожного виду діяльності у прибуток до оподаткування, частку чистого прибутку у виручці від реалізації продукції та інші показники.

За результатами аналізу фінансових показників господарюючий суб'єкт може ухвалювати такі управлінські рішення:

- 1) оптимізувати фінансово-виробничу та маркетингову діяльність;
- 2) ідентифікувати внутрішні та зовнішні фактори впливу, а також резерви для збільшення розмірів прибутку або зменшення збитків від реалізації продукції;
- 3) удосконалити асортимент, якість, конкурентоспроможність товарів на ринку;
- 4) відшукати нові ринки збуту продукції.

Як один з критеріїв якості управління може розглядатися рентабельність. Для довгострокових кредиторів та інвесторів, які інвестують кошти у капітал підприємства, цей показник виступає більш надійним індикатором, ніж, наприклад, показник фінансової стабільності та ліквідності. Методика розрахунку показників рентабельності представлена у таблиці 1.

Основне призначення показників рентабельності полягає в наданні інформації зацікавленим сторонам щодо ефективності функціонування підприємства. Вони дозволяють оцінити, наскільки раціонально використовуються інвестовані ресурси, інформуючи власників про рівень їх прибутковості, а потенційних інвесторів – про рівень ризиків і доцільність вкладення капіталу. До того ж, на основі аналізу рентабельності формуються прогнози, виявляються шляхи підвищення ефективності, зокрема внутрішні резерви, а також визначаються необґрунтовані витрати. Це, у свою чергу, дає змогу приймати обґрунтовані управлінські рішення.

Таблиця 1.

Показники рентабельності підприємства

Показник	Розрахунок	Зміст
Рентабельність капіталу	Відношення чистого прибутку до середньорічної вартості капіталу	Свідчить про ефективність використання всього майна підприємства
	$\Phi 2 \text{ р.} 2350 \text{ або р. } 2355 / \Phi 1 \text{ (р. } 1300 \text{ (гр. 3) + р. } 1300 \text{ (гр. 4))} / 2$	
Рентабельність власного капіталу	Відношення чистого прибутку до середньорічної вартості власного капіталу	Показує ефективність використання власного капіталу
	$\Phi 2 \text{ р.} 2350 \text{ або р. } 2355 / \Phi 1 \text{ (р. } 1495 \text{ (гр. 3) + р. } 1495 \text{ (гр. 4))} / 2$	
Рентабельність реалізованої продукції	Відношення валового прибутку до собівартості реалізованої продукції	Показує ефективність виробництва і реалізації продукції підприємства
	$\Phi 2 \text{ р. } 2090 \text{ або р. } 2095 / \Phi 2 \text{ р. } 2050$	
Рентабельність продажу	Відношення чистого прибутку до чистої виручки від реалізації	Показник, який показує, скільки прибутку припадає на одиницю реалізованої продукції
	$\Phi 2 \text{ р. } 2350 \text{ або р. } 2355 / \Phi 2 \text{ р. } 2000$	
Рентабельність господарської діяльності	Відношення чистого прибутку до витрат господарської діяльності	Характеризує ефективність здійснення господарської діяльності підприємства
	$\Phi 2 \text{ р.} 2350 \text{ або р. } 2355 / \Phi 2 \text{ р. } (2050 + 2130 + 2150 + 2180 + 2250 + 2255 + 2270 + 2300)$	

Таким чином, аналіз результатів фінансово-господарської діяльності підприємства має на меті економічне обґрунтування різних варіантів управлінських дій, реалізація яких забезпечить стабільне зростання прибутковості організації. На базі аналізу показників рентабельності формуються прогнози, виявляються потенційні точки росту та неефективні витрати, ухвалюються важливі управлінські рішення та економічно обґрунтовуються різноманітні варіанти управлінських рішень, втілення яких дозволить забезпечити стабільне збільшення прибутку.

Список використаних джерел

1. Економічний аналіз : навчальний посібник для здобувачів вищої освіти / Н. Ю. Рекова та ін. Краматорськ : ДДМА, 2021. 200 с.
2. Економічний аналіз: Навч. посібник. За ред. Волкової Н.А. Одеса: ОНЕУ, 2015. 310с.
3. Мних Є. В. Фінансовий аналіз : підручник. К. : Київ. нац. торг. - екон. ун - т, 2014. 536 с.
4. Паршин Ю.І., Паршина О.А. Основи економічного аналізу: Навч. посібник. Дніпро: «ФОП Дробязко С.І.», 2020. 180 с.

Мирошниченко Г.Б.

к.е.н., доцент кафедри економіки ті бізнес-технологій
Державний університет «Київський авіаційний інститут»

м. Київ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Готельна індустрія сьогодні є складною і багатогранною галуззю економіки, орієнтованою на задоволення змінних потреб суспільства. Дослідженням розвитку готельно-ресторанного бізнесу займалися численні вчені, що заклали базу для подальших наукових розробок. Водночас низка питань, зокрема щодо особливостей функціонування галузі в умовах воєнного стану залишаються недостатньо вивченими. Саме актуальність цих проблем зумовила вибір напряму дослідження, спрямованого на аналіз специфіки організації готельно-ресторанного бізнесу в умовах сучасної економіки.

Аналіз динаміки розвитку готельно-ресторанного бізнесу в Україні свідчить, що кількість суб'єктів тимчасового розміщення та організації харчування зросла з 50 тис. у 2010 році до 71,8 тис. у 2020 році, хоча у 2021 році зафіксоване певне скорочення до 69,7 тис. суб'єктів [1]. У подальші роки, з урахуванням наслідків пандемії COVID-19 та початку повномасштабної війни у 2022 році, ситуація значно погіршилася: за експертними оцінками, у 2022–2023 роках відбулося падіння кількості активних підприємств у галузі на понад 30%, особливо у регіонах, що зазнали бойових дій. Воєний стан, введений у лютому 2022 року, суттєво вплинув на функціонування готельно-ресторанного бізнесу. Частина підприємств була знищена або змушена припинити діяльність через безпекові ризики та евакуацію населення. Крім того, змінилися споживчі пріоритети: попит змістився в бік базових послуг, спостерігається зростання ролі малих закладів харчування та готелів тимчасового розміщення для переселенців

та військових [2]. Станом на 2024-2025 роки готельно-ресторанний сектор в Україні демонструє ознаки повільного відновлення, переважно у західних регіонах та великих містах, що залишаються відносно безпечними. Збереження та розвиток готельно-ресторанного бізнесу в умовах воєнного стану вимагають активного залучення інвестицій, гнучких управлінських стратегій та державної підтримки.

У період військового стану готельно-ресторанні підприємства, які продовжували працювати, були змушені кардинально змінити бізнес-процеси. Одночасно потрібно було забезпечити гостям звичний рівень сервісу, дбати про їхню безпеку, підтримувати працівників та їхні сім'ї, а також займатися волонтерською діяльністю. В перші місяці війни готельні заклади переважно були заповнені вимушеними переселенцями, що суттєво змінило стандартну діяльність підприємств.

Окрім цього, готельно-ресторанні комплекси запровадили нові стандарти безпеки: організували оповіщення про повітряні тривоги та облаштували укриття для гостей і працівників. В цілому ситуація на готельно-ресторанному ринку в Україні характеризується як надзвичайно складна, із практичною відсутністю попиту в більшості регіонів, за винятком окремих територій на заході країни, де відзначається певна стабілізація.

У нових умовах готельно-ресторанні підприємства змушені були трансформувати класичні бізнес-моделі, орієнтуючись на гуманітарну місію, забезпечення базових потреб населення та підтримку обороноздатності країни [3]. Відбувся перехід від традиційних сервісних послуг до комплексного обслуговування: розміщення вимушених переселенців, організація харчування для військових формувань та сприяння волонтерським ініціативам.

Цифровізація процесів стала головним чинником виживання підприємств у період воєнного стану. Використання онлайн-бронювання, безконтактних технологій обслуговування, мобільних додатків для оперативного інформування гостей, а також чат-ботів для комунікації значно підвищило рівень безпеки, зручності та адаптивності надання послуг. Швидка інтеграція сучасних ІТ-

рішень дозволила частково компенсувати скорочення фізичної взаємодії та оптимізувати бізнес-процеси.

Схематичне представлення організації діяльності готельно-ресторанного бізнесу в умовах воєнного стану включає такі основні блоки: прийом і інструктаж гостей щодо правил безпеки; організація харчування за спрощеним меню із забезпеченням стратегічних запасів; зміна режиму роботи персоналу з акцентом на денні зміни; організація безпечного укриття; забезпечення постійної комунікації через цифрові канали. Така адаптація бізнес-процесів організації діяльності підприємств готельно-ресторанного бізнесу дозволяє підприємствам оперативно реагувати на надзвичайні обставини, мінімізуючи ризики та зберігаючи стабільність роботи.

Таким чином, функціонування готельно-ресторанного бізнесу в умовах воєнного стану вимагає від підприємств високої гнучкості, інноваційності та стійкості до кризових ситуацій. Адаптація бізнес-процесів, цифровізація сервісів та переорієнтація на базові потреби населення стають ключовими факторами виживання і розвитку галузі у сучасних надзвичайних умовах.

Список використаних джерел

1. Гуштан Т. В. Особливості функціонування готельно-ресторанного бізнесу в сучасних умовах. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична.* 2023. Вип. 37. DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.8058587> (дата звернення 26.04.2025).
2. Встояти під час війни: як працюють готелі України. URL: <https://commercialproperty.ua/analitics/vstoyati-pid-chas-viyni-yak-pratsyuyut-goteli-ukraini> (дата звернення 26.04.2025)
3. Івашина, Л., Бишовець, Л. Воєнний стан: особливості організації готельно-ресторанного бізнесу на Черкащині. *Інновації та технології в сфері послуг і харчування.* 2022. Вип.2 (6). С. 5-8. DOI: [https://doi.org/10.32782/2708-4949.2\(6\).2022.1](https://doi.org/10.32782/2708-4949.2(6).2022.1) (дата звернення 26.04.2025).

Романюк І.А.

д.е.н., доцент, доцент кафедри туризму та економіки

Криворізький державний педагогічний університет

м. Кривий Ріг, Україна

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ ПРОЦЕСІВ У ТУРИЗМІ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПОПИТУ

Цифрова трансформація охопила практично всі сфери економічної діяльності, і туристичний бізнес не став винятком. Стрімкий розвиток цифрових технологій у поєднанні з глобальними викликами – пандемією COVID-19, воєнними діями на території України, енергетичною кризою та зміною геополітичної ситуації – кардинально змінив умови функціонування туристичних підприємств. У таких реаліях традиційні бізнес-моделі виявилися недостатньо гнучкими та нестійкими до зовнішніх шоків. Це змусило учасників ринку терміново переосмислити свої операційні процеси, комунікаційні канали та методи просування послуг.

Зміни торкнулися й поведінки споживачів, яка стала більш динамічною, вимогливою до швидкості, персоналізації, безпечності та зручності сервісу. Туристи все частіше надають перевагу самостійному плануванню подорожей через онлайн-платформи, прагнуть мінімізувати фізичний контакт і очікують миттєвого доступу до інформації та послуг. За таких обставин цифровізація підприємницьких процесів у туризмі виступає не просто сучасною тенденцією, а необхідною умовою адаптації до нових ринкових реалій. Саме цифрові технології стали інструментом оперативного реагування на зміни попиту, засобом зниження витрат, поліпшення клієнтського досвіду та забезпечення довгострокової життєздатності підприємств.

Попит у сфері туризму зазнав суттєвих змін під впливом зовнішніх

чинників, таких як пандемія, воєнні дії, економічна нестабільність та зміна способу життя споживачів [1, с. 200]. У сучасних умовах спостерігається скорочення середньої тривалості подорожей, переорієнтація туристів на внутрішній ринок, а також підвищення вимог до безпеки, гнучкості та цифрової доступності сервісів. Замість тривалих турів за кордон дедалі більшої популярності набувають короткострокові мандрівки у межах країни, подорожі на вихідні, гастрономічні й екологічні маршрути, які легко адаптувати під індивідуальні уподобання клієнта.

Особливої актуальності набули безконтактні технології – мобільне бронювання, електронні квитки, онлайн-реєстрація, QR-навігація, цифрові гіді. Туристи прагнуть отримати послуги максимально швидко, безпечно та дистанційно. Згідно з даними Державного агентства розвитку туризму України, у 2023 році частка онлайн-бронювань досягла 78%, що на 14% більше, ніж у 2021 році. Також спостерігається перевага індивідуальних турів над пакетними: 65% проти 35%, що свідчить про потребу в персоналізованих продуктах і сервісах. Усе це вимагає від туристичних підприємств високої адаптивності, швидкого реагування на зміни, впровадження цифрових інструментів та активної присутності в онлайн-просторі. Тільки підприємства, які здатні гнучко перебудувати свої бізнес-процеси та запропонувати цифрово орієнтований, клієнтоцентричний сервіс, можуть розраховувати на успішне функціонування в нових ринкових умовах.

Серед ключових напрямків цифрової трансформації підприємств туристичної сфери варто виокремити кілька основних технологічних рішень, які суттєво змінюють спосіб ведення бізнесу. Насамперед це системи онлайн-бронювання, що реалізуються через такі глобальні платформи, як Booking, TripAdvisor, Airbnb, а також через індивідуальні CRM-рішення туристичних підприємств. Вони дозволяють оперативно управляти замовленнями, оптимізувати розклад і зменшити витрати на персонал. Значного поширення набуває інтеграція штучного інтелекту та чат-ботів, які виконують функції попереднього консультування клієнтів, підбору індивідуальних послуг, надання

рекомендацій і забезпечення цілодобового обслуговування. Це значно підвищує швидкість реакції підприємства на запити споживача та покращує загальний рівень сервісу.

Окремо варто відзначити використання віртуальних турів і AR/VR-технологій для попереднього ознайомлення з туристичними об'єктами. Такі інструменти дозволяють підвищити привабливість продукту ще до моменту фізичної подорожі, формуючи довіру клієнта та знижуючи рівень інформаційної невизначеності. Важливою складовою цифрового середовища є мобільні застосунки, які забезпечують зручне бронювання, навігацію, побудову індивідуальних маршрутів і отримання актуальних рекомендацій у реальному часі [2, с. 47]. Паралельно з цим активно розвивається застосування технологій обробки великих даних (Big Data) для аналізу поведінки клієнтів, передбачення попиту, персоналізації пропозицій та оптимізації бізнес-рішень.

Не менш значущим напрямом є цифровий маркетинг, який охоплює соціальні медіа (SMM), пошукову оптимізацію (SEO), програмну рекламу, лідогенерацію та інші інструменти цифрової комунікації. Їхнє ефективне використання дозволяє туристичним підприємствам підтримувати постійний контакт із цільовою аудиторією, швидко адаптуватися до змін споживчої поведінки та підвищувати впізнаваність бренду.

Туристичні підприємства, попри складні економічні та безпекові умови, демонструють активність у впровадженні цифрових технологій з метою адаптації до зміненого ринку та трансформованих очікувань споживачів. Прикладом такої адаптації є діяльність сервісу Travel Hub Ukraine, який створює онлайн-платформу для бронювання турів і об'єднує малі туристичні агентства, забезпечуючи для них цифрову інфраструктуру для комунікації з клієнтами та просування своїх послуг. Ще одним прикладом цифрової інновації є мобільний застосунок Ukrainian Guide, орієнтований на індивідуальних туристів. Він дозволяє самостійно прокладати маршрути, отримувати інтерактивні гідів, використовувати геолокацію та зв'язуватися з місцевими провайдером туристичних послуг у режимі реального часу.

Цифровізація активно охоплює і сферу гостинності: низка готельних комплексів у Карпатському регіоні та на Поділлі вже впровадили системи онлайн-оплати, безконтактного заселення та автоматизованого управління номерним фондом. Такі рішення не лише підвищують зручність для клієнтів, а й сприяють оптимізації витрат, зменшенню потреби в ручному адмініструванні та підвищенню рівня безпеки в обслуговуванні. Згідно з результатами опитування, проведеного Українською туристичною асоціацією (UTA) у 2023 році, 68% представників туристичного бізнесу визнали цифрову адаптацію ключовою умовою збереження рентабельності в умовах невизначеності та постійних зовнішніх викликів. Це свідчить про усвідомлення необхідності цифрової трансформації не лише як інструменту модернізації, а як критичного чинника виживання туристичних підприємств у кризових обставинах.

Незважаючи на активне просування цифрових рішень у сфері туризму, малі підприємства стикаються з низкою системних проблем, які гальмують впровадження сучасних технологій у їхню діяльність [3, с. 12]. Одним із головних бар'єрів є нестача фінансових ресурсів, необхідних для придбання, впровадження та обслуговування ІТ-інфраструктури. Для більшості малих туроператорів та власників садиб витрати на розробку сайту з функцією онлайн-бронювання, CRM-систему чи мобільний додаток є економічно обтяжливими. Не менш важливою проблемою є обмежені цифрові компетентності персоналу. Багато працівників туристичних підприємств не мають достатнього рівня цифрової грамотності для роботи з хмарними сервісами, аналітичними платформами чи навіть із базовими цифровими інструментами маркетингу. Це знижує ефективність використання наявних ресурсів та ускладнює інтеграцію нових технологій у повсякденні процеси.

Стимувальним фактором також є недостатній рівень державної підтримки: відсутність цільових програм або грантових інструментів, орієнтованих саме на цифрову трансформацію малого туристичного бізнесу. Більшість доступних ініціатив зосереджені на загальному розвитку підприємництва або промоції, тоді як потреба в інвестиціях у цифровізацію

залишається без належного інституційного супроводу. Крім того, у багатьох туристично привабливих регіонах, зокрема в гірських і прикордонних районах, все ще зберігається недостатній рівень інтернет-покриття, що унеможливлює повноцінну роботу онлайн-сервісів. Сукупність цих чинників суттєво уповільнює темпи цифрової трансформації, особливо у сільській місцевості, де саме розвиток туризму міг би стати джерелом економічного зростання. Тому подолання зазначених бар'єрів вимагає системного підходу, який включатиме фінансову, освітню, інфраструктурну та нормативну підтримку з боку держави, а також активізацію місцевих ініціатив у сфері цифрового підприємництва.

Отже, цифровізація підприємницьких процесів у туризмі є не лише вимогою часу, а й важливим чинником виживання та розвитку бізнесу в умовах зміненої структури попиту. Вона відкриває нові можливості для персоналізації послуг, скорочення витрат, підвищення ефективності та конкурентоспроможності. Для прискорення цифрової трансформації в Україні необхідна підтримка з боку держави, освітніх установ та партнерських платформ, що сприятимуть інклюзивному переходу до цифрової економіки в туризмі.

Список літератури

1. Мандич О.В. Удосконалення рекламних та маркетингових продуктів для розвитку підприємств сільського зеленого туризму. *Боголібські читання: матер. I Всеукр. конф.*, 18 вересня 2020 р., Переяслав: ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», 2020. С. 200-201.
2. Ігнатенко М.М., Мармуль Л.О., Романюк І.А. Розвиток конкурентних стратегій підприємств в умовах глобалізації ринків. *Економічний вісник університету*. 2023. Вип. 57. С. 45-51
3. Ihnatenko M., Romaniuk I., Levaieva L., Yatsenko V. Managing the efficiency and competitiveness of hotel, restaurant and tourism enterprises in Ukraine during the war. *University Economic Bulletin*. Vol. 18. No. 4. 2023. Pp. 8-16.

Повод Т.М.

к.е.н., доцент кафедри підприємництва, обліку та фінансів

Чайка Р.Г.

здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня

Херсонський державний аграрно-економічний університет

м. Кропивницький, Україна

ФІНАНСОВА НЕСТАБІЛЬНІСТЬ І ПОВЕДІНКА ПІДПРИЄМСТВ: ФАКТОРИ АДАПТАЦІЇ В УМОВАХ ВІЙНИ

Фінансова нестабільність, викликана війною, формує нові виклики для підприємств, змінюючи традиційні умови ведення бізнесу. У таких умовах підприємства демонструють не лише кризову стійкість, а й здатність до адаптації через фінансові, операційні та організаційні трансформації [7;8;9;10].

Війна в Україні стала тригером для глибоких зрушень у фінансовій поведінці підприємств. Основними детермінантами цього впливу виступають макроекономічна нестабільність, порушення логістичних ланцюгів, втрата ринків збуту, девальвація національної валюти та зростання вартості залучення капіталу [1;2;7;8;11]. У відповідь підприємства були змушені оперативно змінювати свої фінансові стратегії. Серед основних змін слід виокремити: переорієнтація на короткострокову ліквідність: більшість компаній скоротили капітальні інвестиції, натомість зосередились на підтримці грошового потоку, що є критичним у нестабільному середовищі; консервативна фінансова політика: підприємства почали уникати ризикованих фінансових операцій, віддаючи перевагу збереженню капіталу над його примноженням; фінансова мобільність: зростає попит на гнучкі та альтернативні джерела фінансування – від онлайн-кредитування до краудфандингу, зокрема серед МСП [3;7;8;12]; зміна структури

витрат: оптимізація операційних витрат, зменшення витрат на персонал, аутсорсинг другорядних функцій стали звичною практикою [4;9;12].

Всі ці дії свідчать про прагматичне пристосування бізнесу до умов підвищеної невизначеності та прагнення зберегти стабільність за рахунок внутрішніх ресурсів.

Фінансова нестабільність стимулює розвиток адаптаційних стратегій підприємств. У процесі пристосування до нових реалій, сформованих війною, можна виділити кілька типових векторів адаптації:

1. Фінансова реструктуризація – це перегляд умов обслуговування кредитів, пошук більш лояльних партнерських програм з банками, участь у державних програмах фінансової підтримки [5] та залучення грантового фінансування від міжнародних донорів або програм відновлення.

2. Диверсифікація бізнес-моделей – це частковий або повний перехід до цифрових форматів (електронна комерція, хмарні сервіси, віддалена робота) та запровадження гнучких форм зайнятості, скорочення витрат на нерухомість та інфраструктуру [7;8;9;11;12].

3. Операційна гнучкість – це гнучке планування обсягів виробництва, управління запасами «точно вчасно» (just-in-time), адаптація виробничих процесів під нові умови та зменшення залежності від імпорту, активний пошук локальних постачальників.

4. Цифрова трансформація – це використання цифрових платформ для управління фінансами, логістикою та взаємодії з клієнтами та впровадження онлайн-інструментів планування, моніторингу витрат і формування антикризових бюджетів.

5. Психологічна та організаційна адаптація – це переформатування внутрішньої корпоративної культури, орієнтованої на стійкість, взаємну підтримку та антикризову гнучкість.

Здатність до швидкої адаптації суттєво залежить від розміру підприємства, галузевої приналежності, доступу до фінансів і рівня управлінської зрілості.

Системна підтримка з боку держави й міжнародних партнерів також визначає межі адаптивних можливостей [5;6;7;8;11].

В умовах війни та фінансової нестабільності роль держави як гаранта макроекономічної стабільності та посередника у відновленні економічної активності суттєво зростає. Інституційна підтримка охоплює цілу низку інструментів державної політики, які мають на меті забезпечити життєздатність підприємств, зберегти економічну активність та сприяти адаптації бізнесу до надзвичайних умов. Передусім, це проявляється у фіскальній підтримці, що включає податкові пільги, відстрочки податкових платежів, зниження ставок оподаткування для постраждалих секторів, а також програму часткової компенсації витрат або кредитів. У період воєнного конфлікту такі заходи відіграють критичну роль у зменшенні фінансового тиску на бізнес [2]. Окрему увагу слід приділити інституціям розвитку, зокрема експортно-кредитним агентствам, фондам підтримки підприємництва, а також міжнародній технічній допомозі, яка мобілізується для підтримки відбудови критичної інфраструктури та бізнесу. Держава також виконує координуючу функцію, сприяючи створенню партнерств між державними органами, місцевою владою, бізнесом і громадянським суспільством. Це особливо важливо для реалізації регіональних програм економічного відновлення, які враховують локальні особливості та рівень руйнувань. Тому, ми підкреслюємо, що адаптація підприємств значною мірою залежить від рівня державної підтримки: кредитних гарантій, податкових послаблень, підтримки експорту та логістичних коридорів [5]. Важливим є також розвиток публічно-приватного партнерства в умовах відбудови економіки [6;11].

Фінансова нестабільність в умовах війни кардинально трансформує економічну поведінку підприємств. Виживання й розвиток можливі за умови оперативної адаптації, стратегічного планування, цифровізації бізнес-процесів та ефективної взаємодії з інституціями. Подальші дослідження мають бути спрямовані на виявлення галузевої специфіки адаптаційної поведінки та оцінку довгострокових наслідків для національної економіки.

Список використаних джерел:

1. World Bank. *Ukraine Economic Update*. Spring 2023. URL: <https://www.worldbank.org/en/country/ukraine>
2. Дьяків І. В. Стратегії виживання підприємств в умовах воєнного стану. *Бізнес Інформ*. 2022. № 11. С. 13–19.
3. Belleflamme P., Lambert T., Schwienbacher A. Crowdfunding: Tapping the Right Crowd. *Journal of Business Venturing*. 2014. Vol. 29(5). P. 585–609.
4. Синельников-Мурилло Н. Оцінка фінансової стійкості українських підприємств в умовах кризи. *Економіка України*. 2023. № 4. С. 25–34.
5. Міністерство економіки України. Стратегія економічного відновлення України. Мінекономіки. 2023. URL: <https://www.me.gov.ua>
6. OECD. Supporting Ukraine's economic recovery. OECD Policy Responses. 2023. URL: <https://www.oecd.org>
7. Повод, Т. Поведінкові фінанси: інтеграції з класичними теоріями для ефективного управління інвестиційними рішеннями. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*, 2024, (22), 146-152. URL: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2024.22.16>
8. Танклевська Н.С., Повод Т.М. Поведінкова економіка: етимологія, сутність, теорія. *Науковий вісник льотної академії. Серія: Економіка, менеджмент та право*. Вип. 3;4. 2021. С. 38-46. URL: <http://hdl.handle.net/123456789/6213>
9. Повод, Т.М. Поведінкові фінанси: сутність та підходи до визначення. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*, 2022 (14), 102-109. URL: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2022.14.13>
10. Петренко, В. С., Карнаушенко, А. С., & Мельникова, К. В. Інвестиційні моделі підтримки циркулярної трансформації деокупованих територій. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*, 2025, (19). URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2025-19-05-01>
11. Карнаушенко, А. С., & Петренко, В. С. Економічний потенціал військового туризму як каталізатор регіонального розвитку та повоєнної відбудови України у контексті цілей сталого розвитку. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*, 2025, (18). URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2025-18-05-01>
12. Петренко, В. С., & Карнаушенко, А. С. Інтегральний підхід до оцінки конкурентоспроможності ІТ-бізнесу. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*, 2025, (17). URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2025-17-11-02>

Повод Т.М.

к.е.н., доцент кафедри підприємництва, обліку та фінансів

Хомченко О.О.

здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня

Херсонський державний аграрно-економічний університет

м. Кропивницький, Україна

УПРАВЛІННЯ ІНСТРУМЕНТАМИ ФІНАНСОВОГО ІНЖИНІРИНГУ У ПЕРІОД ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ПІДПРИЄМСТВ

Період післявоєнного відновлення української економіки характеризується високою нестабільністю, значним рівнем ризиків та потребою в мобілізації всіх можливих джерел фінансування. У цьому контексті особливого значення набувають інструменти фінансового інжинірингу, які дозволяють підприємствам формувати гнучкі, адаптивні фінансові стратегії, спрямовані на забезпечення ліквідності, реінвестування та підвищення конкурентоспроможності [1;6;7;8].

Фінансовий інжиніринг – це комплексне управління фінансовими інструментами та інноваційними фінансовими схемами, спрямоване на досягнення стратегічних цілей підприємства за умов нестабільного середовища. До його інструментів належать: сек'юритизація активів, проектне фінансування, деривативи, хеджування ризиків, конвертовані облігації, опціони та інші [1;2;6;7;8].

У післякризовий період фінансовий інжиніринг виконує роль адаптивного механізму: дозволяє ефективно реорганізувати фінансові потоки, диверсифікувати джерела фінансування, зменшити залежність від банківського кредитування, а також мінімізувати ризики через складні комбінації фінансових інструментів [2;9;10].

До інструментів, які є найбільш перспективними у період повоєнної перебудови підприємств, належать:

1) Проектне фінансування, яке дозволяє реалізувати відновлювальні проекти без значного навантаження на баланс підприємства, залучаючи інвесторів на умовах повернення інвестицій з майбутніх грошових потоків проекту [1;4;6;7].

2) Сек'юритизація активів, як спосіб перетворення низьколіквідних активів у ліквідні за допомогою випуску цінних паперів, що може стати джерелом ресурсів для оновлення основного капіталу.

3) Механізми хеджування валютних і кредитних ризиків, особливо актуальні для підприємств, що залучають кошти на міжнародних ринках [2;9;10].

4) Фінансові деривативи, що дають змогу управляти ризиками при укладанні контрактів на енергоносії, сировину, логістику.

5) Інноваційні боргові інструменти (наприклад, «зелені» облігації, соціальні облігації), які можуть бути залучені під цільове фінансування екологічних або соціально значущих проектів [5;11;12].

Попри потенціал фінансового інжинірингу, його реалізація в українських умовах стикається з низкою обмежень: низький рівень фінансової грамотності менеджменту; відсутність розвиненої інфраструктури фінансового ринку; недостатній розвиток вторинного ринку цінних паперів; обмежений доступ до зовнішнього фінансування через високі ризики.

Для подолання цих бар'єрів потрібна як інституційна підтримка з боку держави, так і розвиток партнерств з міжнародними фінансовими організаціями [3;4;6;7;8]. Держава може виступати як активний модератор ринку фінансового інжинірингу, зокрема через: створення сприятливого регуляторного середовища для нових інструментів; розробку державних гарантій для проектного фінансування; підтримку випуску облігацій під державно-приватні партнерства; співпрацю з НБУ та фінансовими установами у розробці національних стандартів щодо використання фінансових деривативів [3;4].

У післявоєнний період українська економіка потребує нових підходів до управління фінансовими ресурсами, які б відповідали умовам високої турбулентності, обмеженого доступу до капіталу та зростаючих ризиків. У цьому контексті **фінансовий інжиніринг** постає як стратегічно важливий інструмент формування гнучкої та стійкої фінансової архітектури підприємств. Фінансово-інжинірингові підходи дозволяють не лише оптимізувати структуру капіталу підприємств, а й створювати **інноваційні фінансові рішення**, спрямовані на відновлення інвестиційної активності, реалізацію критично важливих проєктів, залучення альтернативного фінансування з урахуванням особливостей воєнного та поствоєнного періоду. Наприклад, інструменти проектного фінансування, сек'юритизації та хеджування ризиків можуть ефективно застосовуватись у сферах критичної інфраструктури, енергетики, логістики, сільського господарства та переробної промисловості. Таким чином, **фінансовий інжиніринг має всі передумови, щоб стати ключовим елементом фінансової стратегії підприємств у повоєнний період**, адже поєднує технологічну інноваційність, гнучкість та потенціал для мінімізації ризиків. Його ефективне використання здатне прискорити структурну трансформацію економіки, відновлення промислового потенціалу та підвищити інвестиційну привабливість України в умовах глобальної конкуренції.

Список використаних джерел

1. Fabozzi F.J. Handbook of Financial Engineering. Hoboken: Wiley, 2020. 832 с.
2. Bodie Z., Kane A., Marcus A. Investments. New York: McGraw-Hill, 2021. 1080 с.
3. Міністерство економіки України. Стратегія післявоєнного відновлення. 2023. URL: <https://www.me.gov.ua>
4. Сінельников-Мурилло Н. Фінансовий інжиніринг в Україні: виклики і можливості. *Економіка України*. 2022. № 6. С. 34–45.
5. Basel Committee on Banking Supervision. Credit Risk Management Practices. Basel: BIS, 2022. URL: <https://www.bis.org>

6. Повод, Т., Адвокатова, Н. Фінансовий інжиніринг: світові тенденції та вітчизняні реалії. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*, 2020 (1), 214-220. URL: <http://tnv-econom.ksauniv.ks.ua/index.php/journal/article/view/28>
7. Повод, Т. М. Фінансова логістика як ключовий елемент стійкого розвитку бізнесу. *Таврійський науковий вісник. Серія: Публічне управління та адміністрування*, 2024, (6), 40-49. URL: <https://doi.org/10.32782/tnv-pub.2024.6.5>
8. Пантелеймоненко, А., Карнаушенко, А. Фінансовий інжиніринг: етапи еволюції та їх сутнісні характеристики. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*, 2024. 19, 93-103. URL: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2024.19.12>
9. Петренко В.С., Карнаушенко А.С., Мельнікова К.В. Альтернативні джерела фінансування. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2023. №49. с. 57-62 URL: <https://doi.org/10.32999/ksu2307-8030/2023-49-9>
10. Карнаушенко А.С., Гребенюк Н.В., Петренко В.С. Агропромислова інтеграція - важливий чинник інвестиційної привабливості сільського господарства. *Вісник ХНТУ*. 2022, 3 (82). URL: <https://dspace.ksaeu.kherson.ua/handle/123456789/8426>
11. Карнаушенко А.С. Розвиток ринку зелених облігацій у контексті глобальної стратегії сталого розвитку та переходу до циркулярної економіки. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*, 2024. №16. URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2024-16-06-01>
12. Повод Т.М. Можливості та ризики розвитку зеленої економіки. Стратегія відновлення деокупованих територій України: виклики постконфліктного розвитку та шляхи їх подолання : колективна монографія / Кол. авторів. Івано-Франківськ. 2025. 721 с. С. 653-669. URL: <https://surl.li/sqyyjf>

Наумовець Р.

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня

Науковий керівник: **Карнаушенко А.С.**

к.е.н., доцент кафедри підприємництва, обліку та фінансів

Херсонський державний аграрно-економічний університет

м. Кропивницький, Україна

ОПТИМІЗАЦІЯ ЗБУТОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КОМЕРЦІЙНОГО ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ СУЧАСНОГО РИНКУ

Збутова діяльність підприємства є однією з ключових складових системи його функціонування, яка безпосередньо впливає на фінансові результати, рентабельність і загальну конкурентоспроможність. В умовах трансформації економіки та загострення ринкової конкуренції особливого значення набуває вдосконалення організаційних та управлінських аспектів збуту продукції, з урахуванням сучасних технологічних можливостей, змін у поведінці споживачів і динаміки ринку.

На сучасному етапі розвитку підприємництва ефективна збутова політика підприємства повинна базуватись на інтеграції маркетингових підходів, логістичних інструментів та інформаційних систем. Успішне вирішення завдань у цій сфері потребує глибокого розуміння ринкового середовища, структури попиту, характеристик споживчої аудиторії, а також гнучкої системи управління персоналом відділу збуту. Значення мають як стратегічні, так і тактичні рішення, зокрема щодо вибору каналів реалізації продукції, встановлення цін, організації дистрибуції, формування клієнтської бази та забезпечення сервісного супроводу.

Одним із пріоритетних напрямів удосконалення збутової діяльності є впровадження сучасної CRM-системи, що дозволить забезпечити облік клієнтських взаємодій, формувати базу знань про споживачів, здійснювати

регулярний аналіз їх потреб і прогнозувати обсяги майбутніх продажів. Використання аналітики у сфері збуту також дозволяє виявляти сезонні коливання попиту, ефективно управляти залишками продукції та оптимізувати логістичні процеси. Крім того, впровадження системи ключових показників ефективності (KPI) для менеджерів з продажу сприятиме підвищенню їх особистої відповідальності за досягнення результатів та обґрунтуванню механізмів стимулювання.

Досвід компанії також засвідчив важливість цифрової трансформації каналів збуту, зокрема розвитку електронної комерції, застосування інтернет-платформ, соціальних мереж і маркетплейсів для розширення ринкової присутності. В умовах зміни споживчої поведінки цифрові канали виступають не лише інструментом реалізації, а й засобом комунікації, побудови лояльності та зворотного зв'язку зі споживачами. Водночас оптимізація збуту вимагає постійного підвищення кваліфікації персоналу, впровадження систем наставництва та внутрішнього навчання для підвищення гнучкості та адаптивності працівників.

Отже, підвищення ефективності збутової діяльності комерційного підприємства потребує комплексного підходу, що включає модернізацію організаційної структури відділу збуту, впровадження цифрових технологій, підвищення клієнтоорієнтованості та системного аналізу внутрішніх бізнес-процесів. Практичний досвід компаній свідчить про те, що лише шляхом впровадження інновацій та посилення взаємодії між збутовими, маркетинговими та виробничими підрозділами можна забезпечити стабільне зростання обсягів продажу, підвищити прибутковість підприємства та зміцнити його конкурентні позиції на ринку.

Список використаних джерел

1. Кириченко, Н., & Жосан, Г. (2021). ХАРАКТЕРИСТИКИ МАРКЕТИНГОВОГО СЕРЕДОВИЩА ПІДПРИЄМСТВА. Економіка та суспільство, (33). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-33-82>

2. Сакун А. Ж., Пантюк І. П. Системний підхід до організації та управління виробничо-збутовою діяльністю підприємств промисловості. Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. 2017. № 2 (38). С. 55–59.

3. Сакун А. Ж., Карташова О. Г. Структура інформаційного забезпечення управління збутової діяльності підприємства. Економіка та держава. 2021. № 2. С. 112–117.

4. Карнаушенко А.С., Петренко В.С. Активізація розвитку торговельної галузі України Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка Вип. 1. с. 139-147

5. Карнаушенко А. С. Аналіз сучасного стану та перспективи розвитку роздрібного товарообороту в Україні. Ефективна економіка. 2019. № 1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6847>

ХЕРСОНСЬКИЙ
ДЕРЖАВНИЙ
АГРАРНО-
ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

Секція 2

**Обліково-фінансове та
управлінське забезпечення
бізнесу в контексті сучасних
викликів**

Перерва П. Г.

д.е.н., професор,

професор кафедри економіки бізнесу і міжнародних економічних відносин

НТУ «Харківський політехнічний університет»,

м. Харків, Україна

Лега О. В.,

к.е.н., доцент,

професор кафедри обліку і оподаткування

Полтавський державний аграрний університет

м. Полтава, Україна

ESG-ЗВІТНІСТЬ І ОБЛІК: СТРАТЕГІЧНА ВЗАЄМОДІЯ У МОДЕЛІ СТАЛОГО ПІДПРИЄМСТВА

Поширення концепції сталого розвитку та зростання впливу ESG-факторів (екологічних, соціальних та управлінських) істотно трансформують вимоги до фінансової звітності підприємств. Користувачі інформації – інвестори, кредитори, державні органи – дедалі більше орієнтуються не лише на прибутковість, а й на екологічну відповідальність, соціальні ініціативи та етичне корпоративне управління. У зв'язку з цим зростає потреба у розвитку нефінансової звітності, інтегрованих форматів подання даних, гармонізації показників сталості з фінансовими результатами [1-6].

Сучасна фінансова звітність поступово трансформується від традиційного бухгалтерського формату до розширених форм інтегрованого подання інформації, що охоплюють як фінансові, так і нефінансові аспекти діяльності підприємства. Такий підхід відповідає потребам зацікавлених сторін у комплексному баченні процесів створення вартості, управління ризиками та дотримання принципів сталого розвитку [1-6].

У контексті сталого розвитку підприємства повинні забезпечувати прозору, структуровану та зіставну звітність щодо ESG-факторів. Найбільш

поширеними підходами є:

1. GRI (Global Reporting Initiative) - встановлює універсальні стандарти нефінансової звітності, що охоплюють екологічні наслідки, соціальну відповідальність, права працівників, етичні норми ведення бізнесу, антикорупційні заходи тощо.

2. SASB (Sustainability Accounting Standards Board) - фокусує увагу на галузевій специфіці, надаючи підприємствам можливість звітувати за ключовими нефінансовими показниками, які мають безпосередній вплив на фінансові результати.

3. TCFD (Task Force on Climate-related Financial Disclosures) - орієнтується на розкриття кліматичних ризиків та їх впливу на бізнес-модель, фінансове планування, інвестиційні рішення та довгострокову стійкість компанії.

Використання зазначених стандартів дозволяє не лише відповідати очікуванням інвесторів та регуляторів, а й підвищувати довіру до бізнесу, формувати репутаційний капітал та покращувати управління ресурсами. Для системної реалізації звітності за ESG-підходами доцільно впроваджувати внутрішні інструменти збору даних, зокрема щоквартальні форми моніторингу, інтегровані аналітичні дашборди та автоматизовані системи збору показників сталого розвитку.

Для систематизації даних до річної нефінансової/інтегрованої звітності доцільно впровадити ESG-форму внутрішнього моніторингу, яку щоквартально заповнюють структурні підрозділи – табл. 1.

Впровадження внутрішніх форм збору ESG-даних має вагоме практичне значення для сучасного підприємства. Така форма дозволяє здійснювати системний моніторинг нефінансових показників, відповідно до вимог міжнародних стандартів прозорості. Зібрані дані можуть бути: агреговані у формат універсальної звітності за стандартами GRI або адаптовані до галузевих індикаторів SASB; інтегровані в кліматичні розділи звітності згідно з TCFD, що дає змогу оцінити вплив змін клімату на фінансову стійкість бізнесу; використані як складова інтегрованої звітності, джерело аналітичної інформації для ESG-

рейтингів, а також підґрунтя для участі в програмах зеленого фінансування та сталих інвестиційних ініціативах.

Таблиця 1

Форма внутрішнього ESG-звіту (щоквартальна)*

Розділ	Показник	Одиниця виміру	Дані за квартал	Відповідальний підрозділ
Е - Екологія	Викиди CO ₂	т/рік	84,5	Відділ охорони довкілля
	Енергоспоживання	кВт·год	120 000	Виробничий відділ
	Частка перероблених відходів	%	48%	Служба логістики
S - Соціальні аспекти	Кількість працівників, охоплених навчанням	осіб	65	HR-відділ
	Рівень плинності кадрів	%	6,2%	HR-відділ
	Інциденти з охорони праці	кількість	1	Відділ охорони праці
G - Управління	Частота аудитів з комплаєнсу	кількість	2	Юридичний відділ
	Частка жінок у керівництві	%	33%	HR-відділ
	Політика етики оновлена	так/ні	так	Керівник служби безпеки

*узагальнено на підставі [1-6]

У цьому контексті суттєво змінюється і роль бухгалтерського обліку. Якщо раніше він був переважно спрямований на обробку фінансових операцій, то нині, в умовах ESG-орієнтованої економіки, він перетворюється на стратегічний елемент управлінської системи.

Бухгалтерська функція поступово інтегрує облік нефінансових показників, моніторинг ризиків сталого розвитку, облік екологічних витрат, ресурсної ефективності та соціального капіталу. Це вимагає оновлення методичних підходів, впровадження цифрових інструментів та підвищення кваліфікації фахівців.

У нових умовах облік стає інформаційним ядром підприємства, забезпечуючи цілісне, достовірне та комплексне уявлення про його діяльність. Він виконує ключову роль у підготовці звітності, що враховує фінансові, екологічні, соціальні та управлінські аспекти, сприяючи формуванню доданої вартості та довіри з боку зовнішніх і внутрішніх користувачів інформації.

Це означає, що бухгалтерська функція вже не обмежується лише

реєстрацією господарських операцій, а перетворюється на інструмент стратегічного управління сталим розвитком. Щоб чітко окреслити нові завдання та функції, які виконує облік у системі інтегрованої звітності, наведемо узагальнюючу таблицю 2.

Таблиця 2

Роль обліку в контексті інтегрованої звітності*

Сфера	Роль обліку	Пояснення
Фінансова	Вимірювання та розкриття фінансових результатів	Традиційне облікове забезпечення: баланс, звіт про фінрезультати, звіт про рух коштів
Екологічна (E)	Облік витрат на охорону довкілля, викидів CO ₂ , ресурсоспоживання	Визначення екологічної ефективності, калькулювання «зелених» витрат
Соціальна (S)	Відображення витрат на персонал, навчання, охорону праці, взаємодію з громадою	Підготовка показників щодо соціального капіталу підприємства
Управлінська (G)	Облік витрат на корпоративне управління, комплаєнс, антикорупційні заходи	Підготовка даних для внутрішнього контролю та оцінки управлінської ефективності
Інформаційно-аналітична	Формування інтегрованих KPI, дашбордів, візуалізація даних	Забезпечення управлінських рішень на основі поєднання фінансових і нефінансових даних
Інвестиційна	Надання комплексної інформації для зацікавлених сторін	Побудова прозорої картини створення вартості, релевантної для інвесторів і ESG-аналітиків
Аудиторська	Підготовка до верифікації нефінансової інформації	Стандартизація, документування та підтвердження даних для зовнішнього аудиту

*узагальнено на підставі [1-6]

В умовах зростаючої ролі сталого розвитку та ESG-орієнтації бізнесу відбувається глибока трансформація підходів до формування звітності. Підприємства більше не можуть обмежуватись лише фінансовими показниками - від них вимагається прозорість, системність та комплексне висвітлення впливу діяльності на економіку, довкілля та суспільство. У цьому контексті інтегрована звітність, побудована за принципами GRI, SASB та TCFD, стає стратегічним інструментом підвищення довіри з боку інвесторів, партнерів та державних інституцій. Одним із важливих практичних результатів дослідження стало запропонування внутрішньої форми збору ESG-даних, що дозволяє

підприємствам систематизувати інформацію за екологічними, соціальними та управлінськими напрямками для подальшого використання у звітності. Така форма сприяє уніфікації процесів, підвищенню аналітичності облікових даних та забезпеченню порівнюваності показників із міжнародними стандартами. Також обґрунтовано, що сучасний облік має відігравати ключову роль в інтеграції фінансової та нефінансової інформації, виступаючи інформаційним центром для управління ресурсами, ризиками та соціально-екологічними зобов'язаннями.

Список використаних джерел

1. Лега О. В., Безкровний О. В., Канцедаль Н. А., Лиженков В. Г., Шейко А. Р. ESG-фактори та їх відображення в податковій звітності: виклики для аудиту // *Актуальні питання економічних наук*. 2025. Вип. 10. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15314566>
2. Перерва П. Г., Лега О. В. Податковий консалтинг: інструмент для фінансової безпеки // *Сучасний стан та перспективи розвитку обліку, аудиту, оподаткування та аналізу в умовах міжнародної інтеграції* : зб. матеріалів 4-ї Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. Херсон : ФОП Вишемирський В. С., 2024. С. 141–143. URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/84562>
3. Балан О. С., Перерва П. Г., Князь С. В., Лега О. В. Розвиток методів формування собівартості та ціни науково-інформаційної продукції в системі менеджменту "розумного підприємства" // *Енергозбереження. Енергетика. Енергоаудит*. 2024. № 9 (199). С. 72–81. DOI: 10.20998/2313-8890.2024.09.06
4. Про звітність ESG як складову бухгалтерського обліку. URL: <https://ukraine-oss.com/pro-zvitnist-esg-yak-skladovu-buhgalterskogo-obliku/>
5. Олійник О., Поліщук І. Облікове забезпечення формування показників ESG-звітності відповідно до інформаційних запитів користувачів: законодавче регулювання // *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 65. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-65-13>.

Посохова А. Ю.

здобувач вищої освіти

Харківський національний університет

міського господарства ім.О. М. Бекетова

м. Харків, Україна

ЗНАЧЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ ДАНИХ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ДЛЯ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ НА ПРИКЛАДІ КП «ХАРКІВВОДОКАНАЛ»

Використання даних бухгалтерського обліку для прийняття управлінських рішень є ключовим аспектом сучасного управління підприємствами, зокрема в сфері водопостачання та водовідведення. Це дозволяє забезпечити точну та своєчасну інформацію про фінансовий стан організації, що є необхідною для стратегічного планування, оптимізації витрат та підвищення ефективності діяльності.

Згідно з даними КП «Харківводоканал», станом на 2024 рік, підприємство обслуговує понад 1,2 мільйона мешканців Харкова та регіону, забезпечуючи цим понад 600 тисяч споживачів водопостачання та водовідведення. За цей період компанія продемонструвала стабільний фінансовий стан, однак для підтримки конкурентоспроможності та подальшого розвитку важливо систематично аналізувати бухгалтерські дані та фінансову звітність.

Основними фінансовими звітами КП «Харківводоканал» є баланс, звіт про фінансові результати та звіт про рух грошових коштів. Так, за підсумками 2024 року баланс підприємства показав активи на рівні 3,2 млрд грн, з яких понад 65 % становили довгострокові активи, а зобов'язання склали 2,1 млрд грн, що свідчить про достатній рівень власних коштів та фінансову стабільність. Звіт про фінансові результати за той же період відобразив чистий прибуток у розмірі 120 млн грн, що є позитивним показником ефективної роботи підприємства.

Дані бухгалтерії дозволяють керівництву оцінювати ключові показники

ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості. Наприклад, коефіцієнт поточної ліквідності становить 1,4, що свідчить про здатність підприємства виконувати короткострокові зобов'язання. Оцінка рівня боргового навантаження показує співвідношення довгострокових зобов'язань до власного капіталу на рівні 0,58, що є допустимим з точки зору фінансової стабільності.

Крім того, аналіз показників рентабельності, таких як рентабельність продажів (прибуток від реалізації на рівні 12 %) та рентабельність активів (ROA – 3,75 %), дозволяє визначити рівень ефективності використання ресурсів підприємства. Зокрема, високий рівень витрат на обслуговування та низька оборотність активів у 2024 році вказують про необхідність оптимізувати операційні процеси для підвищення доходності.

Використання бухгалтерських даних для прогнозування фінансових результатів є важливим елементом стратегічного управління КП «Харківводоканал». За допомогою аналізу трендів та моделей прогнозування, підприємство планує зростання доходів на 4-5 % у 2025 році за рахунок підвищення тарифів та модернізації обладнання. Це дозволить не лише забезпечити стабільну фінансову діяльність, але й інвестувати у модернізацію інфраструктури, що відповідно сприятиме підвищенню якості послуг.

Регулярний аналіз фінансових звітів сприяє виявленню неефективних статей витрат, зменшенню операційних витрат на 8-10 % та підвищенню рівня фінансової прозорості. Це важливо для залучення додаткового фінансування та інвестицій, а також для оцінки ризиків, таких як валютний або кредитний, що можуть вплинути на довгострокову стабільність підприємства.

Отже, аналіз та ефективне використання даних бухгалтерського обліку є важливими складовими сучасного управління підприємствами, зокрема КП «Харківводоканал». Точна і своєчасна фінансова інформація дозволяє керівництву приймати обґрунтовані рішення щодо оптимізації витрат, інвестиційної політики та стратегічного розвитку. Регулярний моніторинг фінансових показників сприяє підвищенню фінансової стабільності, прозорості та конкурентоспроможності підприємства у довгостроковій перспективі. Таким

чином, застосування сучасних методів обліку та аналізу є ключовим фактором підвищення ефективності управління та забезпечення сталого розвитку КП «Харківводоканал».

Список використаних джерел:

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1997 р. №996-XIV. URL: <http://www.rada.gov.ua>. Дата звернення 08.05.2025.
2. Корчак В. С. Переваги складання фінансової звітності за міжнародними стандартами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://konf.amsfo.com.ua/perevagi-skladannya-finansovoï-zvitnosti-zmizhnarodnimi-standartami/>.
3. Моніторинг соціально-економічних процесів для прийняття управлінських рішень із використанням великих даних. URL: [file:///C:/Users/User/Downloads/ecvu_2015_26\(1\)16.pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/ecvu_2015_26(1)16.pdf) (дата звернення: 08.05.2025).
4. Демиденко М. А. Системи підтримки прийняття рішень: навч. посіб. - Дніпро: Національний гірничий університет, 2016. 104 с. URL: <http://nmu.org.ua>.

Шигун М.М.

д.е.н., професор, професор кафедри бухгалтерського обліку та консалтингу
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

м. Київ, Україна

Безверхий К.В.

д.е.н., доцент, доцент кафедри фінансового аналізу та аудиту

Державний торговельно-економічний університет

м. Київ, Україна

ПРОГНОЗ СКЛАДАННЯ ЗВІТНОСТІ ЗІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ НАЙБІЛЬШИМИ КОМПАНІЯМИ СВІТУ

Сталий розвиток і прозора нефінансова звітність стають невід'ємною частиною корпоративного управління. З урахуванням актуальних глобальних трендів і вимог до бізнесу щодо екологічної, соціальної та управлінської (ESG) відповідальності, можна передбачити подальше зростання як кількісного охоплення, так і якісного рівня звітності зі сталого розвитку серед компаній групи N100.

Стрімке поширення звітності зі сталого розвитку в останнє десятиліття обумовлює потребу в її систематичному прогнозуванні, що є необхідним кроком для оцінки потенціалу подальшого глобального поширення таких підходів. Зважаючи на зростаючий тиск з боку регуляторів, інвесторів та громадськості, а також посилення вимог до екологічної та соціальної відповідальності, нефінансова звітність дедалі частіше розглядається не як добровільна ініціатива, а як стратегічна необхідність.

Рада з МСФЗ висвітлювала географічні та галузеві результати дослідження [1; 2], проведеного на початку 2022 року, щоб визначити, де і як відбувається впровадження звітності зі сталого розвитку, виявивши значне впровадження в різних секторах економіки в країнах світу. Глобальні показники щодо складання

звітності сталого розвитку за 2011-2024 рік наведено в табл. 1.

Таблиця 1

**Складання звітності зі сталого розвитку найбільшими компаніями світу,
що входять до рейтингу N100 та G250**

№ з/п	Роки	N100, %
1	2011	64,00
2	2013	71,00
3	2015	73,00
4	2017	75,00
5	2020	80,00
6	2022	79,00
7	2024	79,00
8	2026	81,70*
9	2028	84,13%*
10	2030	86,56%*
11	2032	88,99%*
12	2034	91,42%*

** - прогнозний показник, розраховано авторами на основі кількісної моделі експоненційного згладжування MS Excel*

Джерело: систематизовано авторами на основі [3; 4]

На основі табл. 4 нами побудовано прогноз щодо формування звітності про сталий розвиток найбільшими компаніями світу, які входять до рейтингу N 100 до 2026 р. (рис. 1).

Аналіз даних рис. 1 свідчить, що відбулося зростання формування звітності зі сталого розвитку найбільшими компаніями світу, які входять до рейтингу N 100 з 64% у 2011 році до 79% у 2024 році (приріст на 15 п.п.). Найбільший приріст щодо формування звітності зі сталого розвитку спостерігається між 2017 р. та 2020 р., а саме збільшення відбулось на 5 %. Після 2020 року спостерігається стабілізація розвитку звітності зі сталого розвитку на рівні 79 % у 2022 та 2024 роках. Прогноз щодо формування такої звітності найбільшими компаніями світу, які входять до рейтингу N 100 до 2034 року показує збільшення показника до 91,42 %, що свідчить про потенційне зростання подання такого типу звітності.

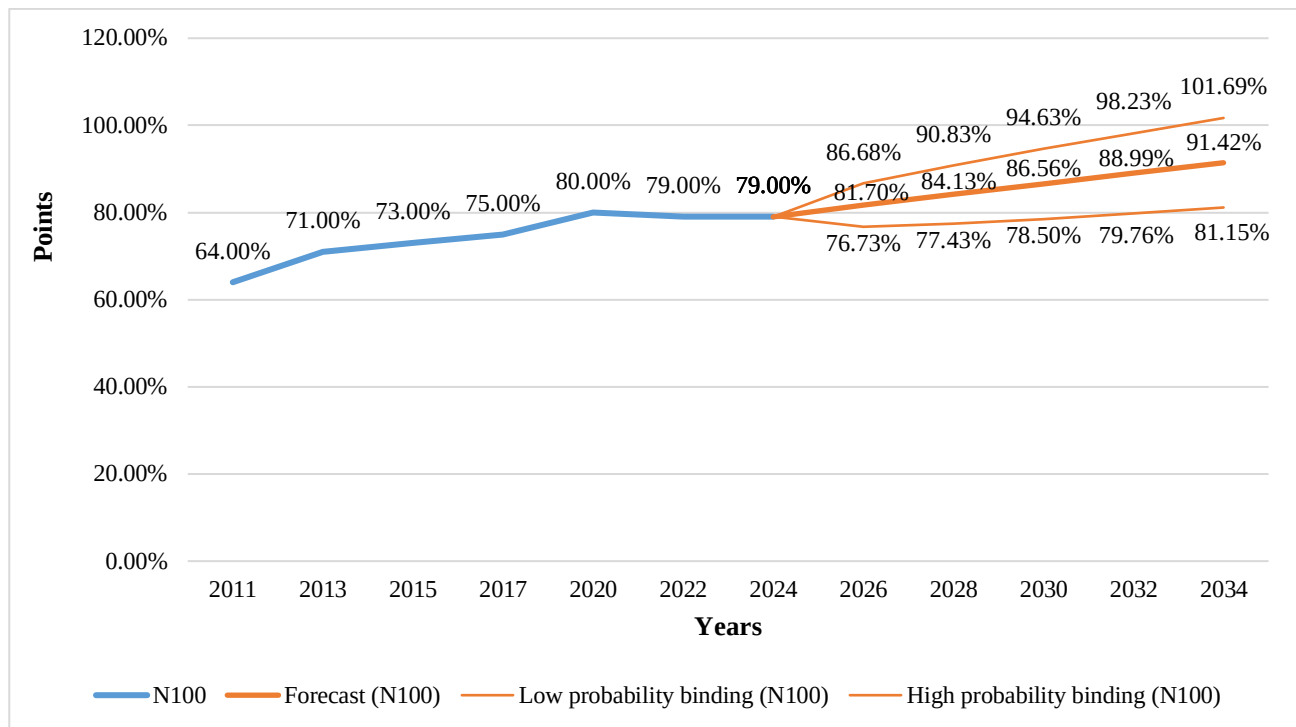

Рис. 1. Прогноз* щодо формування звітності зі сталого розвитку найбільшими компаніями світу, які входять до рейтингу N 100

* - розраховано на основі кількісної моделі експоненційного згладжування MS Excel

На основі наявних фактичних даних були побудовані прогнози динаміки нефінансового звітування. Зокрема, очікуване прогнозне збільшення охоплення звітності сталого розвитку найбільшими компаніями N100 до 2034 року до 91,42% свідчить про подальше закріплення нефінансової звітності як невід’ємної складової прозорої корпоративної комунікації. Це також вказує на зростання важливості сталості як елемента стратегічного позиціонування компаній на світовому ринку.

Такий тренд підкреслює зростаючу роль сталого розвитку у формуванні стратегічного позиціонування компаній на глобальному ринку, оскільки саме сталість дедалі частіше стає критерієм довіри з боку інвесторів, споживачів і партнерів. У зв’язку з цим нефінансова звітність трансформується із формального зобов’язання в інструмент репутаційного капіталу, управління ризиками та формування довгострокової конкурентоспроможності.

Список використаних джерел

1. The growing momentum for integrated reporting: Part 1 URL:
<https://www.integratedreporting.org/news/the-growing-momentum-for-integrated-reporting-part-1>.
2. The growing momentum for integrated reporting: Part 2 URL:
<https://www.integratedreporting.org/news/the-growing-momentum-for-integrated-reporting-part-2>.
3. Companies who report on sustainability worldwide from 1993 to 2020 URL:
<https://www.statista.com/statistics/1232295/global-sustainability-reporting-growth-rate>.
4. The move to mandatory reporting: Survey of Sustainability Reporting 2024
URL: <https://kpmg.com/content/dam/kpmgsites/xx/pdf/2024/11/the-move-to-mandatory-reporting-web-copy.pdf.coredownload.inline.pdf>.

ALESKEROVA Yuliia

Doctor of Economics Sciences, Professor
of the Department of Finance, Baking and Insurance
Vinnytsia National Agrarian University
Vinnytsia

FINANCIAL ANTI-CRISIS MANAGEMENT AT THE DAIRY PLANT AS A STRATEGIC OBJECT DURING THE WARTIME

Wartime presents extraordinary challenges to national economies, especially in sectors vital to food security, such as the dairy industry. Dairy plants, integral to the production and supply of essential food products, face significant disruptions due to unstable markets, logistical constraints, and declining consumer purchasing power. In such conditions, financial anti-crisis management emerges as a key strategic tool for ensuring business continuity and long-term viability.

Anti-crisis management encompasses a system of measures aimed at detecting, preventing, and mitigating the consequences of financial and operational crises. In wartime, these measures must be implemented under heightened uncertainty, requiring prompt responses, risk assessment, and strategic foresight. Central components include: Cash flow stabilization; Scenario-based financial planning; Cost structure optimization; Debt management and resource reallocation; Crisis risk diagnostics and mitigation models.

External factors have a significant influence on the marketing activities of milk processing enterprises. Among the most impactful are political and economic instability, changing consumer preferences, declining purchasing power, and challenges related to logistics and raw material supply. These issues demand that enterprises remain flexible, adaptable, and capable of responding quickly to shifts in the market environment. In this context, digital marketing serves as an important tool, enabling businesses to optimize promotional costs, analyze consumer behavior, and personalize communication.

In addition, effective marketing management during a crisis involves the development of anti-crisis strategies aimed at maintaining the enterprise's competitiveness. Key measures in this regard include diversifying distribution channels and logistics routes; using modern technologies to enhance production efficiency and resource management; building sustainable partnerships with suppliers and distributors; implementing customer loyalty programs to strengthen the brand and boost consumer trust; and utilizing alternative sources of funding, such as grants and international aid.

Within the framework of marketing management, there are numerous areas that require adequate resource support, as they enable the systematic implementation of marketing tools—particularly under conditions of significant budget constraints. This is especially important for domestic dairy processing enterprises, which, in challenging market conditions, must find ways to optimize costs, enhance the effectiveness of marketing activities, and maintain their market positions.

Military conflicts generate exceptionally challenging and unpredictable conditions for economic activity, significantly increasing business risks and necessitating a fundamental reassessment of conventional management paradigms. Under such circumstances, enterprises are confronted with a range of critical challenges, including physical threats to infrastructure and assets, strategic uncertainty, the disintegration of logistics and supply chains, and severe financial constraints. Ensuring business continuity, safeguarding employment, and maintaining economic viability amid conflict are not only priorities for individual enterprises, but also constitute essential components of broader economic and societal resilience and recovery.

In the context of wartime economies, enterprises must adopt innovative and adaptive strategic frameworks that enable them to respond effectively to instability and resource scarcity. This study aims to examine comprehensive crisis management practices designed to mitigate the adverse effects of conflict, with particular emphasis on maintaining operational continuity, protecting human capital, and developing alternative supply and distribution mechanisms. Identifying and applying effective

approaches to organizational sustainability under such conditions is critical to enabling enterprises to resume full operations in the post-conflict period.

Furthermore, this area of inquiry is becoming increasingly pertinent due to the growing urgency of designing public policies and institutional support systems tailored to the needs of dairy enterprises, which are expected to play a pivotal role in national economic recovery. The examination of successful crisis management models and marketing interventions employed by dairy plants—regarded as strategic assets in times of war—offers valuable insights for the formulation of innovative business models capable of effectively addressing analogous crises in the future.

Thus, the study of management and marketing in the context of anti-crisis management for dairy plants—as strategic assets during wartime—is highly relevant. It offers practical solutions for overcoming crisis conditions and contributes to building a stable economic foundation for the country amid military instability.

This article focuses on the study of marketing management and anti-crisis strategies for the dairy plant as strategic assets during wartime. The analysis of current challenges allows to identify the key directions for improving the marketing policies of enterprises, supporting their adaptation to modern conditions, enhancing operational efficiency, and ensuring sustainable long-term development.

Anti-crisis management of the dairy plants during periods of hostilities is crucial for maintaining production stability, ensuring uninterrupted product supply, and preserving the economic viability of the enterprise. Management must be flexible, able to adapt swiftly to changes, and employ effective marketing strategies to support the business through times of crisis.

Anti-crisis management of the dairy plant involves risk analysis and strategic planning, which include assessing potential threats, developing crisis response scenarios, identifying critical resources, and optimizing their use. Ensuring the continuity of production requires adapting processes to new conditions, finding alternative raw material sources, and creating reserve capacities. Supply chain optimization involves forming strategic stockpiles, seeking new partners, and establishing cooperation with local manufacturers and government bodies. Financial

sustainability is achieved through effective cost management, securing grants, utilizing credit resources, and exploring new distribution channels. Collaboration with state and humanitarian organizations helps integrate the enterprise into social programs, attract state support, and foster interactions with international funds.

Systematic marketing control is a crucial component of managing a dairy plant during a crisis. Key marketing indicators that need to be monitored include sales dynamics, new customer acquisition, market share, customer acquisition costs, sales conversion rates, as well as brand reviews and reputation metrics. The use of modern analytics tools such as Google Analytics, CRM systems, and automated marketing management platforms allows to quickly analyse the market and make informed decisions.

Personnel support is a critical factor in ensuring the stability of the enterprise during wartime. Flexible compensation systems are implemented, including performance-based bonuses and rewards for achieving set goals. Career development and training are facilitated through refresher courses, webinars, and workshops. Employee safety is prioritized through insurance, comprehensive social packages, and support for employees' families.

Thus, the implementation of effective management and marketing strategies during wartime not only ensures the continued operation of the dairy plant but also helps adapt the business to new conditions, preserve jobs, support regional economic stability, and provide consumers with essential products.

Management and marketing are crucial in modern business, as effective market management helps to achieve goals and objectives while maximizing the use of all resources—production, financial, human, technological, and others—to optimize profits. Additionally, it fosters the development of relationships with consumers, suppliers, and other stakeholders. Key areas of business management include strategic management, operational management, financial management, and human resource management. Risk management is also vital, aiming to minimize risks, reduce costs, and optimize potential for profit and success.

A critical determinant of effective anti-crisis management is the human factor.

The intentional, informed, and responsible actions of employees play a pivotal role in recognizing emergent threats, mobilizing organizational capacity to address complex challenges, and applying experiential knowledge to formulate and implement effective solutions.

The overarching objective of anti-crisis management lies in the achievement of both projected and unanticipated outcomes through informed leadership and structured management of human capital and communication processes. Crisis management entails the formulation and execution of integrated measures designed not only to mitigate the impact of disruptive events but also to prevent their escalation and recurrence. The repercussions of crisis events present profound challenges for enterprises, necessitating strategic foresight, coordinated interventions, and organizational resilience to restore physical infrastructure, reestablish social functionality, and contribute to macroeconomic stabilization.

In this context, the dairy plant transcends its role as a conventional business entity, emerging as a strategic component of national food security infrastructure. The implementation of robust financial and anti-crisis management practices enables such enterprises to maintain operational functionality despite exogenous shocks. Preserving employment, ensuring the availability of essential nutritional products, and contributing to social stability underscore the critical importance of leadership grounded in strategic vision, financial adaptability, and corporate responsibility in navigating the uncertainties of wartime economies.

Список використаних джерел:

1. Алескерова Ю.В., Васалатій І.В. Удосконалення системи управління фінансовою стійкістю підприємства. *Інфраструктура ринку*. 2019. №33. С.265-270.
2. Алескерова Ю.В., Червань О.Г. Управління капіталом підприємства. *Інфраструктура ринку*. 2019. № 33. С. 265-270.
3. Aleskerova Y., Fedoryshyna L. Financial management activities of enterprises in the modern economic conditions. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2024. №10(3). P. 58-68. <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2024-10-3-58-68>.

Акімов С.С.

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

Науковий керівник: **Лисенко А.М.**

к.е.н., доцент, доцент кафедри аудиту, обліку та оподаткування

Центральноукраїнський національний технічний університет

м. Кропивницький, Україна

ВПЛИВ ГАЛУЗЕВИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ НА ОРГАНІЗАЦІЮ ПРОВЕДЕННЯ АУДИТУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Організація та проведення аудиту на сільськогосподарських підприємствах ґрунтуються на урахуванні норм Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» [1], положень Міжнародних стандартів аудиту [2], законодавства з регламентування процесу ведення бухгалтерського обліку, складання звітності, здійснення контролю.

Аудит на сільськогосподарських підприємствах має низку специфічних особливостей, що зумовлені характером їхньої діяльності, впливом сезонності, особливостями державного регулювання. Галузеві особливості, які впливають на проведення аудиту аграрних підприємств, рекомендується поєднувати за групами: «ринкові; державного регулювання; територіальні; технологічні; організаційні» [3, с. 151], що дає аудитору можливість виявляти помилки й недоліки, сприяє розробці рекомендацій з удосконалення СВК.

При організації та проведенні аудиту на сільськогосподарських підприємствах потрібно враховувати такі аспекти: сезонність діяльності (доходи і витрати нерівномірно розподіляються протягом року; при аудиті запасів, дебіторської заборгованості, результатів діяльності слід враховувати вплив сезонних коливань); особливості формування доходів та розподілу витрат між видами продукції; державне регулювання та підтримка (перевірка

правильності відображення в обліку форм підтримки, оцінка використання коштів); наявність специфічних об'єктів обліку (біологічні активи потребують здійснення їх оцінки та переоцінки, що впливає на формування фінансової звітності; правильних підходів у класифікації та оцінці потребує і сільськогосподарська продукція); особливості оцінки активів та зобов'язань (при визначенні справедливої вартості біологічних активів виникає потреба у залученні експертів, відповідно, аудитор повинен перевірити методи оцінки та підтверджувальні документи); правильність ведення обліку орендованих угідь (перевірка договорів оренди, правильності нарахування і виплати орендної плати), запасів (значна кількість видів матеріально-виробничих запасів (паливо, добрива, насіння і т. ін.), необхідність проведення періодичних інвентаризацій для підтвердження залишків), праці та заробітної плати (часто використовується сезонна праця, неформальні трудові відносини, у зв'язку з чим виникають ризики при перевірці правильності та повноти нарахування заробітної плати, податків та внесків).

Урахування цих ключових особливостей забезпечує раціональну організацію аудиту на сільськогосподарському підприємстві та сприяє підвищенню якості його проведення.

Список використаних джерел

1. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність: Закон України № 2258-VIII (редакція від 20.06.2024 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19#n117> (дата звернення: 17.05.2025).
2. Міжнародні стандарти аудиту. URL: <https://mof.gov.ua/uk/mizhnarodni-standarti-audit> (дата звернення: 17.05.2025).
3. Lysenko, A., & Akimov, S. (2024). Теоретико-методичні основи застосування аналітичних процедур в аудиті фінансово-господарської діяльності аграрних формувань. *Економіка і регіон. Economics and Region*, (3(94)), 148-156. URL: [https://doi.org/10.26906/EiR.2024.3\(94\).3492](https://doi.org/10.26906/EiR.2024.3(94).3492).

Андрушко Р.П.

к.е.н., доцент кафедри обліку і оподаткування
Львівський національний університет ветеринарної медицини
та біотехнологій імені С.З. Гжицького, м. Дубляни, Україна

ОБЛІКОВО-ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Малий та середній бізнес відіграє вирішальну роль у забезпеченні економічної стабільності країни та наповнює державний бюджет, насичує ринок продукцією та послугами, а також сприяє розвитку конкуренції.

Розвиток цього сектору сприяє формуванню середнього класу, зміцненню громадянського суспільства, зниженню соціальної нерівності та напруги, а також сприяє демократизації економічних відносин та підвищенню соціальної стабільності.

На даний час уряд схвалив Стратегію відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого та середнього бізнесу (МСП) до 2027 року та затвердив план заходів з її впровадження на період 2024-2027 років. Втілення Стратегії позитивно позначиться на економіці: очікується, що індекс економічної свободи бізнесу зросте на 14 пунктів, досягнувши 75+/100, наукоємність ВВП підвищиться на 0,7%, а кількість підприємств, що займаються експортом, перевищить 35 тисяч. Крім того, рівень безробіття може знизитися з 18,3% до 11%. Стратегія має на меті полегшення умов ведення бізнесу, зокрема шляхом розширення доступу до фінансування, зменшення регуляторних обмежень та впровадження нових механізмів підтримки. Завдяки цим змінам взаємодія між державою і бізнесом стане більш прозорою та ефективною, що сприятиме подальшому розвитку підприємництва в Україні [1].

Питання організації обліку та оподаткування суб'єктів малого бізнесу в

Україні є широко висвітленим у вітчизняній науковій літературі. Однак, актуальність таких досліджень знижується через постійні зміни в законодавчій базі та правилах оподаткування, що пов'язано з економічною нестабільністю внаслідок війни та необхідністю адаптації до нових умов.

Зміни в умовах воєнного стану вплинули й на податкове навантаження малого бізнесу. Для підтримки малого та середнього бізнесу в умовах війни, було прийнято Закон України, що регулює зміни до Податкового кодексу та інших законодавчих актів у період воєнного стану. Цей Закон передбачає послаблення вимог до сплати податків, тимчасове звільнення бізнесу від штрафів за несвоєчасну сплату податків, а також скасування податкових перевірок під час дії воєнного стану. Вимога щодо обов'язкової наявності платіжних терміналів не поширюється на підприємців, які ведуть діяльність у населених пунктах, розташованих у районах бойових дій або на тимчасово окупованих територіях. Після припинення бойових дій чи деокупації цієї місцевості норми щодо платіжних терміналів будуть відкладені на три місяці, що дозволить підприємцям адаптуватися до нових умов [2].

Автоматизована форма обліку на сьогодні є найбільш поширеною серед малого бізнесу. Вона передбачає використання електронних носіїв замість паперових, що підтверджуються нормативними актами та мають юридичну силу. Цей вид обліку базується на використанні комп'ютерних технологій для автоматизації збору, реєстрації та опрацювання облікової інформації [3].

Сьогодні в Україні функціонує близько 10-ти різних програмних забезпечень, які дозволяють автоматизувати облікові процеси. Малий та середній бізнес обирає різні в залежності від можливості підтримки, знань та досвіду бухгалтера, вартості обслуговування, функціонального забезпечення.

До особливостей бухгалтерського обліку в малому та середньому бізнесу необхідно віднести й особливості фінансування. Розвиток малого та середнього бізнесу визначено як один із пріоритетів у Національній економічній стратегії до 2030 року [4].

Відтак, малі підприємства в Україні мають право на застосування

спрощених методів бухгалтерського обліку, згідно з національним законодавством, що включає: спрощений план рахунків, форми обліку і систему оподаткування. На спрощеній системі оподаткування передбачено сплату єдиного податку з фіксованою ставкою, яка залежить від обраної групи та мінімізовані вимоги до звітності. Сучасна автоматизація обліку сприяє ефективнішому управлінню ресурсами і взаємодії з державними структурами через електронну звітність та обмін документами.

Список використаних джерел

1. Уряд схвалив Стратегію розвитку малого та середнього бізнесу до 2027 року та операційний план заходів на 2024-2027 роки. МЕУ, 2024. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uriad-skhvalyv-stratehiuu-rozvytku-maloho-ta-serednoho-biznesu-do-2027-roku-ta-operatsiinyi-plan-zakhodiv-na-2024-2027-roky>.
2. Скрипник С., Лавров Р., Шепель І. Облік і оподаткування суб'єктів малого підприємництва. Економіка та суспільство, 2023, №52. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-52-61>.
3. Нестеренко К. Переходимо на українське: 7 програм для бухгалтерського обліку на заміну російському ПЗ. Фінансова академія. URL: <https://finacademy.net/ua/materials/article/perehodimo-na-ukrayinske>.
4. Мальцева М. Три роки підтримки для малого та середнього бізнесу — Кабмін. Ліга закон, 2024. URL: https://buh.ligazakon.net/news/228854_tri-roki-pdtrimki-dlya-malogo-ta-serednogo-bznesu--kabmn.

Бірченко Н.О.

к.е.н., доцент кафедри обліку, аудиту та оподаткування, доцент

Косенко В.О.

здобувачка вищої освіти

Державний біотехнологічний університет

м. Харків, Україна

РОЛЬ ОБЛІКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА

У сучасних умовах господарювання, що характеризуються економічною нестабільністю, воєнними ризиками та обмеженим доступом до фінансування, фінансова стійкість аграрного підприємства стає ключовим чинником його довгострокового розвитку. Одним із критичних елементів підтримки фінансової стійкості є ефективне управління дебіторською заборгованістю, зокрема розрахунками з покупцями та замовниками, що потребує якісного обліково-аналітичного забезпечення.

Бухгалтерський облік є одним з дієвих інструментів у стабілізації будь-якої економічної діяльності [1, с. 56]. Одним із ключових завдань бухгалтерського обліку є забезпечення повної, достовірної та своєчасної інформації про стан розрахунків підприємства. На аграрних підприємствах, які часто працюють із відстрочками платежів, питання контролю дебіторської заборгованості стає особливо важливим. Невчасне отримання грошових коштів від покупців та замовників може призвести до касових розривів, порушення платоспроможності та втрати фінансової стабільності.

Для мінімізації ризиків у сфері розрахунків доцільно впроваджувати наступні заходи:

- ретельний контроль термінів та обсягів дебіторської заборгованості;
- розподіл покупців за рівнем платоспроможності та кредитного ризику;
- формування резервів сумнівних боргів;

– автоматизація обліку розрахунків із застосуванням сучасних програмних рішень.

Досвід окремих аграрних підприємств свідчить, що впровадження політики активного управління дебіторською заборгованістю дозволяє підвищити рівень фінансової дисципліни контрагентів. Наприклад, застосування механізмів знижок за передплату або нарахування пені за прострочення платежів стимулює своєчасність розрахунків. Також варто відзначити, що облік повинен включати як фінансові аспекти, так і правову оцінку зобов'язань покупців, що дає змогу уникати судових спорів і втрат активів.

Якісний бухгалтерський облік дозволяє здійснювати аналіз дебіторської заборгованості за такими критеріями, як структура, динаміка, термін утворення, частка простроченої заборгованості, що дає змогу своєчасно реагувати на проблеми неплатежів. На основі цієї інформації менеджмент може:

- приймати обґрунтовані рішення щодо умов поставки та оплати;
- прогнозувати грошові потоки;
- планувати потреби у зовнішньому фінансуванні;
- оцінювати вплив дебіторської заборгованості на ліквідність підприємства.

Окремо слід виділити важливість застосування коефіцієнтного аналізу, зокрема показників оборотності дебіторської заборгованості, періоду її погашення, частки сумнівних боргів у загальній заборгованості. Такі розрахунки є важливою складовою процесу управління фінансовими ресурсами аграрного підприємства. Вони не тільки сигналізують про потенційні проблеми, але й формують підґрунтя для стратегічних змін у договірній політиці, кредитних умовах і методах мотивації клієнтів.

Управлінська звітність, що базується на даних обліку, може бути використана для побудови фінансових моделей розвитку підприємства, зокрема сценаріїв оптимізації структури активів та пасивів. Крім того, сучасні інформаційні системи дозволяють поєднувати дані бухгалтерського обліку з бізнес-аналітикою, створюючи інтегровані дашборди для прийняття рішень.

Під фінансовою стійкістю розуміють здатність підприємства своєчасно

виконувати свої зобов'язання, підтримувати баланс між активами й пасивами та забезпечувати достатній рівень автономії. Недостатня увага до управління розрахунками з покупцями може спричинити втрату платоспроможності, що загрожує не лише поточній діяльності, а й стратегічним перспективам підприємства.

Облікова система, зорієнтована на оперативне відображення розрахункових операцій та гнучкий аналіз дебіторської заборгованості, є основою ефективного фінансового управління. У цьому контексті значну роль відіграє використання цифрових технологій, які забезпечують доступ до актуальної інформації в режимі реального часу. Крім традиційного підходу до обліку, що базується на первинних документах, дедалі більшого значення набуває концепція управлінського обліку. Вона дозволяє розширити межі використання облікової інформації – від фіксації фактів господарської діяльності до формування прогнозів, моделей і стратегічних альтернатив розвитку підприємства. Саме такий облік забезпечує системне бачення фінансової ситуації та є важливим елементом довгострокового планування.

Облікова інформація відіграє ключову роль у забезпеченні фінансової стійкості аграрного підприємства. Ефективна система обліку розрахунків з покупцями та замовниками дозволяє знизити ризики неплатежів, покращити прогнозування грошових потоків та підвищити загальну керованість фінансами. В умовах сучасних викликів агробізнесу важливим завданням є впровадження автоматизованих систем обліку та розвиток аналітичної функції бухгалтерії як інструменту управління фінансовою стабільністю.

Список використаних джерел

1. Замлинський В.А., Волошина О.В., Степаненко С.В. Облікова політика і економічна безпека в системі управління підприємством. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2024. Том 9. № 1. С. 56-61. URL: http://ujae.org.ua/wp-content/uploads/2024/02/ujae_2024_r01_a9.pdf

Борисов Є.І.

здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня,
Херсонський державний аграрно-економічний університет
м. Кропивницький, Україна

СТРАТЕГІЇ УДОСКОНАЛЕННЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІКИ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ТА ПРАКТИЧНІ ОРІЄНТИРИ

У сучасних умовах глобальної цифрової трансформації, що охопила як промислові, так і сервісні сфери, бізнес-процеси стали об'єктом глибокого переосмислення. Підприємства змушені адаптувати свої внутрішні механізми управління, логістики, комунікації та прийняття рішень до стрімко зростаючих технологічних викликів. Удосконалення бізнес-процесів набуває системного характеру і передбачає не лише впровадження інноваційних технологій, а й трансформацію організаційної культури, управлінських підходів, методів моделювання та оцінки ефективності діяльності підприємств. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває формування науково обґрунтованих стратегій вдосконалення бізнес-процесів, що базуються на емпіричних дослідженнях та передовому досвіді. Цифровізація економіки суттєво вплинула на логіку функціонування суб'єктів господарювання, зумовивши перехід від традиційних до цифрових бізнес-моделей. У науковому середовищі фіксується значне зростання дослідницького інтересу до проблематики реінжинірингу, автоматизації та інноваційного розвитку бізнес-процесів у цифровому середовищі. Дослідження акцентують увагу на необхідності поєднання стратегічного управління із технологічною модернізацією, що створює передумови для підвищення ефективності управлінських рішень і конкурентоспроможності підприємств.

У науковій публікації Кулявця В.Г., Орехова М.О. та Петренка С.Л. узагальнено сім напрямів трансформації системи управління ефективністю

бізнес-процесів в умовах діджиталізації. Автори підкреслюють необхідність посилення взаємозв'язку між бізнес-процесами та корпоративною стратегією, що забезпечує їхню адаптивність і стійкість до змін. Особливу увагу приділено ролі технологічних інновацій, що сприяють підвищенню продуктивності, зменшенню витрат часу та ресурсів, а також покращенню взаємодії між структурними підрозділами підприємства [1, с. 85].

Дисертаційне дослідження Безрука Д.І. надає системне обґрунтування удосконалення бізнес-процесів у контексті цифровізації економіки. У роботі запропоновано авторське бачення трансформації організаційної структури підприємства з урахуванням змін зовнішнього середовища. Дослідник акцентує на важливості впровадження систем автоматизованого управління, зокрема ERP-систем, які дозволяють інтегрувати дані з різних функціональних блоків підприємства для забезпечення оперативного управлінського реагування [2, с.10].

Зелінська Д.О. та Орехова Т.В. у своєму дослідженні аналізують сучасні інструменти моделювання бізнес-процесів, зокрема використання мов візуального моделювання UML та бізнес-графік. Науковці доходять висновку, що саме графічне подання процесів дозволяє забезпечити їхню прозорість, полегшує аналіз вузьких місць, а також сприяє прийняттю більш ефективних управлінських рішень у процесі діджиталізації [3, с.46].

У статті Богоявленської Ю.В. та Петрук А.Б. акцент зроблено на використанні цифрових технологій у Deep Tech-проектах, зокрема в стартап-середовищі. Автори зазначають, що швидкість прийняття рішень, побудова гнучких бізнес-моделей і інтеграція цифрових сервісів у ядро проектного управління є критично важливими умовами успішної комерціалізації технологій. У дослідженні підкреслюється, що цифровізація не лише трансформує інструментарій управління, але й формує нові підходи до створення доданої вартості [4, с. 55].

Райчева Л.І. та Горбаньова В.О. розглядають цифрову трансформацію як стратегічний інструмент формування конкурентних переваг підприємства [5,

с.113]. Науковці звертають увагу на роль державної підтримки цифровізації, зокрема створення регуляторних і фінансових стимулів для модернізації підприємств малого та середнього бізнесу. Вони також наголошують на необхідності формування цифрової культури в організаціях, що передбачає як навчання персоналу, так і розвиток цифрового мислення (табл.1).

Таблиця 1

Стратегії удосконалення бізнес-процесів в умовах цифрової трансформації

Стратегія	Сутність стратегії	Очікуваний ефект
Інтеграція цифрових технологій (ERP, CRM, BPM-системи)	Запровадження комплексних цифрових платформ управління ресурсами, клієнтськими відносинами та бізнес-процесами	Автоматизація, підвищення точності обліку, оптимізація внутрішніх процесів
Реінжиніринг бізнес-процесів	Повне переосмислення та перебудова існуючих процесів для досягнення якісно нових результатів	Зменшення витрат, скорочення часу на виконання операцій, підвищення ефективності
Використання візуального моделювання (UML, BPMN)	Побудова графічних моделей бізнес-процесів для аналізу, оптимізації та комунікації	Прозорість, виявлення слабких місць, підвищення контрольованості
Стратегія цифрової культури та підвищення цифрових компетентностей	Формування внутрішнього середовища, що підтримує зміни та технологічні інновації	Підвищення залученості персоналу, адаптація до змін, розвиток гнучкості
Інноваційне стартап-мислення та Deep Tech-орієнтація	Орієнтація на швидкі експерименти, MVP, цифрову гнучкість у розробці продуктів	Швидка адаптація до ринку, гнучкість управління інноваціями
Аналіз даних і підтримка рішень на основі штучного інтелекту (AI/ML)	Використання аналітичних інструментів, що ґрунтуються на великих даних, для оптимізації процесів	Підвищення точності рішень, зменшення ризиків, прогнозування результатів
Державна і регіональна підтримка цифровізації	Участь у програмах модернізації, грантових проектах, державне стимулювання	Розширення доступу до технологій, зниження витрат на впровадження

Джерело: власні дослідження авторів

На основі аналізу сучасних наукових досліджень, можна дійти висновку, що процес удосконалення бізнес-процесів в умовах цифровізації потребує системного підходу, орієнтованого на глибоку трансформацію як технологічної, так і управлінської складової діяльності підприємства. Впровадження стратегій

цифрової трансформації повинно враховувати специфіку бізнес-моделі, структуру управління, рівень готовності персоналу до змін, а також наявність фінансових і технологічних ресурсів. Оптимальним підходом до удосконалення бізнес-процесів є інтеграція сучасних інформаційних систем, що забезпечують наскрізну аналітику, автоматизацію повторюваних операцій та підтримку прийняття рішень. Успішні приклади застосування цифрових стратегій, таких як у компаніях енергетичного сектору або технологічних стартапах, засвідчують ефективність використання платформ штучного інтелекту, машинного навчання та хмарних сервісів. При цьому ключовим чинником є не лише технічне впровадження цифрових рішень, а й формування відповідної цифрової культури, що включає гнучке управління, відкритість до інновацій та постійне вдосконалення навичок працівників. Стратегія вдосконалення бізнес-процесів має також спиратися на аналітичне моделювання із застосуванням візуальних інструментів (наприклад, BPMN, UML), що дозволяє унаочнити взаємозв'язки між процесами та забезпечити прозорість управління. Необхідним є також поглиблення партнерства між державою, бізнесом і освітніми установами з метою формування компетентного людського капіталу, здатного ефективно функціонувати в умовах цифрової економіки.

Поглиблення партнерства між державними інституціями, бізнес-середовищем та закладами вищої освіти розглядається в сучасному науковому дискурсі як стратегічно важливий напрям забезпечення сталого розвитку цифрової економіки. Формування компетентного людського капіталу вимагає системної координації зусиль трьох ключових суб'єктів – держави як регулятора і стимулятора розвитку цифрових компетенцій, бізнесу як безпосереднього замовника професійних кадрів, та освітніх установ як виробника знань, навичок і нових ідей. Серед основних напрямів такого партнерства доцільно виокремити розвиток інституційних механізмів тристоронньої взаємодії у вигляді дуальної освіти, корпоративних освітніх програм, центрів спільної підготовки кадрів, а також створення регіональних освітньо-інноваційних хабів. Особливої уваги заслуговує формування державних стратегій підтримки освітніх ініціатив у сфері

цифрових технологій, зокрема через системи грантів, субсидій, податкових пільг для підприємств, що інвестують у підготовку персоналу, а також через стимулювання підприємництва в освітньому середовищі (EdTech). З урахуванням динаміки технологічного прогресу, формування компетентного людського капіталу можливе лише за умови інтеграції академічної підготовки з практико-орієнтованим навчанням, що відображає реальні виклики цифрової економіки. У результаті такої взаємодії формується новий тип фахівця - цифровий професіонал, здатний адаптуватися до змін, працювати в міждисциплінарних командах, приймати обґрунтовані управлінські рішення та бути агентом інновацій у межах цифрових трансформаційних процесів.

Список використаних джерел

1. Кулявець В.Г., Орехов М.О., Петренко С.Л. Напрями трансформацій управління ефективністю бізнес-процесів в умовах діджиталізації. *Економіка і організація управління*. 2023. № 4. С. 85–92.
2. Безрук Д.І. Удосконалення бізнес-процесів підприємства в умовах діджиталізації економіки: дис. ... канд. екон. наук: 051 – Економіка. Полтавський університет економіки і торгівлі, 2024. 212 с.
3. Зелінська Д.О., Орехова Т.В. Аналіз сучасних інструментів моделювання та діджиталізації бізнес-процесів. *Економіка і організація управління*. 2023. № 1. С. 45–52.
4. Богоявленська Ю.В., Петрук А.Б. Використання цифрових технологій для підвищення ефективності бізнес-процесів у Deep Tech проєктах і стартапах. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2023. № 10. С. 55–62.
5. Райчева Л.І., Горбаньова В.О. Цифрова трансформація бізнес-процесів як основна складова формування стратегії розвитку підприємств. *Економічний вісник НТУУ «КПІ»*. 2024. № 30. С. 112–119.

Бразілій Н.М.

к.е.н., доцент кафедри обліку, аналізу і оподаткування

Черкаський державний технологічний університет

м. Черкаси, Україна

СТАЛИЙ РОЗВИТОК БІЗНЕСУ ЧЕРЕЗ ЕФЕКТИВНЕ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ: РОЛЬ ОБЛІКУ В СТРАТЕГІЧНОМУ ПЛАНУВАННІ

Сталий розвиток бізнесу через ефективне управління фінансами та роль обліку в стратегічному плануванні зумовлена сучасними викликами, з якими стикаються підприємства в умовах глобалізації, швидких технологічних змін та зростаючих вимог до екологічної та соціальної відповідальності. Стійкість бізнесу стала ключовим фактором його успішного функціонування, оскільки підприємства повинні не лише забезпечувати фінансову прибутковість, але й враховувати вплив своїх дій на навколишнє середовище та суспільство. Ефективне управління фінансами є основою для досягнення цих цілей, оскільки воно дозволяє підприємствам оптимізувати ресурси, знижувати витрати та підвищувати конкурентоспроможність. У цьому контексті облік відіграє важливу роль у стратегічному плануванні, оскільки він забезпечує достовірну інформацію про фінансовий стан підприємства, що дозволяє приймати обґрунтовані рішення. Актуальність дослідження також підкреслюється необхідністю інтеграції принципів сталого розвитку в облікові системи, що дозволить підприємствам не лише відповідати сучасним вимогам ринку, але й формувати позитивний імідж серед споживачів та інвесторів. В умовах постійних змін у законодавстві та зростаючої конкуренції важливо розробити нові методи і підходи до управлінського обліку, які б відповідали принципам сталого розвитку [5, 6]. Таким чином, дослідження цієї теми є надзвичайно актуальним і необхідним для формування стратегії успішного та сталого розвитку бізнесу в сучасному світі.

Останні дослідження в галузі сталого розвитку бізнесу через ефективне

управління фінансами та роль обліку в стратегічному плануванні привертають увагу багатьох науковців і дослідницьких шкіл. Наприклад, роботи таких вчених, як Джон М. Кейнс і Річард Б. Кліфорд, акцентують увагу на інтеграції фінансового обліку з принципами сталого розвитку. Вони підкреслюють, що традиційні методи обліку не завжди враховують екологічні та соціальні аспекти, що може призвести до невірних управлінських рішень [1, 2].

Дослідження, проведені групою науковців з Університету Кембридж, зокрема під керівництвом професора Стефана Гейла, акцентують на важливості розробки нових моделей обліку, які б включали не лише фінансові показники, але й екологічні та соціальні метрики. Ці підходи дозволяють підприємствам оцінювати свій вплив на навколишнє середовище та суспільство, що стає все більш важливим у сучасному бізнес-середовищі [3].

Дослідження, проведені в рамках Школи бізнесу Гарвардського університету, зосереджуються на тому, як стратегічне планування може бути оптимізоване через впровадження принципів сталого розвитку в управлінський облік. Професор Майкл Портер і його колеги пропонують концепцію "створення спільної цінності", яка передбачає інтеграцію соціальних і екологічних аспектів у бізнес-моделі компаній. Це, в свою чергу, вимагає перегляду традиційних методів обліку та фінансового аналізу [2, 3].

Крім того, дослідження, проведені в рамках Європейської асоціації з управлінського обліку (ЕАА), демонструють зростаючу потребу у впровадженні сталих практик обліку у малих і середніх підприємствах (МСП). Науковці, такі як Анна Сміт і Карлос Рамірес, підкреслюють важливість навчання та підвищення обізнаності серед підприємців щодо значення сталого розвитку та його впливу на фінансові результати [4].

Таким чином, останні дослідження свідчать про те, що сталий розвиток бізнесу через ефективне управління фінансами та облік є комплексним і багатограним процесом. Вони вимагають інтеграції нових підходів до обліку та стратегічного планування, які б відповідали сучасним викликам і потребам суспільства. Це дослідження не лише підкреслює важливість фінансової

стійкості бізнесу, але й його соціальної відповідальності та екологічної свідомості, що стає ключовим фактором успіху в умовах глобалізації та стрімких змін у світі [5, 7].

У напрямі дослідження сталого розвитку бізнесу через ефективне управління фінансами та роль обліку в стратегічному плануванні існує ряд проблемних і дискусійних питань, які залишаються малодослідженими або невивченими. Однією з ключових тем є інтеграція екологічних та соціальних показників у фінансовий облік, що викликає запитання про те, як ефективно впроваджувати не фінансові метрики в традиційні системи обліку. Важливим аспектом є також вплив сталого розвитку на фінансові результати підприємств: необхідно з'ясувати, чи існує пряма кореляція між впровадженням сталих практик і підвищенням прибутковості. Додатково, варто дослідити нові моделі стратегічного планування, які можуть бути адаптовані до умов нестабільності та змін клімату, а також визначити, які технологічні рішення можуть допомогти у зборі та аналізі даних про сталий розвиток. Іншим важливим питанням є вплив регуляторних змін на фінансову звітність підприємств, що потребує аналізу можливостей адаптації фінансових стратегій до нових вимог законодавства. Крім того, важливо розглянути роль освіти в підвищенні обізнаності підприємців щодо сталого розвитку в управлінні фінансами та адаптацію навчальних програм до цих потреб [6].

Специфічні виклики, що стоять перед малими і середніми підприємствами у впровадженні принципів сталого розвитку, також потребують детального вивчення, особливо в контексті доступу до фінансування для реалізації сталих ініціатив. Нарешті, варто дослідити, як корпоративна культура впливає на впровадження сталих практик у компанії та які стратегії можуть бути використані для формування культури, що підтримує сталий розвиток. Ці питання потребують глибшого аналізу для кращого розуміння інтеграції принципів сталого розвитку в управлінську практику та облік у відповідь на сучасні виклики [5].

Основною метою дослідження в напрямі сталого розвитку бізнесу через

ефективне управління фінансами є вивчення та аналіз механізмів, які дозволяють підприємствам досягати економічної стабільності, соціальної відповідальності та екологічної стійкості. Завданням дослідження є визначення ролі фінансового управління в забезпеченні сталого розвитку, зокрема, через оптимізацію ресурсів, зниження витрат і підвищення прибутковості. Крім того, важливим аспектом є дослідження впливу обліку на стратегічне планування інформації, що дозволяє підприємствам приймати обґрунтовані рішення на основі достовірних фінансових даних. Це включає в себе аналіз фінансових показників, прогнозування майбутніх результатів діяльності та оцінку ризиків, що сприяє формуванню стратегії сталого розвитку. Таким чином, дослідження має на меті створення комплексного підходу до управління фінансами, який забезпечить інтеграцію економічних, соціальних та екологічних аспектів у діяльність бізнесу.

Концептуальні підходи до вирішення проблемних і дискусійних питань сталого розвитку бізнесу через ефективне управління фінансами та роль обліку в стратегічному плануванні можна охарактеризувати через кілька ключових аспектів. По-перше, важливим є інтегративний підхід, який передбачає поєднання економічних, соціальних і екологічних факторів у процесі прийняття управлінських рішень. Це означає, що підприємства повинні враховувати не лише фінансові показники, але й вплив своєї діяльності на навколишнє середовище та соціум. Зокрема, ефективне управління фінансами може бути досягнуте шляхом реалізації інвестицій у екологічні технології, що знижують витрати на енергію та ресурси, а також покращують імідж компанії [7].

По-друге, важливою є роль обліку в стратегічному плануванні. Сучасний облік має стати більш адаптивним і орієнтованим на потреби бізнесу в умовах невизначеності. Це включає в себе впровадження систем управлінського обліку, які дозволяють отримувати оперативну інформацію про фінансовий стан підприємства та його діяльність. Зокрема, аналіз фінансових даних може допомогти в ідентифікації ризиків і можливостей для сталого розвитку, а також у формуванні довгострокових стратегій.

Крім того, важливим аспектом є залучення усіх зацікавлених сторін до

процесу прийняття рішень. Це передбачає активну взаємодію з інвесторами, клієнтами, постачальниками та громадськістю, що забезпечує більш широке розуміння потреб і очікувань різних груп. Взаємодія з усіма зацікавленими сторонами допомагає підприємствам адаптувати свої стратегії до змінюваних умов ринку та соціальних вимог.

Загалом, застосування зазначених підходів до вирішення проблем сталого розвитку бізнесу через ефективне управління фінансами та облік у стратегічному плануванні може суттєво підвищити конкурентоспроможність підприємств. Це дозволяє не лише оптимізувати фінансові результати, але й формувати позитивний імідж компанії в суспільстві, що в свою чергу сприяє залученню нових інвестицій і партнерств. Таким чином, інтеграція фінансового управління з принципами сталого розвитку є ключем до успішного функціонування сучасного бізнесу в умовах глобальних викликів.

Список використаних джерел

1. Berr E. Keynes and Sustainable Development // International Journal of Political Economy. – 2009. – Vol. 38, No. 3. – P. 5–18. – DOI: 10.2753/IJP0891-1916380302.
2. Saoula O., Alraja M. N., Aldaihani F. M. Accounting Contribution to Sustainable Development // Sustainability. – 2024. – Vol. 16, No. 24. – Article 11090. – DOI: 10.3390/su162411090.
3. Sustainable Accounting and the Balance Sheet // Legacy: Economic Histories of UK Financial Institutions. – Cambridge: Cambridge University Press, 2023. – P. 203–219. – URL: <https://www.cambridge.org/core/books/legacy/sustainable-accounting-and-the-balance-sheet/064AF03BA95956CB61117F1FE326956B> (дата звернення: 13.05.2025).
4. Ortiz E., Marín S., Thompson P. The role of small- and medium-sized practices in the sustainable transition of SMEs // Environment, Development and Sustainability. – 2023. – № 8. – С. 19299–19323. – DOI: 10.1007/s10668-023-03507-3.
5. Вдовенко Н. М. Фінансові інструменти сталого розвитку в аспекті моделювання аграрного сектору економіки України // ResearchGate. – 2024. – С. 15–24. – URL: <https://www.researchgate.net/publication/383766384> (дата звернення: 13.05.2025).
6. Коробка С. В. Стратегія сталого розвитку в управлінні організацією // Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління. – 2024. –

№ 16. – С. 60–68. – DOI: 10.54929/2786-5738-2024-16-04-06.

7. Скиба Г., Каліна І., Беженар І. Сталий розвиток обліку в Україні: виклики, прозорість та інтегрована звітність // Сталий розвиток економіки. – 2025. – № 2 (53). – С. 45–54. – URL: <https://economdevelopment.in.ua/index.php/journal/article/download/1293/1247/> (дата звернення: 13.05.2025).

Васюнець О.М.

здобувач вищої освіти

Пристемський О.С.

д.е.н., професор кафедри підприємництва, обліку та фінансів

Херсонський державний аграрно-економічний університет

м. Кропивницький, Україна

МЕТОДИ ТА ПРИНЦИПИ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ РЕАЛЬНОГО ІНВЕСТИВАННЯ БІЗНЕС-ПРОЄКТІВ

Актуальним завданням на сьогодні є вивчення проблем, пов'язаних з інвестуванням розвитку української економіки. Питання активізації інвестиційної діяльності вимагає комплексного підходу до її вирішення через систему елементів, що забезпечує реалізацію усіх функцій управління інвестиційними процесами за відповідного фінансового, нормативно-правового й інформаційного забезпечення.

Важливою категорією, що відображає відповідність проєкту цілям і інтересам його учасників є ефективність. Залежно від ступеня врахування інтересів учасників інвестиційного бізнес-проєкту, зокрема підприємства, рекомендується оцінювати наступні види ефективності: - ефективність реального інвестування бізнес-проєктів в цілому; - ефективність участі в інвестиційному бізнес-проєкті.

Ефективність реального інвестування бізнес-проєктів в цілому оцінюється з метою визначення потенційної привабливості реальних інвестицій для всіх

можливих учасників пошуку джерел фінансування. Вона включає соціально-економічну та комерційну ефективність. Ефективність участі в інвестиційному бізнес-проєкті визначається з метою оцінки фінансових наслідків його здійснення для кожного з інвесторів, які надають кошти для його фінансування. Залежно від складу інвесторів та прогнозованої схеми фінансування інвестиційного проєкту вона може оцінюватись за такими напрямками: - ефективність для підприємств-учасників; - ефективність інвестування в акції; - регіональна та національна ефективність; - галузева ефективність; - бюджетна ефективність [1, с. 162-163].

Оцінка ефективності реального інвестування бізнес-проєкту проводиться в два етапи: 1) оцінка ефективності інвестиційних потреб бізнес-проєкту в цілому з метою одержання агрегованої економічної інформації, необхідної для розробки схеми фінансування реальних інвестицій та пошуку відповідних інвесторів; 2) оцінка фінансової спроможності проєкту, уточнення схеми його фінансування при взаємодії окремих інвесторів. Забезпечення високої якості результатів реального інвестиційного бізнес-проєкту не можливо, якщо їх оцінка не спирається на використання несуперечливої системи принципів, апробованих на практиці. Оцінка інвестиційних бізнес-проєктів поділяються на три структурні групи: - методологічні; - методичні; - операційні.

До основних принципів оцінки ефективності реалізації інвестиційних бізнес-проєктів відносять:

- розгляд інвестиційного бізнес-проєкту впродовж всього його життєвого циклу;
- моделювання грошових потоків, що включає всі пов'язані із здійсненням бізнес-проєкту надходження і витрачання коштів за розрахунковий період;
- зіставність умов порівняння різних бізнес-проєктів;
- принцип позитивності і максимуму ефекту;
- врахування чинника часу;
- нерівноцінність різночасових витрат і/або результатів;

- врахування тільки майбутніх витрат і надходжень;
- врахування найбільш істотних наслідків щодо введення в дію реальних інвестиційних бізнес-проектів;
- врахування наявності різних учасників реального інвестування;
- багатоетапність оцінки;
- врахування впливу інфляції;
- врахування впливу невизначеності і ризику [2].

Сукупність кількісних критеріїв, що використовуються для оцінки ефективності реалізації бізнес-проектів можна поділити на дві групи: 1) динамічні (які враховують фактор часу); 2) статистичні (облікові). Динамічні показники також називають дисконтними, оскільки базуються на визначенні теперішньої вартості (дисконтуванні) грошових потоків, що створюють інвестовані кошти. Для формування ефективності стратегічних і практичних програм реального інвестування підприємству необхідно постійно проводити діагностику запропонованих бізнес-проектів і спрямовувати її насамперед на перспективу (результати ретроспективної діагностики стану інвестиційної діяльності об'єкта також беруться до уваги). Якість діагностики ефективності реального інвестування бізнес-проектів залежить від обраних критеріїв оцінки прийняття інвестиційних рішень, тобто наскільки вагомим є комплекс факторів, що використовується під час досліджень, і наскільки правильно враховується їх можливий вплив на прийняття конкретного інвестиційного рішення.

Список використаних джерел

1. Трусова Н.В., Пристемський О.С., Якушева І.Є., Терновський В.О. Інвестиційний аналіз бізнес-проектів: Навчальний посібник / Н.В. Трусова, О.С. Пристемський, І.Є. Якушева, В.О. Терновський. – Мелітополь: Видавничий будинок Мелітопольської міської друкарні, 2019. - 328 с.
2. Natalia V. Trusova, Leonid V. Melnyk, Zhanna S. Shilo, Oleksandr S. Prystemskyi, "Credit-Investment Activity of Banks of the Ukraine: Financial Globalization, Risks, Stabilization," Universal Journal of Accounting and Finance, Vol. 9, No. 3, pp. 450 - 468, 2021. DOI: 10.13189/ujaf.2021.090320.

Єременко А.В.

к.е.н., докторант

ДННУ «Академія фінансового управління»

м. Київ, Україна

НЕМАТЕРІАЛЬНІ АКТИВИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Сьогодні основа вартості сучасних компаній – нематеріальні активи. Так, нематеріальні активи, на відміну від традиційних матеріальних ресурсів, стають основним джерелом вартості в економіці знань. Згідно з дослідженням KPMG, понад 80% ринкової вартості компаній із списку S&P 500 припадає саме на нематеріальні активи, такі як патенти, програмні рішення, бази даних та корпоративна культура [1]. Але саме їх нематеріальна природа робить їх одночасно з одного боку найціннішими, але в той же час найвразливішими.

Цифрова економіка перетворює знання на валюту. Наприклад, вартість Microsoft Azure або алгоритмів Netflix визначається не серверами, а їх інноваційним кодом і даними. Проте сучасні виклики – кіберзагрози, правова фрагментація, етичні дилеми штучного інтелекту (ШІ) – ставлять під загрозу стабільність цих активів. У 2020 році хакерська атака на SolarWinds призвела до витоку вихідного коду, що коштувало компанії мільйони доларів США втрат і репутаційної шкоди [2]. Це лише один із багатьох прикладів, коли недоліки захисту стають критичними.

Виклик №1: Неможливість "доторкнутися" до вартості. Як оцінити те, що не має фізичної форми? Згідно з McKinsey, 45% фінансових директорів визнають, що їх компанії не мають інструментів для точного оцінювання цифрових активів [3]. Штучний інтелект пропонує рішення: Microsoft використовує ШІ для прогнозування вартості хмарних сервісів, аналізуючи мільярди точок даних. Це скоротило час оцінювання з 3 тижнів до 48 годин [4].

Виклик №2: Глобальна правова "пазл". Уявимо, що патент, зареєстрований в ЄС, не визнається в Азії через відмінності в законодавстві.

Всесвітня організація інтелектуальної власності (WIPO) зазначає, що 60% патентів у сфері ІІІ не використовуються через регуляторні бар'єри [5]. Tesla, відкривши доступ до своїх патентів на електромобілі, стикнулася з тим, що окремі країни заблокували їх використання через місцеві норми [6].

Виклик №3: Етика vs. Ефективність. ІІІ, який аналізує дані для оцінювання брендів, може стати джерелом дискримінації. Дослідження MIT показало, що 35% фінансових ІІІ-моделей відтворюють расові стереотипи [7]. Adobe впровадила етичні стандарти для своїх інструментів ІІІ, але це лише початок [8].

Шляхи подолання: Технології та колаборація. Блокчейн: IBM Food Trust зменшив контрафакт у продуктах харчування на 30%, забезпечивши прозорість ланцюгів поставок [9]; NFT: OpenSea створила ринок цифрових активів з обсягом торгів \$20 млрд доларів США, відкриваючи нові можливості для авторів [10]; Міжнародна співпраця: Ініціативи OECD та WIPO щодо гармонізації стандартів – це ключ до глобальної ефективності.

Нематеріальні активи є центральним елементом сучасних економічних викликів. Від проблем оцінювання та бухгалтерського обліку до економічних, соціальних і політичних наслідків, управління та використання нематеріальних активів вимагає комплексного підходу. Бізнеси повинні адаптувати свої стратегії для захисту та максимізації цінності цих активів, тоді як експерти мають оновлювати регуляторні рамки, щоб відобразити їх роль в економіці. В міру розвитку економіки розуміння та подолання цих викликів стане ключем до розкриття повного потенціалу нематеріальних активів.

Таким чином, нематеріальні активи – це валюта майбутнього, але їх потенціал реалізується лише за умови подолання кіберризиків, правових бар'єрів та етичних викликів. Виграють ті, хто інвестує не лише в технології, але й в міжнародний діалог та корпоративну відповідальність.

Список використаних джерел

1. Realizing value from the intangible. URL: <https://kpmg.com/us/en/articles/2023/realizing-value->

intangible.html#:~:text=Recent%20studies%20attribute%2080%20percent,the%20S%26P%20to%20intangible%20assets.&text=However%2C%20the%20activities%20around%20IP,revenue%20generating%20activities%20and%20assets.

2. Widely Used Software Company May Be Entry Point for Huge U.S. Hacking. URL: <https://www.nytimes.com/2021/01/06/us/politics/russia-cyber-hack.html>.

3. The economic potential of generative AI. URL: <https://www.mckinsey.de/~media/mckinsey/locations/europe%20and%20middle%20east/deutschland/news/presse/2023/2023-06-14%20mgi%20genai%20report%2023/the-economic-potential-of-generative-ai-the-next-productivity-frontier-vf.pdf>.

4. Azure AI solutions. URL: <https://azure.microsoft.com/en-us/solutions/ai>.

5. AI Impacts for IP and Development. URL: https://www.wipo.int/edocs/mdocs/mdocs/en/cdip_33/cdip_33_ppt_1.pdf.

6. Tesla hands over the keys to its electric car technology. URL: <https://www.theguardian.com/environment/2014/jun/13/tesla-elon-musk-electric-cars-patent-technology>.

7. This data set helps researchers spot harmful stereotypes in LLMs. URL: <https://www.technologyreview.com/2025/04/30/1115946/this-data-set-helps-researchers-spot-harmful-stereotypes-in-llms/>.

8. Our approach to generative AI with Adobe Firefly. URL: <https://www.adobe.com/ai/overview/firefly/gen-ai-approach.html>.

9. Blockchain Transparent Supply. URL: [https://www.ibm.com/my-support/s/topic/0TO500000001y2FGAQ/blockchain-transparent-](https://www.ibm.com/my-support/s/topic/0TO500000001y2FGAQ/blockchain-transparent-supply?language=en_US&mhsrsrc=ibmsearch_a&mhq=IBM%20Food%20Trust%20)

[supply?language=en_US&mhsrsrc=ibmsearch_a&mhq=IBM%20Food%20Trust%20](https://www.ibm.com/my-support/s/topic/0TO500000001y2FGAQ/blockchain-transparent-supply?language=en_US&mhsrsrc=ibmsearch_a&mhq=IBM%20Food%20Trust%20)

10. NFTGo: NFT Annual Report 2024. URL: <https://coinmarketcap.com/academy/article/nftgo-nft-annual-report-2024>.

Єрмолаєва М. В.,

к.е.н., доцент, професор кафедри обліку і оподаткування

Полтавський державний аграрний університет

м. Полтава, Україна

ЕТАПИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ТА СТАНОВЛЕННЯ ЄДИНОГО СОЦІАЛЬНОГО ВНЕСКУ В УКРАЇНІ

Єдиний соціальний внесок (ЄСВ) - це консолідований платіж, який об'єднує внески на загальнообов'язкове державне соціальне страхування. Його введення стало результатом системної реформи у сфері соціального захисту, спрямованої на спрощення адміністрування, зменшення корупційних ризиків і підвищення ефективності функціонування державних соціальних фондів.

До 2011 року в Україні діяла система окремих внесків до різних соціальних фондів: Пенсійного фонду, Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності, Фонду соціального страхування на випадок безробіття та Фонду страхування від нещасних випадків. Така модель була складною, неефективною і сприяла ухиленню від сплати внесків. Адміністрування здійснювалося різними структурами, що призводило до дублювання функцій і неефективного використання ресурсів. Крім того, досить часто фонди розташовувались у різних локаціях, а відсутність можливості звітування в електронній формі спричиняло значні складності для бухгалтера, оскільки йому було потрібно подолати значні відстані від фонду до фонду.

8 липня 2010 року було ухвалено Закон України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування», який набрав чинності з 1 січня 2011 року. Цим законом було закладено нову модель адміністрування внесків, де головним органом контролю став Пенсійний фонд України. Усі страхові внески тепер сплачуються як єдиний платіж, що значно спростило процес для роботодавців і фізичних осіб-підприємців.

ЄСВ функціонує на основі таких принципів: єдність внеску, цільове

використання коштів, прозорість обліку, спрощення адміністрування. Він забезпечує фінансування пенсійного страхування, тимчасової непрацездатності, безробіття, нещасних випадків та професійних захворювань. Завдяки єдиній формі звітності та електронним сервісам, сплата внеску стала більш зручною та контрольованою.

Первісно ставка ЄСВ була досить високою і залежала від класу професійного ризику, сягала до 49,7%. З 2016 року було здійснено реформу - ставка внеску для роботодавців була уніфікована до 22%, а обов'язковий внесок із зарплати працівника скасовано. Це дало змогу зменшити податкове навантаження на бізнес і створити стимули для легалізації зарплат.

Основними позитивними наслідками впровадження ЄСВ є:

1. Спрощення системи сплати внесків. ЄСВ об'єднав кілька платежів в один, що значно полегшило облік і звітність для роботодавців і фізичних осіб-підприємців. Раніше необхідно було звітувати та платити в чотири окремі фонди, тепер - лише один платіж і звітність до одного органу.

2. Зменшення адміністративного навантаження. Підприємці й бухгалтери витрачають менше часу на підготовку звітності та взаємодію з державними установами. Це дозволяє сфокусуватися на розвитку бізнесу, а не на виконанні складних бюрократичних процедур.

3. Покращення фінансової дисципліни. Централізоване адміністрування внесків Пенсійним фондом підвищило контроль за своєчасністю сплати, зменшило випадки ухилення та дозволило ефективніше виявляти порушення.

4. Прозорість використання коштів. Об'єднання внесків створило умови для кращого контролю над тим, як розподіляються соціальні кошти між фондами. Це сприяє зменшенню зловживань і корупційних ризиків у соціальній сфері.

5. Стимулювання детінізації заробітної плати. Зниження ставки ЄСВ до 22% у 2016 році мало на меті зменшити фіскальний тиск на фонд оплати праці, що спонукало частину роботодавців офіційно оформляти працівників та легалізувати зарплати.

6. Зручність для платників. Завдяки електронним сервісам сплата ЄСВ і подання звітності стали доступнішими, особливо для малого бізнесу та ФОПів. Це дозволяє уникати черг, людського фактору і пришвидшує обробку інформації [1].

Попри позитивні зміни, існує низка проблем: високе фіскальне навантаження, особливо для малого бізнесу; тінізація зайнятості; низький рівень охоплення самозайнятих осіб соціальним страхуванням; складність перерозподілу коштів між фондами; недостатній вплив на покращення соціального захисту населення.

ЄСВ залишається ключовим джерелом надходжень до Пенсійного фонду та інших фондів соціального страхування. У майбутньому планується подальше вдосконалення адміністрування внеску, цифровізація процесів, підвищення рівня добровільної участі у системі. Також важливим є запровадження накопичувального пенсійного страхування, що може частково зменшити навантаження на солідарну систему.

Список використаних джерел

1. Єрмолаєва М. В. Об'єднана бухгалтерська звітність: переваги та недоліки. *Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально-орієнтованій системі управління підприємством* : Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції. Частина 1. м. Полтава, 31 березня 2021 року. Полтава, 2021. С. 97-99

Ігнатенко М.М.

д.е.н., професор

Леваєва Л.Ю.

к.е.н., доцент

Заболотній А.О.

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

Ткаченко Ю.О.

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

Красножон А.О.

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

Університет Григорія Сковороди в Переяславі

м. Переяслав

ФІНАНСОВІ ДЖЕРЕЛА ВІДШКОДУВАННЯ ВТРАТ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ ВНАСЛІДОК ВІЙНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Сільське господарство України належить до ключових бюджетоутворюючих галузей національної економіки, відіграючи визначальну роль у забезпеченні продовольчої незалежності держави, а також зміцненні її позицій на світовому ринку сільськогосподарської продукції. Це не лише сектор виробництва, а й потужний чинник соціально-економічного розвитку сільських територій, зайнятості населення та збереження національних традицій. Сільське господарство безпосередньо впливає на продовольчу та національну безпеку країни, її участь у міжнародному галузевому й територіальному поділі праці, а також визначає інтеграційні перспективи в межах глобального аграрного простору.

Станом на сьогодні в Україні сформувалася дворівнева модель організації сільськогосподарського виробництва. З одного боку – це високопродуктивні великі аграрні підприємства корпоративного типу, які функціонують на засадах

масштабного виробництва із залученням значних земельних ресурсів (земельні банки, що обчислюються десятками тисяч гектарів) і значного фінансового капіталу. Такі підприємства мають високий рівень економічної та фінансової стійкості, демонструють стабільну ефективність, інноваційність, здатність до впровадження сучасних агротехнологій, цифрових рішень і механізмів сталого розвитку. Саме завдяки цим потужним структурам Україна утримує статус одного з провідних світових виробників і експортерів зернових, олійних культур, м'яса та інших видів агропродукції, забезпечуючи надходження валютної виручки до бюджету та сприяючи зростанню ВВП.

З іншого боку – в структурі галузі функціонують середні, малі фермерські господарства й особисті селянські господарства, які хоча й не мають такого рівня концентрації ресурсів, але забезпечують значну частку в загальному обсязі виробництва овочів, фруктів, молочної продукції, м'яса для внутрішнього споживання. Саме вони виступають гарантом соціальної стабільності на місцях, підтримують продовольчий баланс у регіонах та зберігають традиційні сільськогосподарські напрями, які є менш вигідними для агрохолдингів.

Так, у 2024 р. в Україні налічувалось 107 аграрних підприємств з виторгом понад 1 млрд грн кожне та із загальним доходом 339 млрд грн або майже 10 млрд дол. Оскільки базова галузь аграрного відтворення – рослинництво – розвивається на землі, то велике значення має градація підприємств за розмірами та концентрацією земельних ресурсів. Так, на 10 найбільших агрохолдингів припадає 2893 тис га сільськогосподарських угідь або 7% загальної площі. Серед ТОП-10 перебувають агрохолдинги світового рівня – Кернел (земельний банк – 510 тис га; Укрландфармінг – 475 тис га; Миронівський хлібопродукт – 320 тис га. Саме великі підприємства є основними поставниками продукції на аграрні ринки, драйверами інновацій та утримувачами інвестиційних коштів [1].

З іншої сторони перебувають малі аграрні підприємства та фермерські господарства, мікропідприємства, особисті та домашні господарства населення. Вони є більш традиційними, мають значно меншу фінансово-економічну стійкість та конкурентоспроможність. Однак державна фінансова підтримка,

навіть міжнародна донорська допомога у роки війни, спрямовується, перш за все, у великі та середні аграрні підприємства завдяки можливостям штату кваліфікованих юристів та економістів її вчасно оформити; доступності інформації; наявності вільних коштів для співфінансування за потреби. При цьому державні субсидії в Україні є значно меншими і відносно європейських країн, і відносно передбачених національним законодавством.

Наприклад, у 2021 р. обсяг державної підтримки становив лише 33,7% нормативного обсягу, а з війною практично припинився. Тому велике значення має його відновлення на системній основі хоча б не менше 1% вартості виробленої продукції. Також це використання механізмів самофінансування та доступного кредитування спільно з механізмами соціальної відповідальності, інклюзії та державно-приватного партнерства [2]. Проте задіяні в них фінансові ресурси мають бути адресними саме для малого агробізнесу, цільовими або пріоритетними галузевими.

Вагомого значення в умовах трансформації аграрного сектору України повинна набути розробка та ефективна імплементація інноваційних механізмів фінансування, особливо з фокусом на потреби малих аграрних підприємств і фермерських господарств. Одним із ключових напрямів є впровадження цифрових платформ для залучення інвестицій – таких як фаундінвестинг, краудфандинг, краудлендінг, що дозволяють мобілізувати ресурси з різних джерел, зокрема від дрібних інвесторів, громадянського суспільства та української діаспори. Такі механізми дозволяють подолати обмеженість банківського кредитування та забезпечити більшу фінансову гнучкість для інноваційних, екологічно орієнтованих або соціально значущих агропроектів.

Особливої уваги заслуговують і особисті селянські господарства, для яких необхідним є відродження кооперативного руху – зокрема, створення споживчих, обслуговуючих та виробничих кооперативів. Вони можуть стати ефективним інструментом колективного використання техніки, збуту продукції, закупівель засобів виробництва та отримання доступу до фінансових ресурсів. Також перспективним напрямом є розширення програм товарного кредитування

(наприклад, насіння, мінеральні добрива, пальне), розвиток соціального підприємництва, яке поєднує бізнесові та соціальні цілі, зокрема працевлаштування уразливих категорій населення у сільській місцевості. Водночас мають зберігати своє значення механізми непрямой фінансової підтримки. До них належать податкові пільги для малих аграріїв, агрострахування, субсидії на страхування ризиків, що зростають у період війни, розвиток електронної комерції як каналу збуту агропродукції без посередників, а також розширення доступу до цифрових фінансових послуг – мобільного банкінгу, електронних гаманців, платформ для фінансового планування.

Ситуація з фінансовим забезпеченням аграрного сектору України значно погіршилася внаслідок повномасштабної війни: через прямі збитки, руйнування інфраструктури, мінування сільськогосподарських угідь, викрадення техніки та втрату активів. За офіційними оцінками, лише протягом 2022–2023 років прямі збитки аграріїв перевищили 8 мільярдів доларів США. У таких умовах виняткового значення набуває питання отримання компенсаційних виплат (репарацій) від країни-агресора за завдані збитки агросектору. Крім того, великого значення набуває консолідована фінансова підтримка з боку міжнародних партнерів – у вигляді грантових програм, пільгових кредитів, технічної допомоги, страхування інвестицій тощо. У цьому контексті важливу роль також мають відіграти солідарні зусилля великого вітчизняного агробізнесу, який може інвестувати у розвиток локальних ініціатив, відновлення інфраструктури, надання техніки, послуг або ресурсів. Держава ж, своєю чергою, має забезпечити системну координацію та фінансову підтримку цих процесів через національні програми, державні гарантії та стимулювання інвестицій у відновлення аграрного виробництва.

У сукупності зазначені механізми та ініціативи повинні створити ефективну фінансову екосистему, здатну забезпечити сталий розвиток аграрного сектору, підвищити рівень економічної самодостатності сільських громад та зберегти продовольчу безпеку України в умовах затяжної воєнної та поствоєнної кризи.

Список літератури

1. ТОП агрохолдінгів України 2024 року. URL:
<https://economist.com.ua/top-agricultural-holdings-of-ukraine-in-2024/>

2. Риковська О., Фраєр О., Михайленко О. Аналіз стану сільського господарства України та імплементація нормативно-правових актів ЄС, дотичних до аграрних та довкілєвих питань. Київ: ГО "Екодія", 2024. 22 с.

Колодій А.В.

к.е.н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Львівський національний університет ветеринарної
медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького
м. Львів, Україна

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БІЗНЕСУ: ТЕНДЕНЦІЇ, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОВОЄННОГО ВІДРОДЖЕННЯ

Фінансове забезпечення бізнесу в Україні зазнало значних трансформацій у період 2022–2024 рр., зумовлених повномасштабною війною та необхідністю адаптації до нових економічних реалій. У цих умовах ключовими завданнями стали забезпечення ліквідності, підтримка кредитування та впровадження інноваційних фінансових інструментів для сприяння відновленню економіки.

У 2023 році інфляція в Україні знизилася з 26,6% до 5,1%, наблизившись до цільового рівня Національного банку України (НБУ) у 5% [1]. Це стало можливим завдяки послідовній монетарній політиці та стабілізації валютного ринку. Міжнародні резерви зросли на 42%, досягнувши 40,5 млрд дол. США, що забезпечило додаткову фінансову стійкість [1]. У 2024 році банки продовжили активне кредитування бізнесу та населення. Чистий гривневий кредитний портфель бізнесу збільшився на понад 20%, а населення – на понад 30% станом на листопад 2024 року порівняно з аналогічним періодом попереднього року [2].

Це свідчить про зростання довіри до банківської системи та підвищення ділової активності. Особливо динамічно зростали обсяги кредитування в аграрному секторі, малому та середньому бізнесі, а також у сфері послуг, що пояснюється як сезонними чинниками, так і розширенням державних програм підтримки, зокрема програми «Доступні кредити 5-7-9%». За даними НБУ, зростання обсягів фінансування малого бізнесу сприяло відновленню зайнятості на регіональному рівні та активізації внутрішнього виробництва. Водночас банки демонстрували обережність у кредитуванні великих корпорацій через високі ризики, пов'язані з геополітичною нестабільністю, що зберігається. Суттєвим чинником стало поступове зниження облікової ставки НБУ (з 25% у 2023 р. до 13% у 2024 р.), що стимулювало зростання попиту на кредити серед бізнесу та населення [1; 2]. Також покращилася якість кредитного портфеля: частка непрацюючих кредитів зменшилася до 36% проти 38% роком раніше, що є позитивним сигналом щодо стабільності банківської системи. Таким чином, кредитна активність у 2024 р. стала одним із ключових рушіїв фінансового відновлення країни та основою для довгострокового економічного зростання.

Ліквідність банківського сектору залишалася на високому рівні, що дозволяло фінустановам виконувати нормативи короткострокової та довгострокової ліквідності з запасом [2]. Це створювало сприятливі умови для подальшого нарощування інвестицій та кредитування. Державна підтримка бізнесу також відігравала важливу роль у фінансовому забезпеченні. Програми пільгового кредитування та гарантії уряду сприяли зниженню кредитних ризиків та забезпечували доступ до фінансових ресурсів для підприємств, особливо в секторах сільського господарства, торгівлі та промисловості [2]. Зокрема, в межах державної програми «Доступні кредити 5–7–9%» у 2023–2024 рр. було профінансовано понад 50 тис. кредитних договорів на загальну суму понад 220 млрд грн. Більшість із цих коштів була спрямована на інвестиційні цілі (розширення виробництва, модернізацію технічної бази), а також на поповнення обігових коштів для забезпечення безперебійної діяльності підприємств у кризових умовах. Додатково, у 2024 році було активізовано механізм

портфельних державних гарантій: близько 80% нових пільгових кредитів були видані за умови часткового гарантування з боку держави, що значно підвищувало привабливість таких позик для банків. Уряд також підтримував релокацію підприємств із зон активних бойових дій, надаючи грантову допомогу та фінансування через Український фонд стартапів та Програму розвитку ООН. Ці заходи дозволили зменшити фінансове навантаження на бізнес, стабілізувати зайнятість і забезпечити збереження виробничих потужностей навіть в умовах обмеженого доступу до традиційних джерел фінансування.

Водночас, впровадження цифрових технологій у фінансову сферу стало одним із ключових чинників підвищення ефективності фінансових операцій. Інтеграція блокчейн-технологій, автоматизація обліку та використання аналітичних інструментів дозволили знизити операційні витрати та підвищити прозорість фінансових процесів. У 2023–2024 роках банки та компанії активно переходили на цифровий документообіг, хмарні сервіси та онлайн-платформи для розрахунків. Бізнес отримав можливість працювати з банками через відкриті інтерфейси, що спростило доступ до платіжних послуг. Також активно розвивався сектор фінансових технологій, який пропонує нові онлайн-сервіси для малого бізнесу, зокрема цифрові кредити, онлайн-страхування та мобільні банківські додатки. У 2024 році понад 80% платежів малого бізнесу відбувалися в безготівковій формі [2], що свідчить про високий рівень діджиталізації фінансової системи. Такі зміни зробили фінансові послуги більш доступними, швидкими та зручними, особливо для підприємців у регіонах або в умовах обмеженого доступу до традиційних банківських відділень. У 2024 році банки успішно перейшли на нову трирівневу структуру регулятивного капіталу, почали враховувати в капіталі всі ключові ризики (кредитний, ринковий та операційний) і мають перші результати внутрішньої оцінки достатності капіталу в межах ICAAP. Це забезпечило значний поступ у приведенні вітчизняних банківських регуляцій до норм ЄС [2].

Попри позитивні зрушення у сфері фінансового забезпечення бізнесу, Україна продовжує стикатися з низкою серйозних викликів. Серед них – високий

рівень інфляції, нестабільність валютного ринку через зовнішні ризики та обмеження внаслідок війни; а також недостатній розвиток фінансової інфраструктури в окремих регіонах, особливо постраждалих від бойових дій. Крім того, малі та середні підприємства досі мають обмежений доступ до довгострокового кредитування через високі процентні ставки та підвищені вимоги до забезпечення. У цьому контексті ключовими напрямками фінансового відновлення бізнесу є поглиблення державно-приватного партнерства в інвестиційних та кредитних проєктах, розширення державних гарантій для малого і середнього бізнесу, залучення міжнародного фінансування через фінансові організації та грантові програми, а також продовження цифрової трансформації – зокрема, розвиток фінансової інклюзії та автоматизація звітності.

Таким чином, фінансове забезпечення бізнесу в Україні демонструє значну адаптацію до нових умов: активізацію кредитування, інтеграцію цифрових рішень, посилення державної участі у фінансуванні підприємництва. Водночас, повоєнне економічне відновлення потребує системної модернізації фінансової екосистеми, стимулювання інвестиційної активності та цілеспрямованої підтримки найбільш вразливих категорій бізнесу. Лише за умови комплексного підходу та ефективної координації між державою, фінансовим сектором і підприємцями можливо забезпечити довготривалу стабільність і розвиток економіки в післявоєнний період.

Список використаних джерел

1. Національний банк України. Річний звіт за 2023 рік: від стратегії виживання до стратегії відновлення. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/richniy-zvit-natsionalnogo-banku-za-2023-rik-vid-strategiyi-vijivannya-do-strategiyi-vidnovlennya>.
2. Національний банк України. Звіт про фінансову стабільність, грудень 2024 року. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/zvit-pro-finansovu-stabilnist-gruden-2024-roku>.
3. Національний банк України. Звіт про фінансову стабільність, червень 2023

року. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/zvit-pro-finansovu-stabilnist-cherven-2023-roku>.

Корендій С.М.

здобувачка вищої освіти

Західноукраїнський національний університет

м.Тернопіль, Україна

ОПТИМІЗАЦІЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ АГРАРНИХ ФОРМУВАНЬ З ВИКОРИСТАННЯМ МАТЕМАТИЧНОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ

У системі соціально-економічних перетворень, що здійснюються в Україні з часу набуття нею політичної незалежності, особливе місце посідає глибоке реформування сільського господарства, яке зумовлює сучасні аграрні відносини. З переходом агропромислових об'єктів господарювання України на ринкові відносини особливо актуальним постало питання прийняття ефективних управлінських рішень для забезпечення стабільного функціонування та розвитку аграрних формувань.

Управлінські рішення приймаються керівництвом підприємства, як правило, на основі аналізу минулого та можливого майбутнього розвитку подій у його господарській діяльності. Ситуаційне управління підприємством ґрунтується на оперативному прийнятті управлінських рішень, виходячи з наявної ситуації, обставин, подій у виробництві й на ринку продукції, пов'язаних із розвитком економіки держави та можливих погодних умов.

Для економіки України необхідно підвищення рівня організаційного забезпечення подальшого розвитку аграрних відносин (програмне забезпечення, формування системи пріоритетів, формування і ефективне використання ринкової інфраструктури в аграрному секторі, здійснення поглибленого моніторингу подальшого розвитку аграрних відносин).

Зауважимо, що при менеджменті управлінської діяльності в аграрній сфері необхідно також враховувати вплив зовнішніх факторів, що можуть мати як позитивний, так і негативний вплив на розвиток галузі. Це відображає можливі потенційні ризики, що особливо властиво для сільського господарства, для якого характерні умови невизначеності. На сільськогосподарське виробництво значно впливають природно-кліматичні фактори, які в основному не можуть бути точно передбачені та мають стохастичний вплив на урожайність культур, що вирощуються, і, відповідно, на продуктивність худоби в результаті використання кормової бази та кінцеві результати функціонування агропромислового комплексу [1].

Економіко-математичні моделі представляють собою концентрований вираз загальних взаємозв'язків та закономірностей економічних явищ у математичній формі, використання якої забезпечить одержання оптимального управлінського рішення при умові максимізації його загального прибутку від виробничої діяльності.

З метою оптимізації процесів функціонування та розвитку аграрних формувань пропонується наступна економіко-математична модель, що враховує стохастичну складову процесів в аграрному секторі [2].

Інтеграція економіки України, зокрема аграрної сфери, у світове господарство і недостатня ефективність функціонування сільськогосподарських формувань зумовлюють необхідність подальшого дослідження оптимізації прийняття оптимальних управлінських рішень. Практичне використання методологічних засад розвитку рослинницької та тваринницької галузей, конкурентоздатний вихід українських підприємств на світові ринки забезпечить можливість покращання економічної стабільності аграрної галузі та економіки України в цілому [3].

Крім того для прийняття фінансових рішень можна використовувати критерії прийняття рішень в умовах невизначеності, найкращим з яких для аграрної сфери є критерій Байєса. Критерій Байєса використовується за умови, коли відомий розподіл ймовірностей відбуття станів системи. Оптимальною

вважається альтернатива, яка забезпечує екстремальне (*min* або *max*) значення даного математичного сподівання:

$$\begin{cases} \max_i \sum_{j=1}^m p_j \cdot \{V(a_i, S_j)\}, \text{ якщо } V(a_i, S_j) - \text{прибуток} \\ \min_i \sum_{j=1}^m p_j \cdot \{V(a_i, S_j)\}, \text{ якщо } V(a_i, S_j) - \text{втрати.} \end{cases}$$

де $S_1, S_2, \dots, S_m$ - можливі прогнозовані стани економічної системи (зростання економіки, стагнація, рецесія); a_i - можливі варіанти управлінських рішень; $\frac{1}{m}$ - імовірність реалізації стану S_j ($j = \overline{1, m}$).

Інтеграція економіки України, зокрема аграрної сфери, у світове господарство і недостатня ефективність функціонування сільськогосподарських формувань зумовлюють необхідність подальшого дослідження оптимізації прийняття оптимальних управлінських рішень. Практичне використання методологічних засад розвитку рослинницької та тваринницької галузей, конкурентоздатний вихід українських підприємств на світові ринки забезпечить можливість покращання економічної стабільності аграрної галузі та економіки України в цілому.

Список використаних джерел

1. Putsenteilo, P., Klapkiv, Y., Karpenko, V., Gvozdecka, I. (2020). The role of institution in the development of agriculture. Bulg. J.Agric. Ski., 26 (1), p. 23-33.
2. Економіко-математичне моделювання: Навч. пос. / За ред. О.Т.Іващука. Тернопіль: Економічна думка, 2008. 704 с.
3. Моделі сталого розвитку: колективна монографія // за ред. О.М.Мартинюк. Тернопіль: Підручники і посібники, 2022. 400 с.

Корж В.С.

здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня,
Херсонський державний аграрно-економічний університет
м. Кропивницький, Україна

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ЯК ЧИННИК СТРАТЕГІЧНОГО ОНОВЛЕННЯ ТА ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Цифрова трансформація стала одним із найпотужніших драйверів структурних змін в економіці та бізнес-середовищі XXI століття. У сучасних умовах стрімкого розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, зростання цифрової інфраструктури та змін у поведінці споживачів підприємства стикаються з необхідністю перегляду своїх стратегій, бізнес-моделей та інструментів управління. Цифровізація проникає в усі сфери функціонування суб'єктів господарювання - від виробництва і логістики до маркетингу, управління персоналом та взаємодії зі споживачами. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю теоретичного узагальнення та практичного осмислення впливу цифрової трансформації на конкурентоспроможність підприємств у різних галузях економіки, а також розробки стратегічних підходів, які дозволяють бізнесу не лише адаптуватися до цифрового середовища, а й використовувати його можливості для досягнення стійкої конкурентної переваги. Сучасні дослідження (Завадська Т. [1]; Мельник Л.М. [2], TWI Global [3], Accenture [4]) засвідчують, що цифрова трансформація має позитивний кореляційний зв'язок із підвищенням продуктивності підприємств, ефективністю управлінських рішень та гнучкістю бізнес-моделей. Зокрема, перехід до цифрових платформ, автоматизація виробничих процесів, впровадження штучного інтелекту та технологій інтернету речей забезпечують значне зниження операційних витрат, підвищення якості продукції та рівня задоволеності споживачів. Наприклад, компанія Siemens продемонструвала

підвищення ефективності виробництва на 20% після впровадження цифрових двійників у виробничих лініях, а українська компанія Rozetka активно використовує хмарні технології для масштабування логістики та персоналізації обслуговування клієнтів, що забезпечує їй лідерські позиції в сегменті e-commerce. У процесі цифрової трансформації підприємства вимушені адаптувати свої стратегії розвитку. Змінюється фокус з продуктового на клієнтоорієнтований підхід, з'являється потреба в нових цифрових компетенціях, формується запит на інтеграцію інформаційних систем управління (ERP, CRM, SCM), а також на розробку гнучких стратегічних планів, здатних швидко реагувати на зміни середовища. При цьому особливої важливості набуває питання організаційної культури, готовності до інновацій, гнучкості структури управління та залучення персоналу до процесів цифрових змін. Аналіз наукових джерел свідчить про зростання ролі стратегічного лідерства та цифрової грамотності у забезпеченні ефективної цифрової трансформації. За даними дослідження McKinsey, близько 70% цифрових ініціатив зазнають невдачі через брак чіткої стратегії та супротив з боку персоналу. Це зумовлює потребу в цілісному підході до управління трансформацією, де ключовими елементами виступають формування цифрового бачення, залучення зацікавлених сторін, інвестування у цифрові навички та послідовна оцінка ефективності змін [5]. Результати дослідження дозволяють сформулювати низку практичних рекомендацій для підприємств, що прагнуть забезпечити високу конкурентоспроможність у цифрову епоху. По-перше, необхідно здійснювати стратегічну цифрову діагностику з метою виявлення зон росту та слабких місць у цифровому середовищі підприємства. По-друге, слід формувати внутрішню екосистему інновацій, що включає цифрові навчальні програми, пілотні проекти, інкубатори рішень. По-третє, доцільно запроваджувати моделі agile-управління та орієнтуватися на клієнтоцентричність. По-четверте, важливо впроваджувати партнерські моделі взаємодії з ІТ-компаніями, науковими установами та стартапами задля прискорення цифрового прогресу.

Таблиця 1

Вплив цифрової трансформації на ключові аспекти конкурентоспроможності підприємств

Аспект діяльності	Вплив цифрової трансформації	Приклади
Виробництво	Автоматизація, оптимізація	Siemens: цифрові двійники підвищили ефективність на 20%
Логістика	Хмарні сервіси, GPS-контроль	Amazon: алгоритми оптимізації доставки
Продажі та маркетинг	Big Data, таргетинг	Google Ads, персоналізація через AI
HR-менеджмент	Е-навчання, цифровий рекрутинг	LinkedIn Recruiter, онлайн-курси для персоналу
Стратегічне планування	Аналітика, прогнозування	SAP Analytics Cloud, прогноз попиту

Джерело: власні дослідження авторів

Загалом цифрова трансформація виступає як стратегічний імператив для забезпечення довгострокової конкурентоспроможності підприємств. Її ефективність залежить від рівня цифрової зрілості організації, готовності до змін, стратегії лідерства та здатності генерувати цінність на основі технологій. В умовах глобальної діджиталізації підприємства, що ігнорують цей тренд, ризикують втратити ринкові позиції, тоді як цифрово адаптивні компанії мають змогу не лише вижити, а й задавати нові правила гри в галузі.

Список використаних джерел

1. Завадська Т.Г. Цифрова трансформація бізнесу: виклики та можливості. *Економіка та держава*. 2021. №12. С. 58–62.
2. Мельник Л.М. Цифрова економіка та індустрія 4.0: сучасний дискурс. *Механізм регулювання економіки*. 2024. Т. 2, № 1. С. 13–21.
3. TWI Global. *The Role of Digital Twins in Manufacturing*. 2022. URL: <https://www.twiglobal.com> (дата звернення 09.05.2025).
4. Accenture. *Digital Transformation Index Report 2023*. URL: <https://www.accenture.com> (дата звернення 08.05.2025)
5. McKinsey & Company. *The State of AI and Digital Transformation 2022*. URL: Режим доступу: <https://www.mckinsey.com> (дата звернення 09.05.2025).

Костюк М. М.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти

Мельникова Н.В.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти

Сакун А.Ж.

к.е.н., доцент кафедри підприємництва, обліку та фінансів

Херсонський державний аграрно-економічний університет

м. Кропивницький, Україна

АУДИТ ВИТРАТ НА ВІДНОВЛЕННЯ: АНАЛІТИКА ТА ІНСТРУМЕНТИ (НА ПРИКЛАДІ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

У післявоєнний період в Україні гостро постають питання прозорості, обґрунтованості та ефективності використання коштів на відновлення підприємств, інфраструктури та соціальної сфери. Проте існуюча система документування, обліку та аудиту витрат залишається фрагментарною і недостатньо адаптованою до кризових умов.

Херсонська область зазнала значних руйнувань інфраструктури й промислових потужностей у 2022–2024 роках. За даними Департаменту економічного розвитку Херсонської ОДА, станом на грудень 2024 року[1]:

- Кількість постраждалих підприємств: 412 (з них 278 — малі та середні)
- Загальна вартість прямих збитків: 2,1 млрд грн
- Оцінені потреби у відновленні: 5,4 млрд грн
- Структура постраждалих галузей:
 - Аграрний сектор — 45 %
 - Легка промисловість — 20 %
 - Харчова промисловість — 15 %
 - Інші — 20 %

Таблиця 1

Характеристика витрат на відновлення підприємств Херсонської області

Показник	Значення
Підприємств, що отримали грантове фінансування	97
Середній бюджет одного проекту, тис. грн	3 145
Частка витрат на матеріали	52 %
Частка витрат на будівельні роботи	28 %
Частка витрат на інженерні послуги	12 %
Інші витрати	8 %

Ці дані свідчать про високу частку прямих матеріальних витрат (за класифікацією П(С)БО 16) та необхідність окремої деталізації в аналітичному обліку для точного контролю й планування [2].

Аудит витрат на відновлення потребує врахування низки факторів: джерело фінансування (власні кошти, страхові виплати, міжнародна допомога); правильність класифікації витрат (ремонт, поліпшення, нове будівництво); відповідність внутрішнім регламентам та державним нормам[4].

Таблиця 2

Порівняння аудиторських процедур за ISA та українськими стандартами

Критерій	ISA (International Standards on Auditing)	НААУ (Національні стандарти аудиту України)
Підхід до ризику	Ризик-орієнтований, з акцентом на процесні ризики	Формальний, зосереджений на повноті та законності
Оцінка внутрішнього контролю	Обов'язкова оцінка для зниження рівня суттєвості	Рекомендована, часто проводиться фрагментарно
Перевірка цільового використання	Документальні, аналітичні процедури; запити до донорів	Лише документальна перевірка первинних документів
Використання аналітичних процедур	Глибокий аналіз показників, трендів, коефіцієнтів	Базовий аналіз загальних витрат без вузької деталізації
Звітність аудиту	Детальний звіт з рекомендаціями та оцінкою ризиків	Класичний висновок без детальних рекомендацій
ESG-орієнтація	Інтегрована перевірка нефінансових показників	Не передбачено

Аудиторські процедури в контексті перевірки витрат на відновлення суттєво відрізняються між міжнародними стандартами (ISA) та національними методиками. Наведена нижче таблиця 1 демонструє ключові відмінності [2,3].

Основні виклики для аудиторів:

- відсутність єдиної методики для перевірки цільового використання міжнародної допомоги;
- невизначеність щодо документального підтвердження витрат і витрат;
- обмеженість доступу до первинних документів в умовах пошкодження підприємства.

Актуальною є розробка національного стандарту аудиту «Особливості перевірки витрат на відновлення в умовах надзвичайної ситуації», що враховував би післявоєнний контекст.

Список використаних джерел

1. Звіт про збитки та руйнування підприємств Херсонської області внаслідок бойових дій / Херсонська ОВА, 2024. URL: <https://khoda.gov.ua>
2. Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку: П(С)БО 7 «Основні засоби», П(С)БО 16 «Витрати», затверджені наказами Мініфіну України. URL: <https://mof.gov.ua/uk/natsionalni-polozhennya-standarty-buhgalterskogo-obliku>
3. International Standards on Auditing (ISA) – зокрема ISA 500 «Audit Evidence», ISA 330 «The Auditor's Responses to Assessed Risks». IFAC. URL: <https://www.ifac.org>
4. Сакун А. Ж. (2025) Управлінський аудит як засіб обліково-аналітичної підтримки досягнення управлінських цілей підприємства. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія: "Економічні науки"*, (3). DOI: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2025-3-10789>
5. Пристемський О.С., Сакун А. Інституціоналізація державної фінансової підтримки та розвитку галузевого підприємництва сільської місцевості. Socio-economic transformations and priorities for innovative development in the context of digitalisation and globalisation : Scientific monograph. Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2024. С. 193-207. DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-448-1-11>

Кравченко Л.С.

здобувач першого (бакалаврського) рівня,

Херсонський державний аграрно-економічний університет

Коваль С. В.

к. е. н., доцент, доцент кафедри підприємництва, обліку та фінансів

Херсонський державний аграрно-економічний університет

м. Кропивницький, Україна.

ОПОДАТКУВАННЯ ТА БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК: СТРАТЕГІЇ ПОДАТКОВОГО ПЛАНУВАННЯ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ФІНАНСОВІ РІШЕННЯ

У сучасних умовах динамічного розвитку економіки та інтеграції до європейського простору, питання ефективного податкового планування та його впливу на фінансові рішення підприємств набуває особливої актуальності. Зміни в податковому законодавстві, цифровізація облікових процесів та зростаюча конкуренція на ринку вимагають від суб'єктів господарювання впровадження стратегічного підходу до управління податковими зобов'язаннями. Бухгалтерський облік, як інструмент відображення фінансово-господарської діяльності, відіграє ключову роль у формуванні достовірної інформації для прийняття обґрунтованих рішень у сфері оподаткування.

Актуальність теми зумовлена необхідністю адаптації національної системи оподаткування до європейських стандартів, що передбачає удосконалення методів податкового планування та обліку. Зокрема, імплементація Директив ЄС щодо боротьби з ухиленням від сплати податків вимагає від підприємств перегляду підходів до формування податкової звітності та впровадження нових інструментів, таких як єдиний рахунок для платників податків та мінімальна ставка оподаткування для великих корпорацій [1, с.65]. Основна частина дослідження зосереджена на аналізі стратегій податкового планування та їх впливу на фінансові рішення підприємств. Податкове

планування розглядається як процес оптимізації податкових зобов'язань шляхом законного використання наданих державою можливостей, що дозволяє підприємствам зменшити податкове навантаження та підвищити фінансову стійкість. Зокрема, стратегічне та поточне податкове планування включає в себе оцінку податкових ризиків, прогнозування податкових платежів та вибір оптимальних схем оподаткування [2, с.30]. Важливим аспектом є інтеграція податкового прогнозування у фінансову стратегію підприємства, що дозволяє синхронізувати інвестиційні та операційні плани з податковими зобов'язаннями, сприяючи оптимізації використання фінансових ресурсів. Особливої уваги потребує податкове планування в малому бізнесі, де поєднання загальних і спеціальних методів дозволяє ефективно управляти податковими витратами та підвищити конкурентоспроможність підприємства [3, с. 614]. Цифровізація процесів оподаткування та бухгалтерського обліку відкриває нові можливості для автоматизації податкового планування, зменшення помилок у звітності та підвищення прозорості фінансових операцій. Використання сучасних інформаційних технологій, таких як штучний інтелект та аналітика даних, дозволяє підприємствам більш точно прогнозувати податкові зобов'язання та приймати обґрунтовані фінансові рішення [4, с.10].

Узагальнюючи вищезазначене, можна зробити висновок, що ефективне податкове планування є невід'ємною складовою фінансової стратегії підприємства, що забезпечує оптимізацію податкових платежів, підвищення фінансової стійкості та конкурентоспроможності на ринку. Впровадження сучасних методів податкового планування та цифрових технологій у бухгалтерський облік сприяє підвищенню прозорості та ефективності фінансового управління. Таким чином, стратегічний підхід до оподаткування та бухгалтерського обліку є ключовим фактором успішного функціонування підприємств в умовах сучасної економіки [5, с.15]. У сфері функціонування малого бізнесу пріоритетним напрямом забезпечення фінансової стійкості та досягнення довгострокової ефективності господарської діяльності є застосування стратегічного податкового планування.

Таблиця 1

Приклади впровадження стратегій податкового планування

Підприємство	Застосована стратегія	Результат
ТОВ "Альфа"	Впровадження податкового прогнозування та автоматизація облікових процесів	Зниження податкового навантаження на 15% та підвищення точності фінансової звітності
ПП "Бета"	Використання спеціальних методів податкового планування в малому бізнесі	Оптимізація податкових витрат та підвищення конкурентоспроможності

Джерело: сформовано авторами за даними [6-7].

Одним із найрезультативніших підходів у цьому контексті виступає поєднання загальних і спеціальних методів планування податкових зобов'язань, що дає змогу комплексно враховувати як нормативно-правові вимоги, так і особливості фінансово-господарської моделі конкретного суб'єкта підприємництва. Загальні методи, базовані на принципах законного використання податкових пільг, виваженого обрання системи оподаткування та раціонального розподілу витрат, дозволяють сформувавши основу для стабільного функціонування підприємства. Водночас спеціальні методи - зокрема, застосування галузевих податкових інструментів, адаптованих схем обліку та використання режимів спрощеного оподаткування - забезпечують додаткову гнучкість у податковому регулюванні. Таке інтеграційне поєднання різних підходів до податкового планування сприяє не лише зниженню фіскального навантаження, а й забезпечує прозорість фінансових операцій, що є чинником довіри з боку контрагентів, інвесторів і державних регуляторів. Ефективне управління податковими витратами в малому бізнесі прямо корелює з рівнем адаптації підприємства до змін у податковому законодавстві та здатністю оперативно реагувати на зовнішньоекономічні виклики. У свою чергу, оптимізоване податкове середовище створює передумови для зростання конкурентоспроможності підприємства, оскільки дозволяє акумулювати додаткові ресурси для інвестиційного розвитку, розширення ринку збуту та впровадження інноваційних технологій. Таким чином, раціональне поєднання загальних і спеціальних методів податкового планування в умовах малого

бізнесу слід розглядати як ключовий елемент фінансової стратегії, що забезпечує баланс між економічною доцільністю та дотриманням фіскальної дисципліни.

Список використаних джерел

1. Данілов О. Податкові зміни в контексті євроінтеграційних процесів України та їх вплив на бухгалтерський облік. *Економіка та суспільство*. 2024. №61. С. 60-69.
2. Грабчук І. Л., Лайчук С. М. Податкове планування: особливості організації на підприємстві. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2017. №2(37). С. 30–34.
3. Поярков М. Податкове прогнозування як складова фінансової стратегії суб'єктів господарювання. *Бухгалтерський облік, контроль та аналіз в умовах інституційних змін*: зб. наук. пр. VII Всеукр. наук.-практ. конф. Полтава: ПДАУ, 2024. С. 613–614.
4. Огренич Ю., Меньяло В., Забеліна Д. Податкове планування та прогнозування на підприємствах: теоретико-методичні засади, особливості та напрями вдосконалення. *Сталий розвиток економіки*. 2024. №51. С. 4-14.
5. Галькевич М., Гуренко Т., Андрійчук А. Стратегії оптимізації фінансового управління та організації обліку на підприємстві в умовах розвитку процесів цифровізації. *Економіка та суспільство*. 2024. №60. С. 15-28.
6. Вербівська Л., Крючкова Н., Мельниченко Р., Бак Н., Якушко І. Стратегія оподаткування діяльності малого бізнесу в контексті диджиталізації. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2023. Т. 4, №51. С. 66–79.
7. Туниця Т., Гурняк І., Янчишин О., Гурняк Я. Вплив бізнес-стратегії на виконання податкових зобов'язань перед державою: зарубіжний досвід. *Збірник наукових праць Державного податкового університету*. 2024. №1. С. 80–87.
URL: journals.dpu.kyiv.ua (дата звернення 11.05.2025).

Лисенко А.М.

к.е.н., доцент, доцент кафедри аудиту, обліку та оподаткування

Андрейченко К.М.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти

Центральноукраїнський національний технічний університет

м. Кропивницький, Україна

СУЧАСНІ ІНСТРУМЕНТИ АВТОМАТИЗАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ

Своєчасне отримання облікової інформації керівниками підприємств та їх структурних підрозділів є можливим завдяки впровадженню інформаційних систем обліку, основаних на комп'ютеризації. Використання сучасних інструментів автоматизації забезпечує високу точність інформації, оперативність її отримання та необхідний рівень деталізації.

Грицай О.І. та Папіш В.І. серед основних аспектів впровадження інструментів автоматизації в облік виокремили: скорочення часу та зусиль на формування бухгалтерської документації; підвищення точності та надійності, швидкості та ефективності ведення обліку; захист конфіденційності та цілісності інформації [1].

Слід зазначити, що на переважній більшості підприємств України у процесі ведення бухгалтерського обліку тривалий час використовувалася програма «1С:Підприємство» (зокрема, її конфігурація «1С:Бухгалтерія»), проте з початком війни критично важливим стало рішення щодо позбавлення залежності від програмних продуктів російського походження та пошук альтернативного програмного забезпечення. У 2017 р. було введено заборону на використання програм 1С, а спільноту «1С: Франчайзі» трансформовано у САБ (Спільку автоматизаторів бізнесу). Як незалежні рішення почали просуватися платформа BAF (Business automation framework) та конфігурації BAS (Business automation software).

До повномасштабного вторгнення BAS було визнано замінником офіційної 1С. Водночас, як зазначив Є. Миропольський, платформа BAF та конфігурації BAS формально належать польським компаніям, проте є технічно ідентичними 1С, адже працюють з одними й тими ж ліцензійними ключами. У зв'язку з цим пропонується уникати підтримки ПЗ BAS, щоб не фінансувати агресора та не посилювати технологічну залежність [2].

Для забезпечення базових функцій бухгалтерського обліку доцільно звернути увагу на хмарні онлайн-сервіси українського походження Dilovod та Bookkeeper.

Так, бухгалтерське програмне забезпечення Dilovod є рішенням, що забезпечує комплексний підхід в управлінні бізнесом, безкоштовну професійну підтримку і може використовуватися ФОП (з найманими працівниками та без них), а також юридичними особами, автоматизує ключові процеси, підвищує ефективність роботи. У ньому поєднуються облік, звітність та інтеграції з програмним реєстратором розрахункових операцій (ПРРО), а також повний функціонал для ведення обліку ФОП та юридичних осіб. Програма оновлюється вчасно та безкоштовно, повністю відповідає вимогам законодавства України. Дані захищені від вірусів, кіберзагроз, втрат, вилучення третіми особами. В режимі реального часу відбувається їх копіювання на резервний сервер у Німеччині, архівація бази виконується щоденно, зберігаються архіви за 30 останніх днів.

Вартість пакетів ПЗ Dilovod для ФОП на сьогодні коливається від 500 до 1300 грн. за місяць, для юридичних осіб - від 750 до 1800 грн. за місяць. При підключенні ПЗ на 6 місяців встановлюється знижка 5%, на 9 місяців - 10%, на рік - 15% [3].

Сервіс Bookkeeper SaaS є рішенням з автоматизації обліку на сучасній платформі A2v10, призначений для створення бізнес-застосунків ERP, CRM, BPM і т. ін. з web-інтерфейсом, а також у десктопних варіантах. Повноцінний функціонал Bookkeeper з'явився у вересні 2019 р. У програмі узагальнюються операції з обліку, формуються звіти, є інструментарій для обліку ЗЕД, сервіс

інтегровано з клієнт-банком «Приват-24 для бізнесу».

Корпорація Microsoft гарантує належну безпеку даних сервісу, база даних користувачів розміщується на Microsoft Azure, а датацентром є Північна Європа. Дані захищені наскрізним шифруванням, забезпечується автоматичне резервне копіювання. Для унеможливлення фізичної втрати даних копії зберігаються на датацентрах різних континентів, паролі зберігаються виключно на робочих місцях користувачів, натомість база містить лише контрольну суму паролі. Для всіх користувачів на період воєнного стану запроваджено добровільну оплату за користування онлайн-бухгалтерією [4].

Отже, інвестування коштів у розвиток рішень на базі похідних 1С є ризиковим, а завчасна підготовка до переходу на нову систему з січня-лютого (коли завершено подання звітності за попередній рік) дає можливість оптимізувати облікові процеси та повною мірою освоїти нові технології. У цьому контексті слід звернути увагу на хмарні онлайн-сервіси українського походження Dilovod та Bookkeeper (аналоги базової версії 1С: Бухгалтерія), які забезпечують основні функції бухгалтерського обліку, не потребують складного доопрацювання, доступні за ціною та прості у впровадженні.

Список використаних джерел

4. Грицай О.І, Папіш В.І. Розвиток інформаційних технологій в Україні та їх інтегрування у сфері бухгалтерського обліку. *Економіка та суспільство*. 2024. № 61. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-88>.
5. Миропольський Є. Чи можна в Україні використовувати програми 1С: Підприємство та BAS? URL: <https://kubik.com.ua/ua/articles/mozhno-li-v-ukraine-rabotat-c-1C#> (дата звернення: 16.05.2025).
6. Dilovod. URL: <https://dilovod.ua/> (дата звернення: 16.05.2025).
7. Bookkeeper. URL: <https://bookkeeper.kiev.ua/> (дата звернення: 16.05.2025).

Литвиненко А.Ю.

аспірант

ДВНЗ «Донецький національний технічний університет»

м. Дрогобич, Україна

АНАЛІЗ МОЖЛИВОСТЕЙ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ФУЛФІЛМЕНТУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ

Розвиток фулфілменту набуває особливої актуальності в Україні в умовах зростання електронної комерції та потреби в ефективній логістиці. В умовах глобалізації та інтеграції до міжнародних ринків важливість цього сектору зростає. Збільшення кількості онлайн покупок вимагає від підприємств забезпечення швидкої та якісної доставки товарів споживачам. Фулфілмент охоплює широкий спектр послуг, включаючи зберігання, пакування, доставку та обробку повернень, що дозволяє компаніям зосередитись на основній діяльності [1]. Особливо актуальним цей інструмент є саме для малого та середнього бізнесу (МСБ), так як у починаючих підприємців не буде потреби шукати та орендувати склад, займатись підбором та навчанням працівників, пакуванням та безпосередньо доставкою замовлень. До основних функцій, які виконує фулфілмент можна віднести зберігання товарів на складі, комплектацію, пакування та формування замовлень, роботу з поверненнями, роботу з документацією, перевірку якості та доставку товарів. Також, можуть бути і додаткові задачі, такі як послуги кол-центру, маркетингові заходи, знімання фото чи відео для наповнення сайту. Підприємства самі обирають задачі, які передати на аутсорс.

Фулфілмент стає особливо вигідним для компаній, які відправляють більше 100 замовлень на місяць, що гарантує рентабельність для логістичного провайдера. Підприємствам, які планують значне розширення бізнесу протягом наступних 2-х років, фулфілмент може допомогти впоратися з очікуваним

зростанням обсягів продажів. За умови наявності сезонних коливань продажів, запровадження фулфілменту сприяє гнучкій реакції на зміни в попиті, тобто МСБ не потребують розширення власної логістичної інфраструктури [2]. Передача завдань на зберігання, комплектацію та відправлення замовлень фулфілмент-оператору призводить до значної економії коштів, покращенні обслуговування клієнтів та зростанню продажів. Однак фулфілмент має й свої недоліки. Підприємство втрачає певний контроль над логістикою, стає залежним від фулфілмент-оператора та може зіткнутися з додатковими витратами. Важливо ретельно зважити всі фактори перш ніж приймати рішення про використання послуг фулфілмент-оператора. Впровадження фулфілменту в Україні це стратегічний крок, який вимагає чіткого плану дій, технічної готовності та вибору відповідного партнера або моделі.

Існують декілька етапів, які МСБ має пройти для впровадження фулфілменту. По-перше, необхідно зробити оцінку потреб компанії: визначити обсяги замовлень щомісячні/щоденні, наявність сезонних піків, наявність складських приміщень, можливість передачі логістики на аутсорс. Метою даного етапу є визначення підходящої моделі фулфілменту (внутрішня «in-house» чи зовнішня «3PL/4PL»). Другим етапом є вибір моделі фулфілменту. Модель «in-house фулфілмент» означає, що компанія створює власну систему зберігання, пакування та доставки. Модель «3PL/4PL» передбачає передачу повного циклу (або частини) на аутсорсинг фаховій компанії. Для більшості МСБ в Україні найкращім варіантом є співпраця з професійним фулфілмент-оператором. Наступним етапом є вибір фулфілмент-оператора (у випадку обраної зовнішньої моделі фулфілменту). Критеріями для вибору слугують такі фактори: географія складів для забезпечення покриття доставки, наявність інформаційної системи для обліку, інтеграція з CRM системою, маркетплейсами, тощо, вартість та гнучкість тарифів, а також відгуки клієнтів і стабільність компанії. Четвертий етап це інтеграція з IT-системами фулфілмент-оператора. Це необхідно зробити для автоматичної передачі замовлень, а також можливості відстежувати статус замовлення, залишки товарів на складі, повернення. Наступним етапом є

тестування процесів. Підприємству потрібно надіслати тестову партію товарів фулфілмент-оператору на склад, перевірити швидкість приймання, комплектації замовлень, пакування та доставки, провести тестування механізму обробки повернень замовлень. Останнім етапом є безпосередньо запуск фулфілменту. На даному етапі необхідно передати повний товарний залишок на склад, налагодити щоденний обмін інформацією (звітність, контроль статусів замовлень, контроль залишків товару на складі), проінформувати клієнтів про зміни (зміна тарифів, терміни поставки). Після впровадження фулфілменту є потреба у встановленні контролю за процесами роботи. Замовники мають щомісяця переглядати ключові показники KPI (швидкість обробки замовлень, % помилок, кількість повернень), проводити оцінку економії часу та коштів. Якщо динаміка показує негативні результати, варто проаналізувати можливість змінити тарифний план або змінити фулфілмент-оператора.

Фулфілмент є перспективним напрямком розвитку бізнесу в Україні. Є недоліки для обох сторін учасників, але їх потрібно і головне можна вдосконалювати. Світові тенденції показують, що збільшення е-сому триває і навіть у найменшого магазину є свій сайт/сторінка в соціальній мережі через яку проводиться продаж товарів. Впровадивши фулфілмент, МСБ отримають ряд переваг, а саме скорочення витрат на приміщення та персонал, оптимізацію логістики, покращення якості обслуговування клієнтів, можливість сфокусуватися на основному бізнесі та репутаційні переваги. Звісно, в умовах військового стану вести бізнес значно важче, але з настанням миру в Україні фулфілмент буде частіше використовуватись як інструмент розвитку малого та середнього бізнесу.

Список використаних джерел:

1. Фулфілмент-рішення для обслуговування інтернет-магазинів. URL: <https://ur.knute.edu.ua/server/api/core/bitstreams/daf8e46f-6490-4c0c-95af-f15cbf301733/content>
2. Надважливість розвитку фулфілмент-сервісу в Україні. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4139/4226>

Мандич О.В.

д.е.н., професор, професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Гаврилюк В.В.

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

Державний біотехнологічний університет

м. Харків, Україна

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОСТІ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ ТУРБУЛЕНТНОСТІ

Сучасний бізнес функціонує в умовах підвищеної економічної нестабільності, яка набуває системного характеру та супроводжується значними ризиками для сталого розвитку підприємств. Така турбулентність обумовлена комплексом зовнішніх і внутрішніх чинників, серед яких ключову роль відіграють геополітичні конфлікти, глобальні енергетичні кризи, інфляційні коливання, нестабільність валютних курсів, збої в ланцюгах постачання, зростання вартості кредитних ресурсів, а також зміни у регуляторному середовищі та податковому законодавстві. Особливо гостро ці процеси проявляються в економіках країн, що перебувають у стані воєнного протистояння або поствоєнного відновлення, як це спостерігається в Україні.

За таких умов підприємства зіштовхуються з низкою викликів, зокрема зниженням платоспроможного попиту, порушенням логістичних маршрутів, нестачею ліквідності та зростанням вартості запозичень. Ці фактори суттєво впливають на динаміку надходжень, фінансову рівновагу та довгострокову життєздатність бізнесу. Стратегічною проблемою стає необхідність забезпечення не просто оперативної платоспроможності, а й загальної фінансової стійкості, яка дозволяє підприємству зберігати контроль над ресурсами, швидко адаптуватися до змін ринку, уникати надмірної заборгованості та утримувати інвестиційну привабливість.

У такому контексті ключового значення набуває розробка й реалізація системи фінансового забезпечення, здатної підтримувати функціонування підприємства в умовах непередбачуваних змін і ризиків. Це вимагає не лише традиційних управлінських підходів, а й застосування новітніх інструментів фінансового планування, прогнозування, цифрового контролю та диверсифікації джерел фінансування. Саме створення ефективної фінансової моделі, орієнтованої на стійкість, забезпечує здатність бізнесу виживати, відновлюватися та зростати в умовах економічної турбулентності.

Фінансова стійкість підприємства – це його здатність зберігати платоспроможність, баланс між доходами й витратами, ефективно управляти капіталом та залучати ресурси без втрати незалежності навіть у періоди економічної дестабілізації. Серед основних критеріїв фінансової стійкості виокремлюють: достатній рівень ліквідності, наявність резервного капіталу, диверсифікацію джерел доходів, раціональну структуру активів і капіталу, здатність обслуговувати боргові зобов'язання. До ключових загроз, що впливають на фінансову стійкість бізнесу, належать: зниження платоспроможного попиту споживачів; інфляція та валютні коливання; втрата ринків збуту або дестабілізація логістики; зменшення обсягів інвестування; високий рівень кредитного ризику; збільшення податкового навантаження. Згідно з даними Державної служби статистики України, понад 41% малих і середніх підприємств у 2023 році стикалися з проблемами затримки платежів, а 26% – з труднощами в обслуговуванні боргових зобов'язань [1].

У сучасних умовах економічної нестабільності підприємства активно використовують комплекс фінансових механізмів, спрямованих на забезпечення стійкості та зниження ризиків. Одним із ключових інструментів є резервування коштів, яке передбачає створення страхових і стабілізаційних фондів, що дозволяє бізнесу оперативно реагувати на непередбачувані витрати або втрати прибутковості. Водночас важливу роль відіграє диверсифікація джерел фінансування: ефективне поєднання власного капіталу, банківських кредитів, фінансового лізингу, краудфандингових платформ та інших альтернативних джерел дозволяє зменшити

залежність від одного фінансового каналу та розширити гнучкість у використанні ресурсів. Ще одним дієвим підходом є реінвестування частини прибутку у критично важливі напрями діяльності, зокрема в інновації, енергозбереження, підвищення кваліфікації персоналу чи розвиток цифрової інфраструктури. Це дозволяє не лише підтримувати стабільність бізнесу, а й створює основу для стратегічного зростання в майбутньому. Ефективне фінансове планування та бюджетування також відіграють центральну роль у забезпеченні стійкості: підприємства здійснюють прогнозування доходів і витрат із використанням сценарного аналізу, що дозволяє враховувати різні варіанти розвитку подій і заздалегідь готуватися до можливих ризиків.

Важливим напрямом є управління дебіторською заборгованістю, що передбачає скорочення термінів оплати, роботу з авансуванням клієнтів, оптимізацію умов договорів, що позитивно впливає на ліквідність і платоспроможність підприємства. Крім того, зростає значення цифровізації фінансових процесів: дедалі більше підприємств впроваджують автоматизовані системи обліку, аналітики, хмарні сервіси, що забезпечує точність даних, прозорість операцій і пришвидшує прийняття рішень. Останнім часом набуває популярності адаптація до нових фінансових продуктів, таких як ESG-фінансування, зелені облігації, цільові інвестиційні фонди, що орієнтовані на підтримку сталого розвитку та екологічно відповідального бізнесу.

Для збереження підприємницької активності в умовах економічної турбулентності важливим чинником виступає державна підтримка, яка створює основу для стабілізації бізнес-середовища та стимулювання інвестиційної активності. Серед найбільш ефективних заходів варто виокремити податкові пільги для підприємств критичних галузей, які дозволяють зменшити фіскальне навантаження на бізнес у період скорочення доходів. Також вагому роль відіграють кредитні гарантії для малого та середнього бізнесу, що забезпечують доступ до банківського фінансування за умов підвищеного ризику та низької платоспроможності.

Окрему увагу заслуговують програми часткової компенсації процентних ставок за кредитами, які сприяють здешевленню позикових ресурсів для

підприємств, а також грантові програми та доступ до міжнародних інструментів підтримки, таких як EU4Business. Важливим напрямом є й розвиток консалтингових та освітніх проєктів, спрямованих на підвищення фінансової грамотності, удосконалення навичок управління та стратегічного планування у кризовий період. В Україні, за офіційними даними Міністерства економіки, у 2023 році в межах державної програми «Робота» фінансування отримали понад 8300 бізнес-проєктів, що дозволило зберегти або створити понад 22 тисячі робочих місць. Це свідчить про важливу роль цільових фінансових механізмів державної підтримки у забезпеченні фінансової стійкості підприємницького сектору в умовах глибоких соціально-економічних викликів.

Фінансова стійкість бізнесу в умовах економічної турбулентності є критично важливою умовою не лише збереження конкурентоспроможності, а й забезпечення життєздатності підприємства. Збалансоване використання внутрішніх фінансових резервів, грамотне планування, цифровізація управлінських процесів і підтримка з боку держави дають змогу підприємствам зберігати стабільність і адаптуватися до викликів. Стратегічним завданням на найближчий період є розширення доступу до фінансування, розвиток антикризових фінансових стратегій та посилення ролі фінансової грамотності на рівні управлінських рішень.

Список літератури

1. Коверза В., Шендригоренко М., Шевченко Л., Тарасенко О. Фінансова стійкість підприємств в умовах економічної турбулентності: сучасні виклики та шляхи їх подолання. *Актуальні питання економічних наук*, Вип. 9. 2025. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15181896>

Мармуль Л.О.

д.е.н., професор

Кучеренко С.Ю.

к.е.н., доцент

Чорний Б.С.

к.е.н., докторант

Білоусов Є.Ю.

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

Бикало М.В.

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

Університет Григорія Сковороди в Переяславі

м. Переяслав

Херсонський державний аграрно-економічний університет

Херсон – Кропивницький

ПРОБЛЕМИ ЕКОЛОГІЧНИХ ВТРАТ І ЗБИТКІВ УКРАЇНИ ЧЕРЕЗ ВІЙНУ ТА ФІНАНСОВО- Й ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ МОЖЛИВОСТІ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Сільське господарство та виробництво продуктів харчування залишаються одними з провідних секторів економіки України. В них забезпечується понад 10% валового внутрішнього продукту (ВВП) та 40% експортних надходжень. Сільськогосподарські угіддя займають 41,3 млн га або 70% території країни [1]. Це свідчить про значне техногенне навантаження галузі на довкілля і також про необхідність дотримання природоохоронних стандартів та екологічних вимог діяльності. Однак через воєнні дії майже 5 млн га або 12% території залишаються поза можливостями використання [1]. Теперішні збитки українських екосистем від війни оцінюються в 65 млрд дол [1]. Війна росії проти України спричинила масштабні екологічні руйнування та призвела до масштабного забруднення природного середовища та екоциду.

Від війни постраждало 20% природоохоронних територій, 1/3 лісів, 140 тис км квадратних землі заміновано. В результаті підриву агресором Каховської гідроелектростачії на Дніпрі знищено 10 тис га водно-болотних угідь міжнародного значення. Через війну під загрозою перебуває 35% біорізноманіття Європи, яким володіє Україна [2]. Рівень забруднення ґрунтів важкими металами на деокупованих територіях та у прифронтових зонах перевищує допустимі норми у 25 разів. Повністю знищеними є зрошувані системи на окупованих і звільнених з окупації територіях. Знищені великі тваринницькі й птахівничі комплекси із загибеллю та без належного поховання тварин. Забруднені водні джерела.

Через війну загострилися кліматичні виклики. Глобальне потепління на нашій території відбувається у 3 рази швидше, ніж загалом у світі. В атмосферне повітря на 21.11. 2023р. вже потрапило 1,2 млн т забруднюючих речовин [3]. Через вибухи тільки на Харківщині завдано збитків на 37 млрд грн. Існує загроза знищення родючих чорноземів півдня та Сходу країни. Загалом зареєстровано 4,5 тис злочинів росії проти природи України на 01.06.2024 р. [4]. Поряд з людськими втратами та стражданнями природа й екологія – ще одні мовчазні жертви війни.

Враховуючи рух України на шляху до європейської інтеграції, першочергове значення в цих умовах для аграрних підприємств мають всі зусилля для припинення війни; допомога міжнародних партнерів у вирішенні екологічних проблем; розробка та імплементація механізмів державної аграрної політики для подолання цих викликів відповідно до вимог, пріоритетів та стратегій Спільної аграрної політики (САП) країн Європейського Союзу (ЄС). Їх складовими визначено державну інституційну та бюджетну підтримку; міжнародну донорську та грантову підтримку дружніх країн; під егідою ФАО, USAID, ООН, особливо для малого та середнього бізнесу відповідно до базових підходів субсидування аграрного сектору, що існують у країнах ЄС.

Також йдеться про впорядкування форм господарювання; інноваційні природоохоронні та екологічні заходи; інтенсифікацію галузі та її

інноваційність; моніторинг забруднення та застосування Директив – Водної рамкової, Нітратної, про промислове забруднення, про екологічний контроль, охорону ґрунтів та біорізноманіття. Необхідне прискорення у визначенні територій Смарагдової мережі, приєднання до Європейського зеленого курсу (ЄЗК).

Україна адаптувала майже 63% нормативно-правової бази до вимог ЄС, однак ступінь досягнення загального результату в сфері аграрної галузі та сільського розвитку оцінюється в 1 бал або як базовий [4]. Тому необхідна розробка й імплементація Стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій України; ухвалення Законів України “Про аграрний устрій”, “Про Фонд розвитку сільських територій”; формування нового відповідного інституційного середовища; удосконалення державної фінансової підтримки сталого розвитку; збільшення соціальної та екологічної відповідальності користувачів природних і фінансових ресурсів.

Список літератури

1. Аналіз і перспективи розвитку сільськогосподарства України 2025. URL: https://mukachevo.net/news/analiz-i-perspektyvy-rozvytku-silskohospodarstva-ukrayiny-2025_6270676.html
2. Заміновані поля, парникові гази і забруднені ґрунти. Як війна впливає на екологію в Україні та світі. URL: <https://www.dsnews.ua/ukr/blog/zaminovani-polya-parnikovi-gazi-i-zabrudneni-grunti-yak-viyna-vplivaye-na-ekologiyu-v-ukrajini-ta-sviti-06062024-502599>
3. Риковська О., Фраєр О., Михайленко О. Аналіз стану сільського господарства України та імплементація нормативно-правових актів ЄС, дотичних до аграрних та довкілєвих питань. Київ: ГО "Екодія", 2024. 22 с.
4. Екоцид в Україні: екологічні збитки від війни вже склали понад 47,6 мільярда доларів. URL: <https://www.promoteukraine.org/uk/ekocid-v-ukraini-ekologichni-zbitki-vid-vijni-vzhe-sklali-ponad-476-milyarda-dolariv/>

Мирончук З.П.

к.е.н., доцент кафедри обліку і оподаткування
Львівського національного університету ветеринарної медицини
та біотехнологій імені С.З. Гжицького
м. Львів, Україна

Малецька О.І.

к.е.н., доцент кафедри обліку і оподаткування
Львівського національного університету ветеринарної медицини
та біотехнологій імені С.З. Гжицького
м. Львів, Україна

РЕГУЛЯТОРНІ ВИКЛИКИ ТА ПІДХОДИ ДО КІБЕРБЕЗПЕКИ В ХМАРНИХ СИСТЕМАХ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Хмарні облікові системи - це інтегровані технологічні платформи для доступу до бухгалтерських даних і фінансових операцій в режимі онлайн. Етимологічно термін «хмара» походить від метафоричного образу Інтернету як хмари, який з'явився в 1990-х роках для опису віддаленого доступу до ресурсів за межами локальної інфраструктури. Гносеологічне значення хмарних систем полягає в новому підході до управління даними, коли фізичне розташування інформації не має значення, а основний акцент робиться на доступності, мобільності та масштабованості. Хмарні бухгалтерські рішення впроваджуються для автоматизації фінансових операцій, спрощення звітності та зменшення витрат на ІТ-інфраструктуру.

Вони пропонують практичні інструменти для управління грошовими потоками, моніторингу витрат і прогнозування фінансових результатів. Ці компоненти роблять їх необхідними в умовах сучасних динамічних ринків та глобалізованої економіки.

Хмарні системи бухгалтерського обліку отримали значний поштовх у

2021-2023 роках, оскільки пандемія COVID-19 прискорила глобальне впровадження технологій дистанційної роботи та віддаленого управління бізнесом [1, с.21-26]. Компанії були змушені адаптуватися до нових умов, включаючи необхідність швидкого доступу до фінансових даних та управління обліковими процесами з будь-якої точки світу. Протягом багатьох років ринок хмарних технологій неухильно зростає. У 2021 році загальний ринок хмарних систем обліку досяг значних обсягів, але саме у 2022 році він зріс до 4,61 млрд доларів США. У 2023 році ринок продовжив зростати, досягнувши \$5,21 млрд, що свідчить про швидке впровадження хмарних систем компаніями всіх розмірів. Особливо це стосується малого та середнього бізнесу, який побачив у хмарних системах можливість зменшити витрати на утримання своєї ІТ-інфраструктури. Українські системи, які можуть конкурувати з європейськими та світовими, також виявилися надзвичайно популярними.

Хмарні облікові системи набули широкого поширення завдяки простоті використання, доступу до даних з будь-якої точки світу та можливості швидко адаптувати їх до потреб бізнесу. Незважаючи на значні переваги, кожна система має обмеження, які впливають на рішення компаній щодо їх впровадження. Особливого значення набувають питання дотримання регуляторних норм та забезпечення належного рівня кібербезпеки, оскільки це впливає на захист даних та фінансові показники компанії.

Збільшення кількості міжнародних онлайн-транзакцій та зростання малих і середніх підприємств у секторі електронної комерції стимулювали попит на автоматизовані системи бухгалтерського обліку. Вони підтримували швидкий обмін фінансовими даними між різними країнами та регіонами. У 2021-2023 роках роль хмарних систем у цьому процесі значно зросла, оскільки більшість компаній зіткнулися з необхідністю ефективно управляти своїми розгалуженими бізнес-структурами [2. с. 265]. Хмарні платформи вирішили цю проблему, збільшивши швидкість операцій. Важливість цифрових платформ у світовій економіці в 2023 році підкреслюється ще й тим, що електронна комерція стала основою економічного зростання в багатьох країнах, вимагаючи інноваційних

підходів до управління фінансовими потоками. Середній темп зростання ринку хмарних облікових систем становить 13,1 %.

Щодо прогнозів розвитку ринку хмарних систем обліку, то варто відзначити стабільне зростання в найближчі роки. Очікується, що у 2025 році ринок досягне \$5,89 млрд, а до 2030 року може зрости до \$12,34 млрд. Таке стрімке зростання зумовлене кількома факторами [3, с. 123].

По-перше, посилення регуляторних вимог та зростаючі кіберзагрози змушують компанії шукати рішення для забезпечення захисту даних та дотримання нормативних вимог.

По-друге, все більше компаній обирають хмарні системи через їхню гнучкість, доступність та здатність автоматизувати рутинні процеси.

По-третє, розвиток технологій штучного інтелекту дозволяє інтегрувати їх в API хмарних платформ. Як наслідок, підвищується ефективність і безпека управління фінансами. У найближчі роки попит на хмарні системи обліку продовжить зростати, формуючи нові тренди у фінансових технологіях.

Вибір регуляторних органів та специфіка їхніх вимог до кожної хмарної системи визначається особливостями законодавства кожної країни та сферою застосування конкретних платформ. Amazon Web Services (AWS) керується стандартами безпеки, розробленими Cloud Security Alliance (CSA), де основною метою є забезпечення прозорості та управління ризиками у фінансовому секторі. У Великобританії Управління з фінансового нагляду (FCA) регулює діяльність хмарних провайдерів через вимоги до управління аутсорсингом у фінансових установах, як у випадку з Oracle Cloud [4, с.194]. Валютне управління Сінгапуру (MAS) впроваджує правила управління технологічними ризиками, які застосовуються до провайдерів у Сінгапурі. Незважаючи на різницю в регуляторних підходах між країнами, основні принципи безпеки даних та управління ризиками залишаються спільними. Це свідчить про глобальну тенденцію до уніфікації стандартів кібербезпеки та захисту даних у хмарних системах.

Для покращення кібербезпеки важливо використовувати автоматизовані

системи виявлення аномалій у трафіку, оскільки це дозволяє виявляти підозрілу активність і швидко реагувати на потенційні загрози. Інноваційні рішення, такі як SIEM (Security Information and Event Management) дозволяють компаніям відстежувати та аналізувати події в режимі реального часу для виявлення кібератаки.

Таким чином, розвиток хмарних облікових систем стає невід'ємною частиною сучасного корпоративного сектору, забезпечуючи автоматизацію фінансових процесів, скорочення витрат і підвищення прозорості. Впровадження платформ Microsoft Azure, AWS та Google Cloud свідчить про те, що хмарні технології стають життєво важливими для управління фінансовими операціями в глобальному масштабі. Передові рішення у сфері штучного інтелекту, блокчейну та автоматизації дозволяють компаніям оптимізувати роботу з фінансовими даними, що особливо важливо в умовах мінливого бізнес-середовища. Посилення правового регулювання в хмарних системах обліку вказує на необхідність забезпечення належної безпеки даних. З цією метою впроваджуються стандарти GDPR в Європейському Союзі та вимоги Федеральної резервної системи США.

Існують передумови для розробки єдиних стандартів зберігання та обробки даних на міжнародному рівні. Відсутність гармонізації стандартів між країнами створює додаткові виклики для міжнародного бізнесу. Кібербезпека хмарних систем залишається ключовим викликом на тлі зростаючої кількості кібератак у світі. Технології шифрування, багатофакторна автентифікація та системи моніторингу для виявлення загроз допомагають захистити дані від зловмисників. Розвиток хмарних платформ вимагатиме постійного оновлення інфраструктури та адаптації до нових кіберзагроз. Компанії можуть впроваджувати ефективні стратегії кібербезпеки та залишатися конкурентоспроможними у глобальному бізнес-середовищі. Подальші дослідження мають бути зосереджені на стратегіях кібербезпеки для забезпечення безперебійного функціонування фінансових систем компаній у найближчі роки.

Список використаних джерел

1. Вагнер І., Сарахман О., Шурпенкова Р. Аналіз розвитку хмарних технологій в бухгалтерському обліку. Технологічний аудит та резерви виробництва, 2023, 4(73), 21-26. URL: <https://doi.org/10.15587/2706-5448.2023.289245>.
2. Олійник, О. С., Шестопапов, Р. М., Заросило, В. О., Станкович, М. І., Голубіцький, С. Г. Економічна безпека через кримінальну політику: Порівняльне дослідження західних та європейських підходів. Revista Científica General Jose Maria Cordova, 2022, 20(38), 265-285. URL: <https://doi.org/10.21830/19006586.899>.
3. Бередуго, С. Б. Основи інформаційної системи хмарного обліку на операційну ефективність фірм у Нігерії. Журнал обліку та оподаткування, 2023, 3(2), 123-140. URL: <https://doi.org/10.47747/jat.v3i2.1221>.
4. Левицька С., Першко Л., Акімова Л., Акімов О., Гавриленко К., Кучеровський О. Ризик-орієнтований підхід у системі внутрішнього аудиту суб'єктів фінансового моніторингу. Міжнародний журнал прикладної економіки, фінансів і обліку, 2022, 14(2), 194-206. <https://doi.org/10.33094/ijaefa.v14i2.715>

Шепель І.В.

к.е.н., доцент кафедри підприємництва, обліку та фінансів
Херсонський державний аграрно-економічний університет

Мінакова Є.А.

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Херсонський державний аграрно-економічний університет
м. Кропивницький, Україна

РОЛЬ ХМАРНИХ РІШЕНЬ У ЦИФРОВІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОГО ОБЛІКУ: АНАЛІЗ СУЧАСНИХ ІНСТРУМЕНТІВ

У сучасних умовах цифрової трансформації економіки фінансовий облік зазнає суттєвих змін, спричинених розвитком інформаційних технологій. Майбутнє фінансового обліку дедалі більше пов'язується із впровадженням інтелектуальних систем, автоматизації облікових процесів та використанням великих даних, що істотно впливають на прозорість і надійність облікової інформації. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю адаптації фінансового обліку до вимог цифрової економіки. Упродовж останніх років фінансова звітність перетворюється на інструмент аналітики, де ключовим фактором стає швидкість обробки даних, їх достовірність та відповідність стандартам. Численні наукові дослідження вказують на зростання значущості таких технологій, як хмарні сервіси, штучний інтелект (AI), блокчейн та роботизована автоматизація процесів (RPA). За даними досліджень [1-3] понад 60% компаній у світі впровадили хоча б один цифровий інструмент у сферу обліку, що дозволило знизити ризики помилок та підвищити довіру до фінансової інформації. У практиці функціонування підприємств цифрові технології змінюють підходи до організації облікових систем [4, с.102]. Наприклад, застосування блокчейн-технологій у веденні бухгалтерського обліку дозволяє створювати незмінні цифрові записи, що унеможливорює

фальсифікацію даних. Так, компанія IBM спільно з Maersk запровадила платформу TradeLens, яка забезпечує прозоре ведення обліку логістичних транзакцій. Іншим прикладом є використання RPA для автоматизації рутинних бухгалтерських операцій, таких як облік дебіторської заборгованості, що дозволяє скоротити витрати часу і підвищити продуктивність праці облікових працівників [5, с. 50]. Водночас існують певні виклики, пов'язані з цифровізацією обліку. Серед основних - кібербезпека, необхідність перенавчання персоналу, складність інтеграції новітніх технологій у застарілі облікові системи. У зв'язку з цим, науковці та практики пропонують ряд рекомендацій: впровадження комплексних систем захисту даних на базі хмарних технологій; розробка нових професійних стандартів для облікових працівників з урахуванням цифрових компетентностей; створення інтегрованих облікових платформ, що поєднують аналітику, звітність та візуалізацію даних. У табл. 1 нижче подано стислий огляд ключових цифрових технологій та їх впливу на фінансовий облік.

Таблиця 1

Вплив цифрових технологій на прозорість і надійність фінансового обліку: приклади застосування

Технологія	Вплив на фінансовий облік	Приклад застосування
Блокчейн	Забезпечення прозорості та незмінності записів	Платформа TradeLens (IBM & Maersk)
Штучний інтелект (AI)	Аналіз великих масивів даних, прогнозування	Автоматичне формування звітності в SAP
Роботизована автоматизація процесів (RPA)	Зменшення людського фактору, прискорення операцій	Автоматичне оброблення рахунків у бухгалтерії
Хмарні технології	Доступність даних у режимі реального часу	Облікові платформи Xero, QuickBooks Online

Джерело: власні дослідження авторів

Отже, цифровізація фінансового обліку є неминучою умовою його розвитку в умовах глобальної економіки. Вона сприяє підвищенню прозорості, надійності та оперативності облікової інформації, що є запорукою ефективного управління підприємствами. Наукові дослідження підтверджують значний потенціал цифрових технологій у трансформації облікових процесів, водночас наголошуючи на необхідності адаптації професійної підготовки кадрів та

модернізації нормативного регулювання.

Хмарні рішення відіграють ключову роль у процесі цифровізації фінансового обліку, забезпечуючи гнучкість, оперативність доступу до даних та значне підвищення ефективності облікових процесів. Використання хмарних технологій у сфері фінансів дозволяє підприємствам забезпечувати безперервний доступ до облікової інформації в режимі реального часу, незалежно від територіального розташування користувачів, що особливо актуально в умовах віддаленої роботи та глобалізації бізнес-середовища. Хмарні сервіси сприяють підвищенню прозорості фінансової звітності завдяки централізації даних, автоматичному резервному копіюванню, а також мінімізації ризиків втрати чи несанкціонованої зміни облікової інформації.

Наукові дослідження свідчать про зростання попиту на інтегровані хмарні платформи, які поєднують функції бухгалтерського обліку, управлінської звітності, аналізу та бюджетування (зокрема, Xero, Oracle NetSuite, SAP Business ByDesign). Такі інструменти дають змогу не лише обробляти великі обсяги фінансових даних, але й оперативно приймати управлінські рішення на основі аналітичних звітів, сформованих автоматично. Завдяки масштабованості хмарних рішень фінансові служби підприємств мають змогу адаптувати облікові системи відповідно до зміни обсягів діяльності, нормативних вимог або організаційної структури. Водночас, хмарні облікові платформи потребують високого рівня кіберзахисту, стандартизованого підходу до інтеграції з іншими інформаційними системами та відповідного рівня ІТ-компетенцій облікових працівників. Хмарні технології не лише забезпечують технічну підтримку облікового процесу, а й стають інструментом трансформації традиційного фінансового обліку в цифрову систему, орієнтовану на аналітику, прозорість і прогнозування. Практика показує, що впровадження хмарних рішень дозволяє суттєво знизити витрати на ІТ-інфраструктуру, проте вимагає стратегічного планування та чіткого регламенту доступу до фінансових даних. Для забезпечення надійності та безпеки хмарних облікових платформ необхідно реалізувати багаторівневу систему кіберзахисту. Нижче наведено основні рівні

захисту та відповідні дії, які забезпечують їх ефективне функціонування в табл.2.

Таблиця 2

Рівні кіберзахисту хмарних облікових платформ та механізми їх реалізації

Рівень захисту	Суть	Засоби та заходи виконання
1. Ідентифікація та автентифікація	Контроль доступу до облікових систем	Багатофакторна автентифікація (MFA), використання токенів, біометричних даних, SSO-системи
2. Шифрування даних	Захист інформації під час передавання та зберігання	Шифрування TLS/SSL при передачі, AES-256 для зберігання, end-to-end encryption
3. Контроль доступу та авторизація	Надання доступу користувачам згідно з їхніми повноваженнями	Рольовий доступ (RBAC), політики доступу, журналювання дій користувачів
4. Захист мережевої інфраструктури	Перешкоджання зовнішнім атакам	Брандмауери (firewalls), виявлення та запобігання вторгненням (IDS/IPS), VPN, сегментація
5. Моніторинг та виявлення загроз	Своєчасне виявлення підозрілої активності	SIEM-системи (наприклад, Splunk), аналітика поведінки користувачів, автоматичні алерти
6. Резервне копіювання та відновлення	Захист від втрати даних у разі інцидентів	Регулярне резервне копіювання, географічно рознесені дата-центри, сценарії швидкого відновлення
7. Аудит безпеки та відповідність	Перевірка відповідності стандартам та виявлення вразливостей	Сертифікація ISO/IEC 27001, SOC 2, GDPR; регулярні пентести, зовнішній аудит
8. Освіта персоналу	Зниження людського фактору в кіберризиках	Навчання з кібергігієни, моделювання фішинг-атак, політика безпечного користування платформами

Джерело: власні дослідження авторів

З метою підвищення рівня довіри користувачів до хмарних рішень. бухгалтерських програм та електронних сервісів документообігу сучасна наукова і прикладна практика визначає низку стратегічних напрямів, які орієнтовані на посилення надійності, прозорості та безпеки цифрових облікових систем. Передусім, ключовим є створення нормативно-правового середовища, яке забезпечує чітке регулювання процесів обміну фінансовою інформацією, її зберігання та обробки в електронному середовищі. Законодавче закріплення вимог до безпеки, конфіденційності та автентичності даних у хмарних бухгалтерських рішеннях дозволяє формувати правові гарантії захисту інтересів користувачів, що позитивно впливає на рівень довіри до таких технологій.

Важливим напрямом є підвищення технологічної надійності програмного забезпечення шляхом його сертифікації відповідно до міжнародних стандартів кібербезпеки, таких як ISO/IEC 27001, SOC 2, NIST. Наявність таких сертифікатів засвідчує, що програмні продукти відповідають вимогам сучасної інформаційної безпеки, зокрема щодо контролю доступу, захисту від зовнішніх атак, безпечного зберігання та обробки конфіденційної інформації. Проведення навчальних програм, семінарів, сертифікаційних курсів з цифрових компетенцій у сфері обліку сприяє формуванню відповідального підходу до використання електронних сервісів і зниженню ризиків, пов'язаних із людським фактором. Крім того, впровадження відкритих стандартів сумісності облікових програм із іншими системами управління дозволяє забезпечити безперервність інформаційного обміну між різними структурними підрозділами та організаціями. Це підвищує прозорість ділових операцій, зменшує ймовірність дублювання або викривлення інформації та створює підґрунтя для формування єдиного цифрового середовища обліку. Таким чином, довіра до хмарних рішень, бухгалтерських програм і електронного документообігу формується на основі поєднання нормативної чіткості, технологічної безпеки, освіченості користувачів і відкритості цифрових систем до інтеграції.

Список використаних джерел

1. Deloitte. Finance 2025: Digital transformation in finance. URL: <https://www2.deloitte.com> (дата звернення: 05.05.2025).
2. EY. How automation is redefining the finance function. 2022. URL: <https://www.ey.com> (дата звернення: 05.05.2025).
3. Accenture. CFO Now: Breakthrough speed for breakout value. 2023. URL: <https://www.accenture.com> (дата звернення: 05.05.2025).
4. Шевчук В.О. Цифровізація бухгалтерського обліку: переваги та ризики. *Економічний простір*. 2022. №176. С. 101–108.
5. Козак Л.В. Інформаційні технології в системі фінансового обліку підприємства. *Облік і фінанси*. 2021. №3. С. 45–52.

Нашкерська Г. В.

кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри обліку і аудиту

Керод А.-А. І.

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Львівський національний університет ім. І. Франка

м. Львів, Україна

НОРМАТИВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА ЦИФРОВІЗАЦІЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Бухгалтерський облік є невід'ємною частиною кожного підприємства. Його організація є комплексним процесом, який регламентується численними нормативно-правовими актами, а також є об'єктом дослідження багатьох науковців у сфері економіки та обліку. Проте, попри чисельні наукові праці, положення чинного законодавства та досвід практикуючих бухгалтерів, сьогодні дедалі більшої актуальності набувають питання організації обліку в умовах тривалого воєнного стану, а також, в зв'язку із останніми тенденціями цифровізації облікового процесу. Такі виклики сьогодення вимагають від підприємств адаптації облікової системи до нових умов, забезпечення її гнучкості, надійності та технологічної ефективності. Відтак, організація бухгалтерського обліку потребує сучасного переосмислення та удосконалення.

Досвід попередніх років війни показав, наскільки є важливими державна підтримка та стимулювання бізнесу, особливо малого та середнього. У 2022 році було розгорнуто масштабні заходи із введення пільг та послаблень, завданням яких було зменшення податкового навантаження та збереження робочих місць для підприємств [1, с. 55]. Система оподаткування та правове регулювання трудових відносин є важливим регламентом організації та ведення бухгалтерського обліку на підприємстві, до того ж, сьогодні ми можемо

спостерігати зворотну тенденцію – відновлення податкового навантаження на підприємства. В зв'язку з цим, державі необхідно знайти баланс, збільшуючи податкові находитення, водночас не призвівши до занепаду малого та середнього бізнесу, оскільки ситуація все ще залишається хиткою та непередбачуваною. Таким чином, доцільно здійснити ретроспективний аналіз змін в податковому та трудовому законодавстві з 2022 року по сьогодні, з метою порівняння з актуальним станом нормативного регулювання (табл. 1).

Таблиця 1

**Порівняння податкового та трудового законодавства у 2022-му та
2025-му роках**

Зміни в податковому законодавстві		
№	2022 рік	2025 рік
1	Звільнення від ПДВ на імпорт для платників ЄП 1-3 груп	Скасовано від 01.07.2023 р.
2	7% ПДВ на пальне	Повернена ставка 20% від 01.07.2023 р.
3	0% ПДВ для організацій осіб з інвалідністю	Скасовано від 01.08.2023 р.
4	Можливість не сплачувати ЄСВ для ФОП, самозайнятих та фермерів	Повернені зобов'язання зі сплати від 01.01.2023 р.
5	2% ЄП та скасування граничного розміру доходу в обсязі до 10 млрд. грн для ФОП 3-ї групи	Скасована та повернена ставка 5% від 01.08.2023 р. для неплатників ПДВ
6	Звільнення мобілізованих ФОП від податкових зобов'язань	Чинна
*Додатково підвищено ставку військового збору з 1,5% до 5% для ФО від 01.12.2024 р.		
Зміни в трудовому законодавстві		
№	2022 рік	2025 рік
7	Середній зарібок мобілізованим виплачував роботодавець	Обов'язок скасовано, зберігається лише місце роботи
8	Територіальній обороні зберігалися робоче місце та зарплата	Без змін
9	Відсутні спеціальні правила щодо перебування за межами України	Введено 90-денну відпустку з виплатою відпускних до її початку
10	Відсутність працівника на роботі через бойові дії не врегульовувалась	Впроваджена можливість призупиняти трудовий договір, якщо виконання обов'язків неможливе
11	Відсутній регламент щодо дистанційної роботи	Дозволено переведення працівника на дистанційну форму роботи за наказом роботодавця
12	Обмежений державний контроль за дотриманням трудового законодавства	Дозволено позапланові перевірки Державної служби України з питань праці щодо дотримання трудових прав під час воєнного стану

Складено за джерелами [2-4]

Введені податкові пільги в основному стосувалися малого та середнього

бізнесу, проте майже усі були скасовані. Натомість, можна простежити значні вдосконалення трудового законодавства в умовах воєнного стану. Така тенденція свідчить про те, що з 2022 року основні економічні та соціальні виклики вдалось подолати. Другою важливою тенденцією є цифровізація бухгалтерського обліку. Цифрову трансформацію можна визначити як процес, спрямований на покращення об'єкта шляхом внесення значних змін до його властивостей за допомогою поєднання інформаційних, обчислювальних, комунікаційних технологій. Її застосування змушує бізнес змінювати застарілі підходи до організації діяльності як у межах підприємства, так і при взаємодії із контрагентами та змінювати бізнес-моделі [5, с. 127]. Попри широке використання професійного бухгалтерського програмного забезпечення, що дозволило спростити, прискорити та автоматизувати обліковий процес, спостерігається поступове впровадження таких технологій як хмарні сховища та штучний інтелект (рис. 1).

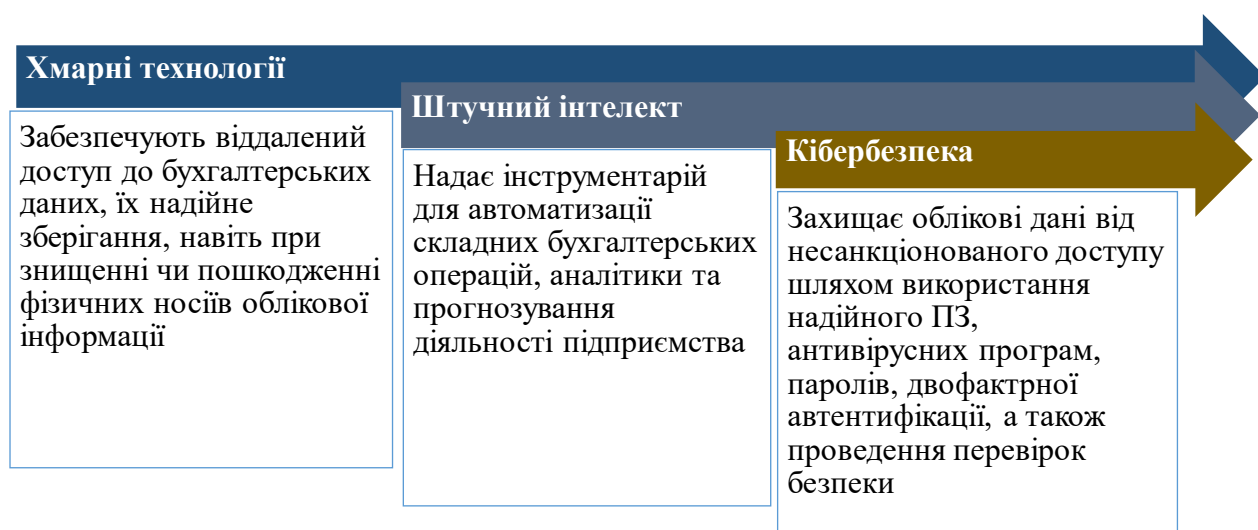

Рисунок 1 – Технології цифровізації бухгалтерського обліку
 Джерело: адаптовано авторами [6, с. 193-198]

Використання подібних технологій здатне забезпечити не лише вищий рівень автоматизації бухгалтерського обліку, а й надати інструментарій для аналізу та прогнозування господарських процесів на підприємстві, забезпечити безпеку облікових даних. В умовах воєнного стану це особливо

актуально, оскільки складні та непередбачувані економічні, соціальні та інші обставини вимагають точності, своєчасності, безпеки та надійності. Це також свідчить про певну революцію бухгалтерського обліку у бік більш гнучкої, технологічної та аналітично орієнтованої системи.

Виклики сучасності сформували в Україні унікальну ситуацію, оскільки держава, перебуваючи у стані війни та одночасно будучи однією із провідних держав Європи у сфері цифровізації, змушена впроваджувати інноваційні рішення, які знаходять своє місце і в бухгалтерському обліку, адаптуючи його організацію до теперішніх обставин. Також, завдяки податковим пільгам та змінам в трудовому законодавстві, спрямованих на збереження малого та середнього бізнесу, робочих місць та адаптацію організації роботи облікового персоналу до умов воєнного часу, вдалося частково пом'якшити негативний вплив кризи та закласти основу для подальшого економічного відновлення.

Список використаних джерел:

1. Патута М. Т., Шматковська Т. О. Особливості бухгалтерського обліку в умовах воєнного стану в Україні. *Галицький економічний вісник*. 2022. № 4. С. 53–63. URL: <https://galicianvisnyk.tntu.edu.ua/pdf/77/1090.pdf> (дата звернення: 15.05.2025).

2. Податковий кодекс України : Кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 17.05.2025).

3. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей оподаткування у період дії воєнного стану : Закон України від 30.06.2023 № 3219-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3219-20#Text> (дата звернення: 16.05.2025).

4. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану : Закон України від 15.03.2022 № 2136-IX : станом на 24 груд. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text> (дата звернення: 16.05.2025).

5. Нашкерська Г.В. Характеристики та підходи до оцінки оцифрованої інформації як економічного ресурсу підприємств. *Трансформації особистості, суспільства та ринку праці: виклики майбутнього та вплив на освіту*: збірн. тез доп. Міжнародної науково-практичної конференції (20-22 вересня 2023 року). Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна. 2023. С. 127 (дата звернення: 17.05.2025).

6. Яковенко С. Л., Минич Ю. В. Діджиталізація бухгалтерського обліку в умовах воєнного стану в Україні. *Науково-практичний альманах "Інноваційна наука"*: альманах. США, 2025. Т. 1. С. 193–199.

Небескул Т.Г.

Здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

ОП «Підприємництво та торгівля»

Херсонського державного університету

Науковий керівник:

Петренко В.С., д.е.н, доцентка, завідувачка кафедри фінансів, обліку та підприємництва

Херсонського державного університету

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД СТРАХУВАННЯ МАЙНОВИХ РИЗИКІВ У ПОСТКОНФЛІКТНИХ РЕГІОНАХ

Воєнні конфлікти завжди супроводжуються масштабними втратами матеріальних ресурсів, руйнуванням інфраструктури, житла, підприємств, а також дестабілізацією фінансової системи. У таких умовах постає критична потреба у механізмах компенсації збитків, зокрема через систему страхування майнових ризиків. Страхування стає не лише інструментом фінансової стабілізації, а й важливим елементом відновлення довіри до держави, мобілізації інвестицій та стимулювання економічної активності у постраждалих регіонах.

Для України, яка веде боротьбу за територіальну цілісність і водночас реалізує масштабну програму повоєнного відновлення, досвід країн, що вже пройшли шлях післяконфліктної стабілізації, є вкрай цінним. Вивчення міжнародних практик страхування майна в умовах післявоєнної реконструкції дозволяє не лише уникнути типових помилок, а й адаптувати успішні моделі до українського контексту [1, с. 90]. Після завершення збройних конфліктів країни стикаються з нагальною потребою у швидкому та ефективному відновленні зруйнованої інфраструктури, житла, об'єктів економіки й соціальної сфери [2, с. 26; 3]. Одним із ключових інструментів у цьому процесі виступає система страхування майнових ризиків, яка в постконфліктних державах часто набуває спеціалізованих форм, адаптованих до умов підвищеної невизначеності та масштабних руйнувань. Світовий досвід свідчить, що ефективне поєднання ринкових інструментів страхування з державною підтримкою дозволяє значно прискорити процес соціально-економічної стабілізації [4;5]. В таблиці 1 відображені майнові ризики які виникли в постконфліктних країнах.

Узагальнюючи ці практики, можна виокремити кілька спільних елементів: активна участь держави у покритті високих ризиків, використання механізмів перестрахування, орієнтація на соціально вразливі групи та підтримка з боку міжнародних організацій. Для України ці підходи можуть стати основою для розробки власної моделі страхового захисту в процесі відбудови деокупованих територій [6; 7; 8]. Ефективне функціонування системи страхування майнових ризиків у постконфліктних регіонах неможливе без наявності стійких інституційних структур та належного правового регулювання. У країнах, які пережили збройні конфлікти, ключову роль відігравала узгоджена взаємодія держави, страхових компаній, міжнародних партнерів і громадянського суспільства в межах чітко визначених законодавчих рамок. Насамперед, важливим є створення спеціалізованих державних інституцій, такі органи забезпечують розробку нормативно-правових актів, регулювання страхових стандартів, акредитацію компаній та моніторинг виконання зобов'язань. Наприклад, у Ізраїлі відповідні функції виконує Національне управління з

компенсації майнових збитків, яке діє на підставі спеціального законодавства та фінансується з державного бюджету [9].

Таблиця 1

Огляд практик страхування майнових ризиків у постконфліктних країнах

Країна	Ключові елементи моделі страхування	Особливості та результати
Боснія і Герцеговина	Створення компенсаційних фондів, державні гарантії на страхування житла	Залучення донорських коштів; адресне відновлення житла постраждалих громадян
Ірак	Змішана модель страхування: комерційні компанії + державні перестрахові фонди	Забезпечення покриття стратегічних об'єктів; стимулювання міжнародних інвестицій
Шрі-Ланка	Мікрострахування для малозабезпечених верств, державні та міжнародні програми	Доступність страхових продуктів для дрібних фермерів; охоплення широких верств населення
Колумбія	Програми страхування для ВПО, часткове покриття збитків державою	Інтеграція переселенців у нові громади; легалізація відновленого житла через страхові механізми
Ізраїль	Державна система компенсацій за шкоду, завдану терористичними актами чи війною; фінансування з бюджету	Високий рівень довіри до системи; швидке відновлення та підтримка економічної активності в уражених регіонах

У випадку України, формування ефективної системи страхування майнових ризиків на деокупованих територіях вимагає створення окремого правового режиму, який би поєднував ринкові принципи з механізмами державних гарантій і соціальної підтримки. Такий підхід дозволить забезпечити швидке реагування на виклики, підвищити довіру до інститутів страхування та сприяти відновленню зруйнованої економічної та соціальної інфраструктури.

Список використаних джерел

1. Карнаушенко А. С., Петренко В. С., Боровік Л. В. Сучасні тенденції та перспективи розвитку європейського ринку страхування. *Таврійський науковий вісник. серія: економіка.* 2022. № 14. С. 85–94.
 URL: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2022.14.11>
2. Tanklevska N., Karnaushenko A., Petrenko V. Israeli experience of post-war reconstruction of the economy. *Scientific bulletin of flight academy. section:*

- economics, management and law.* 2022. Vol. 6. P. 20–28.
URL: <https://doi.org/10.33251/2707-8620-2022-6-20-28>
3. Петренко В. С. Сучасне розуміння стейкхолдерської моделі управління конкурентоспроможністю ІТ-підприємства. *Електронний журнал "Ефективна економіка"*. 2025. № 2. URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.2.8>
4. Карнаушенко А. С., Петренко В. С. Економічний потенціал військового туризму як каталізатор регіонального розвитку та повоєнної відбудови України у контексті цілей сталого розвитку. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2025. № 18. URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2025-18-05-01>
5. Перспективи молодіжного аграрного підприємництва в Україні / А. Karnaushenko та ін. *Agricultural and resource economics: international scientific e-journal*. 2020. Т. 6, № 4. С. 90–117.
URL: <https://doi.org/10.51599/are.2020.06.04.06>
6. Карнаушенко А. С., Гребенюк Н. В., Петренко В. С. Агропромислова інтеграція – важливий чинник інвестиційної привабливості сільського господарства. *Вісник Херсонського національного технічного університету*. 2023. № 3(82). С. 184–189. URL: <https://doi.org/10.35546/kntu2078-4481.2022.3.26>
7. Петренко В. С., Боровік Л. В., Карнаушенко А. С. Інтеграція esg-факторів у фінансову звітність. *Efektivna ekonomika*. 2024. № 10.
URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.10.10>
8. Петренко В. С., Карнаушенко А. С., Мельникова К. В. Інвестиційні моделі підтримки циркулярної трансформації деокупованих територій. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2025. № 19.
URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2025-19-05-01>
9. Karnaushenko A., Petrenko V. Alternative sources of financing. *Scientific bulletin of kherson state university. series economic sciences*. 2023. No. 49. P. 57–62.
URL: <https://doi.org/10.32999/ksu2307-8030/2023-49-9>

Нісфоян С.С.

к.е.н., доцент кафедри економіки, підприємництва та ГРС
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

Мішуста О.О.

здобувач вищої освіти гр. ПТЛ-24м
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АМОРТИЗАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

Амортизаційний фонд є одним із важливих джерел фінансування модернізації, реконструкції та оновлення основних фондів, оскільки нарахування амортизації має плановий, систематичний, характер, а тому є стійкими інвестиційними накопиченнями, що доступні господарюючому суб'єкту [1].

Слід зазначити, що амортизаційні нагромадження, зрештою, являють собою фонд майбутнього розвитку організації, і вони мають слугувати основою інвестиційного потенціалу підприємства та використовуватися за цільовим призначенням, інакше порушується об'єктивний економічний закон оборотності капіталу.

Перспективний розвиток підприємств залежить від економічно обґрунтованої амортизаційної політики, яка має бути спрямована на підвищення ефективності управління основними фондами та включає комплекс заходів, що дають змогу вчасно і якісно оновлювати основні засоби. Амортизаційна політика повинна передбачити не тільки формування достатніх коштів, а й їх використання відповідно до цільового призначення, які забезпечать безперервний процес ефективного відтворення [2].

Економічний потенціал країни безпосередньо залежить від стану основних виробничих фондів, їхній технічний рівень зумовлює зростання народного

господарства, рівень якості та конкурентоспроможності російських виробників. Систематичне оновлення основних фондів потребує значних фінансових ресурсів, які спрямовуються підприємством на модернізацію та реконструкцію устаткування та інших основних фондів, що спроможні забезпечити високу якість і конкурентоспроможність продукції, робіт і послуг російського виробника. Власні джерела інвестиційних ресурсів представлені у вигляді прибутку підприємства та амортизаційних відрахувань, мета і призначення яких фінансувати відновлення, реконструкцію та модернізацію виробництва. При цьому необхідно зазначити, що прибуток, на відміну від амортизаційних відрахувань, не є стабільним джерелом фінансування капітальних вкладень, тому для того, щоб забезпечити стабільність оновлення основних фондів, особливу увагу потрібно приділяти амортизаційній політиці організації.

Відповідно до міжнародних стандартів методи нарахування амортизації обираються суб'єктом підприємницької діяльності виходячи з двох концепцій:

- згідно з першою концепцією в перші роки роботи основні фонди експлуатуються найінтенсивніше, у зв'язку з цим у ці роки доцільно використовувати прискорені методи амортизації і, відповідно, нараховувати найбільші суми амортизаційних відрахувань;

- відповідно до другої концепції у зв'язку з тим, що в перші роки експлуатації основні фонди найменш зношені та потребують невеликих грошових коштів для підтримання їх у працездатному стані, доцільно використовувати сповільнені методи нарахування амортизації та нараховувати мінімальні суми амортизаційних відрахувань.

Відповідно до МБС (IAS) 16 «Основні засоби» протягом усього строку корисної експлуатації об'єкта можна застосовувати різні способи нарахування амортизаційного фонду, при цьому наголошується, що метод, який використовується, в обов'язковому порядку має відображати схему, за якою організація має економічні вигоди під час експлуатації цих активів. Міжнародні стандарти передбачають періодичний перегляд застосованих методів амортизації, і в разі, якщо схема отримання економічних вигод від експлуатації

об'єктів змінилася, необхідно змінити і метод нарахування амортизації цього об'єкта, а раніше нараховані суми амортизаційних відрахувань мають бути скориговані.

У нашій країні використовують обидві концепції нарахування амортизації шляхом використання до основної норми нарахування амортизації низки понижувальних і підвищувальних коефіцієнтів. У Росії порядок нарахування амортизаційного фонду встановлюється Податковим кодексом і Положеннями з бухгалтерського обліку. Податковий кодекс передбачає два способи нарахування амортизації: лінійний і нелінійний. ПБО 6/01 передбачають такі способи нарахування амортизації: лінійний спосіб, спосіб зменшеного залишку, списання вартості за сумою чисел років строку корисного використання, спосіб списання вартості пропорційно обсягу продукції (робіт).

Амортизаційна політика є складовою частиною економічної політики держави і являє собою найважливіший елемент управління економічного розвитку країни, впливу держави на економічні процеси в країні, є дієвим важелем стимулювання розвитку суб'єктів господарювання. Слід зазначити, що держава не регламентує жорстко процес організації та реалізації амортизаційної політики підприємств, їхні права та можливості в цьому питанні розширено, так, організації можуть самостійно визначати строк експлуатації об'єктів основних засобів та встановлювати способи нарахування амортизації.

Під час формування амортизаційної політики насамперед необхідно визначити склад основних засобів організації та провести їхню класифікацію, установити метод їхньої оцінки та обґрунтовано визначити за кожною групою основних засобів строк їхнього корисного використання і відповідно до цього розрахувати норми амортизації. На другому етапі робіт встановлюється за кожною групою основних засобів науково обґрунтований спосіб нарахування амортизації. Одним із найважливіших питань амортизаційної політики є вибір напряму використання амортизаційних відрахувань, тут розглядають два варіанти: накопичення амортизаційних відрахувань або в міру їхнього нарахування використання. На заключній стадії необхідно провести оцінку

ефективності амортизаційної політики шляхом аналізу грошових потоків і показників оновлення основних засобів.

Слід зазначити, що нині є негативні тенденції використання нарахованих амортизаційних відрахувань не за призначенням. Ці кошти нерідко спрямовуються на фінансування матеріальних оборотних коштів підприємства, покриття дебіторської заборгованості та інші господарські потреби. Відзначається також знецінення накопиченої амортизації у зв'язку з інфляцією та тривалими строками експлуатації об'єктів основних засобів.

Беручи до уваги значний моральний і фізичний знос основних виробничих фондів, необхідно особливу увагу приділяти питанню формування науково обґрунтованої амортизаційної політики, що забезпечить майбутній розвиток господарюючих суб'єктів, підвищення технічного рівня виробництва, оновлення фондів і підвищення ефективності діяльності організацій.

Є різні пропозиції щодо вдосконалення процесу формування та використання амортизаційних відрахувань, так пропонується зараховувати амортизаційні відрахування на спеціальні банківські рахунки, з яких зняття грошових коштів може бути тільки суворо за цільовим призначенням на фінансування відтворення основних фондів, придбання нового технологічного обладнання, збільшення виробничих потужностей.

Загалом можна зазначити, що вдосконалення амортизаційної політики повинно йти в напрямі правильного нарахування амортизаційного фонду, його грошового підтвердження, збереження та використання за цільовим призначенням, необхідно також розробити таку систему державного стимулювання цільового використання амортизаційного фонду, щоб вона була вигідна і підприємству та державі.

Список використаних джерел

1. Амортизаційна політика: сутність, проблеми, напрями вдосконалення / В. М. Шаповал, Т. В. Герасименко, Л. А. Бондаренко // [Науковий погляд: економіка та управління](#). - 2019. - № 2. - С. 72-80.
2. Хотомлянський О., Колосок В. Амортизаційний фонд як джерело

відтворення основних засобів / О. Хотомлянський, В. Колосок // Економіка України. – 2004. – №3. – С 38 -42

3. Яшан Ю. В. Напрямки підвищення ефективності відтворення і використання основних засобів / Ю. В. Яшан // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. – 2012. – № 22, ч. II. – С. 105 – 111.

Нісфоян С.С.

к.е.н., доцент кафедри економіки, підприємництва та ГРС
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

Момонт Р.В.

здобувач вищої освіти гр. ПТЛ-24м
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ПІДВИЩЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

В умовах сучасної економічної невизначеності підвищення фінансової стійкості підприємства стає вкрай важливим аспектом його діяльності. В Україні це питання залишається актуальним, оскільки підприємства, особливо малі та середні, часто стикаються з непростими фінансовими проблемами. Необхідність підвищення фінансової стійкості підприємства є невід'ємною частиною економічної політики країни, тим більше в умовах глобальної економічної невизначеності, коли ризики фінансової кризи можуть виникнути в будь-який момент. У зв'язку з цим, актуальним стає питання про пошук напрямів для підвищення фінансової стійкості підприємств.

У фінансовій літературі пропонується безліч визначень поняття

«фінансова стійкість», яке, в основному, зводиться до «платоспроможності» і «кредитоспроможності». Слід враховувати, що на фінансову стійкість впливають різні сторони діяльності підприємств.

Фінансова стійкість - це економічний і фінансовий стан організації в процесі розподілу, управління та використання її ресурсів, який забезпечує постійний поступальний розвиток організації з метою зростання прибутку і власного капіталу за збереження платоспроможності та кредитоспроможності в умовах конкурентного зовнішнього середовища [1].

Важливим аспектом фінансової стійкості є можливість здійснення платежів, тобто платоспроможність. Згідно з роботами авторів, які займаються традиційним аналізом балансу, визначення платоспроможності підприємства - це головна мета аналізу ліквідності. Платоспроможність підприємства передбачає його здатність виконувати свої фінансові зобов'язання у встановлені терміни. Вона включає як короткострокову, так і довгострокову платоспроможність. Для оцінки здатності підприємства виконувати свої фінансові зобов'язання в строк використовується методика розрахунку платоспроможності, заснована на складанні балансу і класифікації оборотних активів за рівнем їхньої ліквідності і часу перетворення на грошові кошти. Платоспроможність, яка визначається за рівнем ліквідності оборотних активів, свідчить про готовність підприємства до виконання своїх зобов'язань у заздалегідь визначені терміни. Таким чином можна стверджувати, що підприємство буде фінансово стійким, якщо воно є платоспроможним і може працювати з незначною кількістю коштів в обороті за рахунок забезпечення їх високої ділової активності. В умовах постійно мінливої економічної ситуації та конкуренції на ринку, необхідно вживати заходів щодо вдосконалення системи управління фінансовими ресурсами.

Розглянемо основні напрями, які дають змогу підвищити фінансову стійкість підприємства та забезпечити його успішний розвиток у майбутньому.

1. Удосконалення структури джерел формування майна підприємства за рахунок оптимізації використання наявних фінансових ресурсів і залучення

нових джерел фінансування, що дає змогу скоротити ризики й оптимізувати витрати на фінансування.

2. Оптимізація напрямів витрачання грошових коштів підприємства, що включає аналіз поточної структури джерел формування фінансових ресурсів та оцінку ефективності їх використання, розроблення шляхів підвищення ефективності використання джерел і пошуку нових шляхів залучення фінансових ресурсів.

3. Поліпшення якості та зниження витрат на виробництво продукції з метою підвищення конкурентоспроможності на ринку та збільшення вартості підприємства. Зростання конкурентоспроможності досягається за рахунок: - удосконалення технічних характеристик і якості продукції; - підвищення техніко-організаційного рівня виробничих процесів та їх управління.

4 Використання фінансового інжинірингу для оптимізації грошових потоків, зниження заборгованості перед постачальниками і вивільнення грошових коштів з обороту. У результаті оптимізації платіжного календаря підприємство зможе поліпшити ліквідність, уникнути прострочення платежів, посилити важелі впливу на своїх партнерів і знизити втрати через можливі штрафні санкції та оплату залучених інвестицій.

Таким чином, реалізація запропонованих напрямів призведе до підвищення фінансової стійкості підприємства за рахунок постійного моніторингу його платоспроможності, підвищення ділової активності та зростання технічного рівня виробництва.

Список використаних джерел

1. Аналіз господарської діяльності [текст] : навчальний посібник / [за заг. ред. І.В. Сіменко, Т.Д. Косової] – К. : «Центр учбової літератури», 2013. – 384 с.

2. Савицька Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємства : навчальний посібник. Київ: Знання – Прес, 2017. 654 с.

3. Шкроміда В. В., Василюк М. М., Гнатюк Т. М. Економічний аналіз діяльності суб'єктів господарювання. Посібник. Івано-Франківськ : Видавець Кушнір Г. М. 2016. 219 с.

Пласконь С.А.

к.е.н., доцент кафедри прикладної математики
Західноукраїнський національний університет

Новосад І.Я.

к.т.н., доцент кафедри прикладної математики
Західноукраїнський національний університет

Корендій С.А.

студентка

*Західноукраїнський національний університет
м.Тернопіль, Україна*

МАТЕМАТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ АНАЛІЗУ ЕФЕКТИВНОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНИХ РІШЕНЬ В УМОВАХ ПОВОЄННОГО ВІДРОДЖЕННЯ

В особливих умовах повоєнного відродження, що відображатимуть максимізацію можливих ризиків, потрібно вміти оцінювати та аналізувати фінансові грошові потоки необхідних вкладень та надходжень, які можна одержати від реалізації інвестиційних проектів з використанням математичного моделювання [1]. Так як грошові надходження у подальших періодах часу є більш ризикованими, то для їх оцінки необхідно використовувати техніку дисконтування.

Теперішня вартість майбутніх надходжень обчислюється за наступною формулою:

$$NPV = \frac{\sum_{t=1}^T FV_t}{(1+r)^t},$$

де: NPV – теперішня вартість майбутніх надходжень; FV_t – майбутні

надходження від реалізації проекту на протязі часового періоду t ; r – величина дисконтної ставки; T – термін реалізації інвестиційного проекту.

Для оцінки ефективності інвестиційних проектів необхідно порівняти обсяги майбутніх надходжень і суму інвестицій для їхньої реалізації. Таким чином, розраховується значення чистого зведеного доходу ($ЧNPV$) [2, 3]. Якщо сума інвестицій одноразова, то величина $ЧNPV$ обчислюється за формулою (2).

$$ЧNPV = \frac{\sum_{t=1}^T FV_t}{(1+r)^t} - NPV_0,$$

де: NPV_0 – початкова вартість інвестиційних вкладень.

При здійсненні інвестицій на протязі різних проміжків часу $ЧNPV$ обчислюється за наступною формулою:

$$NPV = \frac{\sum_{t=1}^T FV_t}{(1+r)^t} - \frac{\sum_{t=1}^T C_t}{(1+r)^t} - NPV_0,$$

де: C_t – обсяг інвестиційних коштів, необхідних для реалізації проекту в періоді t . Випадковий (імовірнісний) характер розвитку економічних процесів визначає багатовекторність, тобто ми маємо безліч варіантів реалізації рішення. Здійснити оцінку ефективності реалізації рішення пропонується з допомогою «дерева ймовірностей» і значень числових характеристик досліджуваної випадкової величини. Значення числових характеристик $ЧNPV$ розраховуються за такими формулами:

а) сподіване значення $M(ЧNPV) = \sum_{i=1}^m ЧNPV_i \cdot p_i$, де: m – кількість гілок «дерева ймовірностей»; $ЧNPV_i$ – чистий зведений дохід для i -го варіанту реалізації проекту; p_i – імовірність відбуття i -го варіанту реалізації проекту;

б) дисперсія $D(ЧNPV) = \sum_{i=1}^m (ЧNPV_i)^2 \cdot p_i - (M(ЧNPV))^2$;

в) середнє квадратичне відхилення $\sigma(ЧNPV) = \sqrt{D(ЧNPV)}$;

г) коефіцієнт варіації $Var = \frac{\sigma(\varphi NPV)}{M(\varphi NPV)} \cdot 100\%$.

Дисперсію та середнє квадратичне відхилення використовують для аналізу ризикованості проекту. Коефіцієнт варіації дає можливість співставити ризикованість і дохідність проекту. «Дерево ймовірностей» можна представити графічно і здійсимо аналіз для інвестиційних проектів. Теперішні вартості майбутніх надходжень розраховуються з допомогою ПЕОМ, EXCEL, вбудованої функції ЧПС, яка використовує величину ставки дисконтування та вартості майбутніх виплат і поступлень, можливі сценарії реалізації проектів для різних економічних ситуацій (вітки «дерева ймовірностей») та відповідні їм результативні ймовірності.

Градація рівнів ризику дає можливість оцінити відносні переваги капіталовкладень. Широка дисперсія доходів проекту свідчить про більше відхилення можливих результатів в той чи інший бік від очікуваного результату. Звичайний шлях визначення ризику активів – це визначення відхилення від середнього чи сподіваного доходу, де основним завданням є визначення діапазону відхилення реальних доходів від сподіваних. Якщо сподівані доходи від реалізації проектів однакові, то саме ширина меж дисперсії або середньоквадратичного відхилення визначає величину ризику.

Наступним кроком буде дослідження характеристик «дерева ймовірностей» і здійснення на їхній основі аналізу проектів, тривалість реалізації яких включає більшу кількість етапів їх реалізації.

Як правило, розсудливий інвестор шукає такі можливості розміщення капіталу, за яких зі збільшенням норми прибутку одночасно зменшувався ступінь ризику. Також доцільно використовувати в умовах повоєнного відродження залучення як українського, так і закордонного капіталу для реалізації прибуткових проектів [4, 5]. Такі можливості дає йому формування портфеля інвестиційних проектів. Частки можна трактувати як частини від одиниці капіталу (фінансів), що вкладені у відповідний вид інвестиційних проектів. Знаючи сподівані величини норми прибутку кожного з цих проектів

та їх частки в портфелі, легко визначити сподівану норму прибутку портфеля з двох проектів за формулою:

$$m_p = x_1 m_1 + x_2 m_2$$

де m_p - норма прибутку портфеля з двох різних проектів. Норма прибутку портфеля з двох різних проектів є зваженою середньою нормою прибутку кожного виду проектів, причому ваговими коефіцієнтами виступають частки цих акцій (в грошовому обсязі) в портфелі .

Порівняння числових характеристик призводить до наступного висновку. Чим більше значення максимізації потенційних прибутків та чим менше значення дисперсії або середньоквадратичного відхилення, інвестиційний проект буде вважатися більш потенційним для реалізації.

Список використаних джерел

4. Економіко-математичне моделювання: Навч. пос. / за ред. О.Т.Іващука. Тернопіль: Економічна думка, 2008. 704 с.
5. Моделі сталого розвитку: колективна монографія // за ред. О.М.Мартинюк. Тернопіль: Підручники і посібники, 2022. 400 с.
6. Пласконь С., Сенів Г., Новосад І., Маслій В. Застосування економетричного моделювання в оцінюванні зовнішньоекономічної діяльності України. Економічний аналіз: Західноукраїнський національний університет. 2020. Вип. 30 (3). с. 25–32.
7. Shevelova S., Plaskon S. Is the Ukrainian economy's absorptive capacity appropriate to attract foreign direct investment and facilitate economic growth? *International Journal of Emerging Markets*. 2018. Vol. 13 (6), pp. 1928–1947.
8. Plaskon S., Shevelova S., Ruska R., Martynyuk O., Lesyk O., Seniv H. Causal Relationships Between Gross Domestic Product, International Trade and Foreign Direct Investment in Ukraine. - Conference Proceedings Advanced Computer Information Technologies ACIT`2021. - Deggendorf, Germany, September 15-17, Pp. 214-217.

Прокопишин О. С.

к. е. н., доцент кафедри обліку і оподаткування

Львівський національний університет ветеринарної медицини

та біотехнологій імені С. З. Гжицького

м. Львів, Україна

СИСТЕМА ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУ ЯК ОСНОВНИЙ ІНСТРУМЕНТ ОПТИМІЗАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВА

У зв'язку зі світовими тенденціями стосовно збереження навколишнього середовища, бажанням збільшити оперативність і доступність отримання інформації та зменшити ризики, бізнес все частіше переходить на електронний рівень обміну даними й документами – екологічніший і більш юридично захищений.

У різних галузях паперові документи поступово замінюються електронними. Сприяння держави в цьому відчувається і на законодавчому рівні. Так, електронний документообіг (ЕДО) вперше був запроваджений з ухваленням [Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг»](#) від 22 травня 2003 року [1].

Ведення паперових документів уже давно визнали неефективним процесом, адже процес їх зберігання, пошуку й передачі контрагентам складний, що знижує темпи роботи і призводить до втрати доходів підприємства. Натомість унаслідок запровадження ЕДО суттєво прискорюються всі операції, які пов'язані з документацією.

ЕДО являє собою сукупність процесів створення, обробки, погодження, надсилання, отримання, а також зберігання електронних документів, що здійснюється в цифровому форматі. Основними елементами ЕДО є:

- електронний документ;
- кваліфікований електронний підпис;
- позначка часу.

Статус кваліфікованого електронного підпису визначений [Законом України](#)

[від 5 жовтня 2017 року «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги»](#), де в ч. 4 ст. 18 законотворцем встановлено, що кваліфікований електронний підпис, або простими словами «КЕП», за юридичною силою є таким, як і власноручний підпис, та має презюмовану відповідність власноручному підпису [2].

Кваліфікована електронна позначка часу має презумпцію точності дати й часу, на які вона вказує, та цілісності електронних даних, з якими ці дата й час пов'язані.

Для полегшення виконання численних завдань, підвищення контрольованості і продуктивності на підприємстві доцільним є впровадження системи електронного документообігу (СЕД), тобто автоматизованого програмного забезпечення, яке має на меті, разом із дотриманням принципів діловодства, ще й суттєве скорочення витрат часу на вирішення завдань, які стосуються документообігу.

СЕД дає змогу організувати роботу з е-документами та обмін ними всередині компанії чи зі зовнішніми отримувачами. Головне її призначення – автоматизувати роботу з електронними документами: введення їх у систему, реєстрацію, розподіл і розсилання, редагування, оперативне збереження, пошук і перегляд, відтворення, контроль виконання, розмежування доступу до них тощо. Із впровадженням СЕД підвищується культура діловодства, забезпечується суттєва економія коштів на тиражування і пересилання документів.

Мета створення СЕД – забезпечення руху ЕДО (укази, постанови, закони, розпорядження, повідомлення, звіти, аналітичні довідки тощо), скорочення терміну підготовки та ухвалення рішень завдяки автоматизації процесів колективного створення та використання ЕДО в органах державної влади [4, с. 141–142].

Крім того, СЕД повинна настроюватися на існуючу організаційно-штатну структуру і систему діловодства підприємства, а також інтегруватися з існуючими корпоративними системами.

Системи електронного документообігу забезпечують захист документів, дають змогу відстежувати всі дії, які з ними відбувалися (бачити, хто, коли і що саме робив

із документом), підписувати документи за допомогою КЕП, УЕП чи хмарних підписів, а також забезпечують повноцінну організацію роботи з документами.

В Україні найпоширенішими в органах державної влади є такі СЕД: «Megapolis™. Документообіг» – 32 %; «Optima WorkFlow» – 14 %; «Діло» – 12 %. За даними компанії «Електронні офісні системи (НетКом Технолоджи)», близько 70 % від загальної кількості дійових систем електронного документообігу загалом в Україні – система «Діло». Цю систему використовує понад тисяча організацій, серед яких найбільші державні й комерційні структури України, а загальна кількість установлених робочих місць перевищила 100 тисяч [3, с. 171–176].

Сучасні електронні системи документообігу дають змогу:

- зберігати документи;
- відстежувати їхню історію;
- забезпечувати їхній оперативний рух з однієї організації в іншу;
- контролювати виконання тих бізнес-процесів, яких вони стосуються.

Складаються вони з таких частин:

– системи масового введення паперових документів, яка призначена для швидкого внесення великої кількості архівної документації та перетворення її в електронний формат, що реалізується через сканування документа, створеного на папері, чищення його зображення, підготовки до розпізнавання та безпосереднє його розпізнавання. Після цього кожен документ потрапляє до другої частини електронної системи документообігу, де й відбувається його індексація;

– системи управління документами, завдання якої полягають у забезпеченні інтеграції з додатками, зберіганні інформації на різних носіях (дисках, стримерах тощо), а також у швидкому пошуку й доступі до різноманітних пристроїв зберігання цієї самої інформації;

– системи автоматизації ділових процесів, яка потрібна для безперебійної роботи кожного працівника того чи іншого підприємства, який має справу з ЕДО.

Таким чином, ЕДО для бізнесу є неоціненним кроком уперед, який дає змогу захиститися від несанкціонованого втручання і зберегти матеріальні й часові ресурси.

Конфіденційність, конкурентоспроможність, контрольованість робочого процесу, а отже, дисциплінованість співробітників, а також зниження часових витрат – усього цього вдається досягти в разі впровадження на підприємстві вдалої СЕД. А яку з них краще обрати, вирішувати має сам бізнес, спираючись на власні потреби.

Зрозуміло, що перехід на ЕДО є вигідним, проте підходити до нього треба з розумом: необхідно з урахуванням вимог чинного законодавства розробити власну інструкцію з організації ЕДО на підприємстві, навчити працювати в системі електронного обігу відповідальних осіб або ж залучити для цього сторонні організації.

Дослідження ЕДО в Україні має важливе практичне значення з метою подальшої євроінтеграції України.

Список використаних джерел

1. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22 трав. 2003 р. № 851-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text>
2. Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги: Закон України від 5 жовт. 2017 р. № 2155-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text>.
3. Марченко В. В. Електронне урядування в органах виконавчої влади: адміністративно-правові засади: монографія. Харків: Панов, 2016. 444 с.
4. Клімушин П. С. Електронне урядування в інформаційному суспільстві: монографія. Харків: Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2010. 312 с.

Рижикова Н.І.

д.е.н., професор кафедри обліку, аудиту та оподаткування, професор

Прасол О.О.

здобувачка вищої освіти

Державний біотехнологічний університет

м. Харків, Україна

ОБЛІК ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ: ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ

Сучасна економічна ситуація в Україні та світі характеризується високим рівнем нестабільності, що обумовлено як зовнішніми глобальними факторами, так і внутрішніми кризовими явищами. Серед них ключове місце посідають воєнні дії, інфляція, енергетична невизначеність, коливання валютного курсу, перебої у постачанні ресурсів, що безпосередньо впливають на діяльність підприємств. В умовах такої турбулентності надзвичайно важливим є забезпечення ефективного обліку витрат як одного з основних елементів фінансового управління.

Облік витрат виконує важливу функцію як джерело інформації для планування, аналізу, контролю та прийняття рішень. Проте в умовах нестабільного середовища виникають труднощі у забезпеченні достовірності, повноти та своєчасності такої інформації. Зокрема, стрімкі темпи інфляції зумовлюють знецінення показників, що відображаються у бухгалтерському обліку. Часті зміни законодавства, зокрема у сфері податкового регулювання, вимагають оперативного оновлення облікової політики та коригування процедур. Нестабільність виробничих процесів і логістичних ланцюгів обумовлює нерівномірність витрат та ускладнює їх аналітичне відображення.

Додатково варто наголосити на недостатньому рівні розвитку управлінського обліку в багатьох суб'єктах господарювання. Часто підприємства зосереджуються на веденні обліку для цілей фінансової звітності, нехтуючи

аналітичними потребами внутрішнього менеджменту. У результаті виникають труднощі з розмежуванням витрат за центрами відповідальності, напрямками діяльності, продуктами або проектами, що обмежує можливості контролю та економії ресурсів. Цю проблему посилює також невисокий рівень цифрової інтеграції облікових систем.

Крім того, актуальною проблемою є облік прихованих витрат або умовно-фіксованих витрат, які важко ідентифікувати та точно класифікувати. До них належать витрати на простої, втрати від браку, моральне старіння активів, а також витрати, пов'язані із втратою персоналу. У нестабільних умовах ці витрати можуть суттєво зростати, тому виникає потреба у створенні окремих аналітичних рахунків для їх обліку та відображення у звітності.

Удосконалення обліку витрат вимагає системного підходу, що включає адаптацію облікової політики, розвиток управлінського обліку, цифровізацію облікових процесів та інтеграцію внутрішнього контролю. Гнучка облікова політика дозволяє оперативно реагувати на зміни зовнішнього середовища, зокрема шляхом перегляду методів оцінки запасів, деталізації аналітичного обліку витрат та запровадження змін у класифікації витрат за їх характером.

І.П. Склярук та І.С. Драка І.С. зазначають, що «хоча традиційні методи управлінського обліку й забезпечують перевірену та надійну структуру та методику для аналізу витрат, у періоди економічної нестабільності вони виявляють низку обмежень. Основною проблемою є недостатня гнучкість, оскільки ці підходи часто базуються на стабільних умовах ринку та мають складнощі в адаптації до раптових змін» [1].

Розвиток управлінського обліку передбачає впровадження системи бюджетування, аналізу відхилень, калькулювання собівартості за сучасними методиками (наприклад, Activity-Based Costing). Це дозволяє сформувати точнішу інформацію про структуру витрат, виявити неефективні ділянки діяльності, обґрунтувати ціноутворення та забезпечити ресурсну збалансованість. Таким чином, управлінський облік стає не лише інструментом звітності, а й важливим елементом стратегічного управління.

Показовим є приклад підприємств, які в умовах економічної кризи запровадили систему контролю витрат на основі ключових показників ефективності (KPI) для кожного підрозділу. Це дозволило встановити верхні граничні рівні витрат, скоригувати внутрішні бюджети та сформувати систему мотивації персоналу, пов'язану з економією ресурсів. Подібні підходи особливо ефективні у виробничих та логістичних компаніях, де витрати мають значну частку у загальних фінансових потоках.

Цифровізація процесів обліку витрат є ще одним ключовим напрямом трансформації. Сучасні ERP-системи, такі як SAP, Microsoft Dynamics та інші, дозволяють забезпечити автоматичний збір, обробку та аналіз даних про витрати. Це знижує людський фактор, підвищує точність розрахунків, забезпечує швидкий доступ до звітності, сприяє оперативному прийняттю управлінських рішень. У критичних умовах воєнного часу або кризового періоду це є вирішальним чинником конкурентоспроможності.

Нарешті, важливою складовою є інтеграція внутрішнього аудиту у процеси управління витратами. Проведення періодичних перевірок витратної частини діяльності дозволяє виявити неефективні або необґрунтовані витрати, підвищити фінансову дисципліну, знизити ризики шахрайства чи нераціонального використання ресурсів. Внутрішній аудит сприяє також посиленню прозорості облікової системи та довіри до фінансової інформації з боку зацікавлених сторін.

Таким чином, ефективна організація обліку витрат в умовах економічної нестабільності потребує комплексного підходу, що поєднує гнучкість, аналітичність, цифрову підтримку та контрольні механізми. Удосконалення облікової системи дозволяє підприємствам не лише адаптуватися до викликів, але й забезпечити стабільність та розвиток на довгострокову перспективу.

Список використаних джерел

1. Склярук І.П., Драка І.С. Управління витратами в умовах економічної нестабільності: адаптація облікових підходів. *Економіка та суспільство*. 2025. Вип. 71. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/5459>

Рожак Г. В.

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Науковий керівник: Нашкерська Г. В.

кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри обліку і аудиту

Львівського національного університету ім. Івана Франка

м. Львів, Україна

УМОВИ ЗАСТОСУВАННЯ МАЛИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ КАСОВИХ АПАРАТІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

За даними Державної податкової служби України, станом на 1 січня 2024 року кількість платників податків на спрощеній системі оподаткування зросла з 1,686,3 млн до 1,755,6 млн осіб протягом 2023 року. Зокрема, щодо загальної системи оподаткування, станом на 1 січня 2024 року в Україні було 250,7 тис. платників ПДВ (без урахування ФОП третьої групи, які зареєстровані платниками цього податку), що на 10,2 тис. менше порівняно з попереднім роком [1]. Наведені дані свідчать про стабільне зростання кількості платників на спрощеній системі оподаткування, що підкреслює її значення для підтримки малого бізнесу в умовах воєнного стану. У зв'язку з цим, держава запровадила певні послаблення щодо обов'язкового використання РРО для окремих груп платників податків. Зокрема, можливість подальшого спрощення процедур звітності, впровадження електронних сервісів для податкового адміністрування та надання додаткових пільг для підприємців, які працюють в особливо складних умовах. Після початку повномасштабного вторгнення та запровадження воєнного стану в Україні діяльність малого бізнесу зазнала змін, що суттєво вплинув на її функціонування, зокрема на аспекти оподаткування та використання реєстраторів розрахункових операцій (РРО). Держава, з одного боку, прагне забезпечити стабільні надходження до бюджету, а з іншого – підтримати підприємців, які опинилися в складних умовах.

Малі підприємства, які є основою економіки, зіткнулися з новими викликами та необхідністю адаптації до змін у законодавстві. Виникли труднощі у використанні РРО через нестабільний інтернет-зв'язок та інші технічні обмеження. Програмні РРО стали альтернативою стаціонарним касовим апаратам, однак їх використання також має обмеження, зокрема щодо тривалості роботи без підключення до фіскального сервера. Згідно зі статтею 5 Закону України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій», фіскальні номери повинні використовуватися не більше ніж 168 годин протягом календарного місяця, що створює додаткові труднощі для бізнесу в умовах війни [2]. Застосування РРО стало однією з обговорюваних тем у сфері оподаткування малого бізнесу під час воєнного стану. З одного боку, використання РРО забезпечує прозорість фінансових операцій та контроль за обігом коштів. З іншого – в умовах воєнних дій, особливо на територіях, де ведуться бойові дії або є проблеми з енергопостачанням та зв'язком, обов'язкове використання РРО може створювати додаткові труднощі для підприємців.

У відповідь на виклики воєнного часу, уряд України запровадив низку податкових змін, спрямованих на підтримку малого та середнього бізнесу. Зокрема, у Законі України від 15.03.2022 № 2120-IX законодавець передбачив тимчасове спрощення правил використання програмних реєстраторів розрахункових операцій (ПРРО) під час дії воєнного стану [3]. Зокрема, було дозволено здійснювати розрахункові операції в режимі офлайн без дотримання встановлених обмежень – 36 годин безперервної роботи [2]. Для цього необхідно було використовувати фіскальні номери з діапазону, який формувався сервером ДПС. Таким чином, навіть за відсутності інтернет-з'єднання програмний РРО мав застосовуватися під час кожної розрахункової операції.

Однак із 1 серпня 2023 року набрав чинності Закон України від 30.06.2023 № 3219-IX, яким було поновлено дію абзацу 7 статті 5 Закону про РРО. Від цієї дати заборонено використовувати ПРРО в офлайн-режимі без попередньо отриманого в контролюючому органі діапазону фіскальних номерів, сформованих фіскальним сервером. Тобто з 1 серпня 2023 року робота

програмного РРО в режимі офлайн дозволена лише за наявності відповідного діапазону фіскальних номерів, що прив'язуються до розрахункових документів.

Для окремих видів суб'єктів господарювання передбачено застосування знижених штрафних санкцій відповідно до пункту 1 статті 17 Закону про РРО. Йдеться про фізичних осіб – підприємців другої та третьої групи, які не є платниками ПДВ [2]. Тільки умовою є те, що ці підприємці не повинні здійснювати продаж підакцизних товарів, побутової техніки, що підлягає гарантійному обслуговуванню, лікарських засобів або медичних виробів. У період з 01.08.2023 до 31.07.2025 (або до дати скасування чи припинення воєнного стану в Україні – залежно від того, що настане раніше) до таких ФОПів застосовуються знижені розміри штрафів: 25% від основного розміру – за перше порушення; 50% – у разі повторного порушення. Ці пом'якшення є суттєвими, адже базові штрафи передбачають відповідальність у розмірі 100% за перше порушення та 150% – за повторне.

Отже, забезпечення балансу між фіскальними потребами держави та підтримкою малого бізнесу є ключовим завданням податкової політики в умовах воєнного стану.

Список використаних джерел:

1. Кількість платників податків на спрощенці зросла за рік на понад 100 тисяч : інформаційна стаття від 12.07.2023. А. Петренко. Цензор.НЕТ : інтернет-видання. Київ, 2023. URL: https://censor.net/biz/news/3482071/kilkist_platnykiv_podatkiv_na_sproschentsi_zrosla_za_rik_na_ponad_100_tysyach. (дата звернення: 18.05.2025).
2. Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг : Закон України від 30.12.2024 р. Документ №265/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/265/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 18.05.2025).
3. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану : Закон України від 15.03.2022 р. Документ № 2120-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text>. (дата звернення: 18.05.2025).

Рубаненко І.М.

здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня,
Херсонський державний аграрно-економічний університет
м. Кропивницький, Україна

МЕХАНІЗМ РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

У ХХІ столітті цифровізація стала ключовим вектором соціально-економічного розвитку як на національному, так і на глобальному рівнях. Однією з найбільш динамічних і технологічно прогресивних складових цифрової економіки є електронна комерція, яка істотно трансформує традиційні бізнес-моделі, канали взаємодії з клієнтами, а також логістичні, платіжні та управлінські процеси. Електронна комерція перестала бути лише формою альтернативної торгівлі - нині вона є стратегічним інструментом модернізації економіки, зростання продуктивності, розширення ринків збуту та підвищення конкурентоспроможності суб'єктів господарювання.

Світова практика свідчить про стрімке зростання обсягів e-commerce: у 2023 р. обсяг глобального онлайн-ритейлу перевищив \$5 трлн, а до 2026 р. очікується зростання до понад \$8 трлн. Україна, незважаючи на виклики війни, демонструє позитивну динаміку інтеграції в цифрову економіку, де електронна комерція відіграє провідну роль у підтримці споживчої активності, особливо в умовах зниження доступу до фізичних торговельних точок. Актуальність розробки ефективного механізму розвитку електронної комерції зумовлена як глобальними, так і національними тенденціями. По-перше, у цифрову епоху електронна комерція виступає каталізатором інноваційних трансформацій у всіх секторах економіки. По-друге, обставини, викликані пандемією COVID-19 та повномасштабною війною в Україні, значною мірою активізували перехід бізнесу в онлайн-середовище, що, своєю чергою, вимагає удосконалення нормативно-правової бази, технологічної інфраструктури, механізмів цифрової

довіри, а також інституційної підтримки.

В умовах структурної перебудови економіки України електронна комерція має всі передумови для перетворення на один із пріоритетних напрямів розвитку малого та середнього підприємництва, залучення інвестицій, забезпечення зайнятості та нарощення експортного потенціалу. Проте відсутність системного підходу до формування політики у сфері e-commerce, низький рівень цифрової грамотності, кіберзагроз та інституційних бар'єрів гальмують її сталий розвиток. Електронна комерція охоплює сукупність цифрових операцій, пов'язаних із купівлею-продажем товарів, послуг, інформації та цифрових продуктів з використанням електронних комунікаційних засобів. У цифровій економіці вона стає органічною частиною виробничих і сервісних ланцюгів, що формує нову структуру споживання, дистрибуції та маркетингу.

Наукові дослідження останніх років акцентують на наступних аспектах розвитку електронної комерції: впровадження цифрових платформ та омніканальних стратегій сприяє глобалізації бізнесу, зменшуючи залежність від фізичної інфраструктури та забезпечуючи інтеграцію бізнес-процесів [1, с.44]. Розвиток електронної комерції потребує правової визначеності, зокрема щодо електронних підписів, електронних документів та цифрових ідентифікаторів [2. С. 41]. Гармонізація законодавства щодо e-commerce та доступ до ринків через електронні платформи є ключовими аспектами впливу євроінтеграційних змін на розвиток електронної комерції в Україні [3, с. 14]. Використання технологій штучного інтелекту, хмарних обчислень та блокчейн-рішень підвищує гнучкість електронних платформ, автоматизує обробку запитів і посилює безпеку транзакцій [4, с. 25]. Нами запропоновані пропозиції та рекомендації: забезпечення широкосмугового інтернету в усіх регіонах України для розширення доступу до електронної комерції; надання грантів та пільгових кредитів для впровадження цифрових технологій та виходу на онлайн-ринок; адаптація національного законодавства до європейських стандартів у сфері електронної комерції та захисту прав споживачів; проведення тренінгів та курсів для підприємців щодо використання цифрових інструментів та платформ;

впровадження сучасних засобів захисту даних та транзакцій для підвищення довіри споживачів до електронної комерції.

Таблиця 1

Приклади впровадження цифрових рішень в Україні

Напрямок	Приклад	Результат
Безконтактні платежі	Впровадження безготівкової оплати проїзду у громадському транспорті Києва та Черкас	Зростання кількості безконтактних транзакцій, підвищення зручності для пасажирів
Мобільні POS-рішення	Технологія Visa Tap to Phone, що перетворює смартфон на термінал	Підвищення доступності прийому платежів для малого та середнього бізнесу
Хмарні технології	Перехід ПриватБанку на рішення Visa Cloud Connect	Забезпечення безперебійної роботи платіжної інфраструктури в умовах війни
Державні цифрові сервіси	Платформа "Дія" та проєкт "Дія.City"	Спрощення доступу до державних послуг, підтримка ІТ-сектору та стартапів

Джерело: власні дослідження авторів

Формування та функціонування механізму розвитку електронної комерції в умовах цифрової трансформації економіки України є складним багаторівневим процесом, що охоплює взаємодію регуляторних, технологічних, організаційно-економічних та інституційних складових у динамічному цифровому середовищі. Його реалізація потребує поетапного впровадження скоординованих дій, що забезпечують поступове досягнення стратегічних цілей, спрямованих на інтеграцію суб'єктів господарювання до цифрових ринків, підвищення продуктивності, конкурентоспроможності та якості обслуговування споживачів [5. С. 89]. На початковій стадії механізм передбачає створення сприятливих умов для переходу підприємств до цифрової комерції, що включає забезпечення доступу до цифрової інфраструктури, нормативне упорядкування процедур ведення онлайн-торгівлі, формування прозорих умов і правил гри для бізнесу в цифровому середовищі. У цей період актуальними є процеси цифрової ідентифікації, впровадження електронного документообігу, адаптація підприємств до вимог захисту персональних даних і кібербезпеки. Розвиваються базові технології обробки замовлень, онлайн-оплати, логістичного супроводу

товарообігу та аналітичного моніторингу бізнес-процесів.

Наступна стадія механізму передбачає активізацію інтеграційних процесів, зокрема впровадження інноваційних цифрових інструментів (CRM-систем, big data-аналітики, AI-модулів персоналізації пропозицій, хмарних сервісів управління запасами та логістикою). Це супроводжується поглибленням співпраці між бізнесом, державними структурами та цифровими платформами, що забезпечує формування єдиного електронного торговельного простору. Значна увага приділяється підвищенню цифрової грамотності учасників ринку, розвитку компетенцій у сфері e-commerce, цифрового маркетингу, аналітики споживчої поведінки.

На зрілій стадії механізм функціонує як комплексна система, що саморегулюється завдяки високому рівню цифрової довіри, автоматизації процесів, розвинутій логістичній інфраструктурі, широкому застосуванню електронної сертифікації, блокчейн-технологій і транскордонного обміну комерційною інформацією. Цей етап характеризується домінуванням цифрових екосистем, маркетплейсів, фінтех-рішень, а також високим рівнем споживчої лояльності до онлайн-сервісів. Зростає обсяг експорту цифрових товарів і послуг, формується нова культура онлайн-споживання, зменшується роль фізичного посередництва, а трансакційні витрати скорочуються завдяки автоматизації й стандартизації процесів.

Результати функціонування механізму виявляються у кількох вимірах: економічному - зростання обсягів онлайн-продажів, розширення ринкової присутності вітчизняних виробників, зростання продуктивності малого і середнього бізнесу; соціальному - підвищення цифрової інклюзії, створення нових робочих місць, розширення доступу до товарів і послуг у віддалених регіонах; технологічному - поширення інновацій, зміцнення національного потенціалу цифрових платформ, посилення кіберзахисту. Водночас механізм демонструє здатність адаптуватися до ризиків і криз, зокрема викликаних пандемією, війною чи глобальними змінами у поведінці споживачів, завдяки гнучкості цифрових бізнес-моделей, оперативності оновлення програмних

рішень та глибокій інтеграції у міжнародний цифровий простір.

Таким чином, ефективна реалізація механізму розвитку електронної комерції має стати одним із пріоритетних напрямів цифрової політики держави, забезпечити стимулювання інноваційного підприємництва, формування цифрових компетентностей та зміцнення позицій України на глобальному ринку електронної торгівлі. Подальші дослідження доцільно зосередити на оцінці ефективності впровадження державних стратегій у сфері e-commerce, аналізі регіональних відмінностей розвитку цифрової торгівлі та впливі міжнародної інтеграції на конкурентоспроможність українських онлайн-бізнесів.

Список використаних джерел

1. Гомонай В. В. Вплив цифровізації на розвиток електронної комерції та її правове регулювання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2024. № 85(2). С. 43–47. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.85.2.43>.
2. Ольховий С. Вплив євроінтеграційних змін на розвиток електронної комерції в Україні. *Економіка та суспільство.* 2024. № 69. С. 41–45. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-69-41>.
3. Стендер С. В., Лисак О. І., Лук'яненко Н. Е. Розвиток електронної комерції та її вплив на цифрову економіку. *Академічні візії.* 2023. № 24. С. 10–15. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/619>.
4. Черняк В. В., Дзюбенко Л. М., Чередниченко В. В. Дослідження впливу інтернет-технологій на розвиток електронної комерції та онлайн-торгівлі. *Актуальні питання економічних наук.* 2023. № 3(1). С. 25–30. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14697398>.
5. Капелюшна Т. В., Пильнова В. П., Полякова А. С., Купрієнко Є. О. Роль електронної комерції в умовах формування цифрової держави та інформатизації суспільства. *Економіка. Менеджмент. Бізнес.* 2021. № 4(43). С. 87–92. DOI: <https://doi.org/10.31673/2415-8089.2021.043874>.

Остапенко Р.М.

к.е.н., доцент кафедри обліку, аудиту та оподаткування

Державний біотехнологічний університет

м. Харків, Україна

Наумова Т.А.

к.е.н., доцент кафедри обліку, аудиту та оподаткування

Державний біотехнологічний університет

м. Харків, Україна

АНАЛІЗ ЦИФРОВІЗАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ: МОЖЛИВОСТІ ТА ВИКЛИКИ

Цифровізація бухгалтерського обліку стрімко змінює традиційні методи ведення фінансової звітності, інтегруючи штучний інтелект, хмарні обчислення, аналітику даних та блокчейн для оптимізації процесів, підвищення ефективності та точності облікових операцій. Ці технології автоматизують рутинні завдання, забезпечують обробку даних у реальному часі та сприяють дотриманню нормативних вимог. Штучний інтелект аналізує великі масиви фінансових даних, виявляє аномалії та покращує прогнозування ризиків, тоді як хмарні платформи забезпечують віддалений доступ до бухгалтерських систем і сприяють ефективній співпраці. Блокчейн гарантує безпеку та прозорість фінансових транзакцій, створюючи незмінний запис, що знижує ризик шахрайства та спрощує аудит, особливо для міжнародних компаній із транскордонними операціями, яким потрібна надійна система обліку [1].

Автоматизація значно скорочує потребу в ручному виконанні транзакційних завдань, що відкриває перед фахівцями можливість зосередитися на аналітичній роботі та стратегічному консультуванні. Бухгалтер більше не є просто обліковцем, а стає ключовим гравцем у прийнятті бізнес-рішень, допомагаючи компанії оптимізувати фінансові процеси, управляти ризиками та досягати поставлених цілей [3].

Від бухгалтерів нової ери очікується впевнене володіння інструментами аналітики даних та здатність співпрацювати з міжфункціональними командами для узгодження фінансових цілей із загальною бізнес-стратегією. Вони повинні вміти інтерпретувати складні набори даних, виявляти тенденції та надавати керівництву актуальну інформацію для прийняття обґрунтованих рішень. Така трансформація вимагає від фахівців розвитку нових компетенцій, включаючи розуміння бізнес-процесів, стратегічне мислення та навички комунікації, що виходять за межі традиційної бухгалтерської експертизи.

Безперервне навчання стає невід'ємною частиною професійного розвитку бухгалтерів у цифрову епоху, оскільки технологічні зміни вимагають постійного оновлення знань про штучний інтелект, машинне навчання та блокчейн. Професійні організації та навчальні заклади адаптують свої програми, включаючи курси з цифрових технологій та аналітики даних, щоб бухгалтери могли успішно опановувати ці навички та отримувати значну перевагу на ринку праці. Цифровізація не лише трансформує роль фахівців, а й відкриває безпрецедентні можливості для підвищення ефективності бухгалтерських процесів завдяки автоматизації рутинних операцій. Сучасні системи здатні автоматично обробляти транзакції, класифікувати витрати та генерувати звіти, що скорочує час на виконання завдань та мінімізує ризик людських помилок. Це дає компаніям можливість оптимізувати робочі процеси, зменшити операційні витрати та перерозподілити людські ресурси на більш стратегічні напрямки діяльності. Крім того, автоматизація забезпечує стандартизацію облікових процедур, що особливо важливо для великих організацій із складною структурою управління [2].

Аналітика даних у реальному часі є однією з ключових переваг цифрового бухгалтерського обліку, що дозволяє компаніям отримувати миттєвий доступ до актуальної фінансової інформації. Завдяки інтеграції аналітичних інструментів, керівництво може відстежувати ключові показники ефективності, виявляти тенденції та оперативно реагувати на зміни ринкових умов. Ця можливість особливо цінна в умовах економічної нестабільності, коли швидкість прийняття

рішень може визначати конкурентоспроможність бізнесу. Крім того, аналітика даних допомагає виявляти потенційні проблеми до того, як вони стануть критичними.

Підвищення точності та надійності фінансової звітності є суттєвою перевагою цифрових бухгалтерських систем, адже автоматизовані процеси мінімізують ризик помилок і гарантують відповідність нормативним вимогам. Це особливо важливо в умовах зростаючої складності фінансових регуляцій та підвищеної уваги до прозорості бізнесу. Водночас цифровізація створює нові виклики, зокрема у сфері кібербезпеки. Фінансова інформація є привабливою мішенню для кіберзлочинців, тому компанії повинні інвестувати в багаторівневий захист, шифрування даних та навчання персоналу. Недостатня безпека може призвести не лише до фінансових втрат, а й до репутаційних ризиків та юридичних наслідків, що вимагає стратегічного підходу до управління цифровими бухгалтерськими системами.

Опір змінам з боку співробітників часто стає значною перешкодою на шляху цифрової трансформації бухгалтерського обліку, оскільки персонал, звиклий до традиційних методів роботи, може відчувати тривогу щодо освоєння нових технологій або побоюватися втрати роботи через автоматизацію. Подолання цього опору потребує комплексного підходу, що включає чітку комунікацію про переваги змін, залучення співробітників до процесу трансформації та забезпечення всебічного навчання. Багато організацій використовують різні програмні продукти для різних аспектів бізнесу, тому забезпечення безперебійної взаємодії між ними та новими інструментами може бути складним завданням. Проблеми сумісності, міграції даних і підтримки безперервності бізнес-процесів вимагають залучення кваліфікованих ІТ-фахівців та додаткових інвестицій, а детальні плани інтеграції повинні враховувати специфіку ІТ-інфраструктури компанії та її бізнес-вимоги [4].

Високі витрати на впровадження та обслуговування цифрових бухгалтерських систем можуть бути серйозним бар'єром, особливо для малих та середніх підприємств, оскільки включають не лише вартість програмного

забезпечення та обладнання, а й витрати на навчання персоналу, консультації та реорганізацію бізнес-процесів. Окрім початкових вкладень, необхідно враховувати поточні витрати на ліцензії, оновлення та технічну підтримку, що вимагає детального бюджетування, поетапного впровадження та оцінки довгострокової окупності інвестицій.

Інвестиції в навчання та розвиток персоналу є критично важливими для успішної цифрової трансформації бухгалтерського обліку. Компанії повинні забезпечити всебічне навчання співробітників щодо нових технологій, процесів та методів роботи. Це може включати формальні тренінги, онлайн-курси, наставництво та створення спільнот практики для обміну знаннями. Особливу увагу слід приділяти розвитку не лише технічних навичок, але й аналітичного мислення, вирішення проблем та адаптивності до змін. Організації, які інвестують у людський капітал, зазвичай досягають кращих результатів у цифровій трансформації [4].

Список використаних джерел

1. *Digital Transformation Finance and Accounting*. (2025). Donnelley Financial Solutions (DFIN). <https://www.dfinsolutions.com/knowledge-hub/thought-leadership/knowledge-resources/digital-transformation-finance-and-accounting>
2. *The Future of Finance: How Digital Transformation Improves Accounting*. (2025). Datamatics Business Solutions. <https://datamaticscpa.com/blog/digital-transformation-in-accounting/>
3. *Digital Transformation Importance for Accountants and CPAs | Spike*. (2024). Spike. <https://www.spikenow.com/blog/productivity/why-digital-transformation-is-essential-for-accountants-and-cpas/>
4. Patel, R. (2024). *Top 7 Challenges in Digital Accounting and How to Overcome Them!* LinkedIn: Log In or Sign Up. <https://www.linkedin.com/pulse/top-7-challenges-digital-accounting-how-overcome-them-rajnikant-patel-o6egf/>

Скрипник М.Є.

к.е.н., ст. викладач кафедри фінансів, обліку та оподаткування

Чернівецький торговельно-економічний інститут ДТЕУ

м. Чернівці, Україна

ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЛЯ АВТОМАТИЗАЦІЇ ОБЛІКУ ТА ПОДАННЯ ЗВІТНОСТІ

В умовах стрімкого розвитку інформаційних технологій та зростаючих вимог до оперативності й точності облікової інформації, автоматизація бухгалтерського обліку та процесу подання звітності стає не просто перевагою, а необхідністю для сучасних підприємств. Бухгалтерський облік є обов'язковим для всіх суб'єктів господарювання та становить основу для ефективного управління фінансовими ресурсами підприємства [1]. Сьогодні система бухгалтерського обліку постійно розвивається під впливом інтеграційних процесів, технологічного прогресу та глобалізації, що зумовлює необхідність впровадження сучасних програмних рішень.

Автоматизація складання звітності представляє собою набір технічних засобів та технологічних способів і прийомів, які дозволяють здійснювати розрахунок показників звітності на підставі даних первинних документів та/або автоматично формувати форми звітності на підставі внесеної інформації без участі людини-бухгалтера. Основною метою автоматизації є забезпечення високої достовірності звітності та підвищення ефективності роботи бухгалтерської служби [2].

Серед ключових завдань автоматизації обліку та звітності можна виділити:

1. Забезпечення високої якості складеної звітності.
2. Раціональне використання трудових ресурсів, звільнення працівників від рутинної роботи.
3. Зменшення витрат на виконання операцій по складанню звітності.
4. Підвищення оперативності звітності.

5. Забезпечення гнучкості звітності та її швидкого пристосування для потреб користувачів.

6. Підвищення рівня контролю на всіх етапах складання звітності.

Принципи автоматизації бухгалтерського обліку включають централізацію інформаційних баз, єдиний підхід до обробки інформації, автоматизацію типових розрахунків, чіткий розподіл прав та обов'язків між виконавцями, визначення термінів виконання операцій та відповідальності за їх порушення [2].

Впровадження програмного забезпечення для автоматизації бухгалтерського обліку надає підприємству низку суттєвих переваг:

- Точність та універсальність даних.
- Ефективність використання часу та ресурсів.
- Зменшення ймовірності помилок та шахрайства.
- Покращення звітності та аналітики.
- Забезпечення відповідності з законодавством.
- Зручний доступ до інформації.
- Інтеграція з іншими системами.

Комп'ютеризація бухгалтерського обліку має як позитивні, так і негативні наслідки. Позитивні наслідки полягають у розширенні можливостей обліку, підвищенні його ефективності та якості. Негативні наслідки пов'язані з підвищенням вартості обліку, можливістю помилок і збоїв, появою нових функцій у бухгалтера [1].

На українському ринку представлено значну кількість програмних продуктів для автоматизації бухгалтерського обліку та подання звітності. Розглянемо найбільш популярні з них [3, 4]:

MASTER: Бухгалтерія – це 100% українське рішення, адаптоване до українського законодавства. Програма містить модулі для обліку виробництва, складу, управління кадрами. Система дозволяє автоматизувати облік операцій з грошовими коштами та їх еквівалентами, вести облік фактичних витрат в розрізі аналітики та робити автоматичний розподіл витрат. Програма доступна у

хмарному та стаціонарному рішенні. Підходить для малого та середнього бізнесу, комунальних підприємств.

M.E.DOC – один з найпопулярніших сервісів електронного документообігу в Україні, який дозволяє створювати, перевіряти та відправляти електронні документи. Програма забезпечує роботу з податковими накладними, актами, рахунками та іншими документами, а також дозволяє подавати звітність до контролюючих органів.

Dilovod – український онлайн-сервіс для ведення управлінського, бухгалтерського обліку, обліку товарних запасів та складання звітності. Підходить для ведення ФОП і юридичних осіб на всіх системах оподаткування. Функціонал включає управлінський, бухгалтерський та податковий облік, електронну звітність, розрахунок зарплати, облік виробництва і складу, облік доходів та витрат, облік грошових коштів та інші можливості.

iFin – онлайн-сервіс подання електронної звітності, який дозволяє створювати, перевіряти та здавати електронну звітність до органів контролю. Підходить для ФОПів, юридичних осіб та бухгалтерських фірм.

Дебет Плюс – українська програма, що допомагає автоматизувати бухгалтерський, оперативний та фінансовий облік. Підходить для бюджетних організацій, комунальних підприємств, малого та середнього бізнесу різних видів діяльності. Має модульну структуру, що дозволяє обирати функції під потреби підприємства.

[SMARTFIN.UA](https://smarterfin.ua) – сучасне рішення для ведення бухгалтерського обліку, яке пропонує широкий спектр функцій для автоматизації бухгалтерських процесів.

BOOKKEEPER – онлайн-бухгалтерія, що дозволяє вести облік діяльності, складати та подавати звітність. Підходить для бухгалтерів-аутсорсерів, підприємств та ФОПів на всіх системах оподаткування, а також неприбуткових організацій.

BAS Бухгалтерія – одна з найбільш затребуваних програм в Україні для автоматизації бухгалтерського обліку. Спеціально розроблена для малого і середнього бізнесу, пропонує широкий спектр функцій для ефективного

управління фінансами. Функціонал дозволяє вести облік товарно-матеріальних цінностей на складах організації, реєструвати операції по інвентаризації запасів та виконувати інші операції [5, 6].

При виборі програмного забезпечення для автоматизації бухгалтерського обліку та подання звітності необхідно враховувати низку факторів: розмір та специфіка підприємства, функціональні можливості, вартість та умови використання, інтеграція з іншими системами, рівень технічної підтримки, зручність інтерфейсу та простота використання [7].

Розвиток технологій та зміни в законодавстві дозволяють виділити основні тенденції у сфері автоматизації бухгалтерського обліку та подання звітності:

1. Розвиток хмарних технологій.
2. Інтеграція з державними електронними системами.
3. Впровадження елементів штучного інтелекту.
4. Розширення аналітичних можливостей.
5. Адаптація до змін у законодавстві.

Автоматизація бухгалтерського обліку та процесу подання звітності є необхідною умовою ефективного функціонування сучасного підприємства. Використання спеціалізованого програмного забезпечення дозволяє підвищити точність та оперативність обліку, зменшити трудовитрати, забезпечити відповідність законодавчим вимогам та підвищити ефективність управління підприємством.

На українському ринку представлено широкий спектр програмних рішень для автоматизації бухгалтерського обліку, які відрізняються функціональними можливостями, вартістю та орієнтацією на різні категорії користувачів. При виборі програмного забезпечення необхідно враховувати специфіку діяльності підприємства, його розмір, функціональні потреби та фінансові можливості.

Розвиток технологій та зміни в законодавстві визначають основні тенденції у сфері автоматизації бухгалтерського обліку, серед яких розвиток хмарних технологій, інтеграція з державними електронними системами, впровадження елементів штучного інтелекту та розширення аналітичних можливостей.

Таким чином, впровадження сучасних програмних рішень для автоматизації бухгалтерського обліку та подання звітності є важливим фактором підвищення конкурентоспроможності підприємства в умовах цифрової економіки.

Список використаних джерел

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14> (дата звернення: 18.05.2025)
2. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» : Наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13> (дата звернення: 18.05.2025)
3. Характеристика системи бухгалтерського обліку на підприємстві. Механізм регулювання економіки. 2023. URL: <http://mer-journal.sumy.ua/index.php/journal/article/view/211> (дата звернення: 18.05.2025)
4. Головні переваги використання програм автоматизації бухгалтерського обліку. Фінансист. 2023. URL: <https://finansist.v.ua/raznoe/golovni-perevagi-vikoristannya-program-avtomatizaciyi-buhgalterskogo-obliku/> (дата звернення: 18.05.2025)
5. ТОП 7 українських програм для ведення бухгалтерії 2024. Фінансова академія. 2024. URL: <https://finacademy.net/ua/materials/article/perehodimo-na-ukrayinske> (дата звернення: 18.05.2025)
6. ТОП-3 найпопулярніших програм для автоматизації обліку. ПДК плюс. 2021. URL: <https://pdk.com.ua/ua/info/articles/stati-po-programmam-bas/top-3-samykh-populyarnykh-programm-dlya-avtomatizatsii-ucheta/> (дата звернення: 18.05.2025)
7. Програми для бухгалтерського обліку: Як обрати найкращу? Sys2Biz. 2024. URL: <https://sys2biz.com.ua/news/programy-dlya-buhgalterskogo-obliku-yak-obraty/> (дата звернення: 18.05.2025)

Скрипник Н.В.

к.е.н., доцент, викладач облікових дисциплін

Чернівецький фаховий коледж технологій та дизайну

м. Чернівці, Україна

ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЛЯ ОПТИМІЗАЦІЇ ОПОДАТКУВАННЯ

У сучасних економічних умовах, особливо в контексті повоєнного відродження України, підприємства прагнуть оптимізувати свою діяльність, зокрема податкове навантаження. Облікова політика виступає одним із ключових інструментів, що дозволяє законним шляхом оптимізувати оподаткування та підвищити ефективність господарської діяльності. Формування раціональної облікової політики для цілей оподаткування є важливим завданням для кожного підприємства, оскільки дозволяє не лише зменшити податкові зобов'язання, але й забезпечити стабільність та прозорість ведення бізнесу.

Облікова політика представляє собою сукупність принципів, методів і процедур, які використовуються підприємством для ведення бухгалтерського обліку, складання та подання фінансової звітності. Згідно з Законом України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні», підприємство самостійно визначає свою облікову політику за погодженням з власником або уповноваженим ним органом відповідно до установчих документів [1].

Необхідність формування облікової політики для цілей оподаткування пояснюється відмінністю норм податкового законодавства та НП(С)БО щодо визначення та визнання доходів, витрат, активів і зобов'язань. Ефективна та раціональна організація обліку розрахунків за податками на підприємстві передбачає вибір оптимальної системи оподаткування, методичних прийомів, способів і процедур організації та ведення обліку [2].

Оптимізація податків – це дії, спрямовані на зменшення суми податків, зборів, внесків, обов'язкових платежів при такому ж чи навіть меншому рівні доходу (прибутку). Важливо розуміти, що оптимізація податків є цілком законною, якщо дії щодо податкової оптимізації передбачені чинним податковим законодавством, відповідають стандартам бухгалтерського обліку та мають економічне обґрунтування [3].

При формуванні облікової політики для оптимізації оподаткування необхідно дотримуватися певних принципів, які забезпечать її ефективність та законність [3]:

1. Принцип ефективності – ефект від оптимізації має бути більшим за супутні витрати (втрати) ресурсів, які пов'язані з оптимізаційними діями платника податку. Мета оптимізації – підвищити ефективність бізнесу, а не просто сплатити менше податків.

2. Принцип індивідуальності – кожний бізнес унікальний, тому при використанні кожного методу оптимізації слід враховувати індивідуальні особливості платника податку.

3. Принцип легальності – варто вдаватися лише до законних методів, оскільки незаконні можуть спричинити значно більші втрати у перспективі.

4. Принцип комплексності – облікова політика для цілей оподаткування повинна бути складовою частиною загальної облікової політики підприємства, а її елементи враховуватися на всіх етапах формування облікової політики [2].

Для оптимізації оподаткування додатково можна виділити такі етапи:

1. Аналіз податкового законодавства та виявлення можливостей для оптимізації.

2. Визначення методів оцінки та обліку, які впливають на базу оподаткування.

3. Розробка методів податкового планування та їх інтеграція в облікову політику.

4. Оцінка податкових ризиків та розробка заходів щодо їх мінімізації.

Облікова політика для цілей оподаткування включає організаційні та

методичні елементи, які суттєво впливають на формування податкової бази та величину податкових платежів.

Організаційні елементи включають:

- Організаційну форму ведення податкового обліку;
- Графік документообороту;
- Порядок інвентаризації активів і зобов'язань;
- Порядок формування показників податкової звітності;
- Робочий план рахунків;
- Порядок розрахунків з бюджетом та державними цільовими фондами;
- Систему внутрішнього контролю за нарахуванням та сплатою

податкових платежів [4].

Методичні елементи визначають способи ведення податкового обліку, які суттєво впливають на формування податкової бази та величину податкових платежів:

- Визнання та оцінка об'єктів бухгалтерського обліку щодо яких чинним законодавством передбачені альтернативи;
- Момент визнання доходів і витрат та момент формування бази оподаткування;
- Облік фінансових результатів [4].

Для ефективної оптимізації оподаткування через облікову політику підприємства можуть використовувати наступні підходи:

1. Вибір методу нарахування амортизації. Підприємство може обрати прискорений метод амортизації для основних засобів, що дозволить швидше списати вартість активів на витрати та зменшити базу оподаткування податком на прибуток у перші роки експлуатації об'єкта.
2. Методи оцінки запасів при їх вибутті. Вибір методу ФІФО або середньозваженої собівартості може суттєво вплинути на собівартість реалізованої продукції, а отже, і на фінансовий результат та податок на прибуток.

3. Створення резервів. Формування резерву сумнівних боргів, резерву на оплату відпусток та інших резервів дозволяє розподілити податкове навантаження більш рівномірно протягом звітного періоду.

4. Вибір методу оцінки незавершеного виробництва. Різні методи оцінки можуть призвести до різної собівартості готової продукції та, відповідно, різного розміру прибутку.

5. Організація обліку витрат. Вибір методу обліку витрат (позамовний, попередільний, нормативний) впливає на формування собівартості продукції та, відповідно, на фінансовий результат.

6. Вибір системи оподаткування. Для малих підприємств важливим є вибір між загальною системою оподаткування та спрощеною системою, що може суттєво вплинути на загальне податкове навантаження [5].

Управління податковими ризиками є одним з ключових аспектів фінансової стабільності підприємства. У сучасних умовах змінюється податкове законодавство, що вимагає від підприємств постійної адаптації своїх облікових політик. Забезпечення точності та відповідності обліку податковим вимогам є необхідністю для зниження ризиків податкових спорів і штрафних санкцій [6].

Для мінімізації податкових ризиків через облікову політику рекомендується:

1. Регулярно переглядати облікову політику з урахуванням змін у податковому законодавстві та економічному середовищі.

2. Забезпечити узгодження облікової політики з вимогами податкового законодавства.

3. Впроваджувати інноваційні технології для автоматизації податкових процесів.

4. Побудувати механізм ефективної взаємодії між підрозділами підприємства (бухгалтерія, юридичний відділ, фінансовий відділ) [6].

Формування облікової політики для оптимізації оподаткування є важливим інструментом підвищення ефективності діяльності підприємства. Правильно сформована облікова політика дозволяє законними способами зменшити податкові зобов'язання та підвищити фінансову стабільність підприємства.

Для ефективного використання облікової політики як інструменту оптимізації оподаткування необхідно дотримуватися принципів ефективності, індивідуальності та легальності. Важливо також регулярно переглядати облікову політику з урахуванням змін у податковому законодавстві та економічному середовищі.

У контексті повоєнного відродження України оптимізація оподаткування через облікову політику набуває особливого значення, оскільки дозволяє підприємствам зменшити податкове навантаження та спрямувати вивільнені ресурси на розвиток та відновлення.

Список використаних джерел

1. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV : станом на 18 трав. 2025 р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14> (дата звернення: 18.05.2025).
2. Овчарова Н. В. Облікова політика для цілей оподаткування. Суми : СумДУ, 2020. С. 1-15.
3. Оптимізація податків 2024. Податкове навантаження. Головбух, 2024.
URL: <https://buhplatforma.com.ua/article/17274-optimizatsiya-podatktiv-2024> (дата звернення: 18.05.2025).
4. Методичні рекомендації щодо облікової політики підприємства : затв. наказом Міністерства фінансів України від 27.06.2013 № 635.
5. Облікова політика та податкові ризики: сучасні рішення для бізнесу. А-Еconomics, 2025.
6. Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку. Міністерство фінансів України, 2023.

Скрипник С.В.

д.е.н., професор кафедри підприємництва, обліку та фінансів

Херсонський державний аграрно-економічний університет

м. Кропивницький, Україна

ОПОДАТКУВАННЯ АГРОВИРОБНИКІВ У КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ СТРАТЕГІЇ ДОХОДІВ

Сучасний агробізнес в Україні є одним із ключових драйверів економіки, забезпечуючи значну частку ВВП, експортних надходжень та зайнятості населення. Однак його подальший розвиток стикається з низкою викликів, серед яких - висока податкове навантаження, адміністративні бар'єри та нестабільність законодавчого середовища. У відповідь на ці виклики держава впроваджує спрощену систему оподаткування, спрямовану на підтримку аграріїв, стимулювання легалізації бізнесу та залучення інвестицій. Цей механізм є частиною ширшої політики, викладеної в Національній стратегії доходів України на 2024–2030 рр., яка передбачає оптимізацію податкової системи для досягнення балансу між фіскальними інтересами держави та розвитком підприємництва.

Попри існування спрощеної системи оподаткування зі сплатою єдиного податку четвертої групи, залишаються невирішеними питання щодо її ефективності, прозорості та відповідності сучасним економічним умовам. Крім того, у контексті воєнного стану та відновлення аграрного сектору на деокупованих територіях виникають нові виклики, пов'язані з адаптацією податкових пільг до потреб бізнесу. Національна стратегія доходів України ставить за мету створити справедливую та стимулюючу систему оподаткування, але її реалізація потребує глибокого аналізу існуючих механізмів, виявлення їхніх слабких сторін та розробки шляхів удосконалення. Тому й виникає необхідність оцінити, наскільки спрощена система оподаткування для агровиробників відповідає цілям Національної стратегії доходів, чи забезпечує

стабільні надходження до бюджету та сприяє розвитку аграрного сектору. Важливо також визначити, які зміни потрібно внести до податкового законодавства, щоб ці зміни стали інструментом не лише фіскального контролю, але й економічного зростання.

У сучасних умовах трансформації податкової політики України аграрні виробники постають перед низкою викликів, пов'язаних зі змінами у законодавстві, що стосуються оподаткування. Одним із ключових аспектів реформування є прагнення уряду забезпечити фіскальну стабільність шляхом наближення агросектору до загальної системи оподаткування. Це означає поступову ліквідацію пільг та перехід від спеціальних режимів до уніфікованих умов оподаткування, що застосовуються для більшості галузей економіки. У контексті «Національної стратегії доходів до 2030 року» [1] найбільш значущими стануть зміни, які передбачають поступове зростання ставки єдиного податку для аграріїв, з перспективою її вирівнювання до рівня податку на прибуток підприємств, що наразі становить 18%.

На практиці це означатиме збільшення податкового навантаження, особливо для середніх і великих агровиробників. Сьогодні багато з них працюють на спрощеній системі, яка передбачає суттєво нижчі фіскальні зобов'язання. Такий режим передбачає фіксовані податкові платежі, що не залежать безпосередньо від прибутковості або валового доходу підприємства, що особливо вигідно в умовах нестабільної кон'юнктури аграрного ринку. Запровадження обов'язкової загальної системи вимагатиме ведення повного бухгалтерського обліку, обрахунку витрат і доходів, що створює додаткове адміністративне навантаження, особливо для дрібних фермерських господарств.

Попри це, застосування загальної системи має і певні переваги. Зокрема, вона дозволяє агровиробникам враховувати понесені витрати при обчисленні оподаткованого прибутку, а також отримувати доступ до банківського фінансування, інвестицій та державних програм підтримки. Проте реалії свідчать, що більшість дрібних і середніх фермерів не мають достатніх адміністративних і кадрових ресурсів для ефективного переходу до повноцінної

загальної системи. Це створює ризик втрати частини аграрного бізнесу, який працює легально, через неможливість пристосуватися до нових вимог.

Водночас система єдиного податку, яка залишається чинною для певної категорії аграріїв, теж не позбавлена недоліків. Її фіксований характер створює ситуацію, коли великі агропідприємства, які мають високі прибутки, сплачують відносно незначні суми податків у порівнянні з потенційними зобов'язаннями за загальною системою. Це призводить до нерівномірного податкового навантаження в межах сектору та втрати доходів державного бюджету. З іншого боку, саме ця система дозволила протягом останніх двох десятиліть забезпечити стабільність розвитку малого і середнього агробізнесу, який має обмежений доступ до фінансових ресурсів і не здатен витримати високе податкове навантаження.

До запровадження змін, передбачених Національною стратегією доходів до 2030 року, спрощена система оподаткування для аграріїв виступала однією з ключових форм податкової підтримки аграрного сектору. Цей режим дозволяв суб'єктам господарювання, переважно малим та середнім фермерським господарствам, сплачувати податки за фіксованими ставками, які не залежали від обсягу прибутку або доходу. Основною перевагою такої системи була її доступність, передбачуваність та мінімальні вимоги до ведення бухгалтерського обліку. Для багатьох аграріїв це створювало сприятливі умови для ведення діяльності, особливо в умовах нестабільного ринку сільгосппродукції, обмеженого доступу до кредитних ресурсів та відсутності ефективної державної підтримки.

Спрощена система включала кілька груп платників, зокрема IV групу єдиного податку, яка була спеціально передбачена для сільгоспвиробників. Вони сплачували податок, розрахований від нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення, незалежно від фактичного доходу підприємства. Такий підхід дозволяв прогнозувати витрати на податки заздалегідь і планувати фінансову діяльність, що особливо важливо в умовах сезонності сільськогосподарського виробництва.

Після запровадження запропонованих у Національній стратегії змін система спрощеного оподаткування для аграріїв зазнає суттєвої трансформації. Основна ідея уряду полягає в поступовому вирівнюванні умов оподаткування аграрного сектору з іншими галузями економіки. Пропонується зберегти спрощену систему лише для дрібних виробників, визначаючи критерії належності не за організаційно-правовою формою (наприклад, ФГ чи ТОВ), а за розміром виручки [2]. Це означає, що великі та середні агровиробники будуть переведені на загальну систему оподаткування, що передбачає обчислення податку на прибуток, ведення повного бухгалтерського обліку та подання розширеної фінансової звітності.

Нові ж правила передбачають поступове підвищення ставок єдиного податку для IV групи до рівня податку на прибуток, що на практиці унеможливить використання цієї системи як альтернативного способу мінімізації податкових зобов'язань. Це створює ризик втрати привабливості спрощеного режиму як такого та посилення адміністративного і фінансового навантаження на аграріїв, зокрема тих, хто не має достатніх ресурсів для адаптації до складніших форм податкової звітності.

У підсумку, до запровадження реформи спрощена система була ключовим інструментом підтримки галузі та фактором фінансової стабільності, а після реалізації змін вона набуде вибіркового характеру і стане доступною лише для вузького кола суб'єктів, що відповідатимуть критеріям «малої виручки». Це змінює не лише фіскальні умови для аграрного бізнесу, а й впливає на його інституційний розвиток, фінансову дисципліну і здатність конкурувати в умовах зростаючого податкового навантаження.

Згідно з аналітичними оцінками, у 2024 році середній рівень податкового навантаження на аграрні підприємства, що працювали за спрощеною системою, складав орієнтовно 5-6% від доходу, тоді як на підприємства загальної системи – понад 14-16% [3]. Перехід усіх суб'єктів господарювання на загальну модель, без диференціації за розміром чи обсягами діяльності, потенційно може призвести до зменшення кількості легально зареєстрованих дрібних аграріїв, що,

у свою чергу, вплине на обсяги виробництва продовольства та соціальну стабільність у сільській місцевості.

Нинішні умови функціонування аграрного сектору, зокрема наслідки воєнних дій та необхідність відновлення зруйнованих виробництв, вносять свої корективи і в ефективність податкових пільг. Тимчасові звільнення від податків для постраждалих господарств є важливим кроком, але потребують супровідних механізмів контролю, щоб запобігти зловживанням. У цьому контексті особливого значення набуває баланс між підтримкою аграріїв та забезпеченням справедливого податкового середовища, що відповідатиме як поточним потребам бізнесу, так і довгостроковим цілям розвитку галузі.

Таким чином, актуальні податкові реформи у агросекторі потребують зваженого підходу, який має враховувати економічні можливості різних типів господарств, забезпечити адресність податкових пільг та поступовість переходу до нових правил. Важливим є також діалог між владою і представниками аграрного бізнесу, щоб уникнути фіскального тиску, що не відповідає реальним умовам функціонування сільського господарства в Україні.

Список використаних джерел

1. Національна стратегія доходів на 2024 – 2030 роки. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/National%20Revenue%20Strategy_2030_.pdf
2. Запропонована урядом «Національна стратегія доходів» передбачає податкові зміни для аграріїв. AgroNews. 09.01.2024. URL: <https://agronews.ua/news/zaproponovana-uryadom-naczionalna-strategiya-dohodiv-peredbachaye-podatkovyi-zminy-dlya-agrariyiv/agronews.ua+1agropolit.com+1>
3. Експерт розповів, які податки для агропромислового комплексу пропонує Нацстратегія доходів до 2030. AgroPolit.com. 10.01.2024. URL: <https://agropolit.com/news/27371-ekspert-rozpoviv-yaki-podatki-dlya-agropromislovogo-kompleksu-proponuye-natsstrategiya-dohodiv-do-2030>

Михальченко В.В.

здобувач вищої освіти спеціальності 072 Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок

Науковий керівник: **Мікуляк К.А.**

асистент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Миколаївський національний аграрний університет
м. Миколаїв, України

ОВЕРДРАФТ ЯК ФІНАНСОВИЙ ІНСТРУМЕНТ ДЛЯ ПІДТРИМКИ ТА РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Овердрафт є важливим фінансовим інструментом для розвитку бізнесу в Україні, оскільки дозволяє підприємствам отримувати додаткові кошти для покриття тимчасових фінансових потреб. Це може допомогти у розв'язанні проблем з оборотним капіталом та забезпечити стабільність у складних економічних умовах. Найважливішою складовою системи управління є фінансове планування, яке є необхідною умовою для успішного розвитку підприємства. У підприємницькій діяльності часто виникає ситуація, коли на складах накопичуються значні надлишки продукції, а через затримки розрахунків клієнтів з'являється дебіторська заборгованість. Проблеми з обіговими коштами можуть також виникати під час непередбаченої закупівлі товарів чи сировини. Дефіцит фінансових ресурсів є поширеною проблемою для більшості підприємств. Аналітики зазначають, що труднощі, пов'язані з обіговими коштами, залишаються актуальними незалежно від кризових обставин [1]. В Україні овердрафт активно використовується в бізнесі як інструмент короткострокового фінансування для покриття тимчасових потреб у грошових коштах. Його застосування особливо поширене серед малого та середнього бізнесу (МСБ), а також у великих компаніях, які мають справу з необхідністю швидкого доступу до коштів. Ось основні способи застосування овердрафту в українському бізнесі: - покриття касових розривів (багато підприємств

стикаються з тимчасовим дефіцитом коштів через затримки платежів від клієнтів або необхідність виконання фінансових зобов'язань (наприклад, оплата постачальникам, податки, зарплата). Овердрафт дозволяє покрити ці розриви, забезпечуючи безперебійну роботу бізнесу); - фінансування поточних операцій (підприємству необхідно швидко оплатити сировину, комунальні послуги, оренду або інші поточні витрати. Овердрафт дозволяє отримати кошти на рахунок протягом короткого часу, що дозволяє уникнути зупинки бізнес-процесів); - сезонні потреби (у сезонних бізнесах (наприклад, сільське господарство, туризм, роздрібна торгівля) можуть виникати періоди, коли витрати перевищують доходи. Овердрафт допомагає покрити витрати в період низької активності, а після надходження доходів відшкодувати витрати); - використання вигідних можливостей (підприємство може отримати вигідну пропозицію (наприклад, знижка на велику партію товару або сировини), але не має достатньої кількості коштів на рахунку. Овердрафт дозволяє скористатися такою можливістю, що може призвести до збільшення прибутку). - покриття непередбачуваних витрат (виникають непередбачені витрати, наприклад, поломка обладнання, необхідність термінового ремонту або інші форс-мажорні обставини. Овердрафт дозволяє швидко отримати кошти для розв'язання таких проблем); - підтримка ліквідності в умовах економічної нестабільності (в умовах економічної невизначеності або кризи підприємства можуть стикатися зі зниженням доходів або затримками платежів. Овердрафт допомагає підтримувати фінансову стабільність і уникнути зупинки бізнесу); - оптимізація фінансових потоків (підприємство може використовувати овердрафт для оптимізації своїх фінансових потоків, наприклад, для того, щоб уникнути затримок у розрахунках з контрагентами. Овердрафт дозволяє підтримувати позитивну кредитну історію та зберігати довірливі відносини з постачальниками) [2; 3].

Приклади застосування овердрафту в українському бізнесі: 1. Торгівельна компанія: підприємство отримало велике замовлення, але для його виконання потрібно закупити товар у постачальника. Овердрафт дозволяє швидко отримати

кошти для закупівлі, а після отримання оплати від клієнта погасити борг. 2. Виробниче підприємство: у компанії виникла необхідність терміново закупити сировину за вигідною ціною. Овердрафт дозволяє скористатися цією можливістю, що збільшує рентабельність виробництва. 3. Сервісна компанія: у період низької активності (наприклад, у туристичному бізнесі взимку) компанія використовує овердрафт для покриття поточних витрат, таких як оренда, комунальні послуги та зарплата працівникам.

Особливості використання овердрафту в Україні: - високі відсоткові ставки: овердрафт в Україні часто має вищі відсоткові ставки порівняно з іншими видами кредитування; - обмежений ліміт: ліміт овердрафту зазвичай залежить від оборотів компанії на рахунку, що може бути недостатньо для великих проєктів; - швидкість оформлення: овердрафт оформляється швидко, особливо для клієнтів, які вже мають історію співпраці з банком; - короткий термін: овердрафт призначений для короткострокового використання, тому важливо мати план погашення.

Отже, овердрафт в Україні є популярним інструментом для підтримки ліквідності та фінансування поточних потреб бізнесу. Він дозволяє підприємствам швидко отримувати кошти для покриття тимчасових касових розривів, сезонних потреб або використання вигідних можливостей. Однак важливо враховувати високі відсоткові ставки та обмежений ліміт, щоб уникнути фінансових ризиків. Для ефективного використання овердрафту бізнесу варто розробляти чіткий фінансовий план і контролювати витрати.

Список використаних джерел

1. Осипенко А.М. Овердрафт як інструмент для розвитку бізнесу в Україні. URL: <https://surl.li/nrbdcdb>.
2. Варенько В. Політика управління позиковим капіталом підприємства: методологічний підхід. С. 25-27. URL: <https://surl.li/fjnzlm>.
3. Мікуляк К. А., Кугляр А. А. Сучасний стан банківського кредитування в Україні. *Modern Economics*. 2023. № 38(2023). С. 84-89. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V38\(2023\)-13](https://doi.org/10.31521/modecon.V38(2023)-13).

Тютюнник С.В.

к.е.н., професор кафедри обліку і оподаткування, доцент,

Горбань А.А.,

здобувач вищої освіти

Полтавський державний аграрний університет

м. Полтава, Україна

АНАЛІТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ПОДАТКОВИХ РИЗИКІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Сучасне підприємницьке середовище в Україні функціонує в умовах зростаючої нормативної нестабільності, посилення контролю з боку податкових органів та трансформацій фіскальної політики. З огляду на ці фактори, питання податкових ризиків набуває особливої актуальності, адже навіть формальне дотримання податкового законодавства не гарантує відсутність донарахувань, штрафів або спорів з контролюючими органами.

У цьому контексті економічний аналіз виступає ключовим інструментом для виявлення, оцінки та моніторингу податкових ризиків, що дозволяє знизити фіскальне навантаження та забезпечити стабільність господарської діяльності. Ефективний аналіз податкових ризиків також стає важливою частиною внутрішнього контролю та управлінського обліку, що сприяє стратегічному плануванню і мінімізації фіскальних втрат.

У межах дослідження було проаналізовано сутність податкових ризиків, їх вплив на діяльність підприємств, а також вивчено сучасні аналітичні інструменти, які застосовуються для їхньої ідентифікації, оцінки та управління.

Розгляд здійснювався з позицій практичного впровадження на підприємствах малого та середнього бізнесу в Україні [2]:

1. Визначення природи податкових ризиків.

Податкові ризики – це ймовірність виникнення негативних наслідків для підприємства у результаті неправильного або несвоєчасного виконання

податкових зобов'язань, що може призвести до фінансових втрат, штрафів, судових витрат, блокування податкового кредиту або втрати ділової репутації. Податковий ризик є одним із різновидів економічного ризику, якому притаманні всі характеристики загальноекономічних ризиків: конфліктність, ймовірність, невизначеність, альтернативність, всеохоплюваність та ін. Податкові ризики потрібно не тільки передбачати, а й готувати проекти управлінських рішень щодо їх мінімізації, тобто можливості управління ними. Керування ризиками повинно ґрунтуватися на використанні системного підходу.

На практиці податкові ризики виникають через:

- часті зміни законодавства, включаючи зворотну дію нових норм;
- недосконале ведення обліку (зокрема первинних документів);
- помилки в заповненні декларацій та реєстрації ПДВ-накладних;
- ризикові контрагенти;
- відсутність внутрішнього податкового контролю;
- недотримання принципів трансфертного ціноутворення [4].

2. Аналітичні підходи до виявлення податкових ризиків.

Проведено систематизацію основних методів аналізу податкових ризиків, які можуть бути ефективно застосовані на підприємстві:

– Індикативний аналіз. Полягає в оцінці податкового навантаження підприємства за допомогою фінансових коефіцієнтів: частка сплачених податків у витратах, співвідношення нарахованого ПДВ до доходів, відхилення фактичних сум податків від середньогалузових. Такі показники допомагають виявити аномалії, що можуть зацікавити фіскальні органи.

– Горизонтальний і вертикальний аналіз податкових платежів. Дозволяє визначити динаміку зміни податкового навантаження у часі, його структуру та залежність від інших статей витрат. Зокрема, якщо упродовж кількох періодів фіксується зменшення частки податкових платежів без відповідного зменшення прибутку або доходу – це сигнал про можливі ризики.

– Порівняльний (бенчмаркінг-аналіз). Підприємство зіставляє власні податкові показники з даними інших аналогічних компаній у своїй галузі. Якщо показники суттєво відрізняються (наприклад, у кілька разів нижче сплачено податку на прибуток), це вказує на необхідність внутрішнього аудиту або коригувальних дій.

– SWOT-аналіз податкової політики. Дає змогу системно оцінити сильні та слабкі сторони внутрішньої системи податкового обліку, а також зовнішні можливості й загрози. Наприклад, слабкою стороною може бути відсутність податкового планування, а загрозою – запровадження нових критеріїв ризиковості платників ПДВ.

– Метод сценарного аналізу та стрес-тестування. Дозволяє змодельовати ймовірні зміни податкового законодавства та оцінити їхній потенційний вплив на показники прибутковості й ліквідності підприємства. Наприклад, розраховується вплив гіпотетичного зменшення ліміту амортизації або скасування пільг [1-4].

3. Практична ефективність впровадження аналітичних процедур.

На практиці використання аналітичних підходів до виявлення податкових ризиків дозволяє:

- зменшити частоту податкових перевірок, оскільки підприємство попередньо оцінює і виправляє потенційні відхилення;
- знизити ймовірність застосування штрафних санкцій;
- посилити переговорні позиції з контролюючими органами, маючи аналітично обґрунтовану позицію;
- вчасно змінювати податкову стратегію залежно від змін у законодавстві (наприклад, змінити систему оподаткування або реструктурувати бізнес-процеси).

Особливого значення аналіз набуває в умовах функціонування СМКОР (системи моніторингу критеріїв ризиковості податкових накладних), де певні показники автоматично визначають «ризиковість» підприємства. Відповідно, аналітика – це інструмент запобігання блокуванню накладних та втраті ПДВ-

кредиту.

Аналітична оцінка податкових ризиків є необхідним елементом системи управління підприємством в умовах зростаючої складності податкового середовища. Її впровадження дозволяє не лише знизити фінансові втрати, а й сформуванню стратегію сталого податкового планування.

Сучасний економічний аналіз повинен інтегрувати інструменти ризик-менеджменту, адаптовані до податкової специфіки, з урахуванням частоти змін у законодавстві та підвищених вимог з боку податкових органів [5].

В умовах України особливо актуальним є розвиток внутрішніх систем аналітичного контролю, що базуються на методах фінансового аналізу, автоматизації звітності та стратегічному податковому плануванні. Удосконалення цих підходів має сприяти підвищенню податкової культури, зниженню конфліктності між бізнесом і державою та формуванню більш прогнозованого фіскального середовища.

Список використаних джерел

1. Гловацька Н. Аналіз ризиків в оподаткуванні як фактор податкової безпеки підприємства. *Вісник THEU*. 2020. №4. С. 94–100.
2. Євтушенко Н. О. Податкові ризики та система керування ними. *Вісник Дніпровського університету. Серія: Менеджмент інновацій*. 2016. Випуск 6. С. 68-77. URL: https://www.dnu.dp.ua/docs/visnik/fmecon/program_5e4b8eac1328a.pdf
3. Кущик А. П. Управління ризиками : навч. посіб. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2024. 119 с.
4. Петренко І. Податкові ризики, що впливають на економічну безпеку підприємства. *Банкрутство & Ліквідація в Україні*. 2019. URL: <https://bankruptcy-ua.com/articles/10955>
5. Соловйова Т. Як бізнесу ефективно управляти податковими ризиками. URL: <https://juscutum.com/ru-tatyana-soloveva-kak-biznesu-yeffek/>

Lidiia Fedoryshyna,

Candidate of Historical Sciences,

Associate Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance,

Vinnytsia National Agrarian University

(Vinnytsia)

FINANCIAL CONTROL AS A COMPONENT OF FINANCIAL MANAGEMENT AT THE ENTERPRISE

In the conditions of the modern financial economy, it is important to create an effective management system of the organization. One of the tools that ensure the effectiveness of the organization is financial control, as a component of the financial management of the enterprise. The topic under consideration is relevant and in demand in the modern business world.

Enterprise management is, in fact, a set of measures and decisions implemented in accordance with strategic and tactical goals and objectives, activity plans. The effectiveness of enterprise management (which is determined, in particular, by the professionalism and experience of managers) can be determined by evaluating such financial indicators as: profit, the amount of equity and material capital, employee wages, the amount of investments, the amount of dividend payments, expenses of a social nature, etc. At the same time, the implementation of the company's development strategy depends on the effectiveness of using the listed categories, which collectively represent the company's finances.

Financial controlling is one of the key functions of management, which allows controlling financial processes and making decisions based on them. Financial controlling is a set of methods, the purpose of which is to improve the educational policy and administrative practical organizations, which is based on financial indicators of the success of the functioning of activities.

Financial management — management of all finances, or cash flows, of companies. It is also a scientific discipline and an extensive field of knowledge. It

covers all areas of financial management — from settlements with clients to attracting capital: loans and investments.

The employee responsible for managing the company's finances depends on the size of the company's capital. In microbusinesses, these functions are most often performed by the owner or manager. However, their actions are often less effective compared to the work of a professional specialist.

In a small and medium-sized business, cash flow management can be handled by one person - a financial manager.

Controlling is a system of economic tools for effective management of an organization, with the help of which you can determine its goals and objectives and constantly monitor their implementation.

Controlling is intended to ensure the versatility of tools for controlling the financial and economic activities of the organization, since there is no set of tools that are equally successful for all enterprises.

The controller constantly compares the achieved results with the planned indicators. Therefore, he can at any time establish the real situation of the enterprise and its compliance with the assigned course.

The following tasks are performed in the organization of controlling - ensuring quick turnover of the company's assets to maximize its liquidity; - creation of relationships between external and internal factors of the enterprise with the help of effective budgeting; - development of an agreed system of management and financial reporting to ensure the analysis of financial indicators.

Financial controlling includes various methods and tools for improving the financial management of the enterprise. Analysis of financial statements is a method based on systematic analysis of financial statements: balance sheet, profit and loss statement, cash flow statement, to identify strengths and weaknesses of the company's financial position.

Budgeting is a method based on drawing up budgets, which allows you to plan the costs and revenues of the enterprise for a certain period of time. Cost control is a method that helps prevent extraneous costs and optimize enterprise costs by analyzing

them and comparing them with the budget.

Further, take into account that when implementing control in the company's activities, you may encounter some problems. First, insufficient data analysis. Controlling can be ineffective if the data on which it is based are not sufficiently accurate or insufficiently analyzed.

Secondly, insufficient automation of processes. If data collection and analysis processes are not automated, it can lead to errors and waste time and resources.

Thirdly, improper use of the received data. If the data obtained through controls is not used to make informed decisions, it can lead to wrong conclusions and wrong actions.

The principles of financial controlling make it possible to highlight its key tasks, including: maintaining an optimal level of liquidity, ensuring long-term financial stability, as well as achieving high profitability. The organization of the financial controlling system depends on the chosen strategy: it can be the creation of a permanent department to perform the relevant functions or the formation of a temporary group to solve specific tasks.

Today, depending on the methods used, several approaches to the organization of financial controlling can be distinguished:

Scientific and theoretical approach;

Socio-communicative approach;

Empirical approach.

The scientific and theoretical approach consists in the use of methods of analysis, modeling and statistics to collect the necessary information about the financial state of the enterprise. This approach allows you to study aspects of financial management and determine the directions of effective use of financial resources. It is aimed at solving the questions of which methods should be used to evaluate financial management, and involves the preparation of the necessary analytical models and statistical data.

The socio-communicative approach is focused on establishing effective interaction between the controlling bodies and employees of the enterprise. In this context, such tools as dialogue, stimulation, motivation and creation of trusting

relationships are used. The main goal of this approach is to ensure the maximum accuracy of the financial management assessment by increasing the awareness and involvement of employees.

The empirical approach is aimed at obtaining real data necessary to assess the quality of the enterprise's capital management. It includes the use of technical, legal and managerial tools to improve the efficiency of financial management.

At the same time, conducting financial controlling, attention should be paid to such indicators as receivables and payables, funds, work in progress and stocks of finished products. Thus, the basis of this approach is the understanding of the financial state of the enterprise as its main characteristic as an effective business entity. It proposes a methodology for evaluating internal control, which is based on various components of financial control. The specified technique provides for the evaluation of the effectiveness of each individual component of the process according to key criteria.

Thus, the proposed approach to the organization of financial controlling as a process consists in the fact that the company builds a continuous control process that covers all business processes, as well as all divisions and levels of management (a multi-level approach). At the same time, various persons responsible for the preparation and implementation of financial controlling are appointed.

The introduction of such a system will enable employees of control bodies at any level to effectively perform their duties, ensuring the rational use of available information for the organization of financial controlling. Financial controlling is an integral part of achieving the company's financial goals. Thanks to its implementation, it is possible to identify deviations between planned and actual results, as well as quickly make adjustments to plans in accordance with the company's priorities. Depending on the functional orientation, two types of financial controlling are distinguished: operational and strategic.

All modern approaches proposed by various authors can be classified into the following groups depending on the place of financial control in the structure of the enterprise's management or control object: - by profitability/unprofitability; -

subsystem; - process; systemic; expendable. The obtained results make it possible to systematize the theoretical data of various authors. In the future, they can be used to practically determine the most appropriate enterprise approach to the organization of financial control for the enterprise. In the future, these approaches should be studied in more depth to determine the advantages and limitations of their use.

Based on all of the above, the following recommendations can be made for the application of financial controlling: - choose controlling indicators that reflect key aspects of the enterprise's activity; - to provide high-quality data analysis, including their correct interpretation and use for making informed decisions; - to automate data collection and analysis processes to increase their accuracy and speed up processing.

From all that has been said, it follows that financial controlling allows enterprises to control costs, increase production efficiency and make informed decisions based on data about financial results and production operations.

Список використаних джерел:

1. Aleskerova, Yu., Tarasenko, O., Marunych, U. Currency security for small enterprises in Ukraine. *Причорноморські економічні студії*. 2023, 81, 156-166. DOI: <https://doi.org/10.32782/bses.81-25>.
2. Гончарук І.В., Панцирева Г.В., Вовк В.Ю. Оцінка біоенергетичного потенціалу АПК для забезпечення енергетичної незалежності галузі. *Проблеми економіки*. 2023. №3 (57). С. 71-80. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2023-3-71-80>.
3. Калетнік Г. М., Шинькович А. В. Оцінка організаційно-інформаційного забезпечення антикризового управління агроформувань. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2020. №1 (51), 7-23. DOI: 10.37128/2411-4413-2020-1-1.
4. Коваль Н.І., Радченко О.Д. Детермінанти стану фінансових ресурсів малих аграрних підприємств. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2019. № 3 (43). С. 100–116. DOI: 10.37128/2411-4413-2019-3-9

Фімяр С.В.

к.е.н., доцент кафедри економіки, фінансів та обліку

ПВНЗ «Європейський університет»

м. Київ, Україна

Горсвой А.М.

аспірант кафедри економіки, фінансів та обліку

ПВНЗ «Європейський університет»

м. Київ, Україна

ПЛАНУВАННЯ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ: СИСТЕМИ І МЕТОДИ

Планування грошових потоків є ключовим елементом механізму управління фінансами підприємства. Воно полягає у розробці планів формування і використання грошових ресурсів в операційній, інвестиційній та фінансовій діяльності підприємства протягом поточного періоду.

Цей процес є складовою внутрішнього фінансового планування і включає три взаємопов'язані системи [1, с. 223]:

1. Прогнозування основних цільових параметрів грошових потоків;
2. Поточне планування грошових потоків;
3. Оперативне планування, що деталізує поточні завдання.

Усі етапи здійснюються послідовно та взаємодоповнюють одне одного. Прогнозування визначає стратегічні орієнтири розвитку грошових потоків, які формують базу для подальшого поточного планування. Поточне планування, у свою чергу, слугує підґрунтям для оперативного управління грошовими потоками.

Система прогнозування вважається найскладнішою, адже вимагає високого рівня професійної підготовки. Її мета – забезпечити платоспроможність підприємства протягом усього планового періоду.

Балансовий план відображає результати прогнозування складу активів і капіталу на кінець планового періоду. Ціль розробки балансового плану є

визначенням необхідного характеру окремих видів активів із забезпеченням їх внутрішньої збалансованості, а також формуванням оптимальної структури капіталу, що забезпечує його фінансування в поточному періоді.

При розробці балансового плану використовується укрупнена схема статей балансу підприємства, що виражає вимоги до його побудови переважно до специфіки конкретної організаційно-правової форми діяльності (суспільства з обмеженою відповідальністю; акціонерного товариства та ін.).

Показники балансового плану (у поєднанні з показниками інших раніше розглянутих видів поточних фінансових планів) дозволяють в найбільш агрегованому вигляді визначити кінцеві результати формування грошових потоків підприємства та їх ефективність [2].

1. Система оперативного планування грошових потоків полягає в розробці комплексу короткострокових планових завдання по забезпечення основних спрямований їх розвитку. Головною формою такого планового фінансового завдання є бюджет.

Бюджет представляє собою оперативний фінансовий план короткострокового період, розроблений звичайно в рамки до одного року (як правило, в рамках попереднього кварталу або місяця), відражаючи витрати та надходження грошових коштів у процесі здійснення конкретних видів господарської діяльності.

Він деталізує показники поточних фінансових планів і є головним плановим документом, доведеним до “центрів відповідальності” всіх типів.

Розробка планових бюджетів на підприємствах характеризується терміном «бюджетування» і спрямована на вирішення двох основних завдань:

- а) визначення об'єм і склад витрат грошових засоби, пов'язані з діяльністю окремих структурних одиниць і підрозділів підприємства;
- б) забезпечення цих витрат грошовими ресурсами з різних джерел.

Процес бюджетування носить неперервний або ковзний характер. Вихід із планових фінансових показників, встановлених на рік в процес поточного

планування грошових потоки, наперед розробляється система квартальних бюджетів (на попередній квартал), а в рамки квартальних бюджетів (на кожен наступний місяць). Процес такого ковзного бюджетування забезпечує безперервність функціонування системи оперативного планування грошових потоків підприємства, закладає прочну основу для здійснення постійного контролю результатів цього управління.

Замінювані в процесі оперативного планування грошових потоків підприємства бюджети класифікуються по ряду показників.

По сферах діяльності підприємства виділяються бюджети по операційної, інвестиційної та фінансової діяльності. Ці бюджети розробляються в порядок деталізація відповідно поточних фінансових планів по підприємству в цілому на попередній квартал або місяць. держані показників, відображених в поточних ланках доходів і витрат по операційній діяльності.

- Бюджет по інвестиційній діяльності спрямований на відповідну деталізацію показників поточного плану доходів і витрат на цю діяльність.
- Бюджет за фінансовою діяльністю призначений деталізувати показники поточного надходження та витрати грошових коштів [1, с. 224].

По видам витрат планові бюджети розподіляються на поточний і капітальний.

Поточний бюджет конкретизує план доходів і витрат підприємства, довідковий до центрів доходів, витрати і прибили. Он складається з двох розділів: поточні витрати та доходи від операційної господарської діяльності.

Поточні витрати являють собою витрати виробництва по розглянутому виду операційної діяльності. Доходи від поточної (операційної) господарської діяльності формуються в основному за рахунок реалізації продукції — товарів або послуг.

Капітальний бюджет підприємства є важливою складовою частиною загальної системи фінансового планування та відіграє ключову роль у забезпеченні ефективного управління інвестиційною діяльністю. Він слугує формалізованим документом, який фіксує та передає виконавцям основні

положення й результати поточного плану капітальних вкладень, розробленого на підприємстві.

Капітальний бюджет формується у рамках підготовки та реалізації інвестиційних проектів, зокрема таких, як нове будівництво, реконструкція виробничих і невиробничих об'єктів, технічне переоснащення, модернізація основних фондів, а також закупівля сучасного обладнання, транспортних засобів та нематеріальних активів (наприклад, патентів, ліцензій, програмного забезпечення тощо).

Структурно капітальний бюджет складається з двох основних розділів:

1. Капітальні витрати — це детально розписані суми інвестицій, які передбачаються для придбання або оновлення необоротних активів підприємства. До них відносяться витрати на будівельно-монтажні роботи, придбання обладнання, інженерної інфраструктури, а також витрати, пов'язані з підготовкою персоналу до роботи на нових виробничих потужностях.

2. Джерела фінансування — цей розділ відображає перелік та обсяг інвестиційних ресурсів, за рахунок яких планується реалізація запланованих капітальних вкладень. Це можуть бути як власні кошти підприємства (амортизаційні відрахування, нерозподілений прибуток), так і залучені ресурси — банківські кредити, лізинг, інвестиції стратегічних партнерів або державна підтримка [3, с. 79].

Таким чином, капітальний бюджет є основою для прийняття зважених управлінських рішень щодо ефективного розподілу фінансових ресурсів у сфері капіталовкладень та досягнення стратегічних цілей підприємства.

Залежно від широти охоплення витрат, бюджети підприємства поділяють на функціональні та комплексні [3, с. 80].

- Функціональний бюджет охоплює одну або кілька однорідних статей витрат, які відносяться до певної функції підприємства. Його розробка спрямована на деталізацію конкретних напрямів витрат.

- Комплексний бюджет формується з урахуванням широкої номенклатури витрат і включає декілька функціональних напрямів. Його

структура є багаторівневою та охоплює більшість основних видів витрат підприємства.

Крім того, за підходом до розробки бюджету поділяються на стабільні та гнучкі [1, с. 225].

- Стабільний бюджет передбачає фіксовані витрати, які не змінюються залежно від змін у масштабах діяльності підприємства. Такий бюджет формується на основі постійних витрат, які є обов'язковими незалежно від обсягу виробництва або обсягів реалізації продукції.
- Гнучкий бюджет (адаптивний) розраховується з урахуванням змін у діловій активності підприємства. У ньому витрати встановлюються не у вигляді жорстко зафіксованих сум, а у формі нормативів або у відсотках до обсягу діяльності. Такий підхід дозволяє швидко реагувати на зміни ринкової ситуації або виробничих потреб, наприклад, адаптуючи бюджет під збільшення обсягів випуску продукції, зміни в структурі витрат чи коливання попиту.

Отже, правильний вибір типу бюджету – як за функціональним змістом, так і за методикою формування – є ключовим чинником ефективного планування, управління ресурсами та досягнення стратегічних цілей підприємства.

Список використаних джерел

1. Гріщенко І.В., Кобаль О.А. Оцінка показників в процесі фінансового планування підприємства. Перспективи розвитку фінансово-економічного простору України: зб. наук. праць. Вінниця, 2020. С. 223–225
2. Скриль В.В., Ступенко К.Ю. Планування грошових потоків підприємства. Ефективна економіка. 2018. № 12.
URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6737>
3. Юрченко О.Ю. Сучасні підходи до управління грошовими потоками підприємства. Бізнеснавігатор. 2020. Вип. 4(47). С. 77-82

Харечко О. О.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти

Ільченко О.О.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти

Сакун А.Ж.

к.е.н., доцент кафедри підприємництва, обліку та фінансів

Херсонський державний аграрно-економічний університет

м. Кропивницький, Україна

ПРОБЛЕМИ ДОКУМЕНТУВАННЯ, ОЦІНКИ ТА АУДИТУ ВИТРАТ НА ВІДНОВЛЕННЯ: УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ

В умовах затяжної війни на території України підприємства постають перед безпрецедентними викликами, зокрема щодо документування, класифікації, оцінки та контролю витрат на відновлення.

На нормативному рівні в Україні основою для визнання і обліку таких витрат залишаються НП(С)БО 7 «Основні засоби» та НП(С)БО 16 «Витрати». Згідно з НП(С)БО 7, витрати, пов'язані з поліпшенням об'єкта, включаються до первісної вартості, а поточні ремонти — до складу витрат звітного періоду [1].

У податковому обліку керуються ст. 138 Податкового кодексу України [2], де витрати визнаються, якщо вони пов'язані з господарською діяльністю. Проте на практиці такі витрати часто не визнаються податковими органами, особливо в разі відсутності доходу з об'єкта, що відновлюється, або при фінансуванні за рахунок міжнародних грантів.

Інтерпретація таких ситуацій у міжнародній практиці (відповідно до МСФЗ — зокрема, IAS 16 «Основні засоби») передбачає більш гнучкий підхід. Наприклад, у звіті Світового банку [3] підкреслено, що витрати на реконструкцію об'єктів внаслідок війни повинні розглядатися в контексті цільового фінансування, а не як звичайні витрати підприємства.

Таблиця 1

**Основні проблеми документування, оцінки та
аудиту витрат на відновлення**

Напрямок	Основні проблеми	Наслідки	Можливі рішення
Документування	Відсутність первинних документів; неофіційні джерела підтвердження	Витрати можуть бути неприйнятними для податкових/аудиторських цілей	Залучення незалежних експертів, цифрова фіксація збитків, регіональні комісії
Оцінка	Відсутність ринку, дефіцит матеріалів, нестабільність цін	Неможливість точного відображення витрат	Застосування експертного оцінювання, типові калькуляції, страхова оцінка
Аудит	Недостатність доказів, складність фізичної перевірки	Зростання аудиторських ризиків	Альтернативні процедури, дистанційний аудит, аналітичні методи
Стандарти	Розрив між П(С)БО та МСФЗ	Втрата уніфікованості обліку	Розробка національних рекомендацій щодо обліку відновлювальних витрат

Основні проблеми: недосконалість нормативної бази. В Україні відсутні чіткі методичні рекомендації щодо обліку післявоєнної допомоги, міжнародних грантів та гуманітарної підтримки; формалізм у документуванні. Переважна увага приділяється підтвердженню витрат, а не їх обґрунтованості чи цільовому використанню; виклики у проведенні оцінки. Відсутність єдиного підходу до класифікації витрат та проблеми у визначенні справедливої вартості об'єктів відновлення; недостатній рівень аудиторського аналізу. Аудит, як правило, не включає оцінку ефективності витрачання коштів, що суперечить міжнародним підходам; обмежене використання цифрових інструментів контролю. Відсутність автоматизованих рішень ускладнює моніторинг і звітність перед донорами та громадськістю.

Пропозиції: розробка спеціалізованих національних стандартів обліку витрат на відновлення; впровадження процесно-орієнтованого аудиту із фокусом на результативність; створення єдиної електронної платформи для обліку, звітності та контролю витрат; навчання бухгалтерів і аудиторів принципам

кризового обліку та посткризового аудиту.

Висновки. Проблеми документування, оцінки та аудиту витрат на відновлення вимагають комплексного підходу, модернізації обліково-контрольної системи та гармонізації її з міжнародними стандартами, що сприятиме прозорості, довірі інвесторів та ефективному відновленню економіки України.

Список використаних джерел

1. Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку: П(С)БО 7 «Основні засоби», П(С)БО 16 «Витрати», затверджені наказами Міністерства фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk/natsionalni-polozhennya-standarty-buhgalterskogo-obliku> (дата звернення: 10.05.2025).

2. Податковий кодекс України: Закон від 02.07.2023 № 2755-VI. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 10.05.2025).

3. International Financial Reporting Standards (IFRS) [IFRS 13 «Fair Value Measurement», IAS 36 «Impairment of Assets», IAS 16 «Property, Plant and Equipment»]. IFRS Foundation. URL: <https://www.ifrs.org> (дата звернення: 10.05.2025).

4. Перевозова, І. В., & Сакун, А. Ж. (2025). Контуровання напрямів оптимізації податкового навантаження торговельної діяльності: виклики та ризики. *Актуальні питання економічних наук*, (9). URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15054892>

5. Сакун А., Пристемський О.С. Практичний аспект формування облікової політики як утворюючої компоненти бухгалтерської системи. Economy, finance, management: world problems and development prospects: collective monograph / Sakun A., Prystemskyi O. – etc. – International Science Group. – Boston: Primedia eLaunch, 2024. Pp.52-60. Available at : DOI: 10.46299/ISG.2024.MONO.ECON.1.1.3 URL: <https://isg-konf.com/economy-finance-management-world-problems-and-development-prospects/>.

Ціцька Н.Є.

к.е.н., доцент кафедри обліку і оподаткування
Львівського національного університету ветеринарної медицини
та біотехнологій імені С.З. Гжицького

м. Львів, Україна

Ціцький П.В.

аспірант

Національний університет водного господарства та природокористування
м. Рівне, Україна

ШЛЯХИ АДАПТАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНИХ ФОРМ ЗВІТНОСТІ ДО МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ

На сьогодні зміст та вимоги до складання та подання фінансової звітності вітчизняними підприємствами регулюються Законом України «Про Бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [5], Національним положенням (стандартам) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [4], а також деякими іншими законодавчими та нормативними актами. Проте, слід визнати, що система бухгалтерського обліку та звітності українських підприємств потребує реформування щодо впровадження методів розкриття економічної інформації за міжнародними стандартами для забезпечення відкритості фінансової звітності вітчизняних суб'єктів господарювання, прозорості та порівняльності.

Проведені дослідження говорять про те, діючі нині НП(С)БО не завжди відображають: усіх підходів до обліку; моделей оцінки статей фінансової звітності; вимог до розкриття інформації; усіх пояснень, які містять МСФЗ; усіх змін міжнародних стандартів [1,с.25].

Слід зазначити, що на відміну від вітчизняних П(С)БО, Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ), насамперед, спрямовані на

відображення фінансового стану та показників інформації про результати діяльності у фінансових звітах на основі економічного змісту процесів і подій господарської діяльності. При цьому, на відміну від вітчизняних положень (стандартів) бухгалтерського обліку, міжнародні стандарти не мають чітко визначених правил і форм, а лише передбачають загальні принципи та методи відображення операцій та розкриття інформації у звітах.

Зокрема, міжнародними стандартами не передбачено чітке регламентування форми бухгалтерського балансу, а також те, що його статті повинні враховувати і відповідати конкретним видам (галузям) діяльності підприємства відповідно до принципу повного розкриття ділової інформації.

Згідно діючого законодавства наразі в Україні діють дві системи стандартизації: П(С)БО (включаючи державний сектор) та МСФЗ (Міжнародні стандарти фінансової звітності). Бухгалтерський облік і фінансова звітність підприємств базуються на цих стандартах. Проте для багатьох підприємств законодавство вимагає обов'язкового застосування МСФЗ. Так, відповідно до законодавчих вимог ЗУ «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність», у тому числі консолідовану, звітність на підставі МСФЗ повинні складати такі підприємства: підприємства, що становлять суспільний інтерес; публічні акціонерні товариства, суб'єкти господарювання, що провадять діяльність у видобувних галузях, підприємства, що провадять господарську діяльність за видами, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України.

Проте, ті суб'єкти господарювання, які є представниками спільного міжнародного бізнесу, інвестори яких зацікавлені у впровадженні у практику МСФЗ, а також компанії, які хочуть отримати кредити в банках, що вимагають складання звітності за МСФЗ або компанії, які хочуть вийти на міжнародний фондовий ринок і які не відповідають критеріям застосування МСФЗ, можуть самостійно на добровільній основі здійснювати організацію обліку і подавати форми фінансової звітності за МСФЗ. Вагомим позитивним результатом застосування вітчизняними установами міжнародних стандартів є підвищення ступеня порівнянності фінансової звітності, що підвищує довіру іноземних

компаній до бізнесу.

Перехід на ведення бухгалтерського обліку та звітності за МСФЗ є одним із логічних шляхів удосконалення бухгалтерського обліку в Україні, оскільки ідея створення міжнародних стандартів базується на створенні єдиних правил ведення бухгалтерського обліку та увібрала в себе всі найкращі якості міжнародного бухгалтерського досвіду.

Сьогодні, як стверджують вчені – економісти, МСФЗ слугують: основою для вимог національного обліку в багатьох країнах світу; основним міжнародним підходом та досвідом для тих країн, які розробляють власні вимоги, саме на основі МСФЗ; фондовим біржам та регуляторним органам, які вимагають або дозволяють іноземним емітентам подавати фінансові звіти відповідно до міжнародних стандартів; наднаціональним установам, таким як Європейська комісія; Світовим банком, який вимагає від позичальників надання фінансової звітності, що відповідає міжнародним стандартам; багатьом установам, підприємствам, компаніям [1, с. 39].

Проведені дослідження дають право стверджувати, що бухгалтерська звітність за МСФЗ подається у двох форматах: повна (за рік) та проміжна (за квартал чи інші періоди – місяць тощо).

МСФЗ є відправною точкою для багатьох країн, які розробляють власні національні стандарти на їх основі. Україна дотримується політики адаптації – розробки вітчизняних положень (стандартів) бухгалтерського обліку, які не суперечать міжнародним стандартам.

Дату переходу на МСФЗ суб'єкт господарювання, який не підлягає під категорію обов'язкових МСФЗ – звітних підприємств, обирає самостійно. Для того, щоб подати звітність за 2024 рік, датою переходу має бути 01 січня 2023 року. Саме на цю дату складається «вступний» баланс за МСФЗ. Для того, щоб здійснити перехід на МСФЗ звітність необхідно здійснити покрокову інструкцію (рис.1).

Рис. 1 Алгоритм переходу на МСФЗ - звітність*

*Узагальнено автором на основі [2]

До факторів, що призводять до потреби вітчизняних компаній у вдосконаленні звітності, належать: підвищення прозорості та достовірності фінансової звітності вітчизняних суб'єктів господарювання; підвищення довіри вітчизняних та іноземних інвесторів до фінансової звітності; досягнення необхідного рівня деталізації показників фінансової звітності; забезпечення порівнянності та узгодженості між різними формами показників та їхнім зв'язком з іншими звітами.

Поступове запровадження у практику вітчизняних суб'єктів господарювання організації обліку та складання фінансової звітності за МСФЗ надасть ряд факторів і переваг в обліково – аналітичному забезпеченні їх діяльності: об'єктивність, зі ставність та відповідність потребам користувачів

фінансових звітів, складених за міжнародними стандартами, задоволення потреб користувачів фінансової звітності, полегшення процесу гармонізації стандартів шляхом зіставності і прозорості, незалежно від країни або галузі; сприяння підвищенню довіри і зрозумілості серед іноземних користувачів; доступ до міжнародних ринків капіталу [1,с.28].

Отже, впровадження МСФЗ може стати інструментом підвищення прозорості й ефективності системи управління підприємства, що, у свою чергу, надасть Україні можливість залучення іноземних інвестицій і позик, а також виходу на зарубіжні ринки. Застосування Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку і фінансової звітності допоможуть покращити системи управління ресурсами, підвищення ефективності фінансового планування та контролю. Крім того, це б допомогло уніфіковані методи фінансового обліку в Україні та відповідати їм існуючим міжнародним стандартам. Запровадження цих стандартів також забезпечить більшу прозорість і порівнянність фінансових звітів, що сприятиме підвищенню якості управління та прийняттю обґрунтованих рішень у діяльності суб'єктів господарювання та матиме велике значення для інтеграції нашої країни у світове економічне співтовариство.

Список використаних джерел

1. Зелікман В.Д., Сокольська Р.Б. Звітність підприємства. Частина I: Теоретичні основи складання звітності та фінансова звітність підприємства: Навч. посібник. – Дніпро: НМетАУ, 2020. – 94 с.
2. МСФЗ 24 «Розкриття інформації про зв'язані сторони» URL: <https://buhplatforma.com.ua/article/7659-msfz-2020>
3. МСФЗ 1 «Перше застосування Міжнародних стандартів фінансової звітності» URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_004#Text
4. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» від 07.02.2013 № 73. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/ Re22868?an=1>
5. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні. Закон України від 16.07.1999 № 996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.

Чернодубова Е.В.

к.е.н., доцент кафедри фінансів та банківської справи
Східноукраїнський національний університет імені В.Даля
м. Київ, Україна

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ З МЕТОЮ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Ефективність управління в страховому бізнесі все більшою мірою залежить від якості управління фінансами, методів оцінки й обробки інформації, технології вибору управлінських рішень. Зважаючи на існування низки постійних зовнішніх і внутрішніх ризиків та появи нових, непередбачених обставин, усталені зв'язки та форми взаємодії на ринку страхування потребують постійного перегляду.

Страхові компанії, відповідаючи загальним вимогам до господарюючого суб'єкта в умовах сучасного бізнес середовища, мають значну специфіку у формуванні як зобов'язань, так і ресурсів, призначених на покриття зобов'язань. Ця специфіка об'єктивно обумовлена, по-перше, самим характером страхових відносин, в основі яких лежить категорія ризику й, по-друге, участю страховика в декількох видах діяльності (страховій, фінансовій, інвестиційній), кожний з яких веде, з одного боку, до формування ресурсів компанії, з іншого боку – до виникнення її зобов'язань. Сучасні умови функціонування страхових компаній зумовлюють по іншому підходити до прийняття управлінських рішень, оскільки фінансовий менеджмент вимагає гнучкості та зосередженості на виробленні стратегії акумулювання й використання фінансових ресурсів страховика, що дозволяє повніше використати наявні фінансові можливості оптимізації дохідної й видаткової статей бюджету страховика, виявити резерви розвитку, забезпечити стійкі конкурентні переваги страхової компанії. Основними завданнями фінансового менеджменту страхових компаній є: опрацювання нестандартних

рішень щодо залучення фінансових ресурсів, включаючи програми державної підтримки і міжнародних партнерів, та забезпечення їх ефективного використання; врахування підвищеного рівня ризику при прийнятті управлінських рішень; забезпечення гнучкості та багатоваріантності оперативних планів відповідно до змін; виявлення та прийняття відповідних рішень щодо зменшення рівня збитковості страхового портфеля компанії [1].

Відповідно до загальних принципів системного аналізу управління фінансами страхових компаній розглядається як сукупність технологій, способів і методів формування оптимального управління складним багатозв'язувальним об'єктом, якою є страхова компанія. Системний підхід до управління страховою компанією припускає: опис об'єкта управління; опис керуючих впливів; формулювання мети управління; вироблення критеріїв якості управління; формування оптимального алгоритму управління. Слід зазначити, що чим значніше рівень формалізації на всіх перерахованих етапах, тим більшою мірою можна використати багатий арсенал сучасної теорії управління для досягнення цілей фінансового менеджменту. Сучасне управління страховою компанією вступило в нову фазу свого розвитку, обумовлену декількома факторами: по-перше, широким застосуванням математичних методів й, по-друге, впровадженням новітніх комп'ютерних технологій. Ці обставини дозволяють підходити до проблем фінансового управління з використанням технологій системного аналізу. Очевидно, що стратегія фінансового управління не може бути успішною, якщо в її основі лежить неповна або перекручена інформація про фінансовий стан та фінансової спроможності страхової компанії.

За результатами дослідження різномірних впливів внутрішніх і зовнішніх факторів повинна бути сформована система вимірних показників, що дозволяє одержати кількісні оцінки поточного фінансового стану страховика й оцінити, чи виконуються необхідні умови збереження фінансової стабільності (відповідність фінансовим нормативам, вимогам якісного перестрахувального захисту, достатності страхових резервів, ефективності інвестиційної діяльності).

Мета управління фінансами страхової компанії для забезпечення сталого розвитку полягає в оптимізації фінансового результату при збереженні фінансової стабільності. При встановленні стратегічних цілей використовуються методи й прийоми аналізу фінансового стану, як власної компанії, так і страхового ринку в цілому. Аналізується поточний фінансовий стан і наявні фінансові ресурси страховика; можливі зміни зовнішніх факторів таких, як, рівень інфляції, динаміка й перспективи розвитку страхового ринку в цілому й конкурентів, зокрема. Фінансове управління, відповідно до встановлених цілей, здійснюється в режимі спостереження. За результатами фінансового аналізу оцінюється ефективність діяльності, внесок у результати діяльності компанії в цілому: аналізується динаміка надходження страхових премій, страхових виплат, зіставляються темпи росту витрат на ведення справи з динамікою надходжень. Фінансовий аналіз у розрізі окремих видів страхування дозволяє виявити найбільш й найменш прибуткові, збиткові, що є вихідною інформацією для прогнозування обсягу надходжень по всіх видах і визначення витрат у рамках підрозділів і компанії в цілому [2].

Забезпеченню сталого розвитку страхової компанії сприятимуть: розробка стратегії для мінімізації слабких сторін і подолання загроз, покращення стану оборотного капіталу; збалансоване управління портфелем зобов'язань; підтримка достатнього рівня прибутковості; вдосконалення страхових продуктів; впровадження цифрових технологій в страхування.

Список використаних джерел

1. Нікольчук, Ю. (2024). Фінансовий менеджмент під час війни. *Хмельницький кооперативний торговельно-економічний інститут*. 2. 215-222.
2. Расшивалов, Д.П., Підвисоцький, Я.В., Східницька, Г.В. (2024). Управлінські стратегії забезпечення фінансової стійкості страхових компаній під час кризових ситуацій. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 1/44. 94-101.

Шепель І.В.

к.е.н., доцент кафедри підприємництва, обліку та фінансів
Херсонський державний аграрно-економічний університет

Квасніков І.Ю.

здобувач початкового (короткий цикл) рівня вищої освіти
Херсонський державний аграрно-економічний університет
м. Кропивницький, Україна

ВІЙСЬКОВИЙ ЗБІР В УКРАЇНІ ТА ЙОГО ЗАРУБІЖНІ АНАЛОГИ: ПРОБЛЕМАТИКА, ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕГУЛЮВАННЯ

У сучасних умовах широкомасштабної військової агресії, що розгортається на території України з 2022 р., постає необхідність мобілізації максимальних фінансових ресурсів для забезпечення обороноздатності держави. У зв'язку з цим важливого значення набувають інструменти фіскального регулювання, серед яких особливе місце займає військовий збір - специфічна форма загальнодержавного податку, що тимчасово справляється з доходів фізичних осіб на користь державного бюджету України з метою фінансування Збройних сил України та інших складових сектору безпеки й оборони. Запроваджений у 2014 р. як тимчасовий захід, військовий збір набув сталого характеру. У зв'язку з тривалим характером війни, фіскальні органи розглядають можливість підвищення ставки збору до 5%, що викликає гострі наукові, правові й економічні дискусії. Особливої актуальності набуває аналіз впливу цього збору на фізичних осіб-підприємців (ФОП), які є однією з найчисельніших і найвразливіших категорій платників податків в Україні.

Відповідно до п. 16¹ підрозд. 10 розд. XX Податкового кодексу України, **військовий збір** - це загальнодержавний податок, який справляється з доходів фізичних осіб. Станом на 2025 рік ставка збору становить **1,5% (для військових), 5% (для фізичних осіб), 10% від мінімальної заробітної плати для ФОП.**

Так, в багатьох країнах у разі війни або надзвичайних ситуацій вводяться тимчасові військові або оборонні податки. Ось кілька прикладів: Відомий приклад - Ізраїль. Під час війн або серйозних військових конфліктів уряд може вводити додаткові податки або підвищувати податок на доходи, щоб покрити витрати на армію. У США під час Першої та Другої світових воєн були введені "воєнні податки", тобто підвищували ставки прибуткового податку. Крім того, діяли "war bonds" - держава позичала гроші в населення під обіцянку повернення з відсотками. Після Першої світової війни у Німеччині був запроваджений надзвичайний податок на війну для покриття боргів та втрат. У роки Другої світової війни Канада запровадила Victory Tax - спеціальний податок для фінансування бойових дій. Литва, Естонія, Латвія - після початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну ці країни збільшили оборонні бюджети, а в Литві навіть пропонували запровадити "оборонний податок", хоча рішення ще обговорюється. Україна не унікальна у введенні військового збору. Подібна практика існує або існувала в багатьох країнах, особливо під час війн. Але те, що в Україні такий податок діє тривалий час і тепер підвищений до 5%, - це вже досить винятковий випадок за сучасними мірками.

У різних країнах світу в умовах військових конфліктів чи значного оборонного навантаження впроваджувалися аналогічні **надбавки до існуючих податків**, які виконували функцію фінансування армії. Ці податки можуть бути постійними або тимчасовими. Проблематика військового оподаткування розглядається в працях таких українських та зарубіжних науковців: **Кірієв В.І.** зазначає, що «військовий податок може бути ефективним лише за умов прозорого використання коштів» [1, с.23]. **Мельник А.Ф.** акцентує увагу на важливості поєднання фіскальної ефективності з соціальною справедливістю [2, с.40]. **Musgrave R.** (США) ще в середині XX ст. обґрунтував концепцію податків «воєнного часу» як необхідну частину стабілізаційної фінансової політики держави [3, с.138]. **Tanzi V.** підкреслює роль податків у мобілізації ресурсів у надзвичайних умовах, зокрема під час війни [4, с. 6].

Таблиця 1

Порівняльна таблиця військових податків у світі

Країна	Назва податку	Ставка	Особливості впровадження
Німеччина	<i>Solidaritätszuschlag</i>	5,5%	Спершу запроваджений для об'єднання Німеччини, частково йде на оборону
США	<i>War Revenue Act (1917, WWII)</i>	до 94%	Тимчасове підвищення прибуткового податку
Ізраїль	<i>Security Levy</i>	змінна	В окремі періоди – спеціальний податок на доходи
Японія	Тимчасовий податок на доходи	+2,1%	У зв'язку з фінансуванням наслідків стихійних лих та оборони
Франція	Спеціальний соціальний внесок	7,5%	Частина надходжень спрямовується на безпеку та оборону

Джерело: узагальнено автором на підставі [1-5]

Військовий збір в Україні є аналогом податків воєнного часу, відомих у світовій практиці. **Ставка 5%** є співмірною з іншими країнами, зокрема Німеччиною та Японією. Для легітимності підвищення податку необхідно забезпечити **прозору звітність** про використання коштів та **гнучкий механізм перегляду** ставок. Важливим є **інституційний підхід** до моделі військового оподаткування, який базується на принципах солідарності, тимчасовості та цільового спрямування.

Список використаних джерел

1. Кіреєв В. І. Військовий збір: правова природа та фінансова ефективність. *Фінанси України*. 2022. № 7. С. 23–31.
2. Мельник А. Ф., Чумак Н. М. Податкова політика в умовах війни: фінансові виклики та соціальні ризики. *Економіка України*. 2023. № 5. С. 40–48.
3. Musgrave R.A. The Theory of Public Finance. New York: McGraw-Hill, 1959. 628 p.
4. Tanzi V. Government Versus Markets: The Changing Economic Role of the State. – Cambridge: Cambridge University Press, 2011. 354 p.
5. Federal Ministry of Finance (Germany). Solidarity surcharge. URL: <https://www.bundesfinanzministerium.de> (дата звернення 18.05.2025).

Богданович О.А.

к.е.н., доцент кафедри глобальної економіки

Іхно Д.В.

здобувач вищої освіти

Державний біотехнологічний університет

м. Харків, Україна

ПРАКТИЧНИЙ АНАЛІЗ ТА ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ПОКРАЩЕННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА: НА ОСНОВІ ТОВ «ОМЕГА» (TM VARUS)

Діяльність підприємств за умов різного роду криз, що суттєво відрізняються між собою (зокрема, пандемія та розгортання масштабної війни в країні), стикається з дедалі новими викликами. У таких бізнес-реаліях компанії змушені впроваджувати кардинальні зміни у своїй роботі, а також оперативно адаптувати традиційні стратегії, одночасно впроваджуючи принципи адаптивності, гнучкості, мобільності, а також здатності швидко реагувати та пристосовуватися. Водночас необхідно зазначити, що застосування такого стратегічного підходу має як свої переваги для збереження діяльності підприємства, так і потенційні ризики [1].

Ключовою умовою для підтримання стабільних позицій бізнесу залишається проведення фінансово-економічного аналізу та комплексної діагностики стану й функціонування підприємств. Також важливими є коротко- та середньострокові прогнози, які допомагають оцінити ймовірність досягнення позитивних фінансово-економічних результатів навіть в умовах кризи [2].

ТОВ «Омега» (торгова марка VARUS) – українське підприємство роздрібною торгівлі з широким асортиментом продовольчих і господарських товарів. Компанія заснована у 2003 році, а станом на 2023 рік мережа налічує понад 100 супермаркетів у великих містах України. За період 2021–2023 рр. «Омега» працювала в надскладних умовах: пандемія COVID-19, повномасштабна війна та

пов'язані з нею логістичні виклики, високі темпи інфляції та зростання витрат значно ускладнили діяльність компанії. У таких умовах особливо важливо було постійно оцінювати фінансовий стан підприємства та адаптувати бізнес-стратегії [3].

Аналіз фінансової звітності ТОВ «Омега» за 2021–2023 рр. показав, що підприємство зберігало відносно стабільний фінансовий стан. Значна питома вага власного капіталу в загальних джерелах фінансування та помірна динаміка оборотних активів забезпечували належний рівень платоспроможності. Разом із тим, діагностика виявила окремі проблемні аспекти. Зокрема, у 2022 році абсолютна ліквідність знизилася, а показники рентабельності варіювали, що вказує на необхідність поліпшення управління запасами, дебіторською заборгованістю і оборотним капіталом (табл.1). Це сигналізувало про необхідність посилення контролю за обіговими активами [3].

Таблиця 1

Показники оцінки ліквідності ТОВ «Омега» за 2021-2023 рр.

Показник	Роки			Нормативне значення
	2021	2022	2023	
Коефіцієнт поточної ліквідності	1,33	1,34	1,38	2-2,50
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,66	0,66	0,70	0,70-0,80
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,18	0,15	0,21	0,20-0,35
Коефіцієнт автономії	0,55	0,55	0,55	0,4-0,6

Джерело: складено автором за [3]

Водночас у 2023 р. спостерігалися позитивні тенденції: поточна та швидка ліквідність зросли, рентабельність активів і власного капіталу покращилася, а коефіцієнт автономії залишився високим. Це свідчить про ефективність вжитих антикризових заходів – оптимізацію операційних витрат, розвиток цифрових каналів збуту та мобілізацію внутрішніх резервів підприємства.

Діагностика фінансових та економічних показників ТОВ «Омега» показала, що підприємство володіє достатнім фінансовим потенціалом, але потребує вдосконалення окремих процесів. На основі проведеного аналізу

розроблено такі рекомендації:

1. Підвищити ліквідність за рахунок оптимізації структури оборотних активів: зменшення обсягів неліквідних запасів та посилений контроль над дебіторською заборгованістю.

2. Збільшити прибутковість шляхом оптимізації операційних витрат, розвитку власних торгових марок і розширення цифрових каналів збуту; впровадження енергоефективних технологій дозволить додатково знизити операційні витрати.

3. Зміцнити фінансову стійкість через формування резервного фонду, диверсифікацію джерел фінансування та залучення довгострокових інвестицій.

4. Підвищити конкурентоспроможність завдяки активній соціальній відповідальності (підтримка місцевих громад, благодійні ініціативи), розширенню присутності на нових регіональних ринках і вдосконаленню системи управління ризиками.

Реалізація зазначених заходів зміцнить позиції ТОВ «Омега» на ринку та забезпечить довгострокову конкурентоспроможність компанії.

Список використаних джерел

1. Химич І, Різник Н. Фінансово-економічний аналіз підприємства: основа прогнозування позитивних результатів за кризових умов. International Science Journal of Management, Economics & Finance. Vol. 3, No. 1, 2024, pp. 62-71. URL: https://elartu.tntu.edu.ua/b8%0%ba_2024.pdf (дата звернення: 11.05.2025 р.).

2. Петрик О.А., Пацарнюк О.В. Методичні аспекти розробки та аналізу інноваційної стратегії малих і середніх підприємств. Збірник наукових праць «Економічний аналіз», 2020. Том 30. № 4. С. 164-172.

3. Звіти про фінансові результати ТОВ «Омега» (TM VARUS) за 2021–2023 рр. – [Офіційний сайт компанії]. URL: <https://varus.ua/finansova-zvitnist?srsId=AfmBOYnY> (дата звернення 10.05.2025 р.).

Пінчук Т.А.

к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування

Михайлович О.Ю.

магістр

Херсонський національний технічний університет

м. Хмельницький, Україна

ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ НА ОБЛІК ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ПІДПРИЄМСТВА

У сучасних умовах нестачі обігових активів підприємства різних галузей і форм власності стикаються з поширеним явищем - зростанням кредиторської заборгованості. Це зумовлено потребою забезпечення безперервності виробничого процесу, що, у свою чергу, спричиняє активізацію господарських зв'язків між підприємствами-покупцями та постачальниками товарно-матеріальних цінностей. Такі взаємовідносини, які у бухгалтерському обліку відображаються як розрахунки з постачальниками та підрядниками, належать до складу поточних зобов'язань [1, с. 296].

Останніми роками фінансова стійкість багатьох підприємств суттєво знизилася, що зумовило зростання виробничих витрат і заборгованості перед постачальниками, банками та державними органами. За таких умов ефективна організація розрахунків з постачальниками та підрядниками набуває особливого значення в системі бухгалтерського обліку. Безперервне оновлення зобов'язань вимагає точного й своєчасного їх відображення, що сприяє прийняттю обґрунтованих управлінських рішень і зміцненню конкурентоспроможності підприємства.

Правильне відображення розрахункових операцій у бухгалтерському обліку забезпечує достовірність фінансової звітності, зокрема таких її форм, як Баланс (Звіт про фінансовий стан), Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід), Звіт про рух грошових коштів і Примітки до фінансової

звітності. Основне завдання обліку в цьому контексті полягає у забезпеченні накопичення, обробки та узагальнення облікової інформації, яка є цінним інструментом для оперативного та стратегічного управління [1, с. 297].

Методологічне регулювання обліку зобов'язань здійснюється відповідно до вимог Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання» та Міжнародного стандарту бухгалтерського обліку 37 «Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи».

Цифрові технології істотно трансформують методологію та організацію бухгалтерського обліку [2]. Цифровізація охоплює всі складові інформаційного забезпечення економіки, змінюючи бізнес-процеси, обробку даних і механізми прийняття рішень. Розвиток цифрової економіки в Україні спрямований на впровадження інновацій у промисловість, бізнес і державне управління, що сприяє зростанню конкурентоспроможності та добробуту населення [3, с. 38]. Незважаючи на наявність досліджень, інтерес до цифровізації обліку зберігається через динамічність технологічних змін. Бухгалтерський облік, як елемент інформаційної системи, перетворює первинні дані на управлінську інформацію з ознаками товару – вартістю, ціною, собівартістю, що засвідчує його роль у створенні специфічного інформаційного продукту [3, с. 39].

В умовах активного використання комп'ютерних мереж дедалі більше підприємств упроваджують програмне забезпечення для обліку, контролю й аналітики. Прикладом виступають провідні цифрові корпорації, як-от Google, Amazon, Apple, Airbnb, Alibaba та інші. Завдяки широкому застосуванню інформаційних технологій здійснюється поступовий перехід до безпаперового облікового середовища [3, с. 39]. Цифрова трансформація бухгалтерського обліку є логічною складовою загального процесу цифровізації економіки. Вона охоплює всі стадії обробки облікової інформації, зберігаючи основні елементи методу бухгалтерського обліку - документацію, оцінку, калькулювання, інвентаризацію - але трансформуючи їхню сутність та реалізацію. Розкриття потенціалу цифрових технологій, таких як хмарні сервіси, блокчейн, Інтернет речей, дає можливість сформулювати нові підходи до організації документообігу,

розподілу функцій і відповідальності облікового персоналу [2]. У таких умовах оптимізація методики обліку розрахунків із постачальниками набуває нових форм. Використання електронного документообігу, зокрема цифрових інвойсів, накладних та актів звірки, сприяє оперативному обміну інформацією, знижує рівень помилок і потребу в ручному введенні даних. Впровадження систем автоматичного звіряння розрахунків дозволяє вчасно виявляти розбіжності та своєчасно їх коригувати, що мінімізує ризики затримок платежів або їх переплат.

Застосування інструментів штучного інтелекту й алгоритмів машинного навчання відкриває нові горизонти в обліковій сфері - від прогнозування грошових потоків і оптимізації графіків платежів до аналітики ризиків взаємодії з контрагентами на основі історичних і ринкових даних. Це дозволяє бухгалтерським працівникам зосередитися на стратегічних функціях, поступово відходячи від виконання рутинних завдань.

Список використаних джерел:

1. Прядка Ю.В. Організаційні засади обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками в сучасних умовах оподаткування. URL: https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/32350/1/VII_konf_URSES_DBTU_2023-297-300.pdf
2. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 37 (МСБО 37) «Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_051#Text.
3. Бардаш С.В., Грабчук І.Л. Цифрові технології в сфері бухгалтерського обліку: основні можливості та ризики. *Ефективна економіка*. 2021. № 9. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9301>
4. Марковська Т.С. Розвиток бухгалтерського обліку в умовах цифровізації. *Перспективи розвитку бухгалтерського обліку, аудиту, оподаткування та фінансів в умовах цифрової трансформації економіки*: матер. Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф. (Миколаїв, 18 травня 2020 р.). Миколаїв : МНАУ, 2020. С. 38–40.

ХЕРСОНСЬКИЙ
ДЕРЖАВНИЙ
АГРАРНО-
ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

Секція 3

**Розвиток менеджменту,
маркетингу та психологія
підприємництва у становленні
інноваційної економіки**

Орехова А.І.

д.е.н., професор, завідувач кафедри
менеджменту імені професора Л.І. Михайлової
Сумський національний аграрний університет
м. Суми, Україна

ГРОМАДЯНСЬКА ОСВІТА В КОНТЕКСТІ МІЖКУЛЬТУРНОГО ДІАЛОГУ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У сучасному світі, що характеризується зростаючою глобалізацією, міграційними процесами та полікультурністю суспільств, питання міжкультурного діалогу набуває особливої актуальності. Взаємодія між представниками різних культур стає повсякденною реальністю, зумовлюючи необхідність формування у громадян здатності до розуміння, поваги та конструктивної співпраці з іншими культурними групами. У цьому контексті громадянська освіта відіграє ключову роль, виступаючи фундаментом для розвитку міжкультурної компетентності особистості та забезпечення гармонійного співіснування в полікультурному середовищі.

Громадянська освіта, у широкому розумінні, спрямована на формування відповідальних, активних та свідомих громадян, здатних брати участь у житті суспільства та держави. Вона охоплює широкий спектр знань, умінь та цінностей, включаючи розуміння прав і обов'язків людини та громадянина, принципів демократії, функціонування політичних інститутів, а також формування соціальної відповідальності та поваги до закону. Міжкультурний діалог, у свою чергу, визначається як відкритий та шанобливий обмін думками та поглядами між особами та групами, що належать до різних культурних традицій. Його метою є

досягнення взаєморозуміння, подолання стереотипів та упереджень, сприяння толерантності та співробітництву.

Взаємозв'язок між громадянською освітою та міжкультурним діалогом є глибоким та багатограним. Громадянська освіта створює необхідну основу для успішного міжкультурного діалогу, формуючи у громадян такі важливі якості, як емпатія, толерантність, повага до різноманітності та критичне мислення. Водночас, міжкультурний діалог збагачує зміст громадянської освіти, надаючи можливість для практичного застосування отриманих знань та умінь у реальних ситуаціях міжкультурної взаємодії.

Інтеграція міжкультурного діалогу в систему громадянської освіти стикається з низкою значних викликів, серед яких можна виділити наступні:

- етноцентризм та стереотипи - у багатьох суспільствах існують усталені стереотипи та упередження щодо інших культур, що ускладнює сприйняття культурної різноманітності як позитивного явища та перешкоджає налагодженню конструктивного діалогу;
- недостатня обізнаність про інші культури - відсутність знань про історію, цінності, традиції та особливості різних культурних груп може призводити до непорозумінь та конфліктів у процесі міжкультурної взаємодії;
- мовні бар'єри - мовні відмінності часто стають серйозною перешкодою для ефективного міжкультурного діалогу та обміну думками;
- політичні та соціальні конфлікти - існуючі політичні та соціальні конфлікти між різними культурними групами можуть ускладнювати або навіть унеможливлювати налагодження міжкультурного діалогу на рівні освіти;
- недостатня підготовка педагогічних кадрів - педагоги, які викладають громадянську освіту, часто не мають достатньої підготовки у сфері міжкультурної комунікації та не володіють ефективними методиками навчання міжкультурного діалогу;

– обмеженість навчальних ресурсів - недостатня кількість якісних навчальних матеріалів, які б відображали культурну різноманітність суспільства та сприяли розвитку міжкультурної компетентності, є серйозною проблемою.

Незважаючи на існуючі виклики, інтеграція міжкультурного діалогу в громадянську освіту відкриває значні перспективи для формування толерантного, відкритого та здатного до співпраці суспільства. Серед перспективних напрямків розвитку громадянської освіти в цьому контексті можна виділити наступні: розробка та впровадження навчальних програм, що сприяють розвитку міжкультурної компетентності; використання інтерактивних та проблемно-орієнтованих методів навчання; залучення представників різних культурних спільнот до освітнього процесу; підвищення кваліфікації педагогічних кадрів у сфері міжкультурної комунікації; створення та розповсюдження якісних навчальних ресурсів; сприяння міжкультурним обмінам та проєктам; використання потенціалу інформаційно-комунікаційних технологій; включення впливу цифрових технологій; аналіз ролі формальної та неформальної освіти.

Таким чином, громадянська освіта відіграє незамінну роль у формуванні суспільства, здатного до ефективного міжкультурного діалогу. Інтеграція принципів та методів міжкультурної комунікації в систему громадянської освіти є складним, але надзвичайно важливим завданням. Успішне подолання існуючих викликів та реалізація перспективних напрямків розвитку дозволить створити освітнє середовище, яке сприятиме формуванню у громадян високого рівня міжкультурної компетентності, здатності до толерантності, взаєморозуміння та конструктивної співпраці в умовах зростаючої культурної різноманітності. Це, у свою чергу, стане важливим чинником зміцнення соціальної згуртованості, миру та сталого розвитку суспільства.

Ткаченко С.Є.

к.е.н., доцент кафедри глобальної економіки

Державний біотехнологічний університет

м. Харків, Україна

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ У ФОРМУВАННІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО МИСЛЕННЯ ТА ПОВЕДІНКИ В УМОВАХ ПЕРЕХОДУ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ

Сучасна економіка переживає перехід від індустріального до інноваційного типу розвитку, де ключову роль відіграє не капітал чи природні ресурси, а знання, ідеї та здатність до створення нових рішень. У цьому контексті підприємництво набуває нового значення - як соціально-психологічне явище, що забезпечує креативну динаміку суспільства. Формування інноваційної економіки вимагає нової якості підприємців: не лише раціональних, але й психологічно підготовлених до нестандартного мислення, швидких змін, ризиків та відповідальності.

Підприємець у сучасному розумінні — це не лише менеджер чи власник бізнесу, а рушій інновацій. За класичними працями Й. Шумпетера [1], саме здатність «руйнівної творчості» визначає новаторську функцію підприємця. У психологічному вимірі це поєднання таких рис:

Креативність - здатність генерувати нові ідеї та нестандартні рішення. Встановлено, що інноваційно-активні підприємці частіше використовують асоціативне мислення та мислення за межами шаблонів [2].

Сприйнятливість до ризику - готовність діяти в умовах невизначеності.

За даними досліджень McClelland [3], підприємці з високою мотивацією досягнення демонструють помірний рівень толерантності до ризику, що відрізняє їх від гравців або пасивних інвесторів.

Внутрішній локус контролю - переконання, що саме від власних дій залежить результат, а не від зовнішніх обставин.

Адаптивність і гнучкість - важливі в умовах цифрової трансформації та глобальної конкуренції.

Емоційний інтелект - здатність розуміти себе, налагоджувати стосунки з партнерами, інвесторами, командою.

У контексті трансформаційної економіки (особливо в країнах з перехідною економікою, як Україна) підприємництво часто стримується [4]: страхом невдачі, що посилюється нестабільністю інституційного середовища; синдромом самозванця, особливо серед жінок-підприємців та молоді; високим рівнем стресу, що знижує здатність до прийняття рішень.

У той же час, внутрішні стимули - прагнення незалежності, самореалізація, соціальне визнання - є основою стійкої мотивації до підприємництва. Програми підтримки повинні враховувати ці аспекти.

Розвиток підприємницької культури, на наш погляд, вимагає комплексного підходу:

Освітні програми, що інтегрують не лише економічні знання, а й тренінги з психології лідерства, емоційного інтелекту, стресостійкості.

Інкубатори та акселератори, які надають не лише фінансову та технічну підтримку, а й менторство, коучинг, психологічну підтримку.

Популяризація позитивного досвіду, зокрема історій успіху та подолання труднощів, що формує образ підприємця не як виключно раціонального діяча, а як лідера змін.

Рекомендації щодо формування підприємницького мислення та поведінки в умовах переходу до інноваційної економіки можуть бути наступні: Інтегрувати курси психології підприємництва у програми вищої та професійної освіти; Розвивати програми коучингу та менторства для молодих підприємців, зокрема в рамках державних і донорських проєктів; Запровадити сервіси психологічної підтримки при центрах розвитку бізнесу; Формувати підприємницьке середовище, що заохочує креативність, проби та помилки, без надмірної стигматизації невдач; Розвивати жіноче та молодіжне підприємництво, з особливою увагою до подолання бар'єрів самооцінки та соціального тиску.

Психологічні чинники мають визначальне значення для розвитку підприємництва в інноваційній економіці. Успішний інноватор - це не лише носій ідеї, але й особистість із високим рівнем емоційної зрілості, мотивації до досягнень, готовністю приймати ризики та змінювати середовище. Формування таких якостей вимагає цілеспрямованої освітньої, інформаційної та психологічної підтримки. Зрештою, саме психологічно зрілі підприємці здатні стати рушієм економічного зростання у XXI столітті.

Список використаних джерел

1. Шумпетер Й. Теорія економічного розвитку / Й. Шумпетер; пер. з англ. – Київ: Основи, 2007. – 272 с.
2. Guilford, J. P. The Nature of Human Intelligence / J. P. Guilford. – New York: McGraw-Hill, 1967. – 538 p.
3. McClelland, D. C. Human Motivation / D. C. McClelland. – Cambridge: Cambridge University Press, 1987. – 660 p.
4. Карпенко С. Психологічні аспекти підприємницької діяльності / С. Карпенко // Вісник Харківського національного економічного університету. – 2021. – № 4. – С. 12–18.

Рибалко-Рак Л.А.

к.е.н., доцент, доцент кафедри менеджменту,

Кужель Н.Л.

старший викладач кафедри менеджменту,

Окіпна А.Ф.

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

зі спеціальності 073 «Менеджмент»

Полтавський університет економіки і торгівлі

м. Полтава, Україна

РОЛЬ СТЕЙКХОЛДЕРІВ В УПРАВЛІННІ ОРГАНІЗАЦІЄЮ: ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ТА ЕВОЛЮЦІЯ КОНЦЕПЦІЇ

Теорія стейкхолдерів виникла у відповідь на потребу розширення традиційних уявлень про корпоративну відповідальність і цілі бізнесу. Ключовою вважалась аксіома про пріоритет акціонерів, сформульована у класичних неокласичних економічних теоріях. Однак у другій половині ХХ ст. посилювався інтерес до етичних, соціальних та екологічних аспектів діяльності компаній, що призвело до поступового формування концепції стейкхолдерів. Перші ідеї, які можна вважати передвісниками теорії стейкхолдерів, з'явилися у роботах Мері Паркер Фоллет, яка в 1920-х роках наголошувала на важливості взаємодії різних груп у межах організації. Комплексне формування теорії розпочалося в 1960-1970-х роках, коли вчені ввели термін «стейкхолдер» для опису будь-яких груп, що мають інтерес у діяльності компанії.

Револьюційним етапом у розвитку теорії стали публікації Едварда Фрімана у 1984 році, де запропоновану концепцію, за якою успішне управління компанією передбачає врахування інтересів усіх зацікавлених сторін, включно з працівниками,

постачальниками, клієнтами, громадою та державними органами [4]. Він наголошував, що взаємодія з цими групами є не лише питанням етики, а й необхідною умовою досягнення довгострокової конкурентоспроможності.

Подальша еволюція теорії стейкхолдерів супроводжувалась її інтеграцією в інші сфери знань, зокрема бізнес-етику, корпоративне управління, екологічну економіку та стійкий розвиток. Теорія зазнала значної диференціації, зокрема, виникли підходи, які розрізняють нормативну, інструментальну та описову теорії стейкхолдерів [6-8]. Нормативний аспект акцентує на моральних обов'язках компанії перед стейкхолдерами, інструментальний – на зв'язку між дотриманням інтересів стейкхолдерів і фінансовими результатами, а описовий аналізує, як компанії фактично взаємодіють із різними групами.

На початку XXI століття теорія стейкхолдерів стала важливою частиною дискусій про корпоративну соціальну відповідальність, етичне управління, інклюзивну економіку та стале підприємництво. Вона набула актуальності у контексті глобалізації, цифровізації економіки і загострення проблем сталого розвитку, що ще більше акцентує необхідність багатовекторного підходу до розуміння ролі бізнесу в суспільстві. Ключові елементи теорії стейкхолдерів формують її концептуальну основу та визначають специфіку підходу до управління організацією в умовах багатовекторного впливу різних груп інтересів. Основним положенням є розширене розуміння кола зацікавлених сторін, яке виходить за межі традиційного фокусу на акціонерів. Стейкхолдерами визнаються усі особи, групи або організації, які можуть впливати на досягнення цілей компанії або зазнавати впливу від її діяльності [1, 2-3].

Стейкхолдери організації визначаються як суб'єкти, що мають інтереси до її діяльності, здатні впливати на її перебіг, забезпечувати ресурсну підтримку або бути об'єктами впливу. Незважаючи на різноманітність визначень, спільною рисою

є акцент на взаємозалежності організації та її стейкхолдерів, що визначає необхідність урахування їхніх інтересів у процесі стратегічного управління.

Ключовим елементом є ідея взаємної залежності між організацією та її стейкхолдерами. Теорія виходить з того, що довгостроковий успіх бізнесу базується на здатності збалансувати та інтегрувати інтереси різних груп, включно з працівниками, постачальниками, клієнтами, місцевими громадами, державними структурами та навіть природним середовищем [8]. Теорія стейкхолдерів пов'язана із концепцією етичної відповідальності. Відповідно до нормативної версії теорії, компанія має моральний обов'язок враховувати інтереси всіх стейкхолдерів, а не лише діяти в межах юридичних вимог або орієнтуватися виключно на прибутковість. Етична відповідальність розглядається як невід'ємний елемент ефективного управління та корпоративної стійкості [5]. Стратегічний підхід до управління стейкхолдерами передбачає активне виявлення, аналіз та врахування очікувань зацікавлених сторін у процесах прийняття рішень. Такий підхід сприяє зміцненню довіри, зменшенню конфліктів та створенню додаткової вартості для організації через партнерські відносини [6].

Комунікація з стейкхолдерами має бути двосторонньою, відкритою і системною. Це дозволяє вчасно реагувати на зміни у зовнішньому середовищі, підвищувати гнучкість організації та забезпечувати її адаптивність в умовах невизначеності [7]. Отже, теорія стейкхолдерів зазнала значного розвитку, перетворюючись із класичної концепції, орієнтованої на акціонерів, на більш комплексний підхід, що враховує інтереси різних зацікавлених сторін. Підходи до управління стейкхолдерами стали важливим інструментом для забезпечення довгострокового успіху організацій, оскільки вони дозволяють збалансувати потреби різних груп і мінімізувати можливі конфлікти. Теоретична основа цієї концепції базується на ідеї взаємозалежності організації та її стейкхолдерів, що вимагає постійної адаптації управлінських стратегій. Це, у свою чергу, дозволяє

організаціям бути більш гнучкими, ефективно реагувати на зміни в середовищі та досягати стійкого розвитку, забезпечуючи при цьому етичне управління та корпоративну відповідальність. Врахування інтересів стейкхолдерів є не тільки етичним обов'язком, а й стратегічною вимогою для створення конкурентних переваг і сталого функціонування підприємств в умовах глобалізації та економічної турбулентності.

Список використаних джерел

1. Галушка З.І. Стратегічний стейкхолдер-менеджмент: теоретична концепція й особливості застосування. Науковий вісник Чернівецького університету. 2020. Випуск 829. Економіка. С. 52-59.
2. Калініченко Л. Л., Зіненко К. А. Стейкхолдери як фактори впливу на економічну безпеку будівельного підприємства. Економічний простір. 2020. № 158. С. 38–45. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/158-6> (дата звернення: 29.04.2025).
3. Писаревський І. М., Крайнюк Л. М., Полчанінова І. Л., Покогодна М. М. Моделі управління процесами взаємодії стейкхолдерів ТНК сектора туризму та гостинності. Проблеми економіки, 2020. № 4 (46). С. 187-194. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2020-4-187-194>. (дата звернення: 29.04.2025).
4. Freeman E. Strategic management: A stakeholder approach. Boston: Pitman. 1984. 292 p.
5. Mendelow A. Stakeholder Mapping. Proceedings of the 2nd International Conference on Information Systems, Cambridge, 1991. Vol.5. Issue 2. 374 p.
6. Mitchell R. K., Agle B. R. and Wood D.J. Toward a Theory of Stakeholder Identification and Salience: Defining the Principle of Who and What really Counts. Academy of Management Review 1997. 22(4): 853-888.
7. Walker D.H.T., Hampson K.D. Implications of human capital. Procurement Strategies: A Relationship Based Approach, Blackwell Publishing, 2003. Oxford, pp. 258-95.
8. Zhang Q., Oo B. L., Lim, B. T. H. Key practices and impact factors of corporate social responsibility implementation. Evidence from construction firms. Engineering, Construction and Architectural Management. 2023. № 30. (5). pp.2124–2154.

Дуда Г.Б.

к.е.н., доцент кафедри підприємництва та маркетингу

Полюга В.М.

здобувач освіти спеціальності “Маркетинг”, група МРК-23-2

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

м. Івано-Франківськ, Україна

СУЧАСНІ ІНСТРУМЕНТИ ТА МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ АНАЛІЗУ ДАНИХ У МАРКЕТИНГУ

У сучасному динамічному світі маркетингу, де кожна взаємодія з клієнтом залишає цифровий слід, вміння аналізувати дані стає не просто перевагою, а необхідністю для прийняття обґрунтованих рішень та досягнення конкурентних переваг. Величезні обсяги інформації, що генеруються щодня, відкривають безмежні можливості для розуміння поведінки споживачів, оцінки ефективності маркетингових кампаній та прогнозування майбутніх трендів.

Сучасні компанії активно використовують різноманітні аналітичні інструменти, постійно розробляючи нові рішення для задоволення специфічних потреб різних галузей, зокрема і маркетингу. Тому дослідимо доступні онлайн-платформи, що охоплюють усі стадії аналізу даних, та розглянемо основні поняття, етапи й методи аналізу на прикладі таких інструментів, як Google Таблиці, Google Analytics, Google Trends, Wolfram Alpha, Google Colaboratory та Kaggle.

Електронні таблиці, такі як Excel та Google Sheets [1], є популярними та універсальними інструментами для аналізу даних. Зокрема, Google Таблиці пропонують ряд вбудованих функцій для оперативного аналізу, що дозволяє швидко отримати первинне розуміння даних та виявити ключову інформацію.

Завдяки вбудованим інструментам візуалізації та різноманітним функціям, Google Sheets значно спрощує процес перетворення та аналізу даних. Користувачам

доступний широкий спектр звичних інструментів, включаючи вбудовані формули, сортування та фільтрацію. Крім того, однією з новітніх переваг є інтегровані можливості штучного інтелекту, що розширюють аналітичні спроможності платформи. Google Таблиці також є зручним рішенням для довготривалого зберігання даних та ефективної взаємодії з іншими інструментами, наприклад, Google Data Studio, для створення комплексних звітів та дашбордів.

У сфері маркетингу Google Analytics [2] є незамінною, потужною та зручною платформою від Google, спеціально розробленою для аналізу продуктивності веб сайтів та мобільних застосунків як важливих маркетингових каналів. Цей сервіс надає маркетологам інструменти для відстеження індексації їхніх онлайн-ресурсів пошуковими системами, створення деталізованих звітів про поведінку та характеристики цільової аудиторії, а також для вжиття заходів з метою оптимізації видимості їхніх маркетингових матеріалів в інтернеті.

Застосовуючи Google Analytics, маркетологи можуть детально аналізувати різні аспекти взаємодії користувачів з їхніми онлайн-платформами, включаючи тривалість сеансів, кількість переглянутих сторінок за один візит, показник відмов та інші ключові метрики, що відображають залученість аудиторії. Сервіс також надає цінну інформацію про джерела трафіку, дозволяючи маркетологам зрозуміти, які канали є найбільш ефективними для залучення потенційних клієнтів. Крім того, інтеграція з Google Ads дає можливість оцінювати якість та релевантність цільових сторінок рекламних кампаній. Аналіз даних Google Analytics дозволяє виявляти неефективні вебсторінки, враховуючи такі показники, як кількість сеансів та час, який користувачі проводять на цих сторінках, що є критично важливим для оптимізації маркетингових зусиль та покращення користувацького досвіду.

У сфері маркетингу Google Trends [3] є цінним безкоштовним онлайн-інструментом від Google, що базується на даних пошукової системи. Він відображає відносну частоту пошуку певних термінів порівняно із загальним обсягом

пошукових запитів у різних географічних регіонах та мовами. Запущений у 2006 році, Google Trends фокусується на аналізі популярних запитів, тому менш вживані ключові слова можуть не відображатися в його даних.

Для аналізу доступні дані з п'яти основних джерел Google: веб пошук, пошук зображень, новини, покупки та YouTube. Користувачі можуть обрати необхідне джерело через відповідне меню. У сфері маркетингу Wolfram Alpha [4] виступає як потужний інструмент, що поєднує в собі обширну базу знань та обчислювальні алгоритми. Користувачі можуть вводити свої запити через текстове поле, а Wolfram Alpha обробляє їх, надаючи відповіді у вигляді обчислень та візуалізацій, використовуючи структуровані дані з різноманітних онлайн-джерел та літератури. Ця платформа здатна розуміти складні запитання, сформульовані природною мовою, та надавати інформацію, релевантну для маркетингових досліджень та аналізу. У маркетинговій сфері Google Collaboratory [5] є цінним дослідницьким середовищем, яке можна використовувати для навчання та застосування методів машинного навчання до маркетингових задач. У маркетинговій сфері Google Collaboratory є цінним дослідницьким середовищем, яке можна використовувати для навчання та застосування методів машинного навчання до маркетингових задач. Його ключові переваги для маркетологів включають: безкоштовні обчислювальні ресурси, виконання коду в ізольованому середовищі, інтегровані бібліотеки для аналізу даних та машинного навчання, спільна робота та обмін кодом, підтримка різних версій Python.

Таким чином, Google Colaboratory стає потужним інструментом для маркетологів, які прагнуть використовувати машинне навчання для прогнозування поведінки споживачів, сегментації ринку, персоналізації маркетингових кампаній та інших аналітичних завдань.

Kaggle [6] не є прямим маркетинговим інструментом, але він може бути цінним ресурсом для маркетологів, які прагнуть поглибити свої знання в аналізі даних,

зрозуміти основи машинного навчання та отримати нові ідеї для роботи зі своїми власними даними. Це особливо корисно для маркетологів, які працюють у компаніях, що активно використовують data-driven підхід. Для початку можна зосередитися на вивченні навчальних курсів Kaggle Learn та перегляді публічних ноутбуків з аналізом даних у сферах, які можуть бути релевантними для маркетингу.

Отже, аналіз даних є потужним інструментом в арсеналі сучасного маркетолога. Розуміння доступних ресурсів та вміння їх ефективно використовувати відкриває нові можливості для глибокого розуміння споживачів, оптимізації маркетингових зусиль та досягнення вимірюваних результатів. Ретельна підготовка даних, правильний вибір методів аналізу та ефективна візуалізація є ключовими факторами успішного застосування аналізу даних у маркетинговій діяльності.

Список використаних джерел

1. Google Таблиці [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [https://docs.google.com/spreadsheets/d/1HPZcc2Jls_uFcwbOpCtfFDnPHp700gU_twTozNeNJew/edit?hl=uk&gid=0#gid=0] (дата звернення: 16.05.2025).
2. Google Analytics [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [<https://marketingplatform.google.com/about/analytics/>] (дата звернення: 16.05.2025).
3. Google Trends [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [<https://trends.google.com/trends/>] (дата звернення: 16.05.2025).
4. Wolfram Alpha [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [<https://www.wolframalpha.com/>] (дата звернення: 16.05.2025).
5. Google Colaboratory [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [<https://colab.research.google.com/>] (дата звернення: 16.05.2025).
6. Kaggle [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [<https://www.kaggle.com/datasets>] (дата звернення: 16.05.2025).

Bershadskyi Oleksandr,

Postgraduate Student at the Department of Entrepreneurship, Accounting and Finance,

specialty 051 Economics

Kherson State Agrarian and Economic University,

Kropyvnytskyi, Ukraine

INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN ENSURING TRANSPARENCY OF AGRICULTURAL SUPPLY CHAINS

In the current conditions of globalization and economic digitalization, transparency of agricultural supply chains plays a decisive role in enhancing the competitiveness of Ukraine's agricultural sector. The implementation of innovative technologies, including blockchain, big data, and IoT, becomes a key tool for building trust among market participants, effectively managing risks, and ensuring product quality at all stages of the supply chain. Transparency in supply chains implies open access to data on the origin, movement, and processing of products. This is important not only for the end consumer but also for government bodies, investors, and international partners. In the European Union, the role of transparency and digital control in the agricultural sector is rapidly increasing, which creates challenges for Ukrainian producers to adapt to European integration standards [1].

The domestic agricultural sector faces a number of problems: the absence of a unified digital platform for supply chain monitoring, underdeveloped IT infrastructure in rural areas, low digital literacy among small and medium-sized agricultural producers, and limited access to investment for implementing innovations [2; 3; 4]. These issues are exacerbated in de-occupied territories, where supply chains have been disrupted and trust among contractors has been undermined. In this context, blockchain, as a decentralized record-keeping tool, allows for immutable recording of information about the origin of

products, reduces the risks of fraud and counterfeiting, and automates processes through smart contracts. Its application enables control over all stages of product movement—from the producer to the consumer—by recording the responsibility of each supply chain participant. According to research, stimulating innovation requires a favorable regulatory environment, support for infrastructure projects, and access to funding, including through venture capital mechanisms [5; 6]. The integration of digital solutions into the agricultural economy should become a priority at the state level, especially given today's challenges related to the consequences of war, logistical barriers, and changes in global trade networks. Foreign experience, particularly in countries that have undergone post-war recovery, demonstrates the effectiveness of combining public policy, institutional support, and the introduction of advanced technologies for rebuilding the agricultural sector [7; 8]. In light of this, it is advisable to create a national program for digitalization of agricultural supply chains, introduce tax incentives for agro-enterprises that implement innovative tools, launch educational programs for farmers, and actively attract international technical assistance. Innovative technologies, particularly blockchain, are a promising direction for improving the transparency and reliability of agricultural supply chains in Ukraine. Their effective implementation requires a comprehensive approach: regulatory, technical, educational, and financial. The realization of such approaches will contribute to Ukraine's integration into global food systems, reduce corruption risks, and increase the export potential of the national agricultural sector.

References

1. Tanklevska, N. S., Rusnak, A. V., & Karnaushenko, A. S. (2018). Perspektivy derzhavnoho rehuliuвання rozvytku birzhovoho rynku v Ukraini [Prospects of state regulation of the development of the exchange market in Ukraine]. *Ahrosvit*, (7), 3–7. http://www.agrosvit.info/pdf/7_2018/2.pdf
2. Rusnak, A. V., Karnaushenko, A. S., & Petrenko, V. S. (n.d.). Legislative support of innovation activity in Ukraine: Problems and ways to overcome them. Kherson State

Agrarian and Economic University.

<https://dspace.ksaeu.kherson.ua/handle/123456789/1618>

3. Savchenko, V., Kononenko, L., & Karnaushenko, A. (2023). Organizational ensuring the development of labor potential of business structures as a component of strategic management. *Modern Engineering and Innovative Technologies*, 4(25-04), 117–122. <https://doi.org/10.30890/2567-5273.2023-25-04-127>
4. Advokatova, N. O., & Karnaushenko, A. S. (2019). Priorytetni ta stratehichni napriamy rozvytku ahrarnykh pidpriemstv Ukrainy [Priority and strategic directions of development of agricultural enterprises in Ukraine]. *Naukovyi Visnyk Khersonskoho Derzhavnoho Universytetu. Serii: Ekonomichni Nauky*, (34), 45–49. <https://doi.org/10.32999/ksu2307-8030/2019-34-9>
5. Karnaushenko, A., & Petrenko, V. (2018). Faktory pidpriemnytskoho zovnishnoekonomichnoho ryzyku v umovakh hlobalizatsii [Factors of entrepreneurial foreign economic risk under globalization]. *Intellect XXI*, (1), 24–28.
6. Karnaushenko, A., Petrenko, V., & Borovik, L. (2022). Suchasni tendentsii ta perspektyvy rozvytku yevropeiskoho rynku strakhuvannia [Current trends and prospects for the development of the European insurance market]. *Tavriiskyi Naukovyi Visnyk. Serii: Ekonomika*, (14), 85–94. <https://doi.org/10.32851/2708-0366/2022.14.11>
7. Tanklevska, N. S., Karnaushenko, A. S., & Petrenko, V. S. (2022). Izrail'skyi dosvid pisliavoiennoho vidnovlennia ekonomiky [Israeli experience of post-war economic recovery]. *Naukovyi Visnyk Lotnoi Akademii. Serii: Ekonomika, Menedzhment ta Pravo*, (6), 20–28. <https://doi.org/10.33251/2707-8620-2022-6-20-28>
8. Petrenko, V. S., & Karnaushenko, A. S. (2020). Finansuvannia innovatsiinoho molodizhnoho pidpriemnytstva shliakhom zaluchennia venchurnykh koshtiv [Financing innovative youth entrepreneurship through venture capital]. *Business Inform*, (7), 242–248. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-7-242-248>

Оленцевич Н.В.

к.е.н., доцент, доцент кафедри менеджменту і маркетингу

Київський національний лінгвістичний університет

м. Київ, Україна

НОВІ ОЗНАКИ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Сучасний етап соціально-економічного розвитку суспільства відбувається під впливом глибокої цифрової трансформації, що охоплює різноманітні сфери господарської діяльності, призводить до змін традиційних моделей виробництва і споживання, впливає на соціальні відносини і способи взаємодії між людьми. Цифровізація стосується не лише технічних аспектів ведення бізнесу, вона викликає зміни у самій сутності підприємницької діяльності, трансформуючи її форми і інструменти, структуру і масштаби ринків, способи комунікацій і взаємодії з клієнтами. У нових умовах виникає необхідність переосмислення традиційного уявлення про підприємництво, оскільки в цифрову епоху воно виходить за межі класичних моделей і характеризується новими ознаками, принципами і підходами. Особливо актуальним є це питання для України, яка вимушена одночасно вирішувати двоєдине завдання: інтегруватися до європейського економічного простору та відповідати на виклики воєнного часу. Стрімкий розвиток ІТ-сектору, особливо у сфері військових технологій, запуск державних цифрових сервісів, а також поява інноваційних бізнес-моделей на українському ринку переконливо свідчать про те, що цифровізація вже сьогодні формує нову парадигму підприємництва в країні.

Дослідження процесів цифровізації дозволяє стверджувати, що сучасному підприємцю доводиться діяти в умовах високої технологічності та глобальної

конкуренції, що формує нові підходи до управління, взаємодії з клієнтами, використання ресурсів і прийняття рішень. Якщо раніше запровадження інновацій стосувалося здебільшого удосконалення продукту, або технологічних процесів і дослідного виробництва, то зараз відбувається інтеграція інновацій та нових технологій на всіх етапах господарської діяльності підприємств. Інновації стосуються організаційних моделей, клієнтського досвіду, систем управління. Застосування штучного інтелекту та цифрових інструментів, таких як ERP і CRM, скорочує час на розробку і прийняття управлінських рішень, сприяє зростанню продуктивності і зменшенню виробничих і управлінських витрат. Українські ІТ-рішення, такі як Вімр (платформа для бізнес-аналітики) або YouControl (сервіс для перевірки контрагентів), демонструють інтеграцію цифрових сервісів у підприємницькі процеси.

Здійснення підприємницької діяльності в умовах інформаційної надлишковості стимулює переорієнтацію на відбір і використання даних як стратегічного ресурсу, а також застосування цифрових платформ як основи для реалізації бізнес-моделей. Використання цифрових інструментів формує нові підходи до створення вартості – через аналітику, автоматизацію та цифрові канали комунікації. Прикладами підприємницьких моделей нового типу можна вважати міжнародні компанії, що виростили з колишніх стартапів з надання транспортних послуг і доставки, - Uber, Bolt, Glovo; українські маркетплейси і агрегатори послуг - Rozetka, Prom.ua, OLX та інші.

Розвиток електронної комерції руйнує кордони і прискорює глобалізацію торгівлі, дозволяє долучатися до комерційної діяльності самим різним виробникам і споживачам із різних куточків світу. Цифрові ринки можуть об'єднувати як великі компанії з повним циклом виробництва і значним асортиментом продукції, так і невеличкі підприємства і навіть мікробізнеси, що пропонують одиничні товари та послуги. З'являється можливість здійснювати підприємницьку діяльність

дистанційно, незалежно від географії, місця і часу, що стимулює розвиток фрилансу, стартапів, «цифрових кочівників». Завдяки поширенню засобів цифрової комунікації і спеціалізованих платформ для конференц-зустрічей створюються віртуальні офіси і підприємства, в яких всі бізнес-процеси відбуваються онлайн, без необхідності фізичної присутності на ринку. Відбувається віртуалізація як самих трудових процесів, так і контактів із клієнтами, контрагентами, органами державного управління і контролю. Звичайно, за цих умов висувуються нові вимоги до компетентностей і вмінь підприємця: цифрова грамотність, аналітичні навички, володіння інструментами кібербезпеки, захисту персональних даних і комерційної інформації.

Глобальний тренд на цифровізацію економічної діяльності активно підтримується українською владою. Держава реагує на виклики цифровізації шляхом адаптації законодавчої бази і запровадження сервісів е-урядування. Через створення системи електронного резиденства і електронних реєстрів, запровадження електронного документообігу спрощується доступ населення до державних послуг, а сама взаємодія з державними органами стає більш прозорою і зрозумілою. Через застосунок «Дія» - портал державних онлайн-послуг, - українці мають можливість швидко та зручно оформити довідки, отримати витяги з державних реєстрів, оформити бізнес, прийняти участь у публічному обговоренні і зробити ще багато різних справ, для вирішення яких іноді навіть не потрібно залишати власну домівку. «Дія» забезпечує доступ підприємцям до більшості адміністративних послуг у цифровому форматі.

Починаючи з 2020 року, Україна взяла повноцінний курс на діджиталізацію та прагне стати одним із лідерів у цій галузі. За даними Міністерства цифрової трансформації, середній індекс цифрової трансформації регіонів, який оцінює рівень цифровізації органів влади, доступність е-послуг, розвиток цифрової інфраструктури та інституційну спроможність регіонів, становив у 2023 році 0,632

бали (за шкалою від 0 до 1). Лідерами цифрової трансформації є Дніпропетровська область – індекс 0,908, Львівська область – 0,891, Полтавська – 0,833 [1]. Це підтверджує, що цифровізація змінює підприємницьку діяльність і відкриває нові можливості для адаптації економіки до нових реалій навіть в умовах зовнішніх викликів.

Список використаних джерел

1. Індекс цифрової трансформації регіонів України 2023/
https://hromada.gov.ua/research/indeks-cifrovoyi-transformaciyi-regioniv-ukrayini-2023?utm_source

Мамедова А.А.

аспірант

Криворізький національний університет

м. Кривий Ріг, Україна

КОРПОРАТИВНО - КУЛЬТУРНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЯК ЕКОНОМІЧНА КАТЕГОРІЯ ТА СКЛАДОВА АДАПТАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ

У рамках соціологічного контексту, культура окреслюється як інтегрований соціальний досвід, що формує соціальну спадковість людства. Насамперед — це певне знання, яке передається від покоління до покоління, щоб допомогти членам груп жити у певному часі та просторі. Корпоративна культура підприємства - це сукупність переконань, поглядів, моделей поведінки, способів комунікації, усвідомлено чи не усвідомлено прийнятих рішень, підходів до роботи та правил дотримуваних більшістю співробітників організації. Корпоративна культура є неофіційною та внутрішньою свідомістю колективу, яка управляє поведінкою

особистостей і сама формується на основі їхньої поведінки, що також вказує на динамічні властивості культурного феномену. Д. Мацумото в своїх роботах наголошує, що «організаційна культура – динамічна інтерактивна система взаємного впливу». Культура задає стандарти поведінки та імідж фірми, сприяє успішній адаптації та злиттю новонабраного персоналу з організацією, формує відданість компанії. У сучасній науковій літературі можна зіткнутися із ситуацією, коли поняття «організаційна» та «корпоративна» культури ототожнюються.

Вперше важливість організаційної культури в управлінні організацією було відзначено у 1938 році Ч. Барнардом у роботі *The Functions of the Executive*. У подальших дослідженнях 1970-х — 1980-х рр., пояснюючи феномен культури організації, дослідники насамперед підкреслюють її сукупний характер, багатогранні і різноманітні прояви, наводячи переліки факторів та елементів.

Найінтенсивніше проблема організаційної культури починає вивчатися наприкінці 1980-х років в рамках досліджень у галузі теорії організації, організаційної поведінки та стратегічного управління. В дослідженнях у галузі теорії організації та організаційної поведінки D.R. Denison наводить визначення організаційної культури як «сукупності основних факторів, що забезпечують підвищення продуктивності праці організації». Один з найбільш відомих фахівців у галузі організаційної культури E.H. Schein визначає цей феномен як патерн колективних базових уявлень, що набуваються групою в процесі внутрішньої інтеграції та адаптації до зовнішнього середовища, якість якої виявляється достатньою для того, щоб вважати її цінною і передавати новим членам групи як єдину систему сприйняття. Він виділив три основні рівні культури певної організації, а саме: 1. Поверхневий рівень -так звані, артефакти, що є видимими елементами культури; 2. Підповерхневий рівень організаційної культури включає стереотипи поведінки службовців, методи прийняття рішень, командну роботу та ставлення до проблем; 3. Глибинний рівень організаційної культури об'єднує

сукупність таких елементів як мораль, переконання, вірування, міркування службовців про такі поняття, як «правильно-неправильно», «справедливо-несправедливо», «законно-незаконно» і є на думку Еге Шейна ядром організаційної культури.

У рамках економічного контексту корпоративна культура формує корпоративно-культурний потенціал організації. Корпоративно-культурний потенціал — це потенціал соціально-економічного простору компанії, в рамках якого відбувається взаємодія працівників підприємства на основі загальних принципів, цілей, уявлень та цінностей, що визначають особливості їх трудової життєдіяльності та зумовлюють своєрідну філософію. Суб'єктами відносин щодо формування та реалізації корпоративно -культурного потенціалу є не лише власники і топ-менеджери підприємства, а і весь персонал. Об'єктом відносин акціонерів, інвесторів, топ-менеджерів та найманого персоналу підприємства - є формування корпоративно-культурного потенціалу за рахунок реалізації сукупності домінуючих стереотипів, цінностей, принципів та правил.

Отже корпоративно-культурний потенціал — інтегративна характеристика суб'єкта господарювання, яка відображає сукупність стійких соціокультурних чинників (цінностей, норм, традицій, патернів поведінки, систем внутрішньої комунікації), що склалися в межах організації, і які забезпечують внутрішню цілісність, соціальну згуртованість колективу, адаптивність до зовнішніх змін та є джерелом нематеріального капіталу, який впливає на економічну результативність і стратегічну стабільність підприємства. Корпоративно -культурний потенціал є складовою адаптаційного потенціалу організації і відіграє важливу роль у його формуванні та розвитку.

Проаналізувавши існуючі методи діагностики стану корпоративної культури організацій, для подальших досліджень та оцінки корпоративно-культурного потенціалу, найбільш обґрунтованою на думку автора є модель Деніеля Денісона

(DOCS). Ця модель має достатню точність, наочність і об'єктивність результатів дослідження. Вона спрямована на виявлення впливу корпоративної культури на економічну ефективність організації та оцінку якості і швидкості реагування і адаптації до внутрішніх і зовнішніх факторів впливу.

Список використаних джерел

1. **Barnard. C.I.** *The Functions of the Executive* (Cambridge, Mass.; Harvard University Press, 1938).
2. **Schein E.H.** *Organizational Culture and Leadership*. – 4th ed. – San Francisco: Jossey-Bass, 2010. – 464 p.
3. **Matsumoto D., Juang L.** *Culture and Psychology*. – 5th ed. – Belmont, CA: Wadsworth Cengage Learning, 2013. – 477 p.

Prytula Denys,

Postgraduate Student at the Department of Entrepreneurship, Accounting and Finance,
specialty 051 Economics

Kherson State Agrarian and Economic University,
Kropyvnytskyi, Ukraine

CONTEMPORARY CHALLENGES AND PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF INNOVATIVE BUSINESS IN UKRAINE

In the context of the post-industrial economy and growing global competition, the development of innovative business in Ukraine has become a strategic necessity. The country's integration into global value chains, transition to a knowledge-based economy, and the challenges of war and economic instability have created a complex environment for the formation and support of innovation-oriented enterprises.

Ukraine faces significant structural and systemic barriers to innovation development. These include imperfect legislation, insufficient government support, underdeveloped innovation infrastructure, and a lack of accessible financial instruments. Additionally, uneven levels of digitalization across regions and limited involvement of small and medium-sized enterprises in innovation activity deepen the gap between economic potential and real outcomes [2], [4], [8].

A particularly pressing issue is the limited availability of investment capital, especially for startups and youth entrepreneurship. Traditional financial institutions show low willingness to finance high-risk innovative projects, while mechanisms of venture capital financing remain underdeveloped. At the same time, venture capital is one of the most effective tools for the commercialization of innovations and a catalyst for the creation of new high-tech businesses [8].

The external environment, marked by geopolitical threats and macroeconomic instability, has significantly affected the risk profile of innovative businesses in Ukraine. Studies show that foreign economic and political risks are among the most critical threats to entrepreneurial activity. Under these conditions, it is crucial to develop comprehensive systems for managing innovation risks and implementing government guarantees for priority industries [5].

At the same time, Ukraine has considerable human capital potential. Increasing labor productivity and developing intellectual resources are essential conditions for forming a new generation of entrepreneurs capable of operating in an innovation-driven economy. Organizational models for managing labor potential and strategic planning are important components of sustainable business development [3].

Innovation transformation should also be intensified in the agricultural sector, particularly through the adoption of smart technologies, precision farming, and digital logistics systems. As one of Ukraine's key economic drivers, the agricultural sector has

significant potential for innovation, especially in the context of post-war recovery and rural development [4], [7].

Another promising direction involves the convergence of innovation with the financial and insurance sectors. The use of digital tools in risk assessment, product development, and client interaction is rapidly advancing in the European insurance market and can be adapted to Ukrainian realities [6].

The prospects for innovative business in Ukraine depend on the ability of the state, business, and academia to integrate efforts, mobilize resources, and create a favorable institutional environment. Strengthening innovation capacity will not only promote economic modernization but also lay the foundation for Ukraine's transition to a sustainable, knowledge-based development model.

References

9. Tanklevska, N. S., Rusnak, A. V., & Karnaushenko, A. S. (2018). Perspektyvy derzhavnoho rehuliuвання rozvytku birzhovoho rynku v Ukraini [Prospects of state regulation of the development of the exchange market in Ukraine]. *Ahrosvit*, (7), 3–7. http://www.agrosvit.info/pdf/7_2018/2.pdf
10. Rusnak, A. V., Karnaushenko, A. S., & Petrenko, V. S. (n.d.). Legislative support of innovation activity in Ukraine: Problems and ways to overcome them. Kherson State Agrarian and Economic University. <https://dspace.ksaeu.kherson.ua/handle/123456789/1618>
11. Savchenko, V., Kononenko, L., & Karnaushenko, A. (2023). Organizational ensuring the development of labor potential of business structures as a component of strategic management. *Modern Engineering and Innovative Technologies*, 4(25-04), 117–122. <https://doi.org/10.30890/2567-5273.2023-25-04-127>
12. Advokatova, N. O., & Karnaushenko, A. S. (2019). Priorytetni ta stratehichni napriamy rozvytku ahrarnykh pidpriemstv Ukrainy [Priority and strategic directions of development of agricultural enterprises in Ukraine]. *Naukovyi Visnyk Khersonskoho*

Derzhavnoho Universytetu. Serii: Ekonomichni Nauky, (34), 45–49.
<https://doi.org/10.32999/ksu2307-8030/2019-34-9>

13. Karnaushenko, A., & Petrenko, V. (2018). Faktory pidpriemnytskoho zovnishnoekonomichnoho ryzyku v umovakh hlobalizatsii [Factors of entrepreneurial foreign economic risk under globalization]. *Intellect XXI*, (1), 24–28.

14. Karnaushenko, A., Petrenko, V., & Borovik, L. (2022). Suchasni tendentsii ta perspektyvy rozvytku yevropeiskoho rynku strakhuvannia [Current trends and prospects for the development of the European insurance market]. *Tavriiskyi Naukovyi Visnyk. Serii: Ekonomika*, (14), 85–94. <https://doi.org/10.32851/2708-0366/2022.14.11>

15. Tanklevska, N. S., Karnaushenko, A. S., & Petrenko, V. S. (2022). Izrail'skyi dosvid pisliavoiennoho vidnovlennia ekonomiky [Israeli experience of post-war economic recovery]. *Naukovyi Visnyk Lotnoi Akademii. Serii: Ekonomika, Menedzhment ta Pravo*, (6), 20–28. <https://doi.org/10.33251/2707-8620-2022-6-20-28>

16. Petrenko, V. S., & Karnaushenko, A. S. (2020). Finansuvannia innovatsiinoho molodizhnoho pidpriemnytstva shliakhom zaluchennia venchurnykh koshtiv [Financing innovative youth entrepreneurship through venture capital]. *Business Inform*, (7), 242–248. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-7-242-248>

Пономаренко Р.В.

аспірант

ННІ «ДМетІ» Український державний університет
науки і технологій м. Дніпро, Україна

Довбня С.Б.

д.е.н., професор, завідувачка кафедри
економіки та підприємництва ім. Т.Г. Беня
ННІ «ДМетІ» Український державний університет
науки і технологій м. Дніпро, Україна

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ФАКТОРІВ АНАЛІЗУ БЛИЖНЬОГО ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ПІДПРИЄМСТВА

В сучасній теорії стратегічного управління та практичному менеджменті особливу значущість набуває коректність аналізу зовнішнього середовища, що, з одного боку, є науковою базою формування обґрунтованої стратегії, а, з іншого боку, є досить складним завданням, оскільки виконується в умовах невизначеності при обмеженнях в інформації та недостатній її достовірності

Переважає більшість методів такого аналізу базується виключно на експертних оцінках, включаючи визначення факторів, що підлягають дослідженню. На практиці виявлення та правильне формулювання факторів впливу зовнішнього середовища на підприємство часто стає проблемою, що вимагає різнобічної компетентності експертів. І якщо для факторів дальнього зовнішнього середовища є більш менш повний перелік напрямків, який в найбільш узагальненому вигляді передбачає розгляд політичних/політико-правових, економічних, соціокультурних та технологічних факторів (PEST- аналіз та його модифікації) [1-3], то для факторів

ближнього зовнішнього середовища (БЗС) існують тільки узагальнені рекомендації. В той же час визначення та оцінка впливу саме факторів ближнього зовнішнього середовища, які здійснюють прямий вплив на підприємство є вирішальними для вибору перспективних напрямків його розвитку.

В зв'язку з вищезазначеним авторами запропонована розгорнута система факторів ближнього зовнішнього середовища підприємства, яка може слугувати підґрунтям проведення стратегічного аналізу для любого промислового підприємства. Передбачена структуризація факторів БЗС у розрізі декількох підсистем: постачальники, споживачі, конкуренти, фінансові посередники, маркетингові посередники та інші контактні групи. Умовно ці підсистеми можна поділити на основні (постачальники, споживачі, конкуренти), що є обов'язковими для будь-якого підприємства, та специфічні (фінансові посередники, маркетингові посередники та інші контактні групи), що обумовлені особливостями конкретного підприємства або галузі, в якій воно функціонує. Авторами розроблено уніфікований перелік оціночних характеристик підприємства по основних підсистемах: споживачі, постачальники, конкуренти (табл.1).

Таблиця 1

**Система факторів оцінки ближнього зовнішнього середовища при
стратегічному аналізі**

Фактори ближнього зовнішнього середовища	Характеристика факторів
1	2
Споживачі	
Тенденції щодо зміни обсягів ринку (зміна попиту на продукцію)	Характеризує зміну попиту на продукцію галузі взагалі.
Наявність та варіативність диференційованих вимог щодо якісних параметрів продукції	Мова йде про особливі запити споживачів щодо уточнення якісних параметрів у межах стандартів / технічних умов. Диференціація вимог щодо якості продукції може бути обумовлена: особливостями виробничих процесів, зокрема підвищенням вимог щодо змісту певних речовин в

	продукції підприємства; підвищенням рівня освіченості населення з екологічних, медичних та інших питань, якщо продукція є кінцевою і безпосередньо споживається населенням; підвищенням рівня доходів населення, підвищенням стандартів життя, розвитком технологій виробництва тощо; зниженням вимог населення щодо якості продукції, яке обумовлено зворотними тенденціями, а також певними форс-мажорами (війною).
Наявність диференційованих вимог споживачів щодо технологій виробництва продукції	Характеристика відображає рівень освіченості споживачів щодо технологій виробництва, їх свідомий вибір певних технологій. Також може відображати зміну соціокультурних та правових аспектів функціонування соціуму (заборону або поприкання певних технологій).
Постачальники	
Ціновий вплив постачальників основних сировини і матеріалів (у тому числі енергетичних ресурсів) на діяльність підприємства.	Характеристика непрямым шляхом відображає економічний вплив постачальників на роботу підприємства. Якщо частка матеріальних витрат в чистому доході (обсязі реалізованої продукції) є стабільною або зменшується, то підприємство має змогу ціною своєї продукції компенсувати здороження сировини та матеріалів, якщо ні – то постачальники мають більш ведучу позицію в ділових стосунках з підприємством. У подальшому це може привести до падіння економічних результатів діяльності підприємства.
Обсяг ринку основних ресурсів та матеріалів, у т. ч. енергетичних (у натуральних показниках)	Характеристика відображає наявність обмежень щодо кількості ресурсів і матеріалів, що становлять основу продукції або є технологічно потрібними у значній кількості.
Наявність дефіцитних позицій ресурсів та матеріалів на ринку	Ці характеристики відображають силу постачальників та їх потенційну можливість диктувати свої умови в договірній роботі.
Наявність дефіцитних послуг	Чим більша кількість постачальників, тим меншою є їх сила та можливість впливу на виробників.
Альтернативність постачальників основних сировини і матеріалів, енергетичних ресурсів	
Альтернативність постачальників послуг	Характеристика відображає силу постачальників та їх потенційну можливість диктувати свої умови в договірній роботі.

	Оцінюється лише за послугами, частка яких у структурі собівартості продукції (для виробничих послуг) або у структурі витрат на збут (для збутових витрат) є значною. Значимість витрат визначається підприємством самостійно. Чим більша кількість постачальників, тим меншою є їх сила та можливість впливу на виробників.
Альтернативність основних ресурсів та матеріалів	Характеристика, з одного боку, відображає залежність підприємств-виробників від постачальників, а з іншого боку, - адаптивність техніко-технологічної бази підприємств до різних сировини та матеріалів. За наявності альтернатив у підприємства є змога впливати на рівень своїх витрат, який є основним фактором конкурентоспроможності.
Альтернативність технологій виробництва основної продукції, їх представленість в Україні	Підсистема «Постачальники» містить у тому числі характеристику постачальників технологій виробництва та обладнання, що їх забезпечує. Альтернативність технологій виробництва відображає їх розвиток в певній галузі або економіці в цілому. Контроль появи альтернативних технологій є стратегічним аспектом, оскільки, з одного боку, дозволяє не пропустити появу більш ефективних технологій і обладнання, а з іншого боку, дає розуміння тенденцій щодо зміни потреб споживачів або суспільства.
Галузеві умови розрахунків з постачальниками товарів, робіт і послуги	Характеристика відображає середньогалузеві особливості взаєморозрахунків з постачальниками, які обумовлені сталістю відносин з ними, а також насиченістю ринку сировини та матеріалів пропозицією.
Конкуренти	
Сталість конкурентної позиції	Стабільність конкурентної позиції відображає рівномірність конкурентної боротьби, відповідність конкурентних зусиль підприємства для утримання частки ринку.
Реальна інвестиційна активність прямого конкурента	Характеристика відображає наміри конкурентів щодо розвитку техніко-технологічної бази підприємства (ТТБ). Якщо конкурент вкладає гроші в розвиток ТТБ, то в перспективі він буде докладати додаткові зусилля для окупності цих коштів, тобто можна очікувати ускладнення умов конкуренції.

Цінова конкуренція	Характеристики відображають діапазон цін на продукцію підприємства, наявність цінової конкуренції та характер розподілу результатів в діапазоні цін.
Співставна економічна результативність підприємства з середнім її значенням по галузі (групі підприємств)	Стабільність показника відображає рівномірність конкурентної боротьби, відповідність конкурентних економічних переваг підприємства середньогалузевому рівню.
Співставність умов розрахунків з постачальниками по підприємству і галузі (групі підприємств)	Характеристика дає уявлення про наявність одного із суттєвих факторів конкурентної боротьби, що впливає на потребу в оборотному капіталі та, відповідно, рентабельність активів.
Характеристика зворотної вертикальної інтеграції підприємств-конкурентів	Характеристика відображає можливі погіршення конкурентного становища підприємства за рахунок формування нових конкурентних переваг у конкурентів підприємства, пов'язаних із доступом до сировини та матеріалів або можливістю впливу на якісні характеристики сировини та матеріалів, умови розрахунків тощо.
Оновлення учасників цільового ринку	Характеристика впливає на специфіку конкуренції, оскільки нові учасники ринку можуть застосовувати нестандартні тактики та стратегії конкуренції, які можуть порушити галузеві пропорції. Чим меншим є цей показник, тим стабільнішим є БЗС, тим більш очікуваною і передбачуваною є поведінка конкурентів.
Приріст учасників ринку	Характеристика відображає, з одного боку, природню заміну учасників ринку, а з іншого боку, може свідчити про виникнення певної загрози в конкурентній боротьбі, що зумовлена надмірною появою нових учасників ринку.
Захоплення ринку новими учасниками	Характеристика відображає активність дій нових учасників ринку, які можуть застосовувати нові методи конкурентної боротьби, що призведе до зміни конкурентних позицій учасників галузі. Суттєва активність нових учасників є загрозою для підприємства.

В процесі проведення стратегічного аналізу по конкретному підприємству аналітики на основі запропонованої розгорнутої системи факторів можуть сформувати систему характеристик, що відповідає специфіці та умовам об'єкта

дослідження. Результати формування факторів ближнього зовнішнього середовища та аналізу їх впливу на перспективи розвитку підприємства у подальшому використовуються для обґрунтування стратегій підприємства, зокрема розробки його корпоративної стратегії.

Список використаних джерел

1. Бутко М. П. Стратегічний менеджмент: навч. посіб. / За заг. ред. Бутка М. П. [М. П. Бутко, М. Ю. Дітковська, С. М. Задорожна та ін.] – К. : «Центр учбової літератури», 2016. – 376 с.
2. Запухляк І. Б. Steeple-аналіз макросередовища вітчизняних газотранспортних підприємств / І. Б. Запухляк // Проблеми і перспективи розвитку підприємництва. - 2016. - № 1. - С. 69-74. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/piprp_2016_1_13
3. Дунда С. П. Стратегічне дослідження впливу факторів зовнішнього середовища на розвиток хлібопекарських підприємств як етап обґрунтування стратегічних рішень / С. П. Дунда // Ефективна економіка. – 2020. – № 9. DOI: 10.32702/2307-2105-2020.9.52

Балаш Н.А.

Здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

ОП «Підприємництво та торгівля»

Херсонського державного університету

Науковий керівник: **Мельникова К.В.,**

к.е.н, деканеса факультету бізнесу і права

Херсонського державного університету

ВИКЛИКИ ДЛЯ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВОЄННОГО КОНФЛІКТУ

Воєнний конфлікт, який охопив Україну з 2014 року і досяг піку з початком повномасштабного вторгнення у 2022 році, суттєво трансформував економічне середовище, поставивши нові виклики перед усіма секторами національного господарства. Особливо вразливим виявився малий бізнес — динамічний, але ресурсно обмежений сектор, який водночас є носієм підприємницької ініціативи та інноваційного потенціалу. В умовах війни традиційні бізнес-моделі зазнають деструкції, проте саме здатність до гнучкої адаптації та впровадження інноваційних рішень дозволяє малим підприємствам зберігати економічну активність, підтримувати зайнятість та генерувати нові формати господарювання.

Сучасна економічна наука дедалі частіше інтерпретує війну не лише як деструктивний чинник, але і як каталізатор технологічних і соціальних змін. У цьому контексті вивчення впливу воєнного конфлікту на інноваційний розвиток малого підприємництва в Україні набуває особливої актуальності. Поєднання виживання в умовах надзвичайної нестабільності з пошуком нових рішень стає маркером нової епохи в історії українського підприємництва, в якій інновації

виступають не лише інструментом зростання, а й механізмом збереження життєздатності бізнесу[1;2].

Воєнний конфлікт створює комплексний і багатовимірний спектр загроз для функціонування малого підприємництва, який охоплює як безпосередні фізичні ризики, так і глибокі структурні зрушення в економічному середовищі. Малі підприємства, що традиційно відзначаються обмеженістю фінансових, кадрових та технологічних ресурсів, в умовах війни опиняються у критично вразливому становищі [3]. Їхня здатність до адаптації суттєво залежить від інтенсивності бойових дій, стану логістичної інфраструктури, доступу до ринків збуту та джерел постачання [4].

Одним із найгостріших викликів є руйнування виробничих потужностей і транспортної інфраструктури, що обмежує фізичну можливість здійснювати підприємницьку діяльність, особливо у прифронтових регіонах. Втрата активів, приміщень, устаткування та навіть документації не лише унеможливорює операційний процес, а й створює перепони для відновлення після бойових дій [5, с.100]. Іншим критичним чинником є відтік трудових ресурсів, зокрема чоловіків призовного віку, а також міграція працівників до безпечніших регіонів або за кордон. Це спричиняє дефіцит кваліфікованої робочої сили, знижує ефективність управління, ускладнює впровадження нових технологій та інновацій [6, с.186].

Також серйозним викликом виступає обмежений доступ до фінансування, який пов'язаний як з ризикованістю інвестицій у зону конфлікту, так і з жорсткішими вимогами банків щодо кредитування. Навіть державні програми підтримки не завжди є ефективними або доступними в реальному часі через складність процедур та невизначеність економічного прогнозування [7;8].

Крім того, малі підприємства стикаються з трансформацією споживчого попиту, зміною ланцюгів постачання та необхідністю переорієнтації бізнес-моделей відповідно до нової реальності [9;10]. У воєнний період змінюється

структура споживання, зростає попит на товари першої необхідності, цифрові послуги та логістичні рішення. Ті підприємства, які не здатні швидко адаптуватися до цих змін, опиняються на межі зупинення діяльності. Нарешті, психологічне навантаження на підприємців і їх команди не менш вагоме, ніж економічні чинники. Постійна загроза життю, невизначеність майбутнього, емоційне вигорання — усе це впливає на здатність ухвалювати раціональні управлінські рішення та підтримувати сталу активність [11, с. 60].

Таким чином, воєнний конфлікт не лише ускладнює ведення бізнесу, а й радикально змінює саму парадигму підприємництва в Україні. Реакція малого бізнесу на ці виклики — показник його життєздатності та основа для формування нових стратегій виживання і розвитку в умовах кризи.

Список використаних джерел

1. Мельникова К. В., Петренко В. С., Белугіна Т. І. Діагностика фінансового стану на прикладі ПП «Віннер Форд Рівне» в умовах зростаючої невизначеності. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2024. № 12. URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2024-12-04-07>
2. Петренко В. С., Мельникова К. В. Фінансовий аналіз переміщених закладів вищої освіти південного регіону України. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2024. № 12. URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2024-12-08-01>
3. Петренко В. С. Сучасне розуміння стейкхолдерської моделі управління конкурентоспроможністю ІТ-підприємства. *Електронний журнал "Ефективна економіка"*. 2025. № 2. URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.2.8>
4. Карнаушенко А. С., Петренко В. С. Економічний потенціал військового туризму як каталізатор регіонального розвитку та повоєнної відбудови України у контексті цілей сталого розвитку. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія:*

економіка та управління. 2025. № 18. URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2025-18-05-01>

5. Перспективи молодіжного аграрного підприємництва в Україні / А. Karnaushenko та ін. *Agricultural and resource economics: international scientific e-journal*. 2020. Т. 6, № 4. С. 90–117. URL: <https://doi.org/10.51599/are.2020.06.04.06>

6. Карнаушенко А. С., Гребенюк Н. В., Петренко В. С. Агропромислова інтеграція – важливий чинник інвестиційної привабливості сільського господарства. *Вісник Херсонського національного технічного університету*. 2023. № 3(82). С. 184–189. URL: <https://doi.org/10.35546/kntu2078-4481.2022.3.26>

7. Tanklevska N., Karnaushenko A., Petrenko V. Israeli experience of post-war reconstruction of the economy. *Scientific bulletin of flight academy. section: economics, management and law*. 2022. Vol. 6. P. 20–28. URL: <https://doi.org/10.33251/2707-8620-2022-6-20-28>

8. Карнаушенко А. С., Петренко В. С., Боровік Л. В. Сучасні тенденції та перспективи розвитку європейського ринку страхування. *Таврійський науковий вісник. серія: економіка*. 2022. № 14. С. 85–94. URL: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2022.14.11>

9. Петренко В. С., Боровік Л. В., Карнаушенко А. С. Інтеграція esg-факторів у фінансову звітність. *Efektivna ekonomika*. 2024. № 10. URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.10.10>

10. Петренко В. С., Карнаушенко А. С., Мельникова К. В. Інвестиційні моделі підтримки циркулярної трансформації деокупованих територій. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2025. № 19. URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2025-19-05-01>

11. Karnaushenko A., Petrenko V. Alternative sources of financing. *Scientific bulletin of kherson state university. series economic sciences*. 2023. No. 49. P. 57–62. URL: <https://doi.org/10.32999/ksu2307-8030/2023-49-9>

Шишкіна О.В.

д.е.н., професор, професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Національний університет «Чернігівська політехніка»

м. Чернігів, Україна

Даньков А.Ю.

здобувач вищої освіти освітнього рівня доктор філософії

Національний університет «Чернігівська політехніка»

м. Чернігів, Україна

Суховерський М.Ю.

здобувач вищої освіти освітнього рівня доктор філософії

Національний університет «Чернігівська політехніка»

м. Чернігів, Україна

ВПЛИВ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ НА ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ ВИСОКОТЕХНОЛОГІЧНИХ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

В умовах стрімкого розвитку цифрової економіки та поглиблення інтеграції промислових підприємств у глобальні цифрові екосистеми, цифрова трансформація стає не просто трендом, а життєвою необхідністю для високотехнологічного сектору. Цей процес охоплює не лише впровадження новітніх технологій, але й суттєву перебудову бізнес-моделей, операційних процесів, а також взаємодії з клієнтами та партнерами, що генерує додаткові можливості для підвищення ефективності та конкурентоспроможності промислових підприємств [1]. Однак, разом із значними можливостями цифрова трансформація породжує нові, складні та часто неочікувані ризики і загрози для фінансово-економічної безпеки підприємств [1, 2]. Високотехнологічні промислові підприємства, будучи лідерами

інновацій та активно використовуючи цифрові технології у своїй діяльності, є особливо вразливими до цих нових загроз. В Україні, в умовах воєнного стану та необхідності повоєнного відновлення, питання забезпечення фінансово-економічної безпеки промислових підприємств, зокрема високотехнологічних, в умовах посилення цифрових ризиків набуває особливої актуальності.

Метою наукової роботи є дослідження теоретико-методичних засад та практичних аспектів впливу цифрової трансформації на фінансово-економічну безпеку високотехнологічних промислових підприємств. Досягнення поставленої мети у першу чергу потребує уточнення сутності та змісту понять «цифрова трансформація підприємства» та «фінансово-економічна безпека підприємства» в контексті специфіки функціонування високотехнологічних промислових підприємств. Опрацювання наукових праць в зазначеній сфері дозволяє стверджувати, що цифрова трансформація підприємства – це не тільки автоматизація існуючих процесів чи впровадження окремих ІТ-рішень, а й глибинна зміна всіх аспектів діяльності, що базується на широкому застосуванні цифрових технологій для створення нових цінностей для споживачів, оптимізації внутрішніх процесів та формування нових джерел доходу. Цифрова трансформація передбачає трансформацію бізнес-моделей, операційної діяльності, клієнтського досвіду та культури організації. Фінансово-економічна безпека підприємства – це стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів для запобігання загрозам, забезпечення стабільного функціонування та досягнення тактичних і стратегічних цілей бізнесу [1-5].

Для високотехнологічного промислового підприємства сутність поняття «фінансово-економічна безпека» охоплює здатність генерувати достатній фінансовий потік, підтримувати ліквідність та платоспроможність, ефективно управляти активами та пасивами (включаючи значні нематеріальні активи), забезпечувати інвестиційну привабливість, захищати свої фінансові ресурси та

інформацію від внутрішніх та зовнішніх загроз. Специфіка високотехнологічних підприємств полягає у значних інвестиціях у науково-дослідні і дослідно-конструкторські роботи (НДДКР), високій залежності від кваліфікованого персоналу, швидкій зміні технологій, складних виробничих процесах, часто орієнтації на глобальні ринки та складних ланцюгах поставок, що робить їхню фінансово-економічну безпеку багатогранною та вразливою.

Вважаємо, що вплив цифрової трансформації на фінансово-економічну безпеку має як позитивні, так і негативні наслідки.

Можливі позитивні наслідки пов'язані із:

- підвищенням операційної ефективності за рахунок автоматизації процесів та оптимізації виробництва (Industry 4.0), які зумовлюють зниження витрат, зростання продуктивності праці, зменшення відходів, що безпосередньо впливає на фінансові показники та прибутковість;

- створенням нових джерел доходу, які генеруються через розробку цифрових продуктів/послуг, монетизацію даних, використання цифрових платформ;

- більш обґрунтованим фінансовим плануванням та управлінням ризиками за рахунок застосування аналітики великих даних (Big Data), штучного інтелекту (AI) та інших технологій, які дозволяють отримувати поглиблені інсайти про ринки, клієнтів, виробничі процеси тощо;

- оптимізацією фінансових процесів, автоматизацією обліку, управлінням платежами, бюджетуванням, що підвищує їхню точність, швидкість та прозорість;

- підвищенням інвестиційної привабливості, що приваблює інвесторів.

Ймовірні негативні наслідки є результатом: – зростання кіберризиків у наслідок посилення кібератак, які можуть призвести до прямої крадіжки фінансових активів, блокування операційної діяльності, витоку комерційної таємниці чи фінансової інформації, що у підсумку спричиняє значні фінансові та

репутаційні втрати; – операційних ризиків, пов’язаних з ІТ, які можуть виникати унаслідок збоїв обладнання, програмних помилок, проблем з інтеграцією систем, що може паралізувати виробництво, логістику і продажі та спричинити прямі фінансові втрати; – значних початкових інвестицій у цифрове обладнання та програмне забезпечення, які можуть мати тривалий термін окупності та високий ризик технологічної застарілості; – прояву ризиків втрати конфіденційності та втрати довіри клієнтів / партнерів; – високої волатильності і регуляторної невизначеності нових цифрових інструментів (криптовалют, токенів, тощо), а також кібершахрайства; – нестачі кваліфікованих фахівців у сфері цифрових технологій та кібербезпеки, що може призвести до помилок в управлінні цифровими активами та посилення вразливості.

Проведений авторами аналіз сучасного стану та особливостей забезпечення фінансово-економічної безпеки високотехнологічних промислових підприємств України в умовах цифровізації дозволив виявити унікальний комплекс викликів, які посилюються в умовах тривалої війни. Це:

- підвищений рівень кіберагресії з боку РФ, що прямо загрожує операційній та фінансовій стійкості промислових підприємств;
- фізичні руйнування та переміщення виробництв, що створює додаткові фінансові навантаження та вимагає інтеграції нових цифрових рішень в умовах обмежених ресурсів;
- обмежений доступ до фінансових ресурсів, у тому числі, залучення інвестицій для цифрової трансформації та забезпечення кібербезпеки є надзвичайно складним в умовах військового стану та економічної невизначеності;
- відтік / міграція / мобілізація кваліфікованих кадрів, які у сукупності впливають на наявність спеціалістів з цифрових технологій та кібербезпеки (в контексті їх залучення на роботу промисловими підприємствами);

– недосконалість нормативно-правової бази щодо регулювання цифрових активів, кібербезпеки, захисту даних в Україні.

Водночас, варто виділити і можливості, які пов’язані із: наявністю державних ініціатив з цифровізації (наприклад, Дія City); можливістю залучення міжнародних партнерів для фінансування цифрових проєктів та підвищення рівня кіберзахисту; досвідом промислових підприємств до адаптації та швидкого впровадження рішень в кризових умовах.

Вважаємо, що українські високотехнологічні промислові підприємства перебувають на етапі, коли необхідність цифрової трансформації усвідомлюється, але процес ускладнюється зовнішніми шоками та внутрішніми обмеженнями, що вимагає особливої уваги до питань фінансово-економічної безпеки у цьому контексті, що має стати об’єктом подальших наукових досліджень авторів.

Список використаних джерел

1. Іванов О. П. (ред.). Цифрова економіка: тренди, ризики, інструменти : колективна монографія. Київ : ІТМЕБО НАН України, 2019. 250 с. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2020_digitalization.pdf
2. Ляшенко О. М., Коляда Т. А. Фінансово-економічна безпека суб’єктів господарювання в умовах цифрової трансформації. *Економіка промисловості*. 2020. № 4. С. 52–75.
3. Проскурніна Н. В., Проскурнін Д. М. Цифрова трансформація як фактор впливу на фінансову безпеку підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2021. № 1. С. 183–188.
4. Смирнов О. Ю. Управління фінансовою безпекою високотехнологічних підприємств : монографія. Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2018. 180с.
5. Шишкіна О. Проблеми, перспективи і ризики використання цифрових інновацій у фінансовому й реальному секторах національної економіки. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2023. No1(33). С. 154-175.

Боліла С.Ю.

к.с.-г.н., доцент кафедри менеджменту, маркетингу та ІТ
Херсонський державний аграрно-економічний університет
м. Кропивницький, Україна

ERP-СИСТЕМИ: НОВИЙ РІВЕНЬ ЕФЕКТИВНОСТІ В УПРАВЛІННІ РОЗДРІБНОЮ ТОРГІВЛЕЮ

У сучасних умовах нестабільності та високої конкуренції стабільний розвиток і прибутковість бізнесу залежать не лише від масштабування, а й від упровадження інноваційних підходів. Експерти наголошують, що один із найперспективніших інструментів цифрової трансформації підприємств — ERP-системи, бо вони забезпечують комплексну автоматизацію бізнес-процесів, підвищують прозорість операцій, спрощують управлінські рішення та покращують аналітику [1; 2; 3]. ERP-рішення поширюються на різні сфери бізнесу, в тому числі й ритейл, інтегрують всі функціональні сфери — від закупівель і складу до фінансів і управління персоналом — в єдину інформаційну екосистему, що дозволяє не лише оптимізувати діяльність, а й швидко адаптуватися до змін у зовнішньому середовищі. Запровадження ERP-рішень стає необхідністю для компаній, що прагнуть вийти на новий рівень управління роздрібною мережею. Причини можуть бути різними: швидке зростання бізнесу, реорганізація внутрішніх процесів, відсутність гнучкості в чинних системах обліку, потреба в інтеграції з сучасними галузевими платформами або навіть посилення привабливості компанії для інвесторів. Усі ці фактори створюють сприятливі умови для впровадження ERP як ключового інструменту оптимізації бізнесу. Формат великих магазинів роздрібною торгівлі зазвичай включає широкий товарний асортимент, складні логістичні ланцюги та багатоступеневі процеси закупівлі та продажу, що потребує

спеціалізованого програмного забезпечення, яке враховує всі галузеві особливості. На відміну від універсальних ERP-систем, рішення, розроблені спеціально для ритейлу, охоплюють три рівні автоматизації: front-office – робота касових вузлів; back-office – операційна діяльність магазину; head-office – централізоване управління всією мережею. Тому запровадження єдиної автоматизованої системи управління відкриває для роздрібної компанії широкий спектр переваг: значне зниження операційних витрат за рахунок централізації процесів; зростання прибутковості за рахунок оптимізації асортименту та обліку; єдина система управління майстер-даними, що виключає дублювання й помилки; гнучке керування постачальниками, графіками постачання та умовами закупівель; ефективне планування запасів та прогнозування попиту; комплексне управління асортиментом на рівні окремих магазинів; контроль цінової політики, маржинальності й націнок; інтеграція всіх каналів продажу – офлайн, онлайн та оптових; можливість контролю власного виробництва (наприклад, у продуктових мережах); автоматизація маркетингових кампаній та промо-акцій; аналітика у реальному часі: звіти, статистика, ключові показники ефективності.

Таким чином ERP-системи для роздрібної торгівлі в сучасних умовах – це не просто інструмент автоматизації, а стратегічне рішення, яке дозволяє бізнесу масштабуватись, швидше реагувати на ринкові виклики та ефективно управляти ресурсами. Успішне впровадження таких платформ є основою для довгострокового зростання й конкурентної переваги.

Список літератури

1. Пилипенко Л.М. , Редько М.О. Аналіз переваг та недоліків упровадження ERP-системи на підприємствах. Приазовський економічний вісник. Випуск 6(17). 2019. С. 172-178 .

2. Курган Н. В. Обґрунтування вибору ERP-рішення для цифровізації обліку, аналізу та управління на підприємстві України. Економічний вісник НТУУ «КПІ», 2020. С.238 -249.

3. Оксамитна Л., Пряха Р. Особливості сучасних ERP-систем управління бізнес-процесами підприємства. Управління розвитком складних систем №51. 2022. С. 31–40. <https://doi.org/10.32347/2412-9933.2022.51.31-40>.

Богданович О.А.

к.е.н., доцент кафедри глобальної економіки

Калініченко М.Ю.

здобувач вищої освіти

Державний біотехнологічний університет

м. Харків, Україна

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ТА РОЛЬ ОПЛАТИ ПРАЦІ У ПІДВИЩЕННІ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

Оплата праці є однією з головних економічних категорій, що відображає відносини між працівником і роботодавцем у процесі розподілу результатів праці. Вона виступає формою вираження вартості робочої сили, яка компенсується у вигляді заробітної плати. До її складу входять основна (тарифна, посадова) частина, додаткова (премії, надбавки), а також інші заохочувальні та компенсаційні виплати. Ефективно організована система оплати праці виконує функції відтворення, стимулювання, регулювання і соціального захисту [1].

У структурі системи управління персоналом оплата праці займає центральне місце, оскільки є потужним мотиватором трудової активності. Її економічна сутність полягає не лише у винагороді за затрачені ресурси, а й у створенні умов

для розвитку працівника, забезпечення його зацікавленості в результатах праці (рис. 1).

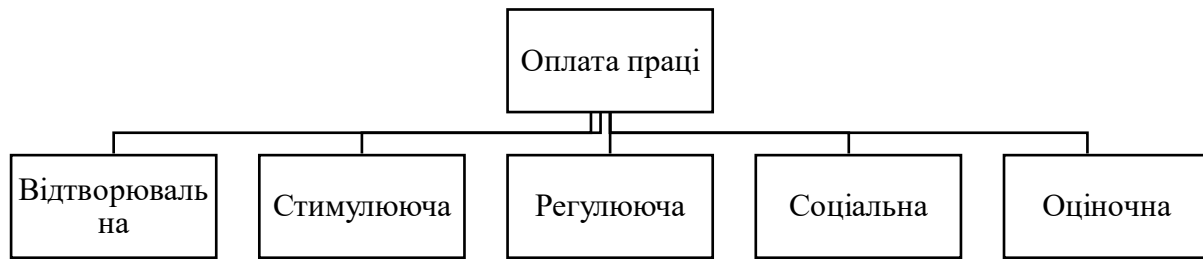

Рис. 1. Основні функції оплати праці на підприємстві

Джерело: складено автором на основі [1]

Заробітна плата – це також індикатор цінності працівника для організації, який формує ставлення до роботи та лояльність до роботодавця.

Від рівня та структури оплати праці безпосередньо залежить мотивація персоналу. Наприклад, преміальна система, орієнтована на досягнення конкретних результатів (KPI), спонукає працівників до ефективнішої діяльності, підвищення кваліфікації та ініціативності. За даними досліджень, підприємства, які впроваджують гнучкі мотиваційні програми, мають на 20–30 % вищу продуктивність праці. Натомість, низький рівень зарплати та відсутність стимулів призводять до високого рівня плинності кадрів, зниження дисципліни та виробничих показників [2].

Сьогодні підприємства все частіше відходять від жорстких тарифних сіток на користь гнучких систем винагороди. Серед них [3]:

1. Грейдингова система, яка дозволяє класифікувати посади та рівні оплати праці;
2. KPI (Key Performance Indicators) – встановлення ключових показників ефективності для розрахунку змінної частини оплати;
3. Бонусні програми, які діють на річній, квартальній або проектній основі;
4. Системи «total rewards», які включають не лише фінансову винагороду, але й нематеріальні стимули (медстрахування, навчання, розвиток кар'єри).

Оплата праці – один із ключових інструментів реалізації HR-стратегії підприємства. Вона визначає здатність організації залучати та утримувати найкращі таланти. Конкурентна заробітна плата в поєднанні з чіткою системою кар'єрного росту та розвитком працівників підвищує рівень залученості персоналу. Компанії, що інвестують у компенсаційні пакети, демонструють нижчий рівень плинності кадрів та вищі показники задоволеності працівників [4].

Раціональна система оплати праці – це не просто виплата грошової винагороди, а стратегічний інструмент управління, що дозволяє ефективно використовувати людський потенціал. Правильно налаштована система оплати підвищує мотивацію, сприяє професійному розвитку, зменшує витрати на пошук і адаптацію нових працівників, що загалом веде до підвищення конкурентоспроможності підприємства [4].

Отже, оплата праці є не лише засобом матеріального стимулювання, а й стратегічним інструментом ефективного управління персоналом. Її економічна сутність полягає у створенні умов для мотивації, розвитку та утримання працівників, що безпосередньо впливає на продуктивність праці та конкурентоспроможність підприємства. Перехід до гнучких систем винагороди дозволяє адаптувати оплату до індивідуального внеску кожного працівника, забезпечити соціальний захист і підвищити рівень лояльності. Раціональна система оплати праці сприяє зниженню плинності кадрів, зменшенню витрат на підбір персоналу та формуванню позитивного іміджу роботодавця, що у підсумку підсилює позиції організації на ринку праці.

Список використаних джерел

1. Амбарчян М. С., Родченко Н. В. Форми та системи оплати праці : thesis. 2017. URL: <https://er.knutd.edu.ua/handle/123456789/7078> (дата звернення: 08.05.2025).

2. Даниско Ю. І. Шляхи підвищення ефективності управління персоналом : thesis. 2019. URL: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/11087> (дата звернення: 10.05.2025).
3. Лащ І. Ю. Удосконалення організації оплати праці на підприємстві : master's thesis. 2021. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/87192> (дата звернення: 12.05.2025).
4. Мельник Я. Оплата праці: правовий аспект. *Юридичний вісник*. 2021. № 6. С. 303–308. URL: <https://doi.org/10.32837/yuv.v0i6.2060> (дата звернення: 14.05.2025).

Bohashko O. L.

PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Marketing,
Management and Business Administration
Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University
Uman, Ukraine

Bohashko I. O.

Higher education applicant of the Faculty of Foreign Philology
Dragomanov Ukrainian State University
Kyiv, Ukraine

INNOVATIVE METHODS OF STAFF MOTIVATION

One of the key tasks of management is to ensure a high level of motivation of employees in the course of performing their duties. To achieve this goal, managers of all levels must effectively use various elements of a complex motivation system, which includes the needs and values of employees, tangible and intangible incentives, indicators and criteria for assessing motivation. In today's environment, it is important for domestic

enterprises to implement such methods of staff motivation that, even in situations of limited resources, will ensure the achievement of the company's strategic goals.

An analysis of foreign experience in motivating staff suggests that economically developed countries widely use modern approaches to the formation and implementation of innovative methods of employee motivation. However, as practice shows, these methods are not yet widespread in Ukraine. An impressive remark is made by O. Bodaretska [2, p. 13], who notes that the staff motivation systems that are currently used in France, Germany, the USA, Japan, the UK and other economically developed countries were formed in conditions similar to those currently observed in Ukraine (deep economic crisis, high inflation, declining demand, falling GDP, etc.).

The experience of economically developed countries shows that the market situation should be the main reference point for improving existing methods of staff motivation. Various motivational tools have been developed and are being effectively used in the areas of financial and non-financial incentives, examples of which are shown in Table 1.

Table 1

Examples of application of certain methods of staff motivation in foreign business

Method titles	Summary of methods

Material methods	

Pay for Performance	The use of various forms of remuneration, as well as differentiation of its level depending on individual or group differences in the performance of job duties.

Participation in profits	These methods provide that employees receive a portion of the company's profit earned over a certain period of time.

Participation in property	Employees receive so-called 'in-kind' money in the form of shares or rights to acquire them free of charge or on favourable terms, in accordance with the decisions of the Board of Directors.

Grade system of remuneration The technology for evaluating positions and remuneration is based on differentiating remuneration depending on the importance of the position for the enterprise. It is based on a detailed description of positions, determination of their value to the enterprise and creation of grades based on this assessment. As a result, inter-qualification salary ratios are established for each grade.

Labour KPI systems Motivation methods based on the formation of quantifiable indicators for employees are aimed at achieving the strategic and tactical goals of the enterprise. In this context, KPIs (key performance indicators) are a tool that allows assessing the level of achievement of goals and the efficiency of performing tasks.

Intangible methods

Motivation with free time An intangible motivational technology that provides employees with additional opportunities to manage their time. This can include shorter working hours, additional days off, and the ability to perform work tasks outside the office, and flexible working hours, which helps to increase satisfaction.

Opportunities for career growth The motivation technology aimed at attracting ambitious leaders is to create conditions for leadership development and career growth.

Corporate competitions Motivational methods that highlight special achievements in work and contribute to increasing the productivity and efficiency of personnel include the introduction of a system of competitions and awards to recognise significant employee success. Such competitions may include nominations for the titles of Best New Employee, Best Division of the Year, Best Employee of the Year, Best Innovator, Best Business Line, and others, which encourage employees to achieve high results and competitiveness, increase their engagement and motivate them to achieve new heights in their professional activities.

Source: compiled on the basis of [1; 2]

A study of the theoretical and practical aspects of using innovative methods of staff motivation in different countries shows that their effectiveness is largely determined by

cultural traditions, religious beliefs, mentality and other socio-cultural factors. The experience of Japan is particularly interesting, where employees are so loyal to their companies that they are willing to limit their free time or leave for the benefit of the organisation. Such loyalty, together with the widespread system of lifetime employment, is becoming a major motivating factor for employees of Japanese companies.

One of the most common innovative methods of motivation in Western business is the KPI system mentioned earlier. The study of theory and practice shows that key performance indicators contribute to a more precise understanding of what specific steps need to be taken to ensure the effective operation of enterprises. In large Western companies, where motivational processes are clearly structured and formalised, the KPI system allows each employee to understand what achievements they can be rewarded for and how much they can be rewarded for. Under this system, each employee has clearly defined personal tasks and deadlines for their completion, which allows the company to effectively monitor their performance. Other important advantages of this system include: clear criteria for evaluating the performance of tasks, transparency of competence assessment, clarity of career prospects, increased motivation to succeed in training, a sense of significance of one's work, and a clear orientation towards forward or backward movement.

The analysis of theoretical and practical aspects allows us to conclude that there are a number of problems in the field of formation and application of innovative methods of staff motivation at enterprises of economically developed countries. In Western Europe, there is an increase in anxiety and fear about material rewards, dissatisfaction with individual and professional development, and an imbalance between personal life and work. At the same time, research results show that favourable relations with management and a positive team atmosphere are important motivational factors at enterprises in developed European countries. Analysts point out that innovative methods of staff motivation are being implemented and improved primarily in countries that have

overcome the crisis, such as the UK, Germany, Belgium and Sweden. Employees in these countries are more likely to give a positive assessment of motivational processes than their colleagues in Southern Europe.

When analysing the use of innovative methods of staff motivation at domestic enterprises, it should be noted that, despite the outdated approaches, fixed tariff rates and official salaries are still widely used in Ukraine. Instead, non-material motivation methods are rarely used and often without a clear systematisation.

The state of implementation of innovative methods of staff motivation at Ukrainian enterprises remains insufficient, especially in terms of creating a sense of satisfaction from labour activity among employees. One of the key problems of the domestic HR management system at enterprises is that until recently, the absence of full-fledged HR departments was a common practice. In the management structure of enterprises, HR departments traditionally performed the functions of interaction with personnel, whose activities were usually limited to purely administrative tasks, such as maintaining personnel records, keeping employment records, processing personal files, etc. In contrast, the experience of companies in developed economies shows that it is advisable to establish an HR department at the initial stages of a company's formation.

In the context of considering the peculiarities of implementing innovative methods of staff motivation, it is worth paying attention to the experience of Western companies that are already operating in the domestic market or are just entering it. In most of these companies, HR processes are characterised by a high degree of formalisation, including motivational management, and are built in accordance with international standards and practices. As a result, the main approaches to HR management, including motivation, do not require significant changes. As a rule, these mechanisms are only partially adapted to local peculiarities, such as the cultural environment, specifics of national legislation, regional market conditions and mental differences.

Depending on their individual needs and personal priorities, employees can choose their own benefits package, choosing from a range of options such as fitness centre memberships, funding for children's education, insurance policies or covering leisure and recreation expenses. This approach helps to increase staff engagement.

At the same time, a special place in corporate governance practice is occupied by the system of motivation of senior management. As noted in the relevant studies, incentive trips are actively used for top management - business trips specially organised by the company that combine professional communication and incentives. Such events, which are mostly international in nature and are held once or several times a year, perform a number of important functions: summarising the implementation of strategic goals, sharing management experience, strengthening horizontal ties between managers, and developing or updating plans for further development of the enterprise.

Analysing the current situation in Ukraine, we can clearly conclude that managers of enterprises in this sector are forced to operate in the context of an economic and managerial crisis. Such circumstances have a direct impact on the development and implementation of innovative methods of staff motivation. Given the complexity of the current economic situation, the processes of implementing the latest solutions are significantly more complicated and slowed down, which limits the possibilities for optimising and modernising the motivation system.

References

1. Bohashko O. L. Organisation of work with personnel – the philosophy of a modern enterprise. Strategies and innovations: current management practices : materials of the III International Scientific and Practical Conference. Kryvyi Rih: DonNUET. 2018. P. 246–248. URL: <https://dspace.udpu.edu.ua/handle/6789/8699>
2. Bodaretska O. M. Features of motivating employees in a crisis. Exchange market monitoring. 2015. № 3 (34). P. 12–15.

Кармазіна Є.В.

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

ОП «Підприємництво та торгівля»

Херсонського державного університету

Науковий керівник: **Ковальов В.В.,**

к.е.н, доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та підприємництва

Херсонського державного університету

ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПІДВИЩЕННІ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ТУРБУЛЕНТНОСТІ СЕРЕДОВИЩА

У сучасних умовах турбулентного економічного середовища, спричиненого воєнними діями, глобальними кризами, інфляційними шоками та порушенням логістичних ланцюгів, малий бізнес стикається з особливо гострою потребою в адаптації до змін. Обмеженість фінансових ресурсів, висока чутливість до коливань ринку та нестабільність попиту змушують підприємців оперативно шукати нові управлінські та технологічні рішення. Одним із найефективніших інструментів підвищення стійкості та прибутковості бізнесу в таких умовах є впровадження цифрових технологій.

Цифровізація бізнес-процесів відкриває нові можливості для зниження витрат, оптимізації управлінських рішень, розширення каналів збуту та підвищення якості обслуговування клієнтів [1]. Для малого підприємництва, яке часто має обмежений доступ до капіталу, саме цифрові інструменти дозволяють досягти відносно високої ефективності з мінімальними витратами. Використання CRM-систем, автоматизованих облікових платформ, онлайн-продажів, цифрового

маркетингу та хмарних сервісів стало не просто трендом, а необхідною умовою збереження конкурентоспроможності [2].

У сучасних умовах стрімкої цифрової трансформації бізнесу цифрові рішення стають не лише допоміжним інструментом, а ключовим чинником формування рентабельної моделі господарювання. Особливо це стосується малого бізнесу, який зазвичай функціонує в умовах обмежених ресурсів і підвищеної вразливості до зовнішніх шоків. Впровадження цифрових технологій дозволяє підприємствам оптимізувати витрати, автоматизувати рутинні операції, підвищити продуктивність праці та забезпечити більш гнучке управління усіма етапами бізнес-процесу — від закупівлі до реалізації [3; 4, с. 186].

Одним із найбільш поширених цифрових інструментів, що впливають на рентабельність, є CRM-системи (Customer Relationship Management). Вони дозволяють структурувати та аналізувати взаємодію з клієнтами, автоматизувати процес продажів і маркетингу, персоналізувати пропозиції та покращити якість обслуговування [5]. Результатом цього стає зростання лояльності споживачів, збільшення обсягів реалізації та повторних продажів, що безпосередньо впливає на прибутковість.

Іншим важливим напрямом є автоматизація фінансового обліку, зокрема через впровадження хмарних бухгалтерських сервісів. Такі рішення дають змогу зменшити витрати на ведення бухгалтерії, забезпечити оперативний контроль за грошовими потоками, своєчасно виявляти диспропорції між витратами і доходами, приймати обґрунтовані управлінські рішення на основі актуальної інформації. Таким чином, цифрова автоматизація обліку знижує ризики помилок, покращує фінансову дисципліну і сприяє збалансованому використанню ресурсів [6].

Цифрові технології також значно розширюють можливості маркетингової діяльності. Застосування інструментів цифрового маркетингу — таких як SMM, контекстна реклама, SEO-оптимізація, email-маркетинг — дозволяє не лише

знизити витрати на просування, а й досягати цільової аудиторії з високою точністю [7;8]. Це забезпечує кращу конверсію, скорочення витрат на залучення клієнтів і, як наслідок, підвищення рентабельності маркетингових вкладень [9].

На рис.1 представлено узагальнену модель впливу цифрових технологій на рентабельність малого бізнесу в умовах економічної нестабільності. Схема ілюструє послідовний зв'язок між впровадженням цифрових рішень, досягненням операційних ефектів і зростанням фінансової результативності підприємства. Такий підхід дозволяє візуалізувати роль окремих інструментів цифровізації в підвищенні прибутковості господарської діяльності.

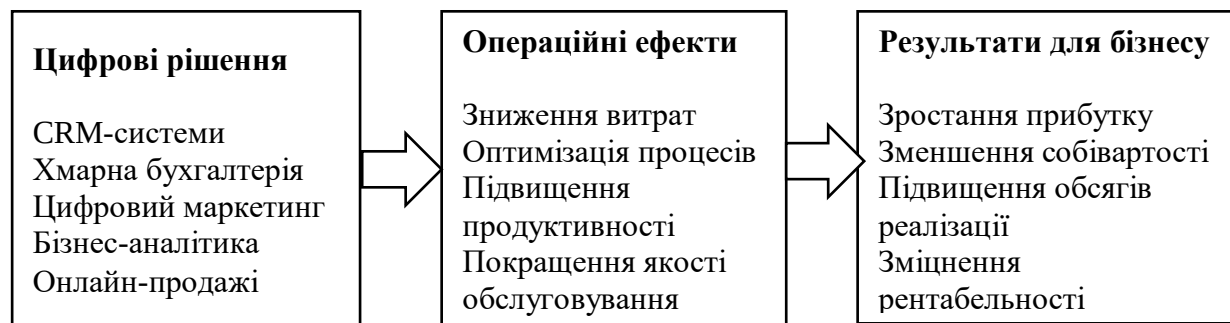

Рис.1. Вплив цифрових технологій на рентабельність малого бізнесу

Представлена модель підтверджує, що цифрові технології, такі як CRM-системи, хмарна бухгалтерія, онлайн-продажі та бізнес-аналітика, не лише модернізують бізнес-процеси, а й безпосередньо сприяють зниженню витрат, підвищенню продуктивності та покращенню обслуговування клієнтів. Це, у свою чергу, забезпечує зростання обсягів реалізації, зменшення собівартості продукції та стабільне підвищення рентабельності малого підприємства. Таким чином, цифровізація виступає ефективним стратегічним інструментом адаптації до нестабільного середовища та зміцнення фінансової стійкості бізнесу.

Список використаних джерел

1. Петренко В. С., Карнаушенко А. С., Мельникова К. В. Інвестиційні моделі підтримки циркулярної трансформації деокупованих територій. *Проблеми сучасних*

- трансформацій. Серія: економіка та управління. 2025. № 19.
URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2025-19-05-01>
2. Петренко В. С. Сучасне розуміння стейкхолдерської моделі управління конкурентоспроможністю ІТ-підприємства. *Електронний журнал "Ефективна економіка"*. 2025. № 2. URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.2.8>
3. Karnaushenko A., Petrenko V. Alternative sources of financing. *Scientific bulletin of kherson state university. series economic sciences*. 2023. No. 49. P. 57–62.
URL: <https://doi.org/10.32999/ksu2307-8030/2023-49-9>
4. Карнаушенко А. С., Гребенюк Н. В., Петренко В. С. Агропромислова інтеграція – важливий чинник інвестиційної привабливості сільського господарства. *Вісник Херсонського національного технічного університету*. 2023. № 3(82). С. 184–189.
URL: <https://doi.org/10.35546/kntu2078-4481.2022.3.26>
5. Мельникова К. В., Петренко В. С., Белугіна Т. І. Діагностика фінансового стану на прикладі ПП «Віннер Форд Рівне» в умовах зростаючої невизначеності. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2024. № 12.
URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2024-12-04-07>
6. Петренко В. С., Боровік Л. В., Карнаушенко А. С. Інтеграція ESG-факторів у фінансову звітність. *Efektivna ekonomika*. 2024. № 10. URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.10.10>
7. Петренко В. С., Карнаушенко А. С., Мельникова К. В. Соціальні стандарти ЄС та їх вплив на українську економіку. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2023. № 10. URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2023-10-02-03>
8. Петренко В. С., Мельникова К. В. Фінансовий аналіз переміщених закладів вищої освіти південного регіону України. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2024. № 12. URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2024-12-08-01>
9. Petrenko V., Pashkuda T. The impact of offshore banking on the economy of ukraine. *Socio-economic transformations and priorities for innovative development in the context of digitalisation and globalisation*. 2024. URL: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-448-1-10>

Левчук П.О.

аспірант кафедри економіки підприємства

ДВНЗ «Донецький національний технічний університет»

м. Дрогобич, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ МОДЕЛЕЙ ДЛЯ АДАПТАЦІЇ ТА ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

У сучасному економічному ландшафті України, що поєднує в собі виклики повоєнного відновлення та стрімку цифровізацію, підприємства дедалі частіше стикаються з обмеженістю ресурсів, невизначеністю попиту та високою конкуренцією з боку глобальних гравців. Традиційні моделі торгівлі й виробництва, які були орієнтовані на разові угоди й значні капітальні вкладення в інфраструктуру, дедалі частіше виявляють свою неефективність у таких умовах. Потреба в оперативному реагуванні на зміну поведінки споживачів, зниженні витрат і побудові стійких каналів надходження коштів зумовлює пошук нових підходів, здатних забезпечити швидку адаптацію і сприяти сталому розвитку [1, с. 3].

Одним із найперспективніших рішень стає безпосередній продаж споживачу, що передбачає пряму взаємодію виробника чи постачальника з кінцевим клієнтом без посередників. Такий підхід є особливо доцільним для тих підприємств, які виробляють унікальні або локалізовані товари з доданою емоційною чи функціональною цінністю: одяг, косметика, авторські вироби, харчові продукти місцевого виробництва. Це також стосується бізнесів, які здатні самостійно контролювати логістику та мають прямий доступ до цільової аудиторії через цифрові канали.

Щоб зрозуміти доцільність впровадження моделі прямого продажу, підприємству варто оцінити низку факторів: наявність маржинальності, достатньої для покриття витрат на логістику та маркетинг; готовність до управління всіма етапами взаємодії з клієнтом; потенціал для створення впізнаваного бренду. У разі позитивної відповіді на ці критерії, модель прямого продажу може не лише підвищити рентабельність [2, с. 12], але й забезпечити гнучкість і контроль над клієнтським досвідом. У практичному втіленні це може проявлятися в організації власного інтернет-магазину, використанні соціальних мереж для презентації продукції та персоналізованій підтримці з оперативною доставкою замовлень. Іншим інноваційним рішенням є модель передплати, яка базується на регулярній оплаті за доступ до товарів чи послуг протягом певного періоду. Для споживачів це означає можливість отримувати необхідний продукт без потреби щоразу приймати рішення про покупку, а для підприємства — формування передбачуваного грошового потоку й зменшення коливань у виручці. Такий підхід особливо доречний для бізнесів, що надають послуги або постачають товари з повторюваною потребою: освітні платформи, сервіси доставки їжі, косметичні або гігієнічні засоби, консультаційні послуги та інші подібні сфери [4, с. 15].

Щоб визначити доцільність впровадження моделі передплати, підприємству слід звернути увагу на кілька ключових критеріїв. По-перше, продукт або послуга має бути потрібна клієнту на регулярній основі, бажано без значних змін у характеристиках. По-друге, клієнт повинен довіряти постачальнику настільки, щоб погодитись на передоплату або регулярне списання коштів. Ключовим елементом успішної реалізації такої моделі стає якісний контент і сервіс, які виправдовують очікування абонентів. У практиці українських підприємств модель передплати вже знаходить застосування в освітніх онлайн-платформах, сервісах доставки продуктів харчування, косметики, а також у сфері медичного супроводу та психологічного консультування, де стабільний і довготривалий доступ до послуг має вирішальне

значення. Наведений графік (рис. 1) [3, с. 4] демонструє прогнозоване зростання світового ринку передплатних послуг на найближче десятиліття, що свідчить про стійкий глобальний тренд на користь підписної моделі. Цей тренд може бути актуальним і для українських підприємств, які шукають передбачувані джерела доходу та стабільну клієнтську базу.

Рис. 1 – Прогнозований обсяг світового ринку передплатних послуг за типами сервісів (2018–2023)

Джерело: *Market.us*

Головним викликом для українських підприємств при впровадженні обох моделей є необхідність глибокого аналізу цільової аудиторії і постійного моніторингу основних бізнес-метрик. Структуроване опрацювання даних про поведінку клієнтів, використання систем аналітики та побудова реальних прогнозів попиту дозволяють зменшити ризики та забезпечити вчасне виявлення трендів. Разом з тим, малим і середнім підприємствам доцільно починати із базових кроків: визначення ключових сегментів клієнтів, впровадження простих форм збору відгуків (через соціальні мережі або форму на сайті), облік повторних покупок і

тестування різних форматів комунікації. Для моделі прямого продажу це може бути запуск мінімального онлайн-магазину із кількома найменуваннями, а для моделі передплати — створення пілотного пакету послуг чи товарів з фіксованим терміном дії. Водночас важливо поступово вдосконалювати процеси обслуговування, звертаючи особливу увагу на швидкість виконання замовлень, якість продукції або послуг та рівень комунікації зі споживачем.

Таким чином, загальний перехід від традиційних схем взаємодії до безпосереднього продажу споживачу та передплатних моделей відкриває для українських суб'єктів господарювання не лише нові джерела доходу, а й можливість закласти фундамент для тривалого економічного зростання в умовах цифрової епохи [5, с. 15].

Список використаних джерел:

1. McKinsey & Company. Reinventing the digital customer experience. McKinsey Distribution Practice, 2023. URL: <https://www.mckinsey.com/industries/industrials-and-electronics/our-insights/distribution-blog/reinventing-the-digital-customer-experience> (дата звернення 20.05.2025)
2. McKinsey & Company. The case for digital reinvention. McKinsey Digital, 2017. URL: <https://www.mckinsey.com/our-insights/the-case-for-digital-reinvention> (дата звернення 20.05.2025)
3. Market.us. Subscription Economy Market Report 2024. URL: <https://market.us/report/subscription-economy-market/> (дата звернення 20.05.2025)
4. Statista. Розмір ринку цифрової економіки передплат за сегментами в усьому світі, 2023. URL: <https://www.statista.com/statistics/1295064/market-size-digital-subscription-economy-worldwide-by-segment> (дата звернення 20.05.2025)
5. OECD. Digital Economy Outlook 2023. Paris: OECD Publishing, 2023. URL: <https://www.oecd.org/digital/digital-economy-outlook/> (дата звернення 20.05.2025)

Пантелеймоненко А.О.

д.е.н., професор кафедри підприємництва, обліку та фінансів
Херсонський державний аграрно-економічний університет
м. Кропивницький, Україна

Білоус Є. В.

здобувач освітньо-наукового рівня доктор філософії
Херсонський державний аграрно-економічний університет
м. Кропивницький, Україна

Кошман О. А.

здобувач освітньо-наукового рівня доктор філософії
Херсонський державний аграрно-економічний університет
м. Кропивницький, Україна

КООПЕРАТИВИ ПІДПРИЄМЦІВ: ДОСВІД ІТ-КООПЕРАТИВІВ НІМЕЧЧИНИ

Досвід дрібних підприємців країн Європейського Союзу, зокрема Німеччини, переконливо свідчить про значний потенціал кооперативних форм господарювання щодо успішного вирішення їхніх економічних проблем. Чільне місце серед них належить кооперативам. Кооперування (тобто об'єднання зусиль і ресурсів) дозволяє дрібним підприємцям, які ведуть свій бізнес у різних сферах економіки, набути нових ринкових можливостей для отримання конкурентних переваг на ринку. Важливою перевагою кооперативів є здатність об'єднати зацікавлених осіб для самоорганізації та економічної взаємодопомоги (взаємовигідної співпраці). При цьому, члени кооперативу-підприємці завдяки об'єднанню стають менш залежними від зовнішнього середовища, передусім, від різного роду посередників. Останнє дає можливість «виходити на пряму» до постачальників і клієнтів. Ця теза має особливе значення для України, передусім, для повоєнного відродження економіки. В сфері

ІТ-бізнесу ІТ-кооперативи можуть сприяти призупиненню відтоку спеціалістів за кордон.

Для утвердження кооперативного сектору в середовищі представників дрібного та середнього бізнесу України важливо всебічно вивчати зарубіжний досвід, зокрема, Німеччини. Нижче наводимо приклади успішних німецьких ІТ-кооперативів для подальшого аналізу їхньої діяльності та вироблення на цій основі української моделі таких кооперативів [2]. Передусім зазначимо, що ІТ-кооперативи Німеччини можна умовно поділити на дві групи. До першої належать ті кооперативи, що організовують відповідний супровід діяльності дрібних і середніх підприємців у різних сферах економіки. Тобто члени кооперативу-підприємці «обходять» посередників, і в такий спосіб отримують необхідні якісні ІТ-послуги за ціною нижчою від середньоринкової (за ціною собівартості). А до другої групи належать ті ІТ-кооперативи, що є своєрідною платформою для забезпечення роботою ІТ-спеціалістів без звернення їх до послуг посередників.

Типовим прикладом кооперативів першої з названих груп є ІТ-кооператив DATEV. Його створено 14 лютого 1966 року в м. Нюрнберг. Метою кооперативу на початковому етапі було надання членам-співвласникам консультацій щодо правильного оформлення податкової звітності. А пізніше при названому ІТ-кооперативі було створено спеціалізований центр обробки інформації з використанням ІВМ-машин. Зараз це підприємство, що розробляє свої та широко застосовує інші сучасні ІТ-продукти. DATEV об'єднує навколо себе понад 40 тис. членів – користувачів інформаційно-технологічних послуг [4].

Типовою для другої групи є діяльність Соор ІТ Easy, що працює майже з сорока клієнтами з країн Європи, включаючи кооперативні супермаркети, житлові кооперативи, пивоварні, прес-агентства та багато інших [3]. Важливим для українських ІТ-фрілансерів (спеціалістів, які самі шукають собі проекти та можуть працювати на декілька фірм одночасно), є досвід ІТ-кооперативу JARIVA,

створеного у 2002 році. Цей кооператив – потужне об’єднання фрілансерів із ІТ-індустрії та ІТ-трейдерів. JARIVA працює у двох напрямках діяльності. Це, передусім, працевлаштування кваліфікованих ІТ-спеціалістів на тимчасову проектну роботу. А також своєрідний центр ІТ-систем для виконання «повних» ІТ-замовлень [6] . Цілком закономірно, що досвід таких кооперативів як JARIVA вже активно вивчається українськими вченими-економістами. Проведений у процесі одного з досліджень аналіз інформації щодо діяльності 19 ІТ-кооперативів Німеччини та інших країн дозволив встановити, що 97 % із вивчених ІТ-кооперативів «можна класифікувати як кооперативи «працівників», тобто ІТ-спеціалістів. А інші 3 % – це ІТ-кооперативи для обслуговування потреб підприємців із різних секторів економіки [1; 5].

Таким чином, ІТ-кооперативи мають значний потенціал, який доцільно використати в українській практиці. А державна підтримка таких кооперативів може мати масштабний ефект для розвитку малого та середнього бізнесу в повоєнній Україні.

Список використаних джерел

1. Гончаренко В.В., Пантелеймоненко А.О., Пожар А.А., Гончаренко Д.В.. Кооперативи в ІТ-сфері: існуючий досвід та можливі моделі. *Науковий вісник ПУЕТ. Серія "Економічні науки"*. 2019. №3(94) С. 108-117.
2. Гончаренко В.В., Пантелеймоненко А.О., Пожар А.А., Клименко В.І., Мілька А.І. Стратегія реформування кооперативного сектора економіки України (проект). Полтава, 2015. URL: <https://www.researchgate.net/profile/Vladyslav-Honcharenko/>
3. Coop IT Easy. URL: <https://coopiteasy.be/>
4. DATEV. URL: <http://de.wikipedia.org/wiki/DATEV>
5. Honcharenko V., Panteleimonenko A., Pozhar A., Stetsenko V. Cooperatives in IT sector: theoretical and practical aspects (2019). URL: http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/8209/1/Paper_166.pdf
6. JARIVA IT-Fachkräfte Genossenschaft URL: <https://www.jariva.de/about/unternehmen>

Горбатюк Л. М.

к.е.н., завідувач кафедри економіки і маркетингу

Борисенко В. В.

ЗВО першого (бакалаврського) рівня освітньої програми Економіка

Державний заклад «Луганський національний університет

імені Тараса Шевченка»

м. Полтава, Україна

ЖІНОЧЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Попри свій величезний потенціал, жіноче підприємництво в Україні залишається полем битви зі стереотипами, фінансовими перешкодами та щоденними викликами. Однією з найбільших перешкод для їх розвитку є обмежений доступ до фінансування. Результати досліджень С. Шевченко та Ю. Яремко [1, с. 7] підтверджують той факт, що підприємці отримують значно менше інвестицій, їх коло контактів групується навколо родини та друзів, їх зв'язки в бізнесі значно слабші, ніж чоловічі.

Згідно з дослідженням ЄДРПОУ, проведеним у рамках програми розвитку ООН в Україні «Зміцнення бізнес-об'єднань малих і середніх підприємств», співвідношення чоловіків та жінок у сфері бізнесу в Україні становить приблизно 60 на 40 [2, с. 41]. Упередження інвесторів, які асоціюють інноваційні проєкти з «чоловічим» лідерством, разом із недостатньою фінансовою грамотністю жінок у деяких регіонах створюють замкнене коло. Жінки змушені доводити свою компетентність удвічі наполегливіше, ніж їхні колеги-чоловіки, що виснажує і гальмує розвиток жіночих стартапів.

Не менш гострим є виклик поєднання кар'єри та сімейних обов'язків. Більшість вітчизняних підприємниць зазначають, що баланс між роботою та сім'єю являється одним із ключових викликів, особливо на ранніх етапах розвитку бізнесу. Тиск посилюється суспільними очікуваннями, які покладають на жінок основну відповідальність на виховання дітей і ведення домогосподарства [1, с. 15]. У результаті багато жінок відчують психологічне перевантаження, що знижує їхню готовність ризикувати – ключову рису для інноваційного підприємництва. До прикладу, запуск певного стартапу вимагає повної віддачі. Проте, як знайти час, коли суспільство чекає від жінки ідеального виконання «традиційних» ролей?

Ще однією перепорою є обмежена присутність жінок у високотехнологічних галузях, таких як STEM (наука, технології, інженерія, математика). Згідно даних The World Intellectual Property Organization 16 % жінок працюють у технологічних стартапах та зазначені у міжнародних заявках на патенти, що свідчить про гендерний розрив у доступі до інноваційних секторів [3]. Розрив частково зумовлений стереотипами, які відводять жінкам «гуманітарні» ролі, а частково – недостатнім доступом до спеціалізованої освіти та професійних мереж. Жінки, які наважуються увійти в ці сфери, часто стикаються з ізоляцією та браком підтримки, що досить ускладнює їхній шлях до успіху. Проте, саме жінки озброєні креативністю, стійкістю, підтримкою сучасних технологій, з кожним днем стають рушійною силою трансформацій. Необхідною умовою виживання для вітчизняних підприємниць в бізнесі являється ефективний менеджмент [3]. Саме інновації визначають економічне лідерство в сучасних умовах. Жінки, які інвестують у розвиток управлінських навичок, здатні не лише керувати командами, але й залучати стратегічних партнерів і масштабувати свої проєкти. Наприклад, тренінги від таких організацій, як Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР), допомагають жінкам опанувати методики управління проєктами, адаптації до ринкових змін і побудови стійких бізнес-моделей [1]. Необхідно навчати жінок, які

прагнуть стати підприємцями, самопрезентації, публічних виступів, міжособистісного спілкування [4]. Завдяки такому навчанню зросла кількість менеджерок на українському ринку на 60 %. Подані навички особливо важливі в інноваційних секторах, де швидкість реакції на зміни є вирішальною.

У свою чергу, маркетинг відкриває жінкам двері до глобальних ринків. Соціальні мережі та онлайн-платформи стають для підприємниць основним інструментом для просування їх стартапів, особливо в умовах обмеженого бюджету. Завдяки персоналізованим кампаніям у Instagram, Tik Tok чи LinkedIn жінки можуть охопити цільову аудиторію без значних витрат. До прикладу, українські підприємщиці, які створюють екологічні продукти чи освітні платформи, щоб підкреслити унікальність своїх брендів використовують у соціальних мережах творчу розповідь (storytelling). Такий підхід не лише підвищує впізнаваність, бренду, але й будує довіру серед клієнтів, що є надзвичайно важливим для інноваційних продуктів. Психологічні бар'єри часто стають невидимими, але потужними перешкодами на шляху жінок до успіху. Впевненість у собі, здатність долати стрес, готовність ризикувати – це якості, які суспільство історично приписували чоловікам. Жінки ж, навпаки, нерідко стикаються з синдромом самозванця (особа потерпає від низької самовпевненості у власних силах), що знижує їхню готовність брати на себе лідерські ролі. Синдром, посилений стереотипами та критикою, змушує жінок сумніватися у своїй компетентності, навіть коли їхні досягнення говорять самі на себе.

Рятівним колом для подолання цих перешкод стають менторські програми та коучинг. Зокрема, менторство від досвідчених підприємниць дозволяє молодим бізнес-леді уникати типових помилок і швидше досягати успіху. Наприклад, ініціативи, такі як Women in Tech Ukraine, створюють мережі підтримки, де жінки діляться досвідом, отримують поради, знаходять натхнення і мотивацію тощо [3]. Такі програми не лише допомагають розвивати емоційну стійкість, але й формують

спільноти, які стають справжнім джерелом мотивації та нових можливостей. Психологічна підтримка також сприяє розвитку культури ризику, що є необхідною для інноваційних проєктів, де невдачі – це частина шляху до успіху.

Попри всі виклики, сучасні програми підтримки відкривають перед підприємцями безпрецедентні можливості. Міжнародні ініціативи, такі як Horizon Europe, стають каталізатором для жіночих стартапів у технологічних секторах. У 2023 році 20 % грантів Horizon Europe були спрямовані на підтримку жіночих інноваційних проєктів [5]. Матеріальна допомога дозволяють жінкам розробляти продукти в досить нових та інноваційних сферах, підвищуючи їхню конкурентоспроможність на глобальному рівні. Локальні програми також відіграють ключову роль. Програми підтримки жіночого підприємництва, такі як «Жінки в бізнесі» від ЄБРР, надають доступ до фінансування, навчання та менторства [6]. Ініціативи не лише забезпечують фінансову підтримку, але й допомагають жінкам будувати професійні мережі, які є критично важливими для доступу до ринків і стратегічних партнерів. Учасниці таких програм отримують можливість презентувати свої проєкти на міжнародних та всеукраїнських форумах і це відкриває двері до нових інвестицій. Глобалізація жіночих стартапів – ще один перспективний напрям. Економічна участь жінок у відбудові України залежить від посилення жіночого підприємництва та просування жіночих стартапів на глобальному рівні [4]. Українські підприємці, які створюють інноваційні продукти, дедалі частіше виходять на міжнародні ринки, використовуючи платформи, такі як Kickstarter чи Amazon. Для цього потрібні не лише якісні продукти, але й підтримка держави у вигляді експортних програм і спрощених процедур для малого бізнесу.

Отже, жіноче підприємництво в інноваційній економіці – це історія боротьби, стійкості, неймовірного потенціалу. Обмежений доступ до фінансування, тиск стереотипів і складнощі балансу між роботою та сім'єю створюють серйозні

виклики. Незважаючи на це, сучасні програми підтримки – від грантів від Horizon Europe до менторських ініціатив – відкривають нові горизонти. Основою для успіху підприємств стають менеджмент, маркетинг та психологічна стійкість, які дозволяють їм не лише конкурувати, а й задавати тон у високотехнологічних галузях. Майбутнє жіночого підприємництва залежить від комплексного підходу: фінансової підтримки, якісної освіти, створення середовища, в якому кожна жінка відчуватиме себе впевненою у своїй здатності змінювати «підприємницький світ».

Список використаних джерел

1. Шевченко С., Яремко Ю., Зінченко Є. Стандарти ЄС в сфері економічної самостійності жінок і розвитку жіночого підприємництва та національні гарантії, передбачені законодавством України. *Аналітичний Центр Юрфем*, 2024. URL: <https://jurfem.com.ua/wp-content/uploads/2024/01/Економічна-спроможність-жінок.pdf>.
2. Смаль В. Аналітичне дослідження «Інклюзивний розвиток бізнесу: жіноче підприємництво». *Проекту ПРОМІС з гендерної рівності*, 2018. URL: https://decentralization.ua/uploads/library/file/490/Woman_Business_PLEDDG_2019.pdf.
3. Жінки, інновації, підприємництво. Які для них діють програми підтримки?. *IPSTYLE Spark it! -*. URL: <https://ipstyle.ua/zhinky-v-innovatsiakh-ta-pidpriemnytstvi-iaki-dlia-nykh-diiut-prohramy-pidtrymky/>.
4. Економічна участь жінок у відбудові: важливо посилювати жіноче підприємництво та просувати жіночі стартапи. *Український Жіночий Конгрес – офіційний сайт*. URL: <https://womenua.today/news/ekonomichna-uchast-zhinok-u-vidbudovi-vazhlyvo-posylyuvaty-zhinoche-pidpriemnytstvo-ta-prosuvaty-zhinochi-startapy/>.
5. Horizon Europe work programme 2023-2025. (*European Commission Decision C(2024) 2371 of 17 April 2024*). URL: https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/docs/2021-2027/horizon/wp-call/2023-2024/wp-10-european-innovation-ecosystems_horizon-2023-2024_en.pdf.
6. EBRD Women in Business Programme. URL: <https://ebrdwomeninbusiness.com/home.xhtml?country=UA&language=uk>.

Кудлатий О.М.,

завідувач лабораторії товарознавчих та економічних досліджень
Львівський науково-дослідний інститут судових експертиз Міністерства юстиції
України.
м. Львів, Україна

ДО ПИТАННЯ ЕКСПЕРТНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ НЕЦІЛЬОВОГО ВИКОРИСТАННЯ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ

Згідно з п. 8 ч. 1 ст. 7 Бюджетного кодексу України [1] (далі – БКУ), бюджетна система України ґрунтується, зокрема, на принципі цільового використання бюджетних коштів, який означає, що бюджетні кошти використовуються тільки на цілі, визначені бюджетними призначеннями та бюджетними асигнуваннями.

Відповідно до ст. 119 БКУ «нецільовим використанням бюджетних коштів є їх витрачання на цілі, що не відповідають: бюджетним призначенням, встановленим законом про Державний бюджет України (рішенням про місцевий бюджет); напрямом використання бюджетних коштів, визначеним у паспорті бюджетної програми або в порядку використання бюджетних коштів (включаючи порядок та умови надання субвенцій); бюджетним асигнуванням (розпису бюджету, кошторису, плану використання бюджетних коштів)» [1].

Отже, можна виділити три окремі етапи нецільового використання бюджетних коштів:

Здійснення видатків бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням всупереч Бюджетному кодексу чи Закону про Державний бюджет України на відповідний рік відбувається у випадках, коли при спрямуванні коштів на реалізацію програм і заходів відповідне бюджетне призначення було відсутнє або його межі перевищені; суспільно небезпечне діяння полягає у порушенні

Бюджетного кодексу або Закону про Державний бюджет України на відповідний рік (п. 13 ч. 1 ст. 2 БКУ).

Нецільове використання бюджетних коштів має місце у випадках, коли бюджетні кошти використовуються на цілі, які взагалі не передбачені для використання цих коштів, або з перевищенням затверджених обсягів, що є порушенням БК України, Закону про Державний бюджет України на відповідний рік, рішень про місцеві бюджети, паспортів бюджетних програм, розпису бюджету кошторисів або планів використання бюджетних коштів одержувачами бюджетних коштів (ст. 119 БКУ).

Надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням у супереччя БК чи Закону про Державний бюджет України на відповідний рік може спостерігатись у випадках, коли кредити з бюджету надані без встановлених Законом про Державний бюджет України або рішенням про місцевий бюджет бюджетних призначень; за наявності таких призначень, але з перевищенням їх обсягів.

Враховуючи вищевикладене, при проведенні досліджень щодо нецільового використання бюджетних коштів, слід урахувати можливості нецільового використання бюджетних коштів на всіх стадіях бюджетного процесу.

У процесі досудового розслідування кримінальних проваджень у бюджетній сфері встановлення окремих обставин можливе виключно за допомогою спеціальних знань, які не можуть бути замінені іншими засобами доказування. Одним із процесуальних способів залучення таких знань є проведення судово-економічної експертизи, яка дозволяє надати фахову оцінку здійсненим фінансовим операціям, що зафіксовані у документах та обґрунтованості використання бюджетних коштів. Згідно з ч. 4 ст. 101 Кримінального процесуального кодексу України [2], запитання до експерта та його висновки не повинні виходити за межі спеціальних знань.

При проведенні дослідження експерту необхідно враховувати, що стадіями використання бюджетних коштів є: встановлення бюджетних асигнувань розпорядникам бюджетних коштів на основі та в межах затвердженого розпису бюджету; затвердження кошторисів, паспортів бюджетних програм, а також порядків використання бюджетних коштів; взяття бюджетних зобов'язань; отримання товарів, робіт і послуг; здійснення платежів відповідно до взятих бюджетних зобов'язань; використання товарів, робіт і послуг для виконання завдань бюджетних програм.

Під час дослідження питань щодо можливого нецільового використання бюджетних коштів об'єктами судово-економічної експертизи виступають документальні джерела, що відображають господарські операції, пов'язані з предметом розслідування або судового розгляду. Насамперед ідеться про документи бухгалтерського обліку, реєстри, первинні та зведені облікові форми (табл. 1).

Таблиця 1

Документи бухгалтерського обліку, реєстри, первинні та зведені облікові форми

Категорія документів	Перелік документів
Первинні та зведені документи бухгалтерського обліку розпорядників (одержувачів) бюджетних коштів	Меморіальні ордери; Картки аналітичного обліку касових видатків; Картки аналітичного обліку фактичних видатків; Оборотні відомості; Бухгалтерські довідки; Книга «Журнал-головна».
Звітність	Фінансова звітність (Баланс (ф. 1-дс); Звіт про фінансові результати (ф. 2-дс); Звіт про рух грошових коштів (ф. 3-дс); Звіт про власний капітал (ф. 4-дс); Примітки до річної фінансової звітності (ф. № 5-дс). Бюджетна звітність розпорядників бюджетних коштів:

	Звіт про надходження та використання коштів загального фонду (ф. № 2д, № 2м); Звіт про надходження і використання інших надходжень спеціального фонду (ф. № 4-3д, № 4-3м); Звіт про надходження і використання коштів, отриманих на виконання програм соціально-економічного та культурного розвитку регіонів (ф. № 4-4д); Звіт про заборгованість за бюджетними коштами (ф. № 7д, № 7м); Звіт про зобов'язання за бюджетними програмами (ф. № 7.1, № 7м.1); Звіт про виконання паспорта бюджетної програми.
Планові документи	Бюджетний запит; Кошториси; Розрахунки до загального та спеціального фонду кошторису; Паспорти бюджетної програми; Ліміти асигнувань загального фонду та спеціального фонду бюджету; Ліміти довідки про бюджетні асигнування, довідки про внесення змін до кошторису та плану асигнувань; Розподіл виділених бюджетних асигнувань за періодами зміни розподілу показників зведеного кошторису; Плани використання бюджетних коштів та довідки про зміни до плану використання бюджетних коштів; Довідки про внесення змін до кошторисів та плану асигнувань.
Інші кримінального провадження матеріали	Акти документальних перевірок, Довідки, Допити свідків.

Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень [3] у розділі III «Економічна експертиза» виокремлюють вид досліджень, пов'язаних з документальним підтвердженням

нецільового використання бюджетних коштів розпорядником чи одержувачем цих коштів.

У пункті 2 «Експертиза документів про економічну діяльність підприємств й організацій» зазначено, що серед основних завдань експертизи документів про економічну діяльність підприємств й організацій є визначення документальної обґрунтованості цільового витрачання бюджетних коштів. Також до орієнтовного переліку вирішуваних питань віднесено питання у такій редакції: «Чи підтверджуються документально висновки акта перевірки щодо нецільового використання бюджетних коштів, отриманих підприємством (найменування) за бюджетною програмою (назва програми)?».

Список використаних джерел

1. Бюджетний кодекс України : Кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI : станом на 5 берез. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення: 19.05.2025).
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI : станом на 9 трав. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 19.05.2025).
3. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : Наказ М-ва юстиції України від 08.10.1998 № 53/5 : станом на 30 жовт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text> (дата звернення: 19.05.2025).

Марар О. М.

здобувач третього (освітньо - наукового) рівня вищої освіти
Херсонський державний аграрно-економічний університет

ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЯК ЕКОНОМІЧНА КАТЕГОРІЯ ТА ПІДХОДИ ДО ЙОГО ВИМІРЮВАННЯ

Науковці вважають базовою умовою інноваційного розвитку наявність інноваційного потенціалу. У фаховій літературі відсутнє єдине трактування категорії «інноваційний потенціал». Незважаючи на наявність різноманітних авторських трактувань є можливим визначити сутність інноваційного потенціалу як здатність до інноваційного розвитку. При цьому акцентується увага на саме здатності до діяльності, основою якої є їх впровадження.

У теорії застосовують підхід щодо виокремлення господарюючих суб'єктів за типами інноваційного потенціалу (високий, середній, низький та такий, що характеризується повною відсутністю інноваційних можливостей).

Натепер в умовах функціонування суб'єктів агробізнесу в Україні різних розмірів та організаційно-правових форм (дуалізм розвитку аграрної сфери) має місце діаметрально протилежний рівень інноваційного потенціалу в корпоративному секторі та малому бізнесі.

Вітчизняні науковці у процесі оцінки інноваційного потенціалу підприємств, зокрема аграрних, акцентують увагу на дуалізмі розвитку аграрної сфери та відповідно діаметрально протилежних рівнях інноваційного розвитку [7].

Більш поширеними у вітчизняній літературі є підходи до оцінки інноваційного потенціалу, що ґрунтуються на основі виокремлення структурних елементів інноваційного потенціалу та їх оцінці. За іншим підходом використовують інтегрований показник.

Заслугує на увагу підхід О. Пилипенко, який визначає можливість оцінки потенціалу за умов застосування ресурсного методологічного підходу, так і доцільність розгляду інноваційного потенціалу за іншим – процесно-структурованим підходом, що ґрунтується на врахуванні особливостей впливу зовнішнього середовища [3]. Нам імпонує підхід в межах якого при оцінці інноваційного потенціалу використовують категорію бізнес – модель, під якою розуміють спосіб раціонального ефективного ведення бізнесу, що ґрунтується на трансформуванні інноваційних технологій в економічні вигоди для суб'єктів підприємництва. За такими підходами інноваційний потенціал розглядають як систему [3, 5]. Вакалюк В. розглядає інноваційний потенціал як «частину економічного потенціалу підприємства, що являє собою як реалізовану, так і не реалізовану можливість здійснення інноваційної стратегії підприємства з метою підвищення конкурентоспроможності» [1]. На підставі вивчення та узагальнення праць науковців стосовно трактування сутності та підходів до оцінки інноваційного потенціалу є необхідним визначити систему показників, що характеризують ефективність інноваційних проєктів, а також розширити структурні елементи інноваційного потенціалу відповідно до процесів цифровізації [6, 8].

Мають місце особливості формування інноваційного потенціалу в аграрній сфері. При здійсненні оцінки інноваційного потенціалу суб'єкта підприємницької діяльності, є необхідним враховувати фактори, що впливають як на його формування, так і реалізацію. При цьому, більшість науковців поділяють ці фактори на внутрішні (ендогенні) та зовнішні (екзогенні). За умови трактування внутрішніх факторів як основи, що уможлиблює інноваційний розвиток конкретного суб'єкта навіть за умови сприятливих зовнішніх факторів, відсутність розуміння сутності та необхідності інноваційного розвитку менеджментом та власниками не забезпечать можливість використання сприятливих умов зовнішнього середовища для формування та реалізації інноваційного потенціалу. Відповідно, ми вважаємо

доцільним застосування різних підходів до трактування інноваційного потенціалу, а саме, як з точки зору наявних ресурсів, так і з точки зору можливостей використання цих ресурсів.

На державному рівні також потребують удосконалення нормативні засади формування та розвитку інноваційного потенціалу. Так Подрез-Ряполова І. акцентує увагу на тому, що «основним важелем розвитку економіки країни є нарощування її інноваційного потенціалу, на це має бути спрямована загальнодержавна політика, покликана об'єднувати освіту, науку, виробництво, споживання, фінансову систему, вона має бути орієнтована на використання інтелектуальних ресурсів з метою розвитку високотехнологічних виробництв, на створення сприятливих умов для активізації інноваційної діяльності, упровадження інновацій, функціонування інноваційної інфраструктури, ринку інновацій та технологій» [4]. Ця авторка об'єктивно зазначає, що незважаючи на значення категорії інноваційний потенціал, «в сучасній юридичній та економічній літературі та чинному національному законодавстві відсутнє чітке визначення його поняття, структури та відповідних повноважень певних державних органів щодо забезпечення його розвитку» [4]. У науковій літературі представлено різні методи щодо оцінки інноваційного потенціалу, а саме кількісні (статистичні, аналітичні, графічні) та якісні (сценарний метод і методи структуризації). Саме другий підхід ґрунтується на оцінці результатів реалізації інноваційного потенціалу на практиці і відповідно забезпечує можливість оцінити ефективність інноваційного розвитку.

Поширеною на практиці є методика, що опирається на аналіз забезпечення виробничого процесу з оцінкою показників фінансової стійкості. Альтернативною є діагностика за експрес методикою, що ґрунтується на встановленні найбільш важливих ресурсних компонентів та визначенні інтегрального показника як суми техніко-технологічного, кадрового та виробничого ресурсів [2]. На практиці ускладнюються цей підхід відсутністю критеріїв для здійснення об'єктивної оцінки.

Інноваційний розвиток в аграрній сфері має суттєві особливості, що обумовлено, як специфікою діяльності, так і особливостями функціонування. Специфікою є орієнтація інноваційного розвитку не на розробку нових продуктів, а на процесові інновації, зокрема відповідно до інформації наданої Дорадчою службою преференції інноваційного розвитку є у рослинництві запровадження інтенсивних технологій, використання нових сортів, придбання і застосування новітньої техніки та інноваційні технології в інформаційному забезпеченні управління та контролі.

Список використаних джерел:

1. Вакалюк В. А. Інноваційний потенціал сучасного підприємства: структура та оцінка. *Приазовський економічний вісник*. 2019. Вип. 4(15). С. 72–78.
2. Маркіна І.А., Вороніна В.Л., Хорошко Д.Р. Управління інноваційним потенціалом як фактор стратегічного розвитку та конкурентних переваг підприємства. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2020. № 3 (26). С. 76–81.
3. Пилипенко О. С. Забезпечення розвитку інноваційного потенціалу вітчизняних підприємств на основі використання нових бізнес-моделей. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. Вип. 12. – С. 87–89
4. Подрез-Ряполова І. В. Особливості визначення ефективності інноваційної діяльності. *Право та інновації*. 2021. № 2(34). С. 18-22.
5. Ревуцька Н. Теоретичні аспекти формування бізнес-моделі підприємства. *Стратегія економічного розвитку України*. 2002. Вип. 6 (13). С. 232–235.
6. Савченко В.М., Кононенко Л.В., Карнаушенко А.С. Організаційне забезпечення розвитку трудового потенціалу підприємницьких структур як складова стратегічного управління. *Modern engineering and innovative technologies. International periodic scientific journal. Published by: Sergeieva&Co Karlsruhe, 2023, Germany Issue 25. Part 4, 117–122. DOI:*<https://doi.org/10.30890/2567-5273.2023-25-04-127>
7. Сіренко Н. М., Мельник О. І. Розвиток інноваційного підприємництва в аграрному секторі економіки України : монографія. Миколаїв : МНАУ, 2016. 243 с.
8. Kyrylov, Y., Hranovska, V., Savchenko, V., Kononenko, L., Gai, O., & Kononenko, S. (2024). Sustainable Rural Development in the Context of the Implementation of Digital Technologies and Nanotechnology in Education and Business. *Nanotechnology Perceptions*, 297-323. <https://doi.org/10.62441/nanotechnology.v20iS8.25>

Погорілий І. В.

здобувач третього (науково-освітнього) рівня вищої освіти
ступеня доктора філософії
Херсонський державний аграрно-економічний університет
(м. Херсон / м. Кропивницький)

ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ В ЦИФРОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

Сучасний економічний простір характеризується докорінною трансформацією, рушійними силами якої є стрімкий технологічний прогрес, всеохоплююча цифровізація бізнес-процесів та суспільних відносин, а також визнання знань та даних як основних стратегічних ресурсів, що вимагає перегляду традиційних підходів до бізнесу та управління. В таких умовах поняття "потенціал", "інновація" та "інноваційний розвиток" потребують чіткішого та адаптованого до сучасних реалій трактування для адекватного формування інноваційного потенціалу підприємства. Традиційні складові інноваційного потенціалу, такі як кадровий, фінансовий чи науково-технічний, залишаються важливими, але їх взаємодія та ефективність значною мірою залежать від рівня інтеграції та використання цифрових можливостей; невизначеність у розумінні того, як саме цифрові технології впливають на здатність підприємства до інновацій, ускладнює формування ефективних інноваційних стратегій [3]. Особливо гостро постає питання виокремлення та деталізації такої важливої складової інноваційного потенціалу як "цифровий потенціал", що охоплює не лише наявність цифрової інфраструктури чи програмного забезпечення, але й здатність підприємства ефективно використовувати дані, застосовувати передові цифрові технології (штучний інтелект, Big Data, блокчейн, IoT), володіти необхідними цифровими

компетенціями та мати відповідну організаційну культуру [2]. Потенціал визначається як сукупність усіх наявних засобів, можливостей, продуктивних сил, що можуть бути використані; інновація – як ідея, новітній продукт, технологія, засновані на використанні досягнень науки; інноваційний розвиток – як зміни, спрямовані на оновлення та якісне зростання ефективності.

Економічний потенціал, що є сукупністю ресурсів та можливостей для розвитку, має різні складові, такі як виробничий, кадровий, фінансовий, інформаційний, та не є статичною величиною. Традиційно має місце виокремлення таких підходів до трактування інноваційного потенціалу: ресурсний, системний та функціональний. Є доцільним виділяти базові універсальні складові інноваційного потенціалу (науково-технічний, кадровий, фінансовий, ринковий) та доповнити їх цифровим, що включає рівень цифровізації менеджменту, маркетингу та цифрові компетентності працівників. Крім того, є важливим трудовий потенціал та можливість гнучкого доповнення структури інноваційного потенціалу з урахуванням специфіки підприємства [1]. Таким чином, є доцільним включення цифрового потенціалу до інноваційного. Такий гнучкий підхід є важливим для ефективного управління та сталого розвитку в умовах цифрової трансформації.

Список використаних джерел:

1. Савченко В.М., Кононенко Л.В., Карнаушенко А.С. (2023). Організаційне забезпечення розвитку трудового потенціалу підприємницьких структур як складова стратегічного управління. *Modern engineering and innovative technologies. International periodic scientific journal. Published by: Sergeieva&Co Karlsruhe, Germany* Issue 25. Part 4, С. 117–122. DOI: 10.30890/2567-5273.2023-25-04-127
2. Karnaushenko, A., Tanklevska, N., Povod T., Kononenko, L., & Savchenko, V. Implementation of blockchain technology in agriculture: fashionable trends or requirements of the modern economy. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*. 2023. No. 9(3). P. 124–149. DOI: <https://doi.org/10.51599/are.2023.09.03.06>
3. Kyrylov, Y., Hranovska, V., Savchenko, V., Kononenko, L., Gai, O., & Kononenko, S. (2024). Sustainable Rural Development in the Context of the Implementation of Digital Technologies and Nanotechnology in Education and Business. *Nanotechnology Perceptions*, 297–323. DOI: <https://doi.org/10.62441/nano-ntp.v20iS8.25>

Савченко В.М.

кандидат економічних наук, професор

Херсонський державний аграрно-економічний університет

Кононенко Л.В.

кандидат економічних наук, доцент

Херсонський державний аграрно-економічний університет

РОЗВИТОК ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ МАЛИХ АГРОПІДПРИЄМСТВ: РОЛЬ ДОРАДЧИХ СЛУЖБ

В Україні, незважаючи на тривалий час функціонування дорадницьких структур, їх вплив на розвиток агробізнесу залишається недостатнім, що було підтверджено результатами анкетування та аналізу проблем малого підприємництва в агробізнесі Кіровоградської області, де клієнти виявили значний інтерес до податкової проблематики.

В контексті прийняття Національної стратегії доходів до 2030 року [1], яка передбачає скасування спрощеної системи оподаткування для юридичних осіб, більшість суб'єктів агробізнесу змушені будуть перейти на загальну систему, зокрема сплату податку на прибуток, що вимагатиме від них перегляду облікової політики для відповідності стандартам. Оскільки платники 4 групи часто мають помилки у фінансовій звітності через відсутність контролю та обов'язкового аудиту, зміна податкового законодавства зумовлює необхідність консультування малих підприємств з питань облікової політики та інформаційного забезпечення управління. Аналіз наукових досліджень з агроконсультування як українських, так і зарубіжних науковців, які вивчали вплив на різні аспекти сільського господарства, свідчить про потребу у подальшому дослідженні перспективних напрямів

агроконсультування, особливо в сфері інформаційного забезпечення управління сільськогосподарських підприємств [2, 4, 5].

У результаті дослідження з'ясовано, що при розробці облікової політики важливе значення мають розмір підприємства та галузева специфіка, зокрема облік землі та біологічних активів відповідно до НП(С)БО 30 та МСБО 41. Проблеми дотримання цих стандартів існують як в міжнародній практиці, так і в Україні, особливо серед малих підприємств, де фактор концентрації капіталу також відіграє роль.

Дорадчі служби можуть залучати експертів для надання консультацій з обліку та оподаткування, а рішення щодо застосування спрощеної системи оподаткування потребує індивідуального аналізу. Більшість аграрних підприємств недостатньо використовуює наукові напрацювання та методичні рекомендації у сфері облікової політики, хоча сучасні методи інформаційного забезпечення управління можуть значно підвищити ефективність сільського господарства [3].

Перспективними напрямками консультування є методичне забезпечення обліку витрат та собівартості через внутрішньогосподарську звітність, використання нормативного методу управління витратами, складання екологічних паспортів поля та впровадження накопичувальних особових рахунків. Важливим є також консультування з питань обліку земельних ресурсів та земельних відносин, а також вдосконалення облікової політики на основі міжнародних стандартів в умовах глобалізації.

У сучасних умовах дорадницьким структурам необхідно розвивати нові напрями, такі як пропагування циркулярної економіки, сприяння новим формам партнерства, консультування з інформаційного забезпечення управління, оподаткування та аутсорсингу в обліку, підвищення рівня цифрових компетентностей, а також консультування з питань земельного податку, використовуючи організаційні моделі на основі цифровізації.

Таким чином, перспективним є розвиток консультування з питань оподаткування, обліку, інформаційного забезпечення управління та земельних відносин.

Список використаних джерел:

1. Національна стратегія доходів до 2030 року. Міністерство фінансів України. URL: surl.li/sxdiqd (дата звернення: 15.04.2025).
2. Савченко В., Кононенко Л. Оптимізація функціонування малих сільськогосподарських підприємств у контексті співпраці з регіональними дорадчими службами. Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка. 2022. № 14. С. 43–51. DOI: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2022.14.6>
3. Сакун, А., & Пристемський, О. (2023). Аргументування ролі облікової політики як системоутворюючого інструменту в бухгалтерському просторі підприємництва. Scientific Collection «InterConf+», (30 (143)), 80- 90
4. Kacharo, D. K. (2020). ICT and challenges of agricultural extension education. Journal of Agricultural Extension and Rural Development, 12(3), 57-61. <https://doi.org/10.5897/JAERD2020.1162>
5. Norton, G. W., & Alwang, J. (2020). Changes in agricultural extension and implications for farmer adoption of new practices. Applied Economic Perspectives and Policy, 42(1), 8-20. <https://doi.org/10.1002/aep.13008>

Сербін М.М.

к.ю.н., провідний фахівець з організації наукової роботи, доцент,
Запорізький науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС,
Запоріжжя, Україна

ДО ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПРИ ПРОВЕДЕННІ СУДОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Прийняття нового процесуального законодавства України суттєво розширює можливості використання спеціальних знань в судочинстві. Адміністративне, господарське, кримінальне та цивільне судочинство у сучасних умовах науково-технічного прогресу неможливе без використання досягнень природничих, технічних, економічних та інших наук і використання знань спеціалістів, які прийнято називати «спеціальними знаннями» [1, с.13].

У кримінально-процесуальній діяльності спеціальні знання використовуються у двох основних формах: при залученні спеціалістів під час здійснення окремих слідчих (розшукових) або судових дій та в межах проведення експертизи. Під час відправлення правосуддя велику допомогу слідству та суду надає судова експертиза. Судова експертиза – це процесуальна дія, яка полягає в дослідженні експертом за завданням слідчого або судді речових доказів та інших матеріалів з метою встановлення фактичних даних та обставин, що мають значення для правильного вирішення справи [2, с.257]. У ч.2 ст.84 Кримінального процесуального кодексу України надано вичерпний перелік процесуальних джерел доказів, а саме показання, речові докази, документи, висновки експертів [3]. При розслідуванні злочинів у сфері економіки одним із таких самостійних процесуальних джерел доказів є висновок судово-економічної експертизи. Він

полягає в використанні специфічних засобів наукового економічного аналізу вихідних даних, які у інших доказах, залучених до матеріалів кримінального провадження.

Висновок експерта – це подані за дорученням органів досудового слідства або суду в установленому законом порядку мотивовані висновки особи, яка володіє спеціальними знаннями в науці, техніці, мистецтві чи ремеслі, про обставини, що мають значення для провадження, отримані в результаті проведеного ним дослідження із застосуванням цих знань. Судова практика показує, що у процесі проведення судової економічної експертизи під час розслідування злочинів у економічній сфері найбільшого поширення в системі спеціальних економічних знань набули такі науки, як економіка фінансів та бухгалтерський облік. Судову економічну експертизу з погляду її родових ознак можна класифікувати так: 1) судова економічна експертиза бухгалтерського та податкового обліку; 2) судова економічна експертиза фінансово-господарської діяльності; 3) судова економічна експертиза фінансово-кредитних операцій.

Варто зазначити, що результативність розслідування будь-якого економічного злочину в повній мірі залежить від ефективності взаємодії слідчого з експертами-економістами, яка повинна носити конкретний характер, ґрунтуватися на законі і правильному сполученні форм і методів роботи.

Список використаних джерел

1. Кравчук Т.О. Використання спеціальних знань у формі судової експертизи в адміністративному судочинстві України: дис. ... канд. юрид. наук 12.00.09 / Т.О. Кравчук. – Луцьк, 2016. – 204 с.
2. Криміналістика: Підручник / Кол. авт.: В. Ю. Шепітько, В.О.Коновалова, В. А. Журавель та ін. / За ред. проф. В. Ю. Шепітька. – 4-е вид., перероб. і доп. – Х.: Право, 2008. – 464 с.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар - Х.: Одісей, 2013. - 1104 с.

Сисоліна Н.П.,

к.е.н., доцент,

Давидейко І.Р.,

здобувач вищої освіти за рівнем магістр

Центральноукраїнський національний технічний університет, м.

Кропивницький, Україна

КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА: ВІД ІДЕЇ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ

Конкурентоспроможність підприємства досягається складним процесом, що включає стратегічне планування та позиціонування, ефективні управління виробництвом та операційною діяльністю, маркетинг та взаємодія з клієнтами, зусилля спрямовані на інноваційний розвиток, зокрема розвиток людського капіталу, а також корпоративної культури.

Спочатку важливим є чітке визначення місії та бачення, тобто формулювання основної мети існування підприємства та його бажаного майбутнього стану на ринку. Аналіз ринку та конкурентного середовища (SWOT, PESTEL) передбачає глибоке вивчення зовнішніх та внутрішніх факторів, що впливають на діяльність, це необхідно для виявлення можливостей, загроз, сильних та слабких сторін. Вибір конкурентної стратегії відбувається обранням шляху досягнення переваги (це і цінове лідерство, і диференціація, і фокусування) з урахуванням специфіки ринку та ресурсів підприємства. Найважливішим етапом є розробка унікальної ціннісної пропозиції, а саме формування того, що відрізняє підприємство від конкурентів і створює виняткову цінність для споживача. Без оптимізації бізнес-процесів підприємству не вижити в умовах сучасної конкуренції, тому необхідно приділяти

увагу вдосконаленню внутрішніх операцій для підвищення ефективності, зниженню витрат та прискоренню виведення продукту на ринок (Lean, Kaizen).

Управління якістю (ISO) також одна з вимог сучасного світу, що досягається через впровадження систем контролю якості на всіх етапах виробництва та надання послуг для забезпечення високих стандартів продукції. Логістика, або управління ланцюгами поставок розглядається як оптимізація взаємодії з постачальниками та дистриб'юторами для забезпечення безперебійності, гнучкості та економічності поставок. Енергоефективність та екологічна відповідальність актуальні питання сьогодення впроваджуються за рахунок Зниження споживання ресурсів та мінімізація негативного впливу на довкілля як фактор конкурентної переваги.

Інноваційний розвиток та технологічна перевага може відбуватися завдяки: стимулюванню інновацій та R&D, тобто створення умов для постійного пошуку та впровадження нових продуктів, послуг, технологій та бізнес-моделей; цифрової трансформації як впровадження сучасних ІТ-рішень (автоматизація процесів, аналіз великих даних, штучний інтелект) для оптимізації виробництва, маркетингу та управління; захисту інтелектуальної власності, це і патентування, реєстрація торгових марок для збереження унікальних розробок та запобігання копіюванню; залученню та утриманню талановитих співробітників через формування привабливого бренду роботодавця, конкурентної системи мотивації та розвитку персоналу. Для цього потрібно навчання та розвиток компетенцій, а саме постійне підвищення кваліфікації співробітників, розвиток нових навичок, що відповідають вимогам ринку. Важливим є і формування сильної корпоративної культури завдяки створенню сприятливого середовища, що заохочує ініціативу, співпрацю, інновації та орієнтацію на результат. Конкурентоспроможність підприємства також передбачає: Побудову сильного бренду за допомогою формування впізнаваного образу, довіри та лояльності споживачів через ефективні маркетингові комунікації; Клієнтоорієнтованість як розуміння потреб та очікувань споживачів, надання

високоякісного сервісу та індивідуалізованих рішень; Використання сучасних маркетингових інструментів, а саме цифровий маркетинг, SMM, контент-маркетинг для ефективного просування продукції та взаємодії з цільовою аудиторією; Аналіз зворотного зв'язку, тобто систематичний збір та аналіз відгуків клієнтів для постійного вдосконалення продуктів та послуг. Таким чином, саме комплексний підхід сприятиме підвищенню конкурентоспроможності підприємства.

Сільченко В.В.

здобувач третього (науково-освітнього) рівня вищої освіти
ступеня доктора філософії

Херсонський державний аграрно-економічний університет

СУЧАСНЕ ТРАКТУВАННЯ ТА ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ КАТЕГОРІЙ «МАЛИЙ АГРОБІЗНЕС» В УКРАЇНІ

Питання чіткого формулювання сутності та здійснення класифікації суб'єктів, що здійснюють свою діяльність у сфері агробізнесу, набуває особливої актуальності в сучасних економічних умовах України. Це зумовлено тим, що на сьогоднішній день спостерігається певна неоднозначність у підходах до трактування ключових понять, таких як "агробізнес" та "малий агробізнес". Така розбіжність у розумінні термінів створює перешкоди для формування цілісного уявлення про специфіку функціонування господарств, а також ускладнює розробку та впровадження ефективних заходів державної підтримки та регулювання в аграрному секторі економіки. Агробізнес відіграє надзвичайно важливу роль у забезпеченні стабільного розвитку національної економіки України. Зокрема, він є ключовим фактором у гарантуванні продовольчої безпеки держави, забезпечуючи населення основними видами сільськогосподарської продукції та продовольства.

Крім того, аграрний сектор традиційно виступає важливим джерелом значних валютних надходжень до державного бюджету завдяки експортним операціям. Особливе значення у контексті забезпечення сталого розвитку сільських територій має саме малий агробізнес [2]. Значна частина сільськогосподарських підприємств в Україні характеризується невеликими розмірами оброблюваної площі, що свідчить про домінування малих форм господарювання, які часто є основою для збереження традиційного способу життя в сільській місцевості та підтримки її соціально-економічної стабільності. Так за 2024 рік у структурі сільськогосподарських підприємств за розмірами зібраної площі основних сільськогосподарських культур біля 50% і більше складали підприємства зібрана площа яких до 100 га. У структурі суб'єктів підприємництва за видом економічної діяльності «Сільське господарство, лісове господарство та рибне» частка малого підприємництва протягом 2013-2023 років становила понад 95% [4].

З історичної точки зору, категорія "аграрний бізнес" як самостійна економічна одиниця є відносно новим явищем. Її становлення відбулося у другій половині XX століття завдяки працям американських науковців, які вперше запропонували комплексний підхід до розгляду всіх видів діяльності, що пов'язані із сільським господарством [3]. У міжнародній практиці та термінології існує чітке розмежування між поняттями «agriculture», що позначає безпосередньо сільськогосподарське виробництво у вигляді фермерських господарств, та «agribusiness», яке є значно ширшим та включає не лише виробництво сільськогосподарської продукції, але й цілу низку суміжних галузей [1]. До них належать виробництво засобів виробництва для сільського господарства (таких як сільськогосподарська техніка, добрива, засоби захисту рослин і тварин), переробна промисловість, а також інфраструктура, що необхідна для забезпечення ефективного функціонування всього агропромислового комплексу.

Досить поширеним є використання терміна "агробізнес" як синоніма до "агропромисловий комплекс" (АПК), що охоплює весь спектр діяльності, що пов'язана з аграрним сектором економіки, починаючи від первинного виробництва і закінчуючи переробкою та збутом готової продукції. Враховуючи важливість малого агробізнесу для економіки країни та існуючу неоднозначність у його визначенні, існує нагальна потреба у розробці єдиного, чіткого та науково обґрунтованого підходу до трактування даного поняття як на законодавчому, так і на науковому рівнях. Це дозволить не лише покращити розуміння особливостей функціонування малих форм господарювання в аграрному секторі, але й сприятиме розробці більш ефективних та цільових програм державної підтримки, спрямованих на їх сталий розвиток та підвищення конкурентоздатності.

В Україні, де сільське господарство відіграє провідну роль у структурі національної економіки, забезпечуючи як внутрішню продовольчу безпеку, так і значну частку експортних надходжень, питання чіткого визначення та класифікації суб'єктів агробізнесу, особливо його малих форм, є надзвичайно актуальним. Існуюча на сьогоднішній день неоднозначність у трактуванні ключових понять "агробізнес" та "малий агробізнес" на рівні законодавства та наукової літератури створює певні перешкоди для ефективного розуміння специфіки функціонування цих господарств, а також суттєво ускладнює їх подальший сталий розвиток. Саме малий агробізнес є основою збереження традиційних сільських поселень та сталого сільського розвитку.

Використана література

1. Дем'яненко С. І. Аграрний менеджмент в системі агробізнесу. *Економіка АПК*, 2018, (12). DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.201812042>
2. Кононенко Л., Зайченко В. Дорадча діяльність у контексті мультифункціональності малого агробізнесу. *Економіка та суспільство*, 2025, (71). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-71-20>
3. Крамаренко І.А. Концептуальна основа розвитку малого агробізнесу в підприємницької діяльності. *Вісник ХНАУ. Серія : Економічні науки*. 2021. Т.1. № 2. С. 237-246. DOI: 10.31359/2312-3427-2021-2-1-237

4. Сайт Державної служби статистики України: веб-сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 25.05.2025).

Serhii Pavlovskyi

PhD student

Kherson State Agrarian and Economic University

THE ROLE OF CONSULTING IN ACHIEVING THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS IN THE CONTEXT OF SOCIETY 5.0

The concept of “Society 5.0” was developed in Japan and presented as part of the 5th Science and Technology Basic Plan (2016–2021) in 2015. In January 2016, the Japanese government introduced the Fifth Science and Technology Basic Plan, launching an initiative called “Society 5.0.” This model was actively promoted by government officials and was showcased to the world in 2017 at the CeBIT Hannover exhibition [1].

The concept of Society 5.0 aims to create a sustainable, human-centered society that harmoniously combines economic development with the resolution of pressing social issues, based on the deep integration of cyberspace and physical space [2, 3].

An essential characteristic of Society 5.0 is its intrinsic link with sustainable development, which involves balancing social, economic, and environmental components. Sustainable development implies addressing current issues with a high level of responsibility while ensuring the preservation of resources and the ability to meet the needs of future generations. In other words, it is a society that cares for the present without compromising the future, striving to improve quality of life, citizen autonomy, and general well-being [4]. The alignment of Society 5.0’s actions and objectives with the United Nations’ Sustainable Development Goals (SDGs) is defined as a “universal call to eradicate poverty, protect the planet, and ensure peace and prosperity for all people by

2030.” The Sustainable Development Goals (SDGs), also known as the Global Goals, were adopted by the United Nations in 2015 as a universal call to reduce poverty, protect the planet, and ensure that all people enjoy peace and prosperity by 2030. The Society 5.0 concept envisions the creation of a super-smart society in which data from the physical world is collected, analyzed in cyberspace using cutting-edge digital technologies (big data, Internet of Things (IoT), artificial intelligence (AI), robotics), and returned to the physical world as value that enhances people’s lives.

This means that today it is necessary to form social foundations that enable the creation of value by anyone, anytime, anywhere in a safe environment, free of existing limitations, contributing to well-being and quality of life. Such large-scale transformations, which involve deep technological integration and a shift toward human-centered and sustainable solutions, place new, unprecedented demands on business entities. However, the innovation transformation process in conditions of increasing complexity, uncertainty, and rapid change—characteristic of Society 5.0—requires significant internal resources, appropriate professional and digital competencies among production personnel and management, as well as the involvement of highly qualified external expertise.

This is where consulting plays a key role. Consulting helps business entities navigate the new technological and social environment, identify opportunities for innovation, develop and implement relevant strategies, effectively utilize the potential of Society 5.0 technologies, and ensure the realization of the Sustainable Development Goals. In line with these global trends, the consulting services sector is rapidly growing worldwide. According to international studies, a significant proportion (around 70%) of company executives globally use consulting services. In Ukraine, where this service sector is still developing, the indicators are noticeably lower. According to estimates by Facts and Factors, the global business management consulting services market is expected to

grow from USD 824.2 billion in 2021 to USD 1,048.9 billion by 2028, showing an average annual growth rate of about 4.10% [5].

This dynamic is largely driven by the development of Society 5.0—specifically, the growing demand for services related to cloud computing, big data analytics, and cybersecurity. As for the Ukrainian consulting services market, its reliable assessment is complicated by the absence of a separate activity type for management consulting in Ukraine's national classifier of economic activities. This results in a lack of relevant statistical information. Researchers, such as Mazur N. and Nikolashina A., suggest using the Classification of Types of Economic Activity (KVED-2010), which allows identifying activity groups related to consulting (e.g., business and management consultancy activities – 70.22; IT consultancy – 62.02; engineering, geology, and geodesy, provision of technical consulting – 71.12; accounting and auditing activities, tax consultancy – 69.20, etc.) [6].

Prior to the start of the full-scale military aggression, Ukraine's consulting services market was growing, but significantly declined with the onset of the war. In 2022, the volume of consulting services rendered in Ukraine fell by over 58% compared to 2021 (from 163,422,663.00 thousand UAH to 69,046,370.60 thousand UAH), though growth was observed again in 2023 [7]. Globally, the business consulting services market is traditionally segmented by service type: strategy consulting, technology consulting, operations consulting, financial and accounting consulting, and human resources consulting. In the context of Society 5.0 development, it is advisable to expand the range of consulting services and engage in targeted training of expert consultants.

Thus, in the context of forming Society 5.0, characterized by unprecedented transformations and a focus on achieving the Sustainable Development Goals, the role of consulting becomes strategically significant. Consulting is an essential tool for helping businesses adapt successfully to new realities, effectively utilize the potential of advanced

technologies, and ensure their meaningful contribution to achieving the global Sustainable Development Goals.

REFERENCES:

1. Nagahara, M. A Research Project of Society 5.0. In Proceedings of the 2019 IEEE Conference on Control Technology and Applications (CCTA), Kitakyushu, Japan, 19–21 August 2019; pp. 803–804.
2. Fujii, T.; Guo, T.; Kamoshida, A. A Consideration of Service Strategy of Japanese Electric Manufacturers to Realize Super Smart Society (SOCIETY 5.0). In *Proceedings of the Programmieren für Ingenieure und Naturwissenschaftler*; Springer Science and Business Media LLC: Berlin, Germany, 2018; pp. 634–645.
3. Грановська В. Г., Кононенко Л. В., Савченко В. М. Цифровізація у контексті формування «Society 5.0» *Life on the cutting edge: Science. Libraries. Society : Scientific monograph. Riga, Latvia : “Baltija Publishing”, 2025. 365-385 DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-535-8-20>*
4. Narvaez Rojas, C., Alomia Peñafiel, G. A., Loaiza Buitrago, D. F., & Tavera Romero, C. A. (2021). Society 5.0: A Japanese concept for a superintelligent society. *Sustainability*, 13(12), 6567. <https://doi.org/10.3390/su13126567>
5. Global Business Management Consulting Services Market Size (2022-2028) Share, Industry Trends, Growth, Challenges, and Forecast: Facts & Factors. URL: <https://www.linkedin.com/pulse/global-business-management-consulting-services-market-ram-rupnur> (дата звернення: 15.04.2025).
6. Мазур Н., Ніколашин А. Ринок консалтингових послуг України та світу в умовах змін. *Економіка та суспільство*. 2021. (24). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-24-15> (дата звернення: 14.04.2025)
7. Сайт державної служби статистики URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 17.04.2025).

Міхєєва А.В.

здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Херсонського державного аграрно-економічного університету

Повод Т.М.

к.е.н., доцент кафедри підприємництва, обліку та фінансів
Херсонський державний аграрно-економічний університет
м. Кропивницький, Україна

ВПЛИВ ЗЕЛЕНИХ ІНВЕСТИЦІЙ НА ЕКОНОМІКУ

Вплив зелених інвестицій на економіку є багатограним і переважно позитивним, оскільки вони сприяють не лише сталому розвитку, але й створюють нові можливості для зростання та підвищення конкурентоспроможності.

Організація економічного співробітництва та розвитку (з англ. Organization for Economic Cooperation and Development, OECD) наводить визначення в більш широкому трактуванні: зелені інвестиції – це вкладення у ті підприємства, проекти та фінансові інструменти, що переважно працюють у сфері відновлюваної енергетики, зниження рівня викидів вуглецю, покращання змін клімату і створення та розповсюдження екологічних технологій [2].

Зелені фінанси залучають капітал від соціально-відповідальних інвесторів, які шукають можливості для інвестування в сталі та екологічно орієнтовані проекти. Це може допомогти диверсифікувати інвестиційні портфелі та знизити довгострокові ризики.

Інвестиції у відновлювані джерела енергії зменшують залежність від імпорту викопного палива, що підвищує енергетичну безпеку країни та стабілізує національну економіку, особливо в умовах волатильності світових цін на енергоносії.

"Зелені" робочі місця часто є більш стійкими до циклічних коливань економіки, оскільки вони пов'язані з довгостроковими цілями сталого розвитку.

У найширшому розумінні «екологічна (зелена) економіка» розглядає взаємозв'язок екологічних, економічних та соціальних систем.

Зелені фінанси тісно пов'язані з поняттям відповідального інвестування (ESG). Це означає, що при ухваленні інвестиційних рішень поряд із матеріальними показниками враховують екологічні (E — environmental), соціальні (S — social) й управлінські (G — governance) чинники [1].

Зменшення екологічних та економічних ризиків

- Боротьба зі зміною клімату. Зменшення викидів парникових газів через зелені інвестиції допомагає уникнути економічних збитків, пов'язаних з екстремальними погодними явищами, підвищенням рівня моря та іншими наслідками зміни клімату.
- Раціональне використання ресурсів. Інвестиції в енергоефективність, управління відходами та чисті технології сприяють зменшенню споживання ресурсів, що знижує витрати на виробництво та підвищує конкурентоспроможність підприємств.
- Зниження залежності від природних ресурсів. Диверсифікація джерел енергії та сировини робить економіку менш вразливою до коливань цін на сировинні товари.

Однак, враховуючи глобальні тренди та зростаючу обізнаність щодо екологічних проблем, зелені інвестиції є не лише способом боротьби зі зміною клімату, а й потужним інструментом для стимулювання економічного зростання, створення робочих місць та підвищення стійкості національної економіки у довгостроковій перспективі. Для України, особливо в умовах повоєнного відновлення, зелені інвестиції є ключовим елементом для побудови сучасної, конкурентоспроможної та сталої економіки.

Типи зелених інвестицій

- Відновлювані джерела енергії (сонце, вітер)
- Зелені облігації, спрямовані на фінансування еко-проектів
- Енергоефективні технології
- Сталій транспорт (електромобілі, залізнична інфраструктура)
- Екологічне будівництво та утилізація відходів

Зелені інвестиції мають потенціал значно впливати на економіку:

- Створення нових робочих місць. Розвиток «зеленої» енергетики, екоіндустрій та будівництва генерує попит на нові професії.
- Зростання ВВП. У країнах, які активно інвестують у сталі технології, відзначається стабільне економічне зростання.
- Зниження енергетичної залежності. Інвестиції у відновлювану енергетику зменшують потребу в імпорті викопного палива.
- Підвищення інвестиційної привабливості. Сталі проекти є менш ризикованими у довгостроковій перспективі.

Компанії, які впроваджують ESG-підходи, мають вищу ринкову капіталізацію та лояльність клієнтів. Енергоефективність знижує витрати на операційну діяльність. «Зелені» бізнеси отримують переваги в доступі до дешевшого фінансування.

Україна має великий потенціал для залучення зелених інвестицій:

- Відновлення енергетичної інфраструктури після воєнних руйнувань.
- Розвиток енергоефективного будівництва та громадського транспорту.
- Участь у програмах, щодо кліматичного фінансування[4].

Відповідно до Закону України «Про інвестиційну діяльність» залежно від інвестиційної діяльності можна виокремити такі види інвестицій [3]:

1. Інвестування, що здійснюється фізичною особою, недержавними організаціями, господарськими об'єднаннями та іншими юридичними особами, сформованими на основі колективної власності.

2. Державні інвестиції, що здійснюються державою в особі вищих органів за рахунок коштів державного бюджету чи позичкових коштів.

3. Місцеве інвестування, що здійснюється органами місцевого самоврядування, комунальними підприємствами за рахунок коштів місцевих бюджетів чи позичкових коштів.

4. Державна підтримка для здійснення інвестиційних проектів.

5. Іноземне інвестування, коли здійснюють інвестиційну діяльність на території України, а постійне місцезнаходження (проживання) суб'єкта господарювання за межами території України.

6. Спільне інвестування, що здійснюється фізичними, юридичними особами України та інших країн.

Переваги зелених фінансів

- диверсифікація портфелів, зниження довгострокових ризиків;
- стимулювання інновацій, розвиток нових технологій;
- доступ до нових пулів капіталу від соціально-відповідальних інвесторів;
- створення нових ринків, бізнес-можливостей;
- позитивний внесок у сталий розвиток і боротьбу зі зміною клімату.

Недоліки зеленої економіки

- високі початкові витрати на «озеленення» виробництва й інфраструктури;
- недостатньо розвинута екосистема фінансів у багатьох країнах;
- брак єдиних стандартів;
- потенційні втрати робочих місць у традиційних «коричневих» галузях;

- необхідність зміни усталених практик виробництва та споживання енергоефективністю та зеленою економікою.

Зелені інвестиції є ключовим драйвером для майбутнього економіки. Вони не лише сприяють екологічній трансформації, а й створюють нові можливості для бізнесу, підвищують добробут населення та забезпечують довгострокову економічну стійкість.

Список використаних джерел

1. Зелена економіка та зелені фінанси: що це та які перспективи для України
URL: <https://weagro.com.ua/blog/zelena-ekonomika-ta-zeleni-finansy-shho-cze-ta-yaki-perspektyvy-dlya-ukrayiny/> (дата звернення 17.05.25)
2. «Зелені» інвестиції у сталому розвитку: світовий досвід та український контекст URL : https://razumkov.org.ua/uploads/article/2019_ZELEN_INVEST.pdf (дата звернення 17.05.25)
3. Про інвестиційну діяльність. Закон України від 18.09.1991 р. № 1560-XII
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1560-12> (дата звернення 17.05.25)
4. Мельник, Л. Г. «Зелена» економіка (досвід ЄС і практика України у світлі III і IV промислових революцій) : підручник / Л. Г. Мельник. Суми: ВТД «Університетська книга», 2018. 463 с. (дата звернення 17.05.25)
5. Карнаушенко А.С. Розвиток ринку зелених облігацій у контексті глобальної стратегії сталого розвитку та переходу до циркулярної економіки. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*, 2024. №16.
URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2024-16-06-01> (дата звернення 17.05.25)
5. Повод Т.М. Можливості та ризики розвитку зеленої економіки. Стратегія відновлення деокупованих територій України: виклики постконфліктного розвитку та шляхи їх подолання : колективна монографія / Кол. авторів. Івано-Франківськ. 2025. 721 с. С. 653-669. URL: <https://surl.li/sqyyjf> (дата звернення 17.05.25)

Тимкович П.В.

завідувач сектором економічних досліджень
лабораторії товарознавчих та економічних досліджень
Львівський науково-дослідний інститут судових експертиз
Міністерства юстиції України
м. Львів, Україна.

**ПРОВЕДЕННЯ СУДОВО-ЕКОНОМІЧНИХ ЕКСПЕРТИЗ
З ПИТАНЬ ДОКУМЕНТАЛЬНОГО ПІДТВЕРДЖЕННЯ СУМ
ВВІЗНОГО МИТА ПРИ ЗДІЙСНЕНІ ОПЕРАЦІЙ ІЗ ВВЕЗЕННЯ ТОВАРІВ
НА МИТНУ ТЕРИТОРІЮ УКРАЇНИ**

Експертна практика останніх років свідчить про збільшення кількості призначених органами досудового розслідування (Державним бюро розслідувань, Національною поліцією України, Бюро економічної безпеки України) судово-економічних експертиз у справах, пов'язаних із оподаткування митними платежами товарів, які ввозяться на митну територію України, нарахуванням митних платежів стосовно незаконного переміщення товарів через митний кордон.

Вказана ділянка судово-експертної роботи визначається проведенням досліджень на предмет документального підтвердження та нормативної обґрунтованості, встановлених за результатами відповідних контрольних заходів належних до сплати в бюджет сум загальнодержавних податків (митних платежів), згідно наступного переліку: мито (ввізне мито; сезонне мито; особливі види мита: спеціальне, антидемпінгове, компенсаційне, додатковий імпорتنний збір); акцизний податок; податок на додану вартість. Із узагальнення експертної практики проведення судових експертиз судовими експертами з економічного виду досліджень, за спеціальностями 11.1 «Дослідження документів бухгалтерського,

податкового обліку і звітності», 11.2 «Дослідження документів про економічну діяльність підприємств і організацій» слід відзначити потребу органів досудового розслідування у вирішенні питань, стосовно документального підтвердження здійснених державними митними органами розрахунків належних до сплати в бюджет сум митних платежів щодо операцій із ввезення на митну територію України таких товарів, а також підтвердження відповідності проведених державними митними органами обчислень сум митних платежів нормативно встановленій методології їх визначення. В контексті обговорення даного напрямку судово-експертної роботи пропонується розглянути основні напрямки проведення судово-економічних досліджень з питань підтвердження документальної та нормативної обґрунтованості обчислень сум ввізного мита при здійсненні операцій із ввезення товарів на митну територію України.

Відповідно до вимог Митного кодексу України [3] нарахування та сплата ввізного мита при ввезенні товарів на митну територію України здійснюється згідно ставок, визначених Митним тарифом України [2], що встановлюється Верховною Радою України шляхом прийняття законів України. Митний тариф України є невід'ємною частиною Закону України «Про Митний тариф України» та містить перелік ставок загальнодержавного податку - ввізного мита на товари, що ввозяться на митну територію України і систематизовані згідно з Українською класифікацією товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТ ЗЕД), складеною на основі Гармонізованої системи опису та кодування товарів [2].

Відповідно до вимог вищевказаного Закону, ставки вивізного мита щодо кожного виду товарів визначаються у відповідності до приналежності того чи іншого товару до групи за кодом товару, згідно з УКТ ЗЕД [2]. Досить часто у кримінальних провадженнях судовими експертами з економічного виду досліджень вирішуються питання стосовно правильності обчислення показників ввізного мита стосовно виявлених правоохоронними органами фактів контрабанди товарів –

незаконного переміщення товарів через кордон для їх вільного обігу на території України.

Враховуючи вказану обставину справи експертні дослідження проводяться з урахуванням статті 296 Митного кодексу України, вимогами якої передбачено, що у разі незаконного ввезення товарів на митну територію України суми належних до сплати митних платежів нараховуються за ставками, встановленими на день переміщення цих товарів через митний кордон України, а якщо такий день встановити неможливо, - на день виявлення факту такого ввезення. При цьому, базою оподаткування є митна вартість цих товарів, їх кількість або інші показники, встановлені законом, що використовуються для визначення бази оподаткування, на день нарахування митних платежів. Проте, якщо визначити суму належних до сплати митних платежів неможливо внаслідок ненадання митному органу точних відомостей про характер товарів, їх назву, кількість, країну походження і митну вартість, сума митних платежів визначається виходячи з найбільшої величини ставок митних платежів, кількості чи вартості товарів, що можуть бути визначені на підставі наявних відомостей [3]. Вирішення вищевказаних експертних завдань судовими експертами проводиться шляхом побудови економічної моделі розрахунку сум ввізного мита щодо кожного із товарів, які були об'єктами контролю державних митних органів, із застосуванням їх митної вартості та класифікації згідно УКТ ЗЕД. При цьому, слід наголосити на необхідності дотримання судовим експертом меж своєї компетенції, оскільки проведення досліджень на предмет підтвердження показників митної вартості товарів, а також їх класифікації згідно визначених УКТ ЗЕД кодів, не відноситься до предмету дослідження судово-економічної експертизи. А тому, вказаний етап дослідження проводиться судовим експертом з економічного виду досліджень із застосуванням показників митної вартості товарів та їх класифікації згідно УКТ ЗЕД, визначених спеціалістами державних митних органів або встановлених за результатами

проведення судових товарознавчих експертиз. Підсумковим етапом дослідження є складення судовим експертом висновку на підставі результатів зіставлення сум ввізного мита, отриманих в результаті створення економічної моделі розрахунку сум ввізного мита із проведеними державними митними органами розрахунками вказаного виду платежів.

Отже, вищевказані дослідження проводяться судовим експертом із застосуванням спеціальних методів дослідження судово-економічної експертизи: документальної перевірки, моделювання та зіставлення документів, які передбачено експертною методикою за реєстраційним кодом 11.0.08 [2]. Використання наведеного алгоритму забезпечуватиме проведення експертом повного дослідження, надання обґрунтованого та об'єктивного висновку, як це передбачено Інструкцією про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень [1].

Список використаних джерел:

1. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень: Наказ Міністерства юстиції України від 08.10.1998 р. № 53/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text> (дата звернення: 15.05.2025).
2. Методи, способи та прийоми, які використовуються при проведенні судово-економічних експертиз (реєстраційний код згідно Реєстру методик проведення судових експертиз Міністерства юстиції України – 11.0.08) / Н. Водоп'ян, Т. Саніна, Т. Хрущ, Н. Кушакова, Н. Дондик, Є. Сидоренко, Т. Гузенко, О. Мороз, К. Раковець, А. Лисенко. - Дніпропетровськ: Дніпропетровський НДІСЕ, 2003.
3. Митний кодекс України : Кодекс України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> (дата звернення: 15.05.2025).
4. Про Митний тариф України : Закон України від 19.10.2022 р. № 2697-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-20#Text> (дата звернення: 15.05.2025).

Бурдьо І.М.

к.е.н., судовий експерт, директор
ТОВ «Судово-експертне бюро України»
м. Львів, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ЕКСПЕРТНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ОПОДАТКУВАННЯ ОПЕРАЦІЙ ІЗ ПОСТАЧАННЯ ТОВАРІВ, ПОСЛУГ В РАМКАХ ПРОЕКТІВ МІЖНАРОДНОЇ ТЕХНІЧНОЇ ДОПОМОГИ

Міжнародна технічна допомога - фінансові та інші ресурси та послуги, що відповідно до міжнародних договорів України надаються партнерами з розвитку на безоплатній та безповоротній основі з метою підтримки України [3]. Міжнародна технічна допомога надається Україні країнами-донорами та міжнародними організаціями з 1992 року. Однак, зважаючи на наслідки російської збройної агресії, особливо актуальними для нашої держави стали програми міжнародної технічної допомоги проектів енергетичної безпеки, посилення спроможності органів виконавчої влади тощо.

Процедура залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги (далі по тексту МТД), в тому числі державної реєстрації, моніторингу проектів (програм), акредитації виконавців (юридичних осіб - нерезидентів), реєстрації представництва донорської установи в Україні визначаються постановою Кабінету Міністрів України від 15 лютого 2002 року № 153 «Про створення єдиної системи залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги» (далі по тексту – Порядок 153). Відповідно до вказаного нормативного документу проекти (програми) підлягають обов'язковій державній реєстрації. Державна реєстрація проектів (програм) є підставою для акредитації їх виконавців, а також

реалізації права на одержання відповідних пільг, привілеїв, імунітетів, передбачених законодавством та міжнародними договорами України [3].

Так, відповідно до пункту 197.11 статті 197 Податкового кодексу України [2] звільняються від оподаткування ПДВ, зокрема, операції з:

постачання товарів та послуг на митній території України та ввезення на митну територію України товарів як міжнародної технічної допомоги, яка надається відповідно до міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана у встановленому законодавством порядку;

постачання товарів та послуг на митній території України та ввезення на митну територію України товарів, що фінансуються за рахунок міжнародної технічної допомоги, яка надається відповідно до міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана у встановленому законодавством порядку.

Підтвердженням права суб'єкта господарювання на застосування пільг з податку на додану вартість при здійсненні операцій з постачання товарів, послуг в рамках проекту міжнародної технічної допомоги є наступні документи:

1. Копія реєстраційної картки проекту, складеної за формою згідно з додатком 1 до Порядку 153, яка підписується заступником Державного секретаря Кабінету Міністрів України чи іншою уповноваженою особою Секретаріату Кабінету Міністрів України, засвідчується печаткою Секретаріату Кабінету Міністрів України та видається заявникові з надсиланням копії бенефіціарові протягом п'яти робочих днів від дати прийняття рішення про проведення державної реєстрації проекту (програми).

2. Копія плану закупівлі, який у разі виникнення необхідності в реалізації права на податкові пільги, передбачені законодавством та міжнародними договорами України, Секретаріат Кабінету Міністрів України надсилає у п'ятиденний строк після реєстрації проекту (програми) до ДПС та Держмитслужби разом з копією реєстраційної картки в електронному вигляді з метою інформування

про наявність податкових пільг, передбачених законодавством та міжнародними договорами України в рамках реалізації проєктів (програм) [3].

3. Контракт на постачання товарів, надання послуг, що фінансується за кошти міжнародної технічної допомоги.

4. Інформаційне підтвердження за формою згідно з додатком 8 до Порядку 153, яке виконавець та субпідрядник, що реалізують право на податкові пільги, передбачені законодавством та міжнародними договорами України, щомісяця до 20 числа складають та подають в письмовому та електронному вигляді органіві ДПС, в якому перебувають на обліку як платники податків [3].

Аналогічної позиції щодо документального підтвердження права підприємства на отримання податкової пільги по операціях з постачання товарів, послуг у рамках проєкту міжнародної технічної допомоги дотримуються й органи Державної податкової служби України у своїх листах та податкових консультаціях.

Отже, операції з постачання товарів, послуг у рамках проєкту міжнародної технічної допомоги та в межах затвердженого плану закупівлі товарів, послуг, що придбаваються виконавцями проєктів за кошти МТД, звільняються від оподаткування ПДВ. Якщо виконавець проєкту міжнародної технічної допомоги здійснює придбання товарів чи послуг, зазначених у плані закупівлі проєкту, у постачальника - платника ПДВ, то в договорі на таке постачання ціна предмету закупівлі має бути вказана «Без ПДВ». Постачальник при постачанні таких товарів та послуг виконавцю проєкту МТД складає в установленому порядку податкову накладну на відвантаження таких товарів, послуг, яка підлягає обов'язковій реєстрації в Єдиному реєстрі податкових накладних. У розділі III та графі 11 такої накладної робиться помітка «Без ПДВ», а також вказується підстава для звільнення таких операцій від оподаткування ПДВ.

Експертне дослідження на предмет документального підтвердження обґрунтованості відображення суб'єктом господарювання операцій із постачання

товарів, послуг, що фінансуються за рахунок міжнародної технічної допомоги у бухгалтерському та податковому обліку проводиться за наступним алгоритмом:

1. Вивчення документів, які підтверджують, що операції, які аналізуються, здійснюються в рамках проекту МТД з правом на одержання відповідних пільг, привілеїв, імунітетів, передбачених законодавством та міжнародними договорами України.

2. Дослідження первинних документів (накладні, акти наданих послуг), у яких відображено здійснення операцій з поставки товарів чи послуг в рамках проектів МТД за формою та змістом, використовуючи відповідні методи судових експертиз [1].

3. Вивчення податкових накладних на предмет їх реєстрації в Єдиному реєстрі податкових накладних з відповідним кодом пільги та включення до інформаційних підтверджень виконавця та субпідрядника.

4. Співставлення даних первинних документів з обліковими регістрами по відповідних рахунках для встановлення правильності та повноти їх відображення у бухгалтерському обліку.

5. Дослідження податкової звітності з податку на додану вартість.

При цьому слід врахувати, що об'єктами дослідження у вказаних експертизах, окрім первинних документів (накладні, акти наданих послуг, податкові накладні), регістрів бухгалтерського обліку по відповідних рахунках та податкової звітності, також є перелічені вище реєстраційна картка проекту, план закупівлі, контракт та інформаційне підтвердження, що надсилається учасниками до органів ДПС, які підтверджують право на отримання податкової пільги.

Підсумовуючи вищевказане, відображення в обліку операцій з постачання товарів, послуг в рамках проектів міжнародної технічної допомоги потребує наявності додаткового документального підтвердження права на застосування

податкових пільг, яке має бути враховане судовим експертом при складанні висновку.

Список використаних джерел

1. Методи, способи та прийоми, які використовуються при проведенні судово-економічних експертиз (реєстраційний код згідно Реєстру методик проведення судових експертиз Міністерства юстиції України – 11.0.08) / Н. Водоп'ян, Т. Саніна, Т. Хрущ, Н. Кушакова, Н. Дондик, Є. Сидоренко, Т. Гузенко, О. Мороз, К. Раковець, А. Лисенко. - Дніпропетровськ: Дніпропетровський НДІСЕ, 2003.
2. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/ed20181004> (дата звернення: 15.05.2025).
3. Порядок залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги : Постанова Каб. Міністрів України від 15.02.2002 № 153. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/153-2002-п?ed=20220825&find=1&text=пільг#Text> (дата звернення: 15.05.2025).

Повод Т.М.

к.е.н., доцент кафедри підприємництва, обліку та фінансів

Херсонський державний аграрно-економічний університет

м. Кропивницький, Україна

БАНКІВСЬКИЙ СЕКТОР ЯК ДРАЙВЕР ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Банківський сектор традиційно виконує ключову функцію посередництва між учасниками економічної системи. В умовах цифрової трансформації цей сектор не лише адаптується до нових технологій, а й виступає їх активним провайдером. Згідно з дослідженням *McKinsey Global Institute*, цифрові інновації можуть підвищити продуктивність фінансового сектору на 20–25 % у глобальному вимірі [1]. У провідних банках світу активно застосовуються штучний інтелект, блокчейн, хмарні технології, біометрична ідентифікація, big data. Це не лише оптимізує операційні процеси, а й забезпечує персоніфікований підхід до обслуговування клієнтів [2;3;9;10;11]. Українські банки, зокрема державні (наприклад, ПриватБанк та Ощадбанк), демонструють високий рівень цифрової інтеграції та підтримки fintech-екосистем [4]. Інтеграція цифрових технологій у банківську діяльність має значний мультиплікативний ефект для економіки. Насамперед, завдяки автоматизації процесів та впровадженню інтелектуальних алгоритмів (штучного інтелекту, аналітики великих даних) знижуються транзакційні витрати як для банків, так і для клієнтів. Це дозволяє значно оптимізувати операційні витрати, пришвидшити обробку платежів, зменшити кількість помилок та ризик шахрайства [2;8;9]. Крім того, цифрові платформи забезпечують прозорість фінансових потоків, що є важливою умовою для детінізації економіки та підвищення ефективності податкового адміністрування. Широке впровадження електронного банкінгу,

мобільних застосунків, відкритих API (Open Banking) сприяє підвищенню фінансової інклюзії — особливо в сільській місцевості, серед молоді та соціально вразливих груп населення, що раніше не мали стабільного доступу до банківських послуг [1;5;9]. Такі зміни створюють сприятливі умови для розвитку малого та середнього підприємництва (МСП), яке часто стикається з проблемами доступу до кредитування. Застосування альтернативних форм скорингу (на основі big data) і цифрових фінансових сервісів (наприклад, краудлендингу, онлайн-факторингу) дозволяє МСП залучати фінансування без участі традиційних посередників [5;7;8;10;11]. Крім цього, цифрова трансформація банківського сектору покращує інвестиційний клімат країни. Підвищення прозорості, надійності та швидкості фінансових транзакцій зменшує бар'єри для входу іноземного капіталу, сприяє розвитку венчурного фінансування та залученню прямих іноземних інвестицій [2;5]. Попри очевидні переваги, цифровізація банківської сфери супроводжується низкою структурних і технологічних ризиків. Одним із головних викликів є кібербезпека. Зростання обсягу електронних транзакцій та використання хмарних технологій робить фінансові системи більш вразливими до кібератак, фішингу, шкідливого ПЗ тощо. За даними Bank for International Settlements, частота кіберінцидентів у банках зросла на понад 80 % протягом останніх п'яти років [6;9].

Не менш актуальним є питання захисту персональних даних клієнтів, особливо з огляду на впровадження технологій біометричної ідентифікації та машинного навчання. Недостатнє регулювання або зловживання доступом до персональної інформації може мати серйозні правові та етичні наслідки [3; 6].

Цифрова трансформація також потребує оновлення нормативно-правової бази. Традиційні регуляторні підходи не завжди адекватно відображають нові фінансові моделі, такі як необанки, криптовалюти, децентралізовані платформи. Відсутність прозорих стандартів для цифрових фінансових продуктів може створити нерівні умови конкуренції або підвищити системні ризики [6].

Крім того, цифрова нерівність між регіонами, групами населення та навіть між банками (особливо невеликими регіональними установами) може посилити соціально-економічне розшарування. Цифрова інфраструктура в Україні досі має нерівномірне покриття, що обмежує можливості цифрового включення для певних категорій клієнтів [4;10;11]. У цьому контексті особливо важливим є досягнення збалансованості між інноваційним розвитком банків та підтримкою фінансової стабільності, що має забезпечуватися комплексним наглядом з боку центрального банку та адаптивним регулюванням [6].

Тому, роль банківського сектору на сьогодні, як провідного інституційного драйвера цифрової трансформації національної економіки є важливою, тому що цифровізація банківських послуг виступає каталізатором для модернізації фінансової інфраструктури, стимулювання інновацій та підвищення фінансової інклюзії. Особливу увагу необхідно приділяти інституціональним викликам та перспективам впровадження цифрових технологій у банківській сфері України.

Банківський сектор виступає важливою ланкою у цифровій трансформації економіки. В умовах війни та посткризового відновлення України ефективна цифровізація банків може стати інструментом стабілізації та довгострокового зростання.

Список використаних джерел:

1. McKinsey Global Institute. *Digital Finance for All: Powering Inclusive Growth in Emerging Economies*. 2016. URL: <https://www.mckinsey.com> (дата звернення 20.04.2025)
2. Zubarev A. et al. *Digital Transformation of the Banking Sector*. Journal of Economics and Financial Analysis. 2022. Vol. 6(1). P. 45–59.
3. Arner D., Barberis J., Buckley R. *The Evolution of Fintech: A New Post-Crisis Paradigm?* Georgetown Journal of International Law. 2016. Vol. 47. P. 1271–1319.

4. Національний банк України. *Щорічний звіт*. URL: <https://bank.gov.ua> (дата звернення 20.04.2025).
5. PwC. *Financial Services Technology 2020 and Beyond: Embracing Disruption*. 2020. URL: <https://www.pwc.com> (дата звернення 20.04.2025).
6. Bank for International Settlements. *Big tech in finance: opportunities and risks*. BIS Quarterly Review. March 2021. URL: <https://www.bis.org> (дата звернення 20.04.2025).
7. Карнаушенко, А. С., Петренко, В. С., & Лопатньов, Д. К. Пасивний дохід в Україні: джерела та перспективи. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління, 2024. URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2024-13-08-01> <https://dspace.ksaeu.kherson.ua/handle/123456789/10273> (дата звернення 20.04.2025).
8. Карнаушенко А. С. Антикорупційний досвід Німеччини: перспективи впровадження в Україні ТНВ: Публічне управління та адміністрування, 2024. №5, 29-39. URL: <https://doi.org/10.32782/tnv-pub.2024.5.4> <https://dspace.ksaeu.kherson.ua/handle/123456789/10275> (дата звернення 20.04.2025).
9. Karnaushenko, A., Tanklevska, N., Povod T., Kononenko, L., & Savchenko, V. Implementation of blockchain technology in agriculture: fashionable trends or requirements of the modern economy. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal* (Q3), 2023. 9(3), с. 124-149. URL: <https://doi.org/10.51599/are.2023.09.03.06> (дата звернення 20.04.2025).
10. Повод, Т. (2023). Особливості формування ресурсної бази банків: сутність та значення. *Таврійський науковий вісник*. Серія: Економіка, (16), 236-243. URL: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2023.16.31> (дата звернення 20.04.2025).
11. Посаднєва, О., & Повод, Т. Вплив деструктивних факторів зовнішнього середовища на обсяг залучених ресурсів банківської системи України. *Таврійський*

науковий вісник. Серія: Економіка, 2023 (18), 231-237. URL:
<https://doi.org/10.32782/2708-0366/2023.18.26> (дата звернення 20.04.2025).

Повод Т.М.

к.е.н., доцент кафедри підприємництва, обліку та фінансів

Яровий С.І.

здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня

Херсонський державний аграрно-економічний університет

м. Кропивницький, Україна

ФІНАНСОВА ІНКЛЮЗІЯ ЧЕРЕЗ КРАУДФАНДИНГ: ШАНСИ ДЛЯ МІКРО- ТА СІМЕЙНОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Проблема доступу до фінансування є однією з ключових для мікро- та сімейного бізнесу в Україні. За умов недостатнього кредитування та високої вартості фінансових ресурсів традиційними інструментами, альтернативні форми фінансування набувають особливої ваги. Одним із таких інструментів виступає краудфандинг — колективне фінансування проєктів через цифрові платформи, що поєднує технологічну доступність та соціальну взаємодію [1;2; 6;7].

Фінансова інклюзія визначається як доступність фінансових послуг для широких верств населення та суб'єктів господарювання. У цьому контексті краудфандинг відіграє подвійну роль: як канал фінансування для малих проєктів і як платформа для залучення уваги до соціально значущих ініціатив [1;3;6;7]. Залежно від моделі (донорська, винагородна, інвестиційна, кредитна) краудфандинг може адаптуватися до різних бізнес-цілей [4; 8;9;10].

Потенціал краудфандингу для мікро- та сімейного бізнесу [4;5;6;7;8;13]: мікробізнес часто має обмежену кредитну історію або неформальний статус.

Краудфандинг дозволяє обійти бар'єри, пов'язані з банківськими вимогами; сімейний бізнес має сильні локальні зв'язки, що створює потенціал для мобілізації фінансування на основі довіри; цифровізація бізнесу дає змогу створювати сторінки проєктів на платформах (напр., Spilnokosht, Na-Starte, StartEra тощо), поширюючи їх через соціальні мережі.

Бар'єри та виклики у використанні краудфандингу в Україні, це відсутність спеціального законодавчого регулювання краудфандингу; низька фінансова та цифрова грамотність серед мікропідприємців; недовіра до фінансових інструментів і слабка культура підтримки бізнесу «знизу»; обмежений доступ до електронних платіжних систем у сільських та малозабезпечених регіонах [3;4;5;13]

Наші рекомендації щодо стимулювання розвитку краудфандингу, це: законодавче врегулювання діяльності краудфандингових платформ та захисту інвесторів; освітні програми для підприємців з цифрового маркетингу та фінансової грамотності; державне стимулювання проєктів мікробізнесу через спільне фінансування (наприклад, модель «краудфандинг + грант»); підтримка соціального підприємництва та проєктів у сфері креативної економіки як пріоритетів [2;3;5;11;12].

Краудфандинг є перспективним інструментом фінансової інклюзії для мікро- та сімейного бізнесу в Україні, зокрема в умовах цифрової трансформації. Його розвиток потребує комплексного підходу: нормативного, освітнього, інфраструктурного. За умови підтримки з боку держави та суспільства, краудфандинг може стати каталізатором розвитку підприємництва на місцевому рівні.

Список використаних джерел

1. Belleflamme P., Lambert T., Schwienbacher A. Crowdfunding: Tapping the Right Crowd // Journal of Business Venturing. 2014. Vol. 29(5). P. 585–609.

2. World Bank. Crowdfunding's Potential for the Developing World. Washington: infoDev, 2013. URL: https://www.infodev.org/infodev-files/wb_crowdfundingreport-v12.pdf
3. Regulation (EU) 2020/1503 of the European Parliament and of the Council of 7 October 2020 on European Crowdfunding Service Providers (ECSP) for Business // Official Journal of the European Union. 2021.
4. Марчук О.І., Сасевич Ю.В. Краудфандинг як інструмент фінансування підприємництва в Україні. *Фінанси України*. 2022. № 6. С. 47–56.
5. Чухно А.А., Корнієнко О.І. Краудфандинг: стан та перспективи розвитку в Україні. *Економіка та держава*. 2021. № 8. С. 35–39.
6. Tanklevska, N., Povod, T., Ostapenko, A., Borovik, L. Crowdfunding Development Trends: Foreign Experience and Ukrainian Realities in the Digital Economy. *Lecture Notes in Networks and Systems*, 2021, 194 LNNS, S. 897–908. URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007%2F978-3-030-69221-6_69
7. Повод, Т.М. Ключові аспекти функціонування краудфандингу. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*, 2021, (10), 117-125. URL: <https://doi.org/10.32851/2708-0366/2021.10.16>
8. Повод, Т.М. Поведінкові фінанси: інтеграції з класичними теоріями для ефективного управління інвестиційними рішеннями. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*, 2024, (22), 146-152. URL: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2024.22.16>
9. Петренко В.С., Боровік Л.В., Карнаушенко А.С. Інтеграція ESG-факторів у фінансову звітність. *Ефективна економіка*. 2024. №10. URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.10.10>
11. Пантелеймоненко, А., Карнаушенко, А. Фінансовий інжиніринг: етапи еволюції та їх сутнісні характеристики. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*, 2024. 19, 93-103. URL: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2024.19.12>
12. Петренко В.С., Карнаушенко А.С., Мельнікова К.В. Альтернативні джерела фінансування. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2023. №49. с. 57-62 URL: <https://doi.org/10.32999/ksu2307-8030/2023-49-9>
13. Офіційні сайти краудфандингових платформ: Spilnokosht. URL: <https://biggggidea.com> ; StartEra. URL: <https://start-era.com>

Цвілій С.М.

к.е.н., доцент кафедри туристичного, готельного та ресторанного бізнесу

Національний університет «Запорізька політехніка»

м. Запоріжжя, Україна

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ В КЛІЄНТООРІЄНТОВАНИХ СЕРВІСАХ ТУРИСТИЧНОГО, ГОТЕЛЬНОГО ТА РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ

Штучний інтелект сприяє зростанню ефективності, розвитку інноваційних послуг в туризмі, покращенню досвіду клієнтів. У клієнтоорієнтованих сервісах ШІ сприяє персоналізації туристичних послуг шляхом аналізу великих обсягів даних. Чат-боти, віртуал-помічники, системи рекомендацій дозволяють швидко реагувати на запити, надавати індивідуальні пропозиції. Інтеграція ШІ у системи бронювання допомагає автоматично підбирати варіанти, враховуючи попередні уподобання користувачів, бюджет, мету подорожі. Сервіси (Google Travel або Expedia) активно застосовують ці технології, забезпечуючи точність і зручність для користувачів. ШІ сприяє розвитку маркетингу у туристичній галузі. Аналіз поведінкових даних запускає таргетовані рекламні кампанії при максимальній ефективності. Аналіз соціальних мереж дозволяє знайти потенційних клієнтів та пропонувати їм персоналізовані пропозиції [1]. За допомогою ШІ відбувається оптимізація внутрішніх процесів підприємств. Технології ШІ використовуються для автоматизації завдань (управління бронюванням, логістика, аналіз ринкових трендів). Це дозволяє зменшити витрати та підвищити продуктивність. Сучасні інструменти: системи управління доходами, дозволяють аналізувати попит і пропозицію в реальному часі, коригуючи ціни відповідно до ринкових умов [2].

Автоматизація торкається обслуговування клієнтів. Віртуальні помічники на основі ШІ (Alexa або Siri) допомагають у пошуку інформації, бронюванні номерів

чи квитків, вирішують питання клієнтів. Завдяки цьому персонал може зосередитися на більш складних і творчих завданнях. Окремої уваги заслуговує використання ШІ для поліпшення досвіду мандрівників. Інтелектуальні системи навігації, перекладачі, доповнена реальність створили нові можливості (табл. 1).

Таблиця 1.

Інтелектуальні системи навігації в туристичному маркетингу

Назва системи	Характеристика системи	Приклад використання
Навігаційні додатки на основі ШІ	Програми використовують алгоритми ШІ для розрахунку оптимальних маршрутів, враховуючи дорожні умови, погоду, час доби, інтереси туриста; пропонують альтернативні шляхи у разі різних змін на маршруті (затори, перекриття доріг тощо).	Google Maps, Waze, Citymapper, Komoot, Maps.me, TouristEye (TripAdvisor), Locus Map, Navmii.
Інтерактивні карти та віртуальні гідів	Використання доповненої реальності й віртуальних гідів для навігації у реальному часі. Туристи можуть використовувати смартфони і окуляри для отримання візуальних підказок прямо в реальному світі – полегшує орієнтацію в новому середовищі.	Google Earth, Layar, Arloopa, CityMaps2Go, TripAdvisor, **izi.TRAVEL**, Mapillary, Visit A City, Viar360, The PocketGuide.
Персоналізація маршрутів	Інтелектуальні системи аналізують поведінку туриста, його уподобання та історію подорожей для створення персоналізованих рекомендацій щодо маршрутів, зупинок, цікавих місць, ресторанів, магазинів або культурних об'єктів.	Google Maps, TripIt, Sygic Travel, Visit A City, Rome2Rio, Komoot, Roadtrippers, Musement, Utrip, Culture Trip.
Розпізнавання об'єктів та місць	ШІ-системи можуть використовувати технології комп'ютерного зору для розпізнавання об'єктів або пам'яток через камеру смартфона чи інші пристрої, що дозволяє туристам отримувати додаткову інформацію про навколишні об'єкти в реальному часі.	Google Lens, SnapTravel (Snapchat), Vivino, Seek by iNaturalist, PlantSnap, Google Arts & Culture, Blippar, Wikitude, Smartify, CamFind, Replika AI.
Навігація для людей з вадами зору та обмеженими можливостями	Інтелектуальні системи можуть включати голосові підказки та адаптовані навігаційні рішення для людей з обмеженими можливостями, полегшуючи їх пересування в новому середовищі.	Be My Eyes, Seeing AI, Aira, Lazarillo, BlindSquare, NaviLens, GoodMaps Explore, RightHear, Soundscape, WayAround.
Адаптивність до умов	Системи можуть автоматично враховувати зміни погодних умов, природні катастрофи, переповненість туристичних місць або сезонні зміни в інфраструктурі	Weather Underground, Dark Sky (Apple Weather), Google Maps,

навколишнього середовища	для коригування маршрутів або запропонування альтернатив.	Komoot, Windy, AccuWeather AllTrails, CalTopo.
Інтеграція з іншими сервісами	Інтелектуальні навігаційні системи можуть бути інтегровані з іншими туристичними сервісами, такими як бронювання готелів, оренда автомобілів, пропозиції щодо місцевих заходів та подій, дозволяючи туристам планувати свою подорож більш зручно та ефективно.	Expedia.

Всі ці системи створюють комфортні умови для туристів, дозволяючи їм максимально використовувати можливості під час подорожі, зберігаючи гроші й час, знижуючи рівень стресу через складні маршрути чи незнайомі міста. III допомагає у забезпеченні безпеки клієнта. Системи моніторингу і прогнозування на основі III попереджають про можливі ризики (несприятливі погодні умови чи епідеміологічна ситуація в регіоні). Туристи можуть планувати поїздки зважено.

III активно впроваджується у ресторанну галузь. Приклади застосування включають: персоналізацію обслуговування клієнтів (системи аналізу уподобань клієнтів пропонують індивідуальні рекомендації щодо меню), автоматизацію прийому замовлень (інтерактивні кіоски та мобільні додатки дозволяють робити замовлення без участі персоналу), чат-боти (використовуються для бронювання столиків і відповіді на запитання клієнтів), оптимізацію роботи кухні (системи прогнозування допомагають уникати перевитрат продуктів), роботи-офіціанти (автоматизують доставку страв до столів), підтримку дієтичних потреб (додатки з III допомагають клієнтам вибирати страви відповідно обмежень і уподобань), аналіз відгуків (системи обробки текстів виявляють проблеми і покращують обслуговування), динамічне ціноутворення (III коригує ціни на страви залежно від попиту). Інновації не лише покращують досвід клієнтів, але й підвищують ефективність ресторанного бізнесу, створюючи додаткові конкурентні переваги.

Перспективами подальших досліджень є вивчення більш детального впливу роботизації на туристичний, готельний та ресторанний бізнес індустрію, зокрема на робочі місця в компаніях, та розробка нових інструментів для підвищення

ефективності використання ШІ в управлінні потоками туристів та забезпеченні безпеки подорожей. Крім того, доцільно досліджувати етичні питання, пов'язані з впровадженням ШІ в бізнес, а також його вплив на приватність даних клієнтів.

Список використаних джерел:

1. Кукліна Т.С., Цвілий С.М., Журавльова С.М. Використання штучного інтелекту в туристичному бізнесі. *Вісник ХНТУ*. 2025. № 1(92). Ч.2. С. 332 – 337. DOI: <https://doi.org/10.35546/kntu2078-4481.2025.1.2.50>.

2. Цвілий С.М., Корнієнко О.М. Посткоронавірусна маркетингова політика утримання лояльних споживачів готельно-ресторанного продукту. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2021. №42. С. 50 – 55.

Сисоліна І.П.,

к.т.н., доцент,

Амосов В.В.,

к.т.н., доцент

Центральноукраїнський національний технічний університет,
м. Кропивницький, Україна

ПРИНЦИПИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МИТНОГО ОФОРМЛЕННЯ ВАНТАЖІВ

Митне оформлення вантажів є одним з ключових елементів міжнародної торгівлі, що забезпечує контроль за переміщенням товарів через державний кордон. Його ефективність безпосередньо впливає на швидкість товарообігу, інвестиційну привабливість країни, а також наповнення бюджету.

Функціонування митного оформлення базується на таких основних принципах, які й забезпечують його ефективність та прозорість [1, 2]:

- усі процедури митного оформлення повинні суворо відповідати чинному законодавству, міжнародним договорам та нормативно-правовим актам, що забезпечує передбачуваність та рівні умови для всіх учасників зовнішньоекономічної діяльності, тобто принцип законності та верховенства права;

- замість тотального контролю всіх вантажів, сучасна митниця застосовує системи управління ризиками, що дозволяє зосередити ресурси на перевірці високоризикових операцій, прискорюючи оформлення безпечних вантажів, тобто принцип вибірконості та ризик-орієнтованого підходу;

- інформація про митні правила, тарифи, процедури та вимоги має бути легкодоступною для всіх зацікавлених сторін, що сприяє зниженню корупції та підвищенню довіри до митних органів, тобто принцип прозорості та відкритості;

- використання сучасних інформаційних технологій, таких як електронне декларування, автоматизовані системи аналізу даних та електронний документообіг, значно прискорює та спрощує митні процедури, мінімізуючи людський фактор, тобто принцип технологічності та автоматизації;

- ефективна взаємодія між митними органами, бізнесом (імпортерами, експортерами, митними брокерами), іншими державними органами та міжнародними організаціями є запорукою успішного митного оформлення, тобто принцип співпраці та партнерства;

- гармонізація національних митних процедур з міжнародними стандартами (наприклад, Світової митної організації, СОТ) сприяє інтеграції країни у світову торговельну систему та полегшує торгівлю, тобто принцип дотримання міжнародних стандартів.

Розвиток митного оформлення вантажів, враховуючи принципи, на яких воно засновано, спрямований на підвищення ефективності, безпеки та зручності для бізнесу через:

- подальшу цифровізацію та безпаперове оформлення. Це перехід до повністю електронного документообігу та відмова від фізичних документів на всіх етапах митного оформлення, що включає використання блокчейну для підвищення прозорості та безпеки даних [3];

- розвиток концепції "єдиного вікна". Це створення інтегрованої державної платформи, яка дозволить учасникам зовнішньоекономічної діяльності подавати всю необхідну інформацію та документи один раз в одне місце, що значно скоротить час та спростить взаємодію з державними органами;

- розширення застосування штучного інтелекту та Big Data. Це використання ШІ для більш точного аналізу ризиків, виявлення підозрілих операцій, прогнозування потоків вантажів та автоматизації рутинних операцій;

- впровадження попереднього інформування та аналізу. Це збір та аналіз даних про вантаж ще до його прибуття на кордон, що дозволяє митним органам заздалегідь оцінити ризики та прийняти рішення щодо необхідності перевірки;

- митну інтеграцію та обмін даними. Це поглиблення співпраці з митними службами інших країн для обміну інформацією, взаємного визнання процедур та документів, що сприятиме прискоренню перетину кордонів;

- застосування неінвазивних технологій контролю. Це використання сучасних скануючих систем та детекторів для швидкої та безпечної перевірки вантажів без розвантаження.

Таким чином, в перспективі необхідно прийти до інтегрованої, технологічно просунутої системи, що сприяє розвитку міжнародної торгівлі та економічному зростанню.

Список літератури

1. Кузев І.О., Уманська А.О., Кострецов А.О. Особливості митного оформлення митних процедур. Центральноукраїнський науковий вісник. Технічні науки. 2023. Вип. 7(1). С. 252–258. DOI: [https://doi.org/10.32515/2664-262X.2023.7\(38\).1.252-258](https://doi.org/10.32515/2664-262X.2023.7(38).1.252-258)

2. Митний Кодекс України : Закон України від 13.03.2012 р. № 4495-17.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>

3. Сисоліна І., Кононенко Л., Сисоліна Н. Митне оформлення вантажів в умовах цифровізації: проблеми та перспективи. № 66 (2024): Економіка та суспільство.

<https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-66-131>

Конєва І.І.

к.е.н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Сумський національний аграрний університет

м. Суми, Україна

ОПТИМІЗАЦІЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ ГРОШОВИХ КОШТІВ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

В умовах триваючої економічної нестабільності, спричиненої повномасштабним вторгненням та його довготривалими наслідками, дослідження питання оптимізації збереження грошових коштів населення України набуває надзвичайної актуальності. Результати такого дослідження стануть основою для розробки ефективних стратегій як на індивідуальному рівні, так і для формування державної політики, спрямованої на зміцнення фінансової безпеки громадян та підтримку загальної економічної стабільності України.

Попри ознаки економічного відновлення, що спостерігаються наприкінці 2024 – на початку 2025 року, українська економіка продовжує функціонувати під значним тиском. Високий рівень інфляції, значний дефіцит державного бюджету, негативне сальдо зовнішньої торгівлі та скорочення грошових переказів із-за кордону створюють складне фінансове середовище для пересічних громадян. В таких

умовах традиційні підходи до заощаджень можуть виявитися неефективними, а ризики втрати накопичень значно зростають.

На основі аналізу статистичних даних за 2023 та 2024 роки можна виділити кілька ключових тенденцій у зберіганні фінансових активів населенням України. Перевага надається традиційним та більш консервативним інструментам, хоча спостерігається зростання інтересу до державних цінних паперів.

Банківські вклади залишаються одним з найпопулярніших способів зберігання коштів. За даними Національного банку України, у 2023 році спостерігалось зростання обсягів строкових депозитів населення, зокрема, приріст склав понад 37%. Частка таких депозитів зросла до 35% з 30%, причому близько 90% з них були розміщені на термін понад три місяці. Це свідчить про певне зміцнення довіри до банківської системи та національної валюти навіть в умовах воєнного стану. Однак, на початку 2024 року також фіксувалося зняття українцями коштів з рахунків. Прибуток українських банків у 2024 році продемонстрував значне зростання, що опосередковано може впливати на привабливість банківських продуктів.

Попри розвиток безготівкових розрахунків, готівка продовжує відігравати значну роль у структурі фінансових активів населення. У 2023 році обсяг готівки в обігу також зріс, хоча темпи зростання знизилися порівняно з 2022 роком (7.5% проти 14.6%). Це може бути пов'язано як з певними факторами невизначеності, так і зі звичками населення[1]

Облігації внутрішньої державної позики (ОВДП) набувають популярності як альтернатива банківським депозитам, пропонуючи часто вищу дохідність. За підсумками 2023 року вкладення фізичних осіб в ОВДП суттєво зросли (+119,2%), досягнувши 78,3 млрд. грн станом на 1 січня 2024 року. При цьому гривневі ОВДП складали майже половину цього обсягу. Ставки за ОВДП у гривні на кінець 2024 - початок 2025 року коливалися в межах 13,5% - 17,75% річних залежно від терміну.

Інвестування у військові облігації є інструментом підтримки національної економіки та збройних сил, що поєднує низький рівень ризику з патріотичною складовою. Військові облігації, як правило, мають фіксовану дохідність та гарантуються державою, що робить їх менш ризикованими порівняно з іншими видами облігацій. Їх придбання сприяє фінансуванню державних потреб у період воєнного стану [2].

Ринок нерухомості України демонструє неоднозначну динаміку - у 2023 році було введено в експлуатацію 7,38 млн. м² житла. За січень-вересень 2024 року цей показник зріс на 23,5% порівняно з аналогічним періодом минулого року, досягнувши 6,73 млн. м². Ціни на вторинному ринку в більшості областей зросли у річному вимірі (серпень 2024 до серпня 2023), тоді як на первинному ринку спостерігалось як зростання, так і падіння цін залежно від регіону. Інвестиції в нерухомість залишаються значущим способом збереження капіталу для частини населення, хоча ризики, пов'язані з воєнними діями, впливають на його привабливість.

Щодо статистичних даних про зберігання фінансових активів у вигляді акцій підприємств (окрім ОВДП), дорогоцінних металів чи цифрових активів на рівні широкого загалу, доступна публічна статистика є менш деталізованою. Відомо про зростання кількості зареєстрованих інвесторів у цінні папери в Україні у 2023 році (+34%), проте загальний обсяг цих інвестицій домогосподарств та їх частка у загальній структурі активів потребують додаткових статистичних досліджень [3].

Отже, оптимальна стратегія зберігання грошей передбачає комбінування різних фінансових інструментів з урахуванням індивідуальних фінансових цілей, горизонту інвестування та прийнятного рівня ризику. Диверсифікація між депозитами, валютними заощадженнями, військовими облігаціями та фінансовими активами може забезпечити баланс між безпекою, ліквідністю та потенціалом

зростання капіталу. Регулярний перегляд та адаптація стратегії до змін економічної ситуації є ключовими для ефективного управління особистими фінансами.

Список використаних джерел

1. Дудинець Л.А., Голуб Г.Г., Голуб Р.Р. Фінансова поведінка домогосподарств та її детермінанти. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2019. Вип. 2 (136). С. 42–47.
2. Качула С.В., Лисяк Л.В., Терещенко Т.Є. Фінансова поведінка домогосподарств регіонів України як підґрунтя забезпечення їх стійкості в умовах економічної нестабільності. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2023. № 2 (82). С.108-115.
3. Офіційний сайт Державної служби статистики: [URL:http://www.ukrstat.gov.ua](http://www.ukrstat.gov.ua) (дата звернення 15.05.2025).

Гончаров А.В.

здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня,
Херсонський державний аграрно-економічний університет,
м. Херсон, Україна

ІННОВАЦІЙНІ HR-СТРАТЕГІЇ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Цифрова трансформація економіки України зумовлює необхідність переосмислення стратегій управління персоналом як ключового чинника забезпечення стійкості та конкурентоспроможності підприємств. В умовах повоєнної відбудови, значних втрат трудових ресурсів і динамічних змін ринку праці, особливої актуальності набуває розроблення інноваційних HR-стратегій,

здатних забезпечити адаптивність організацій до цифрових викликів. Метою дослідження є ідентифікація основних детермінант впровадження інноваційних HR-підходів, аналіз наявних практик і формулювання пропозицій щодо вдосконалення стратегій управління людським капіталом у цифровому середовищі.

Одним із визначальних викликів цифрової трансформації є формування цифрових компетенцій персоналу та інтеграція технологій у кадрові процеси. Дослідження McKinsey (2023) підтверджує, що понад 70 % компаній, які впровадили цифрові HR-рішення, фіксують зростання продуктивності праці на 20–25 % [1]. В українських реаліях ключовими бар'єрами є недостатній рівень цифрової грамотності працівників, фрагментарність цифрової інфраструктури та обмежене фінансування. Результати авторського дослідження, проведеного у 2024 році на основі опитування керівників підприємств Південного регіону України (n=50), засвідчили, що 62 % підприємств визнали актуальність цифровізації HR-процесів, але лише 38 % розпочали впровадження відповідних інструментів через обмеження ресурсного характеру.

Серед перспективних інструментів інноваційних HR-стратегій варто виокремити цифрові платформи управління персоналом (Work.ua, PeopleForce, Hirma), системи автоматизованого рекрутингу, LMS для дистанційного навчання та HR-аналітику з використанням big data. Значного поширення набуває концепція employee experience, яка базується на створенні цифрової взаємодії з персоналом у межах життєвого циклу працівника на підприємстві [2, с. 86]. Упровадження таких інструментів дозволяє підвищити рівень залученості, скоротити адаптаційний період та забезпечити персоналізацію розвитку кадрів.

У методологічному аспекті дослідження ґрунтується на використанні системного підходу до управління людськими ресурсами, концепції стратегічної гнучкості та принципів цифрової зрілості організацій. Поєднання зазначених

підходів забезпечує комплексне бачення інтеграції HR-функцій у стратегічний контекст цифрових змін [3, с. 133; 4, с. 92; 5, с. 48-54].

Інноваційні HR-стратегії мають стати основою адаптивності та довгострокового розвитку підприємств в умовах цифрової трансформації. Запропоновано такі напрями підвищення ефективності HRM у повоєнний період: (1) розвиток цифрових компетентностей персоналу, (2) впровадження інтегрованих HRM-платформ, (3) діджиталізація процесів рекрутингу, оцінювання й навчання персоналу, (4) розбудова внутрішньої експертизи в галузі HR-аналітики.

Список використаних джерел:

1. McKinsey & Company. Digital strategy in a time of crisis. 2023. URL: <https://www.mckinsey.com/business-functions/mckinsey-digital/our-insights/digital-strategy-in-a-time-of-crisis>
2. Чабан Ю. О. Управління персоналом у цифровому середовищі: тренди та інструменти. Економіка та суспільство. 2023. № 45. С. 131–136.
3. Ситник Г. П. Цифрові трансформації в управлінні персоналом: проблеми та перспективи. Економіка і організація управління. 2022. № 3(47). С. 85–92.
4. Куліш І. М., Сичова Т. І. Використання цифрових HRM-систем в умовах трансформації ринку праці. Бізнес Інформ. 2024. № 5. С. 91–98.
5. Жосан Г.В., Кириченко Н.В. Менеджмент персоналу в умовах постпандемії та воєнного стану в Україні. *Таврійський науковий вісник: Серія Економіка*. 2022. Вип. 12. С. 48-54 <http://tnv-econom.ksauniv.ks.ua/index.php/journal/article/view/245/240>

Горобець І.Б.

здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня,
Херсонський державний аграрно-економічний університет,
м. Херсон, Україна

УПРАВЛІННЯ МАРКЕТИНГОВИМИ РИЗИКАМИ В АГРАРНОМУ БІЗНЕСІ: СТРАТЕГІЧНА ПЕРСПЕКТИВА

Маркетингові ризики в аграрному бізнесі України посилилися внаслідок системної турбулентності, спричиненої зовнішньополітичними конфліктами, нестабільністю внутрішніх ринків, логістичними обмеженнями та зміною споживчих пріоритетів. Ці фактори зумовлюють необхідність впровадження стратегічного підходу до управління ризиками, спрямованого на підтримку стійкості аграрних суб'єктів у довгостроковій перспективі. Мета дослідження полягає у визначенні ефективних механізмів управління маркетинговими ризиками агропідприємств із урахуванням поточних економічних та безпекових умов.

На основі опрацювання сучасних теоретичних підходів [1; 2], встановлено, що систематизація маркетингових ризиків аграрного сектору потребує інтеграції економетричних, інформаційних та поведенкових компонентів. Дослідження [3] вказує на необхідність розробки адаптивних стратегій з урахуванням ризик-профілю кожного підприємства, що включає рівень логістичної вразливості, залежність від експортних ринків і цінову еластичність попиту на продукцію.

Вітчизняні дослідники також підкреслюють актуальність застосування ESG-орієнтованих практик (Environmental, Social, Governance) в аграрному маркетингу, що дозволяє пом'якшувати вплив регуляторних та репутаційних ризиків [4]. Згідно з результатами Салун М.І. [5], гнучке управління маркетинговими каналами за

допомогою цифрових інструментів дозволяє істотно знизити інформаційні асиметрії та підвищити точність ринкових рішень.

Нами проведено емпіричне дослідження на базі 32 агропідприємств Херсонської, Миколаївської та Кіровоградської областей у 2024 р. Методом анкетування і глибинного інтерв'ю виявлено, що 68,7 % підприємств вважають зміни у споживчій поведінці головним фактором ризику, 59,4 % — вказують на невизначеність у логістичних операціях, а 46,8 % — на загрози виходу на нові ринки через відсутність стійких каналів збуту. На основі результатів запропоновано модель «SMART-RISK AGRI», що охоплює сценарне прогнозування, мультикритеріальну оцінку маркетингових рішень і цифровий моніторинг точок ризику в режимі реального часу.

Узагальнюючи вище зазначене можна відмітити, що комплексна стратегія управління маркетинговими ризиками в аграрному бізнесі має ґрунтуватися на принципах проактивності, цифрової адаптації, інституційної сталості та стратегічної гнучкості. Запропонована модель SMART-RISK AGRI забезпечує не лише оперативне реагування на ризикові виклики, але й дозволяє формувати довгострокову конкурентну перевагу на базі системного моніторингу і прогнозування. Також доцільно реалізувати наступні стратегічні кроки: впровадження risk intelligence-платформ для автоматизованого аналізу маркетингового середовища; використання адаптивних цифрових інструментів для моделювання сценаріїв ринкової поведінки; інтеграція системи управління ризиками у стратегічне планування підприємства; розвиток партнерств з логістичними провайдерами для зменшення постачальних ризиків; створення міжрегіональних кластерів маркетингової аналітики з підтримкою від Мінагрополітики та профільних асоціацій. Результати дослідження становлять практичну цінність для агропідприємств, які прагнуть підвищити рівень

управлінської адаптивності та забезпечити стійкість до турбулентних змін зовнішнього середовища.

Список використаних джерел:

1. Кириченко Н. В., Алещенко Л. О. Методичні основи формування системи ризик менеджменту аграрних підприємств. *Агросвіт*. 2021. № 9-10. С. 46–52. DOI: 10.32702/2306-6792.2021.9-10.46
2. Кириченко Н.В., Алещенко Л.О. Теоретичні основи та класифікація ризиків з врахуванням особливостей функціонування підприємств аграрного сектору. *Економіка та суспільство*. 2021. № 25. DOI: 10.32782/2524-0072/2021-25-55
3. Боліла С. Ю., Кириченко Н. В. Розвиток діяльності аграрного підприємства на основі активізації його маркетингових зусиль. *Ефективна економіка*. 2021. № 5. DOI: 10.32702/2307-2105-2021.5.93
4. Мельник Л. Г., Гудзинський О. О. Стратегічне управління маркетингом аграрних підприємств: тренди та виклики воєнного часу. *Вісник СумДУ. Серія: Економіка*. 2023. № 4. С. 88–95.
5. Салун М. І. Управління маркетинговими ризиками в агробізнесі в умовах цифровізації. *Бізнес Інформ*. 2023. № 6. С. 91–97.

Плахотнюк Ю.О.

аспірант

Донецький національний технічний університет

м. Дрогобич, Україна

ІНСТИТУЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ ІННОВАЦІЙНОГО ТИПУ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ

Інноваційний тип економічного розвитку дедалі більше стає тим фундаментом, який визначає конкурентоспроможність господарських суб'єктів, економічну міць країни та їх перспективи на світовому ринку. У сучасних умовах трансформацій економічного середовища ключову роль відіграє інституційна складова інноваційного розвитку. Вона передбачає створення й ефективне функціонування інституцій, здатних формувати інноваційно орієнтоване господарське середовище та забезпечувати стале зростання на основі науково-технологічного прогресу. Інституційне забезпечення інноваційного типу розвитку включає: формування національної інноваційної системи, державну політику підтримки науково-технічної діяльності, правові механізми захисту інтелектуальної власності та взаємодію між освітою, наукою і виробництвом. Успішний досвід країн-лідерів свідчить, що саме наявність сталих інституцій сприяє ефективному освоєнню інноваційних технологій [1, с. 28]. Дане твердження також засвідчують результати досліджень, проведених експертами МВФ, які з'ясували існування двох революційних процесів у світі, які позитивно вплинули на економічні трансформації в країнах: конституційна реформа і промислова революція. На їх думку, в країнах, де конституційна реформа передувала виникненню промислової, а згодом і науково-технічної революцій, суб'єкти

підприємництва змогли скористатися перевагами від інвестиційної діяльності, досягнень науки тощо, оскільки політична реформа закріпила рівні можливості захисту майнових прав та право займатися прибутковими видами діяльності на конкурентній основі [2, с. 300]. Інституційна підтримка інноваційної активності також передбачає розвиток соціального капіталу та мереж довіри, що формують рентоорієнтовані соціальні структури [3, с. 15]. Згідно з цим доцільно визначити, що економічний простір утілює сукупність можливостей вибору суб'єктами господарювання методів прийняття оптимальних рішень, які забезпечили б спрямування їхніх конкурентних переваг. На цій основі рентоорієнтовані соціальні структури можна розглядати як системне, динамічне утворення, що ґрунтується на інноваційній культурі особистості, яка містить інноваційні потреби, здібності, знання, соціальні цінності, комунікативні зв'язки й прагнення до самореалізації. Отже, саме рентоорієнтовані соціальні структури забезпечують відтворення і нагромадження соціального капіталу за умов зростання ролі інтелектуальної ренти у розвитку економіки [4, с. 258]. Для України визначальним є перехід до інноваційної моделі економіки, що вимагає подолання фрагментованості інноваційної інфраструктури, посилення інтеграції науки у виробництво та протидії відтоку інтелектуального капіталу [5, с. 42]. Отже, інституціалізація інноваційного розвитку є ключовим чинником забезпечення стійкого економічного зростання України, що потребує створення комплексної системи взаємодії між основними суб'єктами інноваційного процесу – державою, наукою, освітою та бізнесом. Успішна реалізація інноваційної політики вимагає ефективного інституційного середовища, яке включає чітко визначену правову базу, інструменти стимулювання, інститути співпраці та механізми моніторингу й оцінки результативності політики. Важливим напрямом інституціалізації є забезпечення прозорості процедур розподілу ресурсів на інноваційні проєкти та конкурентоорієнтованість державної підтримки. Підвищення ефективності

використання бюджетних коштів у сфері науки та інновацій передбачає перехід до результатоорієнтованого підходу, заснованого на об'єктивних критеріях та оцінці впливу. Особливе значення у сучасному контексті має розвиток людського капіталу. Формування компетентнісної моделі освіти, яка відповідає потребам інноваційної економіки, сприяє підвищенню якості робочої сили та стимулює створення високотехнологічних робочих місць [6, с. 97]. Також важливою є участь України у міжнародних інноваційних програмах, що дозволяє інтегруватися до глобальних ланцюгів створення доданої вартості та залучати передові практики управління інноваційними процесами. Ще одним критичним елементом інституційного середовища є інфраструктура підтримки інновацій – бізнес-інкубатори, технопарки, венчурні фонди, центри трансферу технологій. Їхня ефективна робота дозволяє мінімізувати ризики, пов'язані з впровадженням інновацій, і сприяє комерціалізації наукових розробок [5, с. 112]. У контексті цифрової трансформації інституційна структура інноваційного розвитку має бути адаптована до нових викликів – кібербезпеки, цифрової етики, захисту даних. Важливо забезпечити правову визначеність цифрових платформ, а також сприяти формуванню цифрової грамотності у населення. Таким чином, інституціалізація інноваційного розвитку на національному рівні є комплексним процесом, який охоплює нормативно-правові, організаційні, кадрові та фінансові аспекти. Без розвиненої системи інституцій, що підтримують інновації, неможливо досягти стійкого економічного зростання та посилення конкурентоспроможності суб'єктів та національної економіки в цілому.

Список використаних джерел

1. Шумпетер Й. Теорія економічного розвитку. – К.: Основи, 2005. – 264 с.
2. Далевська Н. М. Інституціонально-інтегративні виміри модернізації світової господарської системи – П: ПУЕТ, 2018. – 400 с.

3. Рей В. Інноваційна політика: методологія, стратегія, інструменти. – К.: НІСД, 2020. – 224 с.
4. Далевська Н. М. Соціально-економічні асиметрії глобального інноваційного розвитку. – К.: Ін-т економіки промисловості, 2018. – 548 с.
5. Стратегії інноваційного розвитку України: аналітична доповідь. – К.: НІСД, 2023. – 128 с.
6. Андерсон Р. Еволюція національних інноваційних систем. – К.: Академія, 2021. – 312 с.

Савків А.С.

здобувач вищої освіти 1-го курсу, група 614і

Пилипенко К. А.,

д.екон.н., професор, професор кафедри
економіки готельно-ресторанного та туристичного бізнесу
Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького,
м. Запоріжжя, Україна

СКАНДИНАВСЬКА ЕКОНОМІЧНА МОДЕЛЬ – ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Скандинавська економічна модель - це унікальний приклад поєднання ринкової ефективності з високим рівнем соціального захисту. Вона реалізована в Данії, Швеції, Норвегії, Фінляндії та Ісландії. Ці країни посідають лідируючі позиції у світових рейтингах за ВВП на душу населення (понад \$60 тис. у Норвегії), індексом щастя (Фінляндія - перше місце у 2023 році) та мінімальним рівнем бідності (менше 5%). Актуальність моделі для України полягає в пошуку шляхів відбудови економіки, де соціальна справедливість супроводжується економічним

зростанням. Однак важливо розуміти, що скандинавський успіх - це результат довготривалих реформ, а не миттєвих рішень. Україні варто орієнтуватися на принципи моделі, адаптуючи їх до власних реалій, зокрема через децентралізацію та цифровізацію [1, 2].

Скандинавська економічна модель сформувалася у XX столітті під впливом соціальних, економічних та політичних чинників, які сприяли створенню ефективної та стійкої соціально-економічної системи. Одним із ключових факторів стала соціал-демократична ідеологія, активно підтримувана політичними лідерами, зокрема шведським прем'єр-міністром Улофом Пальме. Його політика 1960–1980-х років була спрямована на розбудову держави загального добробуту, розширення доступу до соціального забезпечення та перерозподіл доходів [6].

Модель соціал-демократії в країнах Скандинавії передбачала значне зростання податкових надходжень і ефективне використання бюджетних коштів на фінансування таких сфер, як охорона здоров'я, освіта, пенсійне забезпечення та соціальні програми. Це дозволило забезпечити високий рівень економічної рівності, зменшення соціального розшарування та доступність базових послуг для всіх громадян, незалежно від рівня доходів [3].

Крім того, профспілковий рух став важливим елементом у формуванні цієї моделі. У Швеції, наприклад, 90% працівників є членами профспілок, що дозволяє ефективно захищати їхні права, забезпечувати гідні умови праці та підвищувати рівень доходів. Взаємодія між урядом, бізнесом і профспілками сприяла створенню економічно стабільної та соціально справедливої системи.

Ще однією особливістю Скандинавії є культурна однорідність. У країнах регіону існує високий рівень довіри між громадянами та державою, що стало однією з основних причин успіху моделі. Люди в цих країнах відчують себе частиною загальної системи, що дає їм відчуття безпеки та стабільності. Цей фактор дозволяє ефективно реалізовувати інституційні зміни та успішно управляти

державними ресурсами.

Для України ключовим є, що соціальний діалог (держава-бізнес-громадяни) для створення основ стабільності. Україна може почати своє відновлення, створивши платформи для такого діалогу, подібно до того, як це відбувалося в Скандинавії після Другої світової війни, коли суспільство та держава об'єдналися для швидкої реконструкції.

Україні варто зосередитися на створенні «сервісної держави» через цифровізацію. Вже зараз є позитивні приклади, такі як система «Дія», але потрібно розширювати її функціонал, додаючи нові послуги, такі як естонський e-Residency для бізнесу, що дозволить українцям отримати доступ до глобальних ринків без необхідності перебувати фізично в іншій країні.

Соціальний захист є не просто витратами, а інвестицією в майбутнє. Україна могла б запровадити пілотні проекти з безкоштовної перекваліфікації у прифронтових регіонах, використовуючи досвід данської системи «Jobrotation», яка дозволяє працівникам змінювати професії і адаптуватися до нових умов ринку праці.

Держава в скандинавській моделі виконує функцію стратегічного планування. Норвегія, наприклад, створила Sovereign Wealth Fund, який дозволяє державі використовувати свої ресурси на майбутнє, зберігаючи стабільність економіки навіть у часи світових економічних коливань. Також державна підтримка бізнесу є важливим елементом стратегії, як, наприклад, у випадку з фондом інновацій Vinnova в Швеції [7].

Держава має бути не «регулятором», а «фасилітатором». Україні варто створити аналог Vinnova для підтримки стартапів, особливо в ІТ-секторі та аграрному бізнесі, що дозволить стимулювати розвиток цих галузей після війни.

У скандинавських країнах діє прогресивна податкова система. Наприклад, у Швеції максимальна ставка податку на доходи може досягати 57 %, що дозволяє

фінансувати великий сектор соціальних послуг. Водночас, для бізнесу в Фінляндії передбачені пільги в розмірі 20%, що стимулює підприємницьку активність і інвестиції [8]. Високі податки можуть працювати лише за умови довіри до держави. Україні потрібно спочатку довести свою ефективність через прозорість у використанні коштів, а потім підвищувати податки.

Flexicurity - це поєднання гнучкості ринку праці і соціальної безпеки. У Данії, наприклад, система дозволяє легке звільнення працівників з одночасною підтримкою з боку держави, яка забезпечує безробітним виплати та програми перенавчання [4]. Ця модель ідеально підходить для післявоєнної України, де багато людей змінюють професії. Потрібно розвивати центри зайнятості з програмами перекваліфікації, як це роблять у Данії.

Отже, висока якість життя (середня тривалість життя в Скандинавії складає 82 роки), гендерна рівність (47% жінок у парламенті Ісландії), при цьому високі податки можуть призвести до відтоку бізнесу (як у випадку з ІКЕА, яка залишила Швецію) [9, 10]. На нашу думку, Україні варто уникати крайнощів і розуміти особливості країни та населення. Наприклад, можна запровадити прогресивні податки, але з пільгами для малого бізнесу.

Адаптація скандинавської моделі для України є цікавим напрямком та можливістю, отже розглянемо його:

1. Децентралізація: Розвиток громад за зразком Норвегії.
2. Цифровізація: Запуск аналогу e-Residency для бізнесу.
3. Соціальний захист: Пілотні програми для ветеранів та переселенців.

Головне — почати з малого. На нашу думку, доцільно було б обрати 5 громад для пілотних проектів і масштабувати досвіду.

Скандинавська модель - це не «чарівна пігулку», а орієнтир. Скандинавська модель економіки є яскравим прикладом того, як можна поєднати ефективне використання ринкових механізмів із сильною соціальною політикою. Це

демонструє, що економічне зростання і соціальний добробут не є взаємовиключними категоріями. Країни Скандинавії досягли високих стандартів життя, маючи сильну державну підтримку в таких критичних сферах, як освіта, охорона здоров'я, пенсійне забезпечення та соціальний захист. Вони створили стабільне суспільство, де економічне процвітання співіснує з мінімізацією бідності, високим рівнем рівності та соціальної справедливості.

Україна може запозичити важливий та успішний досвід скандинавських країн. Перше, це необхідність налагодження соціального діалогу між державою, бізнесом та громадянами, що є основою стабільності і прогресу.

Для України важливо зрозуміти, що для успішної адаптації цих принципів, необхідно поетапно розвивати інститути, зміцнювати довіру між громадянами та державою, а також інвестувати в інновації, технології та освіту. Крім того, важливим кроком є розвиток соціальних програм для ветеранів, переселенців і всіх, хто постраждав від війни, з використанням міжнародного досвіду.

Водночас, важливо знайти баланс між прогресивною податковою політикою та підтримкою малого і середнього бізнесу, щоб не створювати надмірний тиск на підприємців. Це є основою для створення здорової економічної бази, що забезпечить стабільне зростання в умовах сучасних викликів.

Скандинавський досвід демонструє важливість стабільної та передбачуваної економічної політики, що забезпечує не лише добробут кожного громадянина, але й загальну соціальну згуртованість. Завдяки цьому країни Скандинавії змогли подолати труднощі минулого та стати успішними в умовах глобалізації. Однак варто пам'ятати, що кожна країна має свої унікальні особливості. Україна повинна адаптувати досвід скандинавських країн до своїх реалій, виходячи з національних традицій, культурних особливостей та соціальних потреб. Це процес, що потребує часу, зусиль і рішучих кроків на всіх рівнях влади.

Список використаних джерел

1. World Happiness Report 2023. Sustainable Development Solutions Network.
URL: <https://worldhappiness.report/ed/2023/>
2. International Monetary Fund. World Economic Outlook Database, October 2023.
URL: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO>
3. OECD. Income Distribution Database.
URL: <https://www.oecd.org/social/income-distribution-database.htm>
4. OECD. Tax Policy Reforms 2023: Special Edition on Climate Action.
URL: <https://www.oecd.org>
5. Nordic Council of Ministers. The Nordic Model – Challenges and Perspectives. Copenhagen, 2020. URL: <https://www.norden.org/en>
6. Улоф Пальме: політик, що змінив Швецію [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/olof-palme-historien-om-en-statsminister/> – Назва з екрану.
7. Ministry of Finance, Norway. The Government Pension Fund. URL: <https://www.regjeringen.no/en/topics/the-economy/the-government-pension-fund/id1441/> – Назва з екрану.
8. Ministry of Finance, Finland. Corporate tax rates URL: <https://vm.fi/en/taxation>
9. Statistics Norway. Poverty statistics/ URL: <https://www.ssb.no/en>
10. World Economic Forum. Global Gender Gap Report 2023. URL: <https://www.weforum.org/reports/global-gender-gap-report-2023/> – Назва з екрану.

Пилипенко К. А.,

д.екон.н., професор, професор кафедри
економіки готельно-ресторанного та туристичного бізнесу

Рунчева Н.В.,

д.екон.н., професор, професор кафедри
економіки готельно-ресторанного та туристичного бізнесу

Григор'єв Т.М.,

здобувач вищої освіти першого бакалаврського рівня

Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького,

м. Запоріжжя, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО БІЗНЕСУ

Організація обліку для малих суб'єктів підприємницької діяльності має свої особливості, обумовлені спрощеною системою ведення господарської діяльності, обмеженими ресурсами та законодавчими регулюванням. Основним фактором, що впливає на побудову обліку в малому підприємстві є обрана система оподаткування. З введенням Податкового кодексу України [2] суб'єкти малого підприємництва мають право застосовувати один із двох варіантів оподаткування: загальну та спрощену систему оподаткування.

Спрощена система оподаткування, обліку та звітності має особливий механізм справляння податків і зборів, що встановлює заміну сплати окремих податків і зборів на сплату єдиного податку в порядку та на умовах, визначених Податковим Кодексом, з одночасним веденням спрощеного обліку та звітності.

Також, суб'єкти малого підприємництва, реєструючись на спрощеній системі оподаткування, обирають одну із чотирьох груп єдиного податку:

1) перша група – фізичні особи – підприємці, які не використовують працю найманих осіб, здійснюють виключно роздрібний продаж товарів з торговельних місць на ринках та/або провадять господарську діяльність з надання побутових послуг населенню і обсяг доходу яких протягом календарного року не перевищує 300000 гривень;

2) друга група – фізичні особи – підприємці, які здійснюють господарську діяльність з надання послуг, у тому числі побутових, платникам єдиного податку та/або населенню, виробництво та/або продаж товарів, діяльність у сфері ресторанного господарства, за умови, що протягом календарного року відповідають сукупності таких критеріїв: не використовують працю найманих осіб або кількість осіб, які перебувають з ними у трудових відносинах, одночасно не перевищує 10 осіб; обсяг доходу не перевищує 1500000 гривень.

3) третя група – фізичні особи – підприємці, які не використовують працю найманих осіб або кількість осіб, які перебувають з ними у трудових відносинах, не обмежена та юридичні особи – суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми, у яких протягом календарного року обсяг доходу не перевищує 7000000 гривень;

4) четверта група – сільськогосподарські товаровиробники, у яких частка сільськогосподарського товаровиробництва за попередній податковий (звітний) рік дорівнює або перевищує 75 відсотків [2].

Нами було сформовано **порівняльна таблиця** за критеріями та ознаками й основними вимогами, щодо організації обліку для малих суб'єктів підприємницької діяльності в Україні, яка охоплює ключові аспекти ведення обліку в залежності від правового статусу (ФОП або юридична особа) та системи оподаткування.

Таблиця 1

Організація обліку малих суб'єктів підприємництва

Критерій	ФОП на єдиному податку	ФОП на загальній системі	Мале підприємство (ТОВ)
Правова форма	Фізична особа	Фізична особа	Юридична особа
Обов'язковість бухгалтерського обліку	Не ведеться, лише облік доходів	Необхідний облік доходів і витрат	Ведення спрощеного бухгалтерського обліку обов'язкове
Облікова документація	Книга обліку доходів (паперова або електронна)	Книга обліку доходів і витрат	Журнали, відомості, первинні документи
Фінансова звітність	Не подається	Не подається	Баланс, Звіт про фінансові результати (спрощена форма)
Податки	Єдиний податок (5% або 2%)	ПДФО, ЄСВ, військовий збір	Податок на прибуток або єдиний податок
Первинні документи	Не обов'язкові, якщо без найманих осіб	Обов'язкові	Обов'язкові
Використання касового апарату (РРО/ПРРО)	Обов'язково	Обов'язково	Обов'язково
Нормативна база	ПКУ, Наказ №579 (2022), Закон №2464	ПКУ, Закон України 996 «Про бухгалтерський облік...»	Закон України 996 «Про бухгалтерський облік...» П(С)БО 25, ПКУ

**Створено авторами на підставі джерел [1, 2, 3, 4]*

Організація обліку в малому бізнесі в Україні залежить від правового статусу суб'єкта та обраної системи оподаткування. ФОПи на єдиному податку мають спрощені вимоги: ведуть лише книгу обліку доходів без подання фінансової звітності. ФОПи на загальній системі зобов'язані вести облік доходів і витрат, використовувати первинні документи, та обов'язково застосовувати РРО в своїй діяльності.

Малі підприємства (наприклад, ТОВ) зобов'язані вести бухгалтерський облік і подавати фінансову звітність, але можуть користуватися нормами П(С)БО 25, що передбачає спрощене звітування. Це дозволяє знизити адміністративне навантаження, зберігаючи при цьому прозорість діяльності.

Отже, спрощення обліку дозволяє малим підприємцям зосередитися на розвитку бізнесу, однак потребує базових знань податкового законодавства та

системного підходу до фіксації господарських операцій.

Список використаних джерел

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. за № 996-XIV. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>
2. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. за № 2755-VI. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
3. Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва: Закон України від 19.10.2000 р. № 2063-III. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2063-14#Text>
4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 25 «Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва»: затв. наказом Мінфіну України від 25.02.2000 р. № 39. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0175-00#Text>
5. Наказ Міністерства фінансів України № 579 від 19.06.2015 «Про затвердження форми книги обліку доходів і витрат фізичних осіб – підприємців». URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0825-15#Text>
6. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський облік у сфері малого бізнесу: навч. посіб. / Ф. Ф. Бутинець. – Житомир: ЖДТУ, 2019. – 264 с.
7. Савченко Т. Г. Особливості ведення обліку суб'єктами малого підприємництва / Т. Г. Савченко // Економіка і держава. – 2022. – № 4. – С. 45–48.

Петриняк А.Я.,

к.е.н., доцент кафедри фінансів та права

Луцький інститут розвитку людини університету "Україна"

м. Луцьк, Україна

E-mail: yliana1234@ukr.net

Шешута А.А.,

студент 4 курсу, спец. "Фінанси"

Луцький інститут розвитку людини університету "Україна"

м. Луцьк, Україна

ОЦІНКА РИНКОВОЇ ВАРТОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Оцінка ринкової вартості підприємств стає важливим інструментом ефективного ведення підприємницької діяльності, що характеризує економічний потенціал суб'єкта господарювання, оскільки динаміка зміни ціни є важливим показником якості управління. Нові виклики, що постали перед Україною, в контексті умов управління, надають ваги питанню зростання ціни підприємств. Це потрібно для досягнення ефективної діяльності підприємств, зокрема туристичних, оскільки процеси, які відбуваються на ринку, демонструють свою недосконалість.

Враховуючи, погіршення загальних підсумків діяльності за минулі роки (2022-2024рр.) частина українських суб'єктів туристичного підприємництва опиняється перед потребою виходу з ринку, викликану низьким і водночас високоеластичним за ціною попитом на туристичні послуги. Туристична діяльність, на відміну від інших, найбільш чутлива до впливу багатьох як прогнозованих

факторів мікро та макро середовища діяльності підприємств, так і непередбачених (форс-мажорних) обставин, зокрема воєнний стан в Україні.

Сучасний туристичний бізнес перебуває у складних умовах, причини яких відрізняються від традиційного розуміння економічної загрози через специфіку кризової ситуації. Традиційно такі явища, притаманні сучасній економіці, вважалися непереборними, але їх глобальні прояви створюють специфіку нинішнього бізнес-середовища. Складність ситуації проявляється в тому, що економічні системи різних рівнів і типів не готові до зміни правил конкурентної гри. Тут акцент змістився з технічних, суто механічних процесів на нематеріальні, соціальні, поведінкові та стратегічні. Тому пошук нових підходів до забезпечення стратегічної гнучкості бізнес-структур та досягнення нових конкурентних переваг за рахунок ефективного використання людських ресурсів і розвитку нових ключових компетенцій по суті триває [3, с.163]. В свою чергу, фінансово-економічна криза, що продовжується останні роки, події, пов'язані з анексією АР Крим та окупацією східної частини країни негативно вплинули на розвиток туристичного бізнесу. Зазначені вище чинники призвели до негативної динаміки візного туризму, деформації структури туристичних потоків та ослаблення туристичних можливостей країни як на внутрішньому так і на європейському ринку.

Висновки. Досліджуючи дане питання можливо зробити висновок, що ключовим параметром ринкової вартості діяльності підприємств туристичного бізнесу є “приплив” туристів, що позитивно вплине на його розвиток в Україні. У зв'язку зі специфічними ознаками туристичних послуг, пов'язаних з нерозривністю процесу їх виробництва та реалізації, комплексністю обслуговування, управління фінансовою діяльністю туристичних підприємств здійснюється шляхом планування обсягів турпродукту на основі результатів досліджень ринкового попиту.

Список використаних джерел:

1. Гринько Т.В. Підприємництво: сучасні виклики, тренди та трансформації: моногр./за заг. ред. д-ра екон. Наук, проф. Т. Гринько. – Дніпро: Видавець Біла К.О., 2023 р. – 350 с.
2. Інструменти підтримки бізнесу у воєнний час. Грудень 2024. URL: <https://minagro.gov.ua/news/ahrovyrobnyky-z-pryfrontovyykh-ta-deokupovan>
3. Петриняк У.Я. Формування системи управління конкурентоспроможністю бізнес-структур на основі креативності ключових компетенцій: дис...докт. екон. наук: 08.00.04. Дніпро. 2024. 451с.

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1

Визначення стратегічних пріоритетів розвитку підприємницької діяльності у контексті необхідності забезпечення повоєнного відродження

Маслова М.В. Стратегічні пріоритети розвитку підприємництва для повоєнного відродження України	7
Петренко К.О., Мельникова К.В. Синергія європейських соціальних стандартів	10
Біловецький М.М., Бойко Л.О. Вплив змін клімату на підприємницькі ризики в агробізнесі	14
Бречко Д. В., Коваль С. В. Оцінювання ефективності використання трудового потенціалу в аграрних підприємствах	16
Галанець В.В. Пріоритетні напрями розвитку підприємництва в аграрному секторі економіки України	21
Гармаш С.В. Значення професійних компетенцій кадрового потенціалу країни для її відродження у повоєнний час	24
Дмитришин Б.В., Слінченко Н.В. Оптимізація логістичних процесів торговельної компанії в умовах кризи	26
Єремицький Д.С., Бойко Л.О. Біологічні ризики в агробізнесі у сучасних умовах господарювання	29
Іванов М.В., Бойко Л.О. Державна підтримка та страхування як інструменти зниження підприємницьких ризиків в аграрному бізнесі	32
Ishchenko S., Boiko L. Economic efficiency of retail trade business under market instability	37
Мунтян І.В., Коваль С. В. Методологія оцінки ефективності діяльності садівницьких та виноградарських підрозділів аграрних підприємств	39
Ніколенко Г. Б. Оцінювання конкурентоспроможності територіальних громад на основі економічних факторів	44
Погорєлова Т. О. Перспективи глобального ринку праці	47
Мунтян І.В., Бойко Л.О. Види підприємницьких ризиків в аграрному секторі та методи їх мінімізації	50
Savchenko D., Boiko L. The impact of globalization on the transformation of consumer preferences in the context of international trade	53
Тарасюк А.В., Дежкунов М.Ю. Місце соціального підприємництва в розвитку підприємництва в забезпеченні повоєнного відродження	56
Karnaushenko A. Challenges of transitioning to circular business models: strategic and operational dimensions	59

Nedorenko S. Institutional support and strategic priorities for the development of entrepreneurial activity in Ukraine under globalization and innovation transformations	63
Пантелеймоненко А.О., Бабута Р. В., Кольцов В. В. Соціальне підприємництво: досвід медичних кооперативів Італії	66
Хачатурян О.С., Зайка В.В. Роль підприємницької діяльності у повоєнному відродженні України	69
Царьков С.Е., Коваль С. В. Методологічні основи оцінювання ефективності ринку праці в сільській місцевості	71
Чайка Т.О. Синергія екологічного й енергетичного менеджменту у зниженні екологічних ризиків та покращенні операційної діяльності підприємств в умовах нестабільності повоєнного періоду	76
Чиж Н.М. Розвиток банківських послуг для бізнесу в умовах повоєнного відновлення	81
Шаповалова Є.Ф., Бойко Л.О. Екологічні вимоги до торгівельної діяльності	83
Бабко Н.М. Туризм як драйвер підприємницької активності в умовах повоєнної трансформації регіонів	88
Богданович О.А., Бавикіна Н.Д. Сучасний стан агропродовольчого сектору України	92
Балджи М.Д. Удосконалення розвитку підприємницької діяльності в Україні у повоєнний час	96
Богданович О.А., Сінельнікова В.О. Напрями вдосконалення механізмів державної підтримки розвитку аграрного сектору України	99
Боровік Л.В. Напрямки розвитку підприємницької діяльності у повоєнний період	102
Грабарь Є.О. Національна стратегія доходів до 2030 року - вплив на ревіталізацію економіки та післявоєнне відновлення деокупованих територій	105
Карнаушенко А.С., Дубовалова Р. Роль соціальних мереж у просуванні товарів і послуг	111
Дубінко Є.В. Інноваційні вектори післявоєнної модернізації: глобальний досвід і українські перспективи	114
Збаржевецька А.А., Самброс Г.О. Інструментарій аналізу фінансових результатів підприємницької діяльності	117
Мирошніченко Г.Б. Особливості функціонування готельно-ресторанного бізнесу в сучасних умовах	121
Романюк І.А. Цифровізація підприємницьких процесів у туризмі в умовах трансформації попиту	124
Повод Т.М., Чайка Р.Г. Фінансова нестабільність і поведінка підприємств: фактори адаптації в умовах війни	129
Повод Т.М., Хомченко О.О. Управління інструментами фінансового інжинірингу у період повоєнного відновлення підприємств	133

Наумовець Р. Оптимізація збутової діяльності комерційного підприємства в умовах сучасного ринку	137

СЕКЦІЯ 2

Обліково-фінансове та управлінське забезпечення бізнесу в контексті сучасних викликів

Перерва П. Г., Лега О. В. ESG-звітність і облік: стратегічна взаємодія у моделі сталого підприємства	141
Посохова А. Ю. Значення використання даних бухгалтерського обліку для прийняття управлінських рішень на прикладі КП «ХАРКІВВОДОКАНАЛ»	146
Шигун М.М., Безверхий К.В. Прогноз складання звітності зі сталого розвитку найбільшими компаніями світу	149
Aleskerova Yu. Financial anti-crisis management at the dairy plant as a strategic object during the wartime	153
Акімов С.С., Лисенко А.М. Вплив галузевих особливостей на організацію проведення аудиту сільськогосподарських підприємств	158
Андрушко Р.П. Обліково-фінансове забезпечення малого та середнього бізнесу в контексті сучасних викликів	160
Бірченко Н.О., Косенко В.О. Роль облікової інформації в забезпеченні фінансової стійкості аграрного підприємства	163
Борисов Є.І. Стратегії удосконалення бізнес-процесів в умовах цифрової трансформації економіки: концептуальні підходи та практичні орієнтири	166
Бразілій Н.М. Сталий розвиток бізнесу через ефективне управління фінансами: роль обліку в стратегічному плануванні	171
Васюнець О.М., Пристемський О.С. Методи та принципи оцінки ефективності реального інвестування бізнес-проектів	176
Єременко А.В. Нематеріальні активи в контексті сучасних викликів	179
Єрмолаєва М. В. Етапи запровадження та становлення єдиного соціального внеску в Україні	182
Ігнатенко М.М., Леваєва Л.Ю., Заболотній А.О., Ткаченко Ю.О., Красножон А.О. Фінансові джерела відшкодування втрат аграрних підприємств України внаслідок війни в умовах євроінтеграційних процесів	185

Колодій А.В. Фінансове забезпечення бізнесу: тенденції, проблеми та перспективи повоєнного відродження	189
Корендій С.М. Оптимізація функціонування та розвитку аграрних формувань з використанням математичного інструментарію	193
Корж В.С. Цифрова трансформація як чинник стратегічного оновлення та підвищення конкурентоспроможності підприємств	196
Костюк М. М., Мельникова Н.В., Сакун А.Ж. Аудит витрат на відновлення: аналітика та інструменти (на прикладі Херсонської області)	199
Кравченко Л.С., Коваль С. В. Оподаткування та бухгалтерський облік: стратегії податкового планування та їх вплив на фінансові рішення	202
Лисенко А.М., Андрейченко К.М. Сучасні інструменти автоматизації бухгалтерського обліку на підприємствах України	206
Литвиненко А.Ю. Аналіз можливостей та перспективи використання фулфілменту на підприємствах малого та середнього бізнесу	209
Мандич О.В., Гаврилюк В.В. Фінансове забезпечення стійкості бізнесу в умовах економічної турбулентності	212
Мармуль Л.О., Кучеренко С.Ю., Чорний Б.С., Білоусов Є.Ю., Бикало М.В. Проблеми екологічних втрат і збитків України через війну та фінансово- й організаційно-економічні можливості їх вирішення	216
Миرونчук З.П., Малецька О.І. Регуляторні виклики та підходи до кібербезпеки в хмарних системах бухгалтерського обліку	219
Шепель І.В., Мінакова Є.А. Роль хмарних рішень у цифровізації фінансового обліку: аналіз сучасних інструментів	224
Нашкерська Г. В., Керод А.-А. І. Нормативне регулювання та цифровізація бухгалтерського обліку в умовах воєнного стану	229
Небескул Т.Г., Петренко В.С. Міжнародний досвід страхування майнових ризиків у постконфліктних регіонах	233
Нісфоян С.С., Мішуста О.О. Шляхи вдосконалення амортизаційної політики	237
Нісфоян С.С., Момонт Р.В. Основні напрямки підвищення фінансової стійкості підприємства	241
Пласконь С.А., Новосад І.Я., Корендій С.А. Математичне моделювання аналізу ефективності інвестиційних рішень в умовах	244

повоєнного відродження

Прокопишин О. С. Система електронного документообігу як основний інструмент оптимізації підприємства	248
Рижикова Н.І., Прасол О.О. Облік витрат підприємства в умовах економічної нестабільності: проблеми та напрями удосконалення	252
Рожак Г. В., Нашкерська Г. В. Умови застосування малими підприємствами касових апаратів в умовах воєнного стану	255
Рубаненко І.М. Механізм розвитку електронної комерції в умовах цифрової трансформації економіки України	258
Остапенко Р.М., Наумова Т.А. Аналіз цифровізації бухгалтерського обліку: можливості та виклики	263
Скрипник М.Є. Програмне забезпечення для автоматизації обліку та подання звітності	267
Скрипник Н.В. Формування облікової політики для оптимізації оподаткування	272
Скрипник С.В. Оподаткування агровиробників у контексті національної стратегії доходів	277
Михальченко В.В., Мікуляк К.А. Овердрафт як фінансовий інструмент для підтримки та розвитку бізнесу в Україні	282
Тютюнник С.В., Горбань А.А. Аналітичні підходи до оцінки податкових ризиків на підприємстві	285
Fedoryshyna L. Financial control as a component of financial management at the enterprise	289
Фімяр С.В., Горєвой А.М. Планування грошових потоків: системи і методи	294
Харечко О. О., Ільченко О.О., Сакун А.Ж. Проблеми документування, оцінки та аудиту витрат на відновлення: український контекст	299
Ціцька Н.Є., Ціцький П.В. Шляхи адаптації національних форм звітності до міжнародних стандартів фінансової звітності	302
Чернодубова Е.В. Управління фінансами страхової компанії з метою забезпечення сталого розвитку	307

Шепель І.В., Квасніков І.Ю. Військовий збір в Україні та його зарубіжні аналоги: проблематика, виклики та перспективи регулювання	310
Богданович О.А., Іхно Д.В. Практичний аналіз та пропозиції щодо покращення фінансово-економічного стану підприємства: на основі ТОВ «ОМЕГА» (TM VARUS)	313
Пінчук Т.А., Михайлович О.Ю. Вплив цифровізації на облік зобов'язань підприємства	316

СЕКЦІЯ 3

Розвиток менеджменту, маркетингу та психологія підприємництва у становленні інноваційної економіки

Орєхова А.І. Громадянська освіта в контексті міжкультурного діалогу: виклики та перспективи	320
Ткаченко С.Є. Психологічні чинники у формуванні підприємницького мислення та поведінки в умовах переходу до інноваційної економіки	323
Рибалко-Рак Л.А., Кужель Н.Л., Окіпна А.Ф. Роль стейкхолдерів в управлінні організацією: теоретичні підходи та еволюція концепції	326
Дуда Г.Б., Полюга В.М. Сучасні інструменти та можливості для аналізу даних у маркетингу	330
Bershadskyi O. Innovative technologies in ensuring transparency of agricultural supply chains	334
Оленцевич Н.В. Нові ознаки підприємницької діяльності в умовах цифрової економіки	337
Мамедова А.А. Корпоративно - культурний потенціал як економічна категорія та складова адаптаційного потенціалу суб'єкта господарювання	340
Prytula D. Contemporary challenges and prospects for the development of innovative business in Ukraine	343
Пономаренко Р.В., Довбня С.Б. Систематизація факторів аналізу ближнього зовнішнього середовища підприємства	347
Балаш Н.А., Мельникова К.В. Виклики для малих підприємств в	353

умовах воєнного конфлікту

Шишкіна О.В., Даньков А.Ю., Суховерський М.Ю. Вплив цифрової трансформації на фінансово-економічну безпеку високотехнологічних промислових підприємств в умовах цифрової економіки	357
Боліла С.Ю. ERP-системи: новий рівень ефективності в управлінні роздрібною торгівлею	362
Богданович О.А., Калініченко М.Ю. Економічна сутність та роль оплати праці у підвищенні ефективності управління персоналом	364
Bohashko O. L., Bohashko I. O. Innovative methods of staff motivation	367
Кармазіна Є.В., Ковальов В.В. Використання цифрових технологій у підвищенні рентабельності малого бізнесу в умовах турбулентності середовища	373
Левчук П.О. Використання інноваційних моделей для адаптації та економічного зростання суб'єктів господарювання	377
Пантелеймоненко А.О., Білоус Є. В., Кошман О. А. Кооперативи підприємців: досвід іт-кооперативів Німеччини	381
Горбатюк Л. М., Борисенко В. В. Жіноче підприємництво в Україні: виклики та перспективи	384
Кудлатий О.М. До питання експертних досліджень нецільового використання бюджетних коштів	389
Марар О. М. Інноваційний потенціал як економічна категорія та підходи до його вимірювання	394
Погорілий І. В. Інноваційний потенціал в цифровій економіці	398
Савченко В.М., Кононенко Л.В. Розвиток інформаційного забезпечення управління малих агропідприємств: роль дорадчих служб	400
Сербін М.М. До питання використання спеціальних знань при проведенні судово-економічної експертизи	403
Сисоліна Н.П., Давидейко І.Р. Комплексний підхід до забезпечення конкурентоспроможності підприємства: від ідеї до реалізації	405
Сільченко В.В. Сучасне трактування та проблеми визначення категорії «малий агробізнес» в Україні	407

Pavlovskiy S. The role of consulting in achieving the sustainable development goals in the context of Society 5.0	410
Міхєєва А.В., Повод Т.М. Вплив зелених інвестицій на економіку	414
Тимкович П.В. Проведення судово-економічних експертиз з питань документального підтвердження сум ввізного мита при здійсненні операцій із ввезення товарів на митну територію України	419
Бурдьо І.М. Особливості експертного дослідження оподаткування операцій із постачання товарів, послуг в рамках проектів міжнародної технічної допомоги	423
Повод Т.М. Банківський сектор як драйвер цифрової трансформації економіки	428
Повод Т.М., Яровий С.І. Фінансова інклюзія через краудфандинг: шанси для мікро- та сімейного бізнесу в Україні	432
Цвілий С.М. Штучний інтелект в клієнтоорієнтованих сервісах туристичного, готельного та ресторанного бізнесу	435
Сисоліна І.П., Амосов В.В. Принципи функціонування та перспективи розвитку митного оформлення вантажів	438
Конєва І.І. Оптимізація збереження грошових коштів населення в умовах економічної нестабільності	441
Гончаров А.В. Інноваційні HR-стратегії в умовах цифрової трансформації економіки України	444
Горобець І.Б. Управління маркетинговими ризиками в аграрному бізнесі: стратегічна перспектива	447
Плахотнюк Ю.О. Інституційні особливості інноваційного типу розвитку економічної системи	450
Савків А.С., Пилипенко К. А. Скандинавська економічна модель – досвід для України	453
Пилипенко К. А., Рунчева Н.В., Григор'єв Т.М. Особливості організації бухгалтерського обліку суб'єктів малого бізнесу	459
Петриняк А.Я., Шешута А.А. Оцінка ринкової вартості підприємств в умовах воєнного стану	463

